This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

3 3433 00605402 1

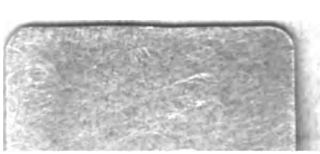

Digitized by Google

Bacon
YB

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX
TILDEN FOUNDATION

Digitized by Google

Digitized by Google

THE WORKS

OF

FRANCIS BACON,

Lord Chancellor of England.

A NEW EDITION:

BY

BASIL MONTAGU, ESQ.

VOL. VIII.

LONDON:
WILLIAM PICKERING.
MDCCCXXVII.

Digitized by Google

Digitized by Google

THE WORKS

OF

FRANCIS BACON,

Lord Chancellor of England.

A NEW EDITION:

BY

BASIL MONTAGU, ESQ.

VOL. VIII.

LONDON:
WILLIAM PICKERING.
MDCCCXXVII.

Digitized by Google

Digitized by Google

THE WORKS

OF

FRANCIS BACON,

Lord Chancellor of England.

A NEW EDITION:

BY

BASIL MONTAGU, ESQ.

VOL. VIII.

LONDON:
WILLIAM PICKERING.
MDCCCXXVII.

Digitized by Google

THE NEW
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX
TILDEN FOUNDATIONS

Thomas White, Printer,
Crane Court.

Digitized by Google

PREFACE.

THE Advancement of Learning was published in English, in the year 1605.* "Some short time after the publication, Sir Francis Bacon was desirous that it should be translated into Latin; and, for this purpose, he applied to Dr. Playfer, the Margaret professor of divinity in the university of Cambridge,"† by a letter in which he says, "Wherefore since I have only taken upon me to ring a bell, to call other wits together, (which is the meanest office) it cannot but be consonant to my desire, to have that bell heard as far as can be. And, since they are but sparks which can work but upon matter prepared, I have the more reason to wish, that those sparks may fly abroad, that they may the better find and light upon those minds and spirits which are apt to be kindled. And therefore the privateness of the language considered, wherein it is written, excluding so many readers; as on the other side, the obscurity of the argument in many parts of it, excludeth many others; I must account it a second birth of that work, if it might be translated into Latin, without manifest loss of the sense and matter."

Dr. Playfer's wish to comply with this request,

* See Preface to vol. II. ante.

† For the whole letter, see vol. II. Preface, iii.

Digitized by Google

and his failure is thus stated by Archbishop Tenison,* "The Doctor was willing to serve so excellent a person, and so worthy a design, and within a while sent him a specimen of a Latin translation. But men generally come short of themselves when they strive to outdo themselves; they put a force upon their natural genius, and, by straining of it, crack and disable it: and so it seems it happened to that worthy and elegant man. Upon this great occasion he would be over-accurate; and he sent a specimen of such superfine Latinity, that the Lord Bacon did not encourage him to labour further in that work, in the penning of which, he desired not so much neat and polite, as clear, masculine, and apt expression."

This was probably in 1606 or 1607, for Dr. Playfer's death, is thus recorded by Bishop Hackett, in his life of Archbishop Williams. "On Candlemass-day Anno 1608, his reverend friend Dr. Playfer departed out of this world, in the 46th year of his life, in his flower and prime; whose greatest well-wishers did not wish him alive again, because his rarely beautified wits, with which he had even inchanted his hearers in so many estivat commencements, were now more and more distempered. Yet Mr. Williams wept over him, and exceeded in grief, as if a child had lost his father. The University making preparation for the solemn funeral of so great an ornament to it, the Vice-chancellor that then was, Dr. Jeggon, possessed the

* Baconiana, 25.

Digitized by Google

pulpit to preach, and Mr. Williams was required to be the orator, to give him a farewell of due praise in the chapel of St. John's College. He pleaded the truth, that his sorrow would not grant him such a dispassionate mind, as was fit to compose a panegyrick and that in the space of three days, and for such a man as Dr. Playfer. And with this excuse he held off, till Dr. Clayton set upon it to enforce the task on him that could best discharge it, threatened him with expulsion, if he refused that service to which his superiours had allotted him. An hard condition, and such as might have been disputed, as long after I heard him argue upon it. But then he yielded, whether fair means or foul means overcame him I know not: But I think rather love than fear got the upper hand of grief. And when his turn came to speak upon the day of the obsequies, O what a tunable musique he made between his rhetorique and his tears! for both flowed together. How curious were his apostrophes! How moving were his passions! How winning his pronunciation! Many pauses he was compelled to make by the applause and humming of the swarms about him in the close of his periods. When he had done, and the assembly brake up, it was in every mouth, that Playfer's eloquence was not dead with him, while this orator was alive. Let me trouble this narrative with a small interjection. I was myself in the throng among those that heard this oration, newly admitted into Trinity-College, that being the

Digitized by Google

second day wherein I wore my purple gown. This being the first exercise that I heard in Cambridge in the Latin tongue, I thought it was a city paved all with emeraldes, and that such learning and such silver elocution was common to them all."*

Lord Bacon's anxiety that his work should be translated into Latin, was not checked by this disappointment. In his letter to the Bishop of Winchester concerning his published and intended writings, written in 1622, and prefixed to his "Advertisement touching a Holy War," he says, "for that my book of Advancement of Learning may be some preparative, or key, for the better opening of the Instauration; because it exhibits a mixture of new conceits and old; whereas the Instauration gives the new unmixed, otherwise than with some little aspersion of the old for taste's sake; I have thought good to procure a translation of that book into the general language, not without great and ample additions, and enrichment thereof, especially in the second book, which handleth the partition of sciences; in such sort, as I hold it may serve in lieu of the first part of the Instauration, and acquit my promise in that part."† And in his letter, without a date to Father Fulgentio, he says,‡ "I am now desirous to communicate to your Father-

* In the London Magazine for November 1823, there is the expression of the same sentiment, with respect to the University of Oxford.

† See ante, vol. vii. p. 113.

‡ Baconiana, 196.

Digitized by Google

hood, the designs I have touching those writings which I form in my head, and begin not with hope of bringing them to perfection, but out of desire to make experiment, and because I am a servant to posterity: (for these things require some ages for the ripening of them.) I judged it most convenient to have them translated in the Latine tongue, and to divide them into certain tomes. The first tome consisteth of the books of the Advancement of Learning, which (as you understand) are already finished, and published, and contain the Partition of Sciences, which is the first part of my Instauration."

The translators of this work are thus stated by Archbishop Tenison.* "Afterwards he enlargeth the second of those two discourses, which contained especially the abovesaid partition, and divided the matter of it into eight books. And knowing that this work was desired beyond the seas, and being also aware that books written in a modern language, which receiveth much change in a few years, were out of use; he caused that part of it which he had written in English to be translated into the Latin tongue, by Mr. Herbert and some others,† who were esteemed masters in the Roman eloquence. Notwithstanding which, he so suited the style to his conceptions, by a strict castigation of the whole work, that it may deservedly seem his own."

---

* Baconiana, 24.

† The translators of the Essays into Latin were, Archbishop Tenison says, divers hands, Dr. Hackett (late Bishop of

Digitized by Google

Copies of the work were presented
To the King.
To the Prince.
To the Duke of Buckingham.
To Trinity College in Cambridge.
To the University of Cambridge,
and to the
University of Oxford.

The following are the letters of presentation:

TO THE KING.

"It may please your most excellent Majesty,

"I send, in all humbleness, to your majesty, the poor fruits of my leisure. This book was the first thing, that ever I presented to your majesty; and, it may be, will be the last. For I had thought it should have been posthuma proles. But God hath otherwise disposed for a while. It is a translation, but almost enlarged to a new work. I had good helps for the language. I have been also mine own index expurgatorius, that it may be read in all places. For since my end of putting it into Latin was to have it read every where, it had been an absurd contradiction to free it in the language, and to pen it up in the matter. Your majesty will vouchsafe graciously to receive these poor sacrifices

---

Litchfield,) Mr. Benjamin Johnson (the learned and judicious poet), and many others, whose names I once heard from Dr. Rawley, but I cannot now recal them. See ante Vol. 1. Preface xviii.

Digitized by Google

from him, that shall ever desire to do you honour, while he breathes, and fulfilleth the rest in prayers.

" Your Majesty's true beadsman,

" and most humble servant, &c.

" *Todos duelos con pan son buenos: itaque det vestra Majestas obolum Belisario.*"

TO THE PRINCE.

" It may please your excellent Highness,

" I send your highness, in all humbleness, my book of Advancement of Learning, translated into Latin, but so enlarged as it may go for a new work. It is a book, I think, will live, and be a citizen of the world, as English books are not. For Henry the Eighth, to deal truly with your highness, I did so despair of my health this summer, as I was glad to choose some such work, as I might compass within days; so far was I from entering into a work of length. Your highness's return hath been my restorative. When I shall wait upon your highness, I shall give you a farther account. So I most humbly kiss your highness's hands, resting,

" Your highness's most devoted servant.

" I would, as I wrote to the duke in Spain, I could do your highness's journey any honour with my pen. It began like a fable of the poets; but it deserveth all in a piece a worthy narration."

To the Duke of Buckingham.

" Excellent Lord,

" I send your grace for a parabien a book of mine,

Digitized by Google

written first and dedicated to his majesty in English, and now translated into Latin and enriched. After his majesty and his highness, your grace is ever to have the third turn with me. Vouchsafe of your wonted favour to present also the king's book to his majesty. The prince's I have sent to Mr. Endimion Porter. I hope your grace, because you are wont to disable your Latin, will not send your book to the Conde d'Olivares, because he was a deacon: for I understand by one, that your grace may guess whom I mean, that the Conde is not rational, and I hold this book to be very rational. Your grace will pardon me to be merry, however the world goeth with me. I ever rest

"Your grace's most faithful and obliged servant,

"FR. ST. ALBAN."

"Gray's Inn, this 22d,
October, 1623."

"I have added a begging postscript in the king's letter: for as I writ before, my cables are worn out, my hope of tackling is by your lordship's means. For me and mine I pray command."

To the Lord St. Alban.

"My Lord,

"I give your lordship many thanks for the parabien you have sent me; which is so welcome unto me, both for the author's sake and for the worth of itself, that I cannot spare a work of so much pains to your lordship and value to me, unto a man of so little reason and less art; who, if his skill in languages be no greater than I found it in argument, may, perhaps, have as much

Digitized by Google

need of an interpreter, for all his deaconry, as myself; and whatsoever mine ignorance is in the tongue, yet this much I understand in the book, that it is a noble monument of your love, which I will entail to my posterity, who, I hope, will both reap the fruit of the work, and honour the memory of the author. The other book I delivered to His Majesty, who is tied here by the feet longer than he purposed to stay.

"For the business your lordship wrote of in your other letters, I am sorry I can do you no service, having engaged myself to Sir William Becher before my going into Spain, so that I cannot free myself, unless there were means to give him satisfaction. But I will ever continue

"Your lordship's assured friend,

"and faithful servant,

"G. BUCKINGHAM."

"Hinchenbrook,
27 Oct. 1623."

To the Lord St. Alban.

"My honourable Lord,

"I have delivered your lordship's letter and your book to his Majesty, who hath promised to read it over: I wish I could promise as much for that which you sent me, that my understanding of that language might make me capable of those good fruits, which, I assure myself by an implicit faith, proceed from your pen. But I will tell you in good English, with my thanks for your book, that I ever rest

"Your lordship's faithful friend and servant,

"G. BUCKINGHAM."

"Hinchenbrook,
29 Oct. 1623."

Digitized by Google

concreditum in sudario reponatis. Affuerit procul dubiò et affulserit divini Luminis Gratia, si humiliatâ, et submissâ Religioni, Philosophiâ, clavibus Sensûs legitimè, et dextrè utamini, et amoto omni contradictionis studio, quisque cum alio, ac si ipse secum, disputet. Valete."

The same in English by Archbishop Tenison.*

"*Francis, Baron of Verulam and Viscount of St. Albans, to the Indulgent Mother, the famous University of Cambridge, Health.*

"I here repay you, according to my ability, the debts of a son. I exhort you also, to do the same thing with myself: That is, to bend your whole might towards the Advancement of the Sciences, and to retain freedom of thought, together with humility of mind; and not to suffer the talent which the ancients have deposited with you, to lie dead in a napkin. Doubtless, the favour of the Divine Light will be present and shine amongst you, if Philosophy being submitted to Religion, you lawfully and dextrously use the keys of Sense; and if all study of opposition being laid aside, every one of you so dispute with another, as if he were arguing with himself.

"Fare ye well."

---

* Baconiana, 190.

Digitized by Google

A Letter of the Lord Bacon's to the University of Oxford, upon sending to their public library his book of the Advancement of Learning.*

Inclytæ Academiæ Oxoniensi, S.

Cum Almæ Matri meæ inclytæ academiæ Cantabrigiensi scripserim, deessem sanè officio, si simile amoris pignus sorori ejus non deferrem. Sicut autem eos hortatus sum, ita et vos hortor, ut Scientiarum Augmentis strenuè incumbatis; et veterum labores neque nihil neque omnia esse putetis; sed vires etiam proprias modestè perpendentes, subinde tamen experiamini. Omnia cedent quàm optimè, si arma non alii in alios vertatis, sed junctis copiis in naturam rerum impressionem faciatis; sufficit quippe illa honori et victoriæ. Valete.†

To the famous University of Oxford, Health.

Since I have written to my indulgent Mother, the famous University of Cambridge, I should be wanting in respect were I not to offer a similar token of my affection to her sister. But, as I have exhorted them, so do I now exhort you strenuously to exert yourselves in the Advancement of Learning, and, instead of imagining that, by the labours of the

---

* Letters and Remains by Stevens, A. D. 1734, Page 182.

† This letter is also in the fly-leaf of the volume now at Oxford; it is in the same good hand, and splendid binding, as the volume sent to Cambridge.

Digitized by Google

concreditum in sudario reponatis. Affuerit procul dubiò et affulserit divini Luminis Gratia, si humiliatâ, et submissâ Religioni, Philosophiâ, clavibus Sensûs legitimè, et dextrè utamini, et amoto omni contradictionis studio, quisque cum alio, ac si ipse secum, disputet. Valete."

The same in English by Archbishop Tenison.*

"*Francis, Baron of Verulam and Viscount of St. Albans, to the Indulgent Mother, the famous University of Cambridge, Health.*

"I here repay you, according to my ability, the debts of a son. I exhort you also, to do the same thing with myself: That is, to bend your whole might towards the Advancement of the Sciences, and to retain freedom of thought, together with humility of mind; and not to suffer the talent which the ancients have deposited with you, to lie dead in a napkin. Doubtless, the favour of the Divine Light will be present and shine amongst you, if Philosophy being submitted to Religion, you lawfully and dextrously use the keys of Sense; and if all study of opposition being laid aside, every one of you so dispute with another, as if he were arguing with himself.

"Fare ye well."

---

* Baconiana, 190.

Digitized by Google

A Letter of the Lord Bacon's to the University of Oxford, upon sending to their public library his book of the Advancement of Learning.*

Inclytæ Academiæ Oxoniensi, S.

Cum Almæ Matri meæ inclytæ academiæ Cantabrigiensi scripserim, deessem sanè officio, si simile amoris pignus sorori ejus non deferrem. Sicut autem eos hortatus sum, ita et vos hortor, ut Scientiarum Augmentis strenuè incumbatis; et veterum labores neque nihil neque omnia esse putetis; sed vires etiam proprias modestè perpendentes, subinde tamen experiamini. Omnia cedent quàm optimè, si arma non alii in alios vertatis, sed junctis copiis in naturam rerum impressionem faciatis; sufficit quippe illa honori et victoriæ. Valete.†

To the famous University of Oxford, Health.

Since I have written to my indulgent Mother, the famous University of Cambridge, I should be wanting in respect were I not to offer a similar token of my affection to her sister. But, as I have exhorted them, so do I now exhort you strenuously to exert yourselves in the Advancement of Learning, and, instead of imagining that, by the labours of the

---

* Letters and Remains by Stevens, A. D. 1734, Page 182.

† This letter is also in the fly-leaf of the volume now at Oxford; it is in the same good hand, and splendid binding, as the volume sent to Cambridge.

Digitized by Google

ancients nothing or every thing has been attained, to reflect with humility upon your own powers, and aid their discoveries by your experience. The event must be prosperous, if, instead of mutually attacking each other, you unite your forces against the strong holds of nature.* This will afford you ample scope for honor and for victory. Farewell.

A Letter from the University of Oxford to the Lord Bacon, upon his sending to them his book "De Augmentis Scientiarum."†

"*Prænobilis, et (quod in Nobilitate pænè miraculum est) Scientissime Vicecomes!*

"Nihil, concinnius tribuere, Amplitudo vestra, nihil gratius accipere potuit Academia, quàm Scientias: Scientias, quas prius inopes, exiguas, incultas emiserat, accepit tandem nitidas, proceras, Ingenii tui copiis (quibus unicè augeri potuerant) uberrimè dotatas. Grande ducit munus illud sibi à peregrino (si tamen peregrinus sit, tam propè consanguineus) auctius redire, quod Filiolis suis instar Patrimonii impendit; et libentèr agnoscit hic nasci Musas, alibi tamen quam domi suæ crescere. Creverunt quidem, et sub Calamo tuo, qui tanquam strenuus litterarum Alcides, Columnas tuas, Mundo immobiles, propriâ Manu in Orbe Scientiarum, plus ultrà statuisti. Euge exercitatissimum Athletam, qui in aliorum patrocinandis virtutibus occupatissimus, alios; in scriptis propriis, teipsum superâsti. Quippe in illo Honorum tuorum fastigio, viros tantùm litteratos

* See page 204. † Baconiana, 204.

Digitized by Google

promovisti, nunc tandem (ô dulce prodigium!) etiam et litteras. Onerat Clientes beneficii hujus augustior Munificentia; cujus in accipiendo Honor apud nos manet, in fruendo emolumentum transit usque in Posteros. Quin ergo si Gratiarum talioni impares sumus, juncto robore alterius sæculi Nepotes succurrunt, qui reliquum illud, quod tibi non possunt, saltem nomini tuo persolvent. Felices illi, nos tamen quâm longè feliciores, quibus honorificè conscriptam tuâ manu Epistolam, quibus oculatissima lectitandi præcepta, et Studiorum Concordiam, in fronte voluminis demandâsti: quasi parum esset Musas de tuâ penu locupletare, nisi ostenderes quo modo et ipsæ discerent. Solenniori itaq; Osculo acerrimum judicii tui Depositum excepit frequentissimus Purpuratorum Senatus; exceperunt pariter minoris ordinis Gentes; et quod omnes in publico Librorum Thesaurio, in Memoriâ singuli deposuerunt.

" Dominationis vestræ Studiosissima
" Academia Oxoniensis.
" E Domo nostrâ Congregationis,
" 20 Decem. 1623."

The superscription was thus:

" *To the Right Honourable Francis, Baron of Verulam, and Viscount of St. Alban, our very good Lord.*"

*The same letter in English, by Archbishop Tenison.**

" MOST NOBLE AND (*WHAT IN NOBILITY IS NEXT TO A MIRACLE*†) MOST LEARNED VISCOUNT,

" Your Honour could have given nothing more agreeable, and the University could have received nothing

* Baconiana, 206. † Omitted by Archbishop Tenison.

Digitized by Google

more acceptable, than the Sciences: and those Sciences which she formerly sent forth, poor, of low stature, unpolished, she hath received elegant, tall, and by the supplies of your wit, by which alone they could have been advanced, most rich in dowry. She esteemeth it an extraordinary favour to have a return with usury made of that by a stranger (if so near a relation may be called a stranger) which she bestows as a patrimony upon her children; and she readily acknowledgeth, that though the Muses are born in Oxford, they grow elsewhere. Grown they are, and under your pen, who, like some mighty Hercules in learning, have by your own hand further advanced those pillars in the learned world, which by the rest of that world were supposed immovable.

"We congratulate you, you most accomplished combatant, who by your most diligent patronage of the virtues of others, have overcome other patrons, and, by your own writings, yourself. For by the eminent height of your honour you advanced only learned men, now at last (Oh, ravishing prodigy!) you have also advanced learning itself.

"The ample munificence of this gift lays a burden upon your clients, in the receiving of which we have the honour, but in the enjoying of it the emolument will descend to late posterity. If therefore we are not able of ourselves to return sufficient and suitable thanks, our nephews of the next age ought to give their assistance, and pay the remainder, if not to yourself to the honour of your name. Happy they, but we how much more happy, &c. to whom you

Digitized by Google

have pleased to do the honour of sending a letter, written by no other than by your own hand: to whom you have pleased to send the clearest instructions for reading (your work,) and for concord in our studies, in the front of your book: as if it were a small thing for your Lordship to enrich the Muses out of your own stock, unless you taught them also a method of getting wealth. Wherefore this most accurate pledg of your understanding has been, with the most solemn reverence, received in a very full congregation, both by the Doctors and Masters; and that which the common vote hath placed in our public Library, every single person has gratefully deposited in his memory.

"Your Lordship's most devoted Servant,
"The University of Oxford."

"From our Convocation-house,
"Decem. 20, 1623."

"The fairest and most correct edition of this book is," says Archbishop Tenison, "in Latin, in folio, printed at London anno 1623:* and whosoever would understand the Lord Bacon's cypher, let him consult that accurate edition: for in some other editions which I have perused, the form of the letters of the alphabet, in which much of the mystery consisteth, is not observed; but the Roman and Italic shapes of them are confounded."†

* There is a copy at Cambridge and at Oxford.

† The Cyphers in this volume are copies of Lord Bacon's.

Digitized by Google

more acceptable, than the Sciences: and those Sciences which she formerly sent forth, poor, of low stature, unpolished, she hath received elegant, tall, and by the supplies of your wit, by which alone they could have been advanced, most rich in dowry. She esteemeth it an extraordinary favour to have a return with usury made of that by a stranger (if so near a relation may be called a stranger) which she bestows as a patrimony upon her children; and she readily acknowledgeth, that though the Muses are born in Oxford, they grow elsewhere. Grown they are, and under your pen, who, like some mighty Hercules in learning, have by your own hand further advanced those pillars in the learned world, which by the rest of that world were supposed immovable.

"We congratulate you, you most accomplished combatant, who by your most diligent patronage of the virtues of others, have overcome other patrons, and, by your own writings, yourself. For by the eminent height of your honour you advanced only learned men, now at last (Oh, ravishing prodigy!) you have also advanced learning itself.

"The ample munificence of this gift lays a burden upon your clients, in the receiving of which we have the honour, but in the enjoying of it the emolument will descend to late posterity. If therefore we are not able of ourselves to return sufficient and suitable thanks, our nephews of the next age ought to give their assistance, and pay the remainder, if not to [illegible] the honour of your name. Happy they, [illegible] much more happy, &c. to whom you

Digitized by Google

have pleased to do the honour of sending a letter, written by no other than by your own hand: to whom you have pleased to send the clearest instructions for reading (your work,) and for concord in our studies, in the front of your book: as if it were a small thing for your Lordship to enrich the Muses out of your own stock, unless you taught them also a method of getting wealth. Wherefore this most accurate pledg of your understanding has been, with the most solemn reverence, received in a very full congregation, both by the Doctors and Masters; and that which the common vote hath placed in our public Library, every single person has gratefully deposited in his memory.

"Your Lordship's most devoted Servant,

"The University of Oxford."

"From our Convocation-house,

"Decem. 20, 1623."

"The fairest and most correct edition of this book is," says Archbishop Tenison, "in Latin, in folio, printed at London anno 1623 :* and whosoever would understand the Lord Bacon's cypher, let him consult that accurate edition: for in some other editions which I have perused, the form of the letters of the alphabet, in which much of the mystery consisteth, is not observed; but the Roman and Italic shapes of them are confounded."†

* There is a copy at Cambridge and at Oxford.

† The Cyphers in this volume are copies of Lord Bacon's.

Digitized by Google

In the year 1624, this work was printed in 4to. at Paris,* and according to Archbishop Tenison it was translated into French.† He says :‡ "This work hath been also translated into French upon the motion of the Marquis Fiat; but in it there are many things wholly omitted, many things perfectly mistaken, and some things, especially such as relate to religion, wilfully perverted; insomuch that in one place he makes his Lordship to magnify the Legend, a book sure of little credit with him when he thus began one of his Essays: 'I had rather believe all the fables in the Legend, and the Talmud, and the Alcoran, than that this universal Frame is without a mind.'"§

---

* Juxta Exemplar Londini Impressum.
Parisiis
Typis Petrj Mettayer Typographi Regi
MDCXXIV.

† Of this edition I have never seen a copy.

‡ Baconiana, 27.

§ So too there was in 1626 a mutilated translation into French of the Essays and the Apophthegms. Every apophthegm where the name of a Pope or a Cardinal is mentioned, and where any religious opinion appears in the Essays unpleasing to Catholic ears, is altered to make it more harmonious. For instance Lord Bacon in his Essay on Union of Religion, says: "What would he have said if he had known of the massacre in France, or the powder treason in England?" But in the French edition it is as follows: "Mais que'eust il dict s'il eust sceu les sanglantes executions, et les horribles entreprises advenùes de nostre temps pour cemesme sujet?" This work is entitled, "Les Œuvres Morales et Politiques de Messire Francois Bacon, Grand Chancelier d'Angleterre, de la Version de J. Baudoin. MDCXXVI."

Digitized by Google

In the year 1635 an octavo edition was published on the Continent, and another edition by Dr. Rawley in 1638, in a folio, which contains many of his other works. This is nearly a transcript of the edition of 1623, and the Cyphers are the same.*

In 1640 it was translated into English by Dr. Wats,† of which translation Archbishop Tenison says: "The whole of this book was rendered into English by Dr. Gilbert Wats, of Oxford; and the translation has been well received by many; but some there were who wished that a translation had been set forth in which the genius and spirit of the Lord Bacon had more appeared; and I have seen a letter written by certain gentlemen to Dr. Rawley, wherein they thus importune him for a more accurate version by his own hand: 'It is our humble suit to you, and we do earnestly solicit you ——, to give yourself the trouble to correct the too much defective translation of De Augmentis Scientiarum, which Dr. Wats hath sent forth. It is a thousand pities that so worthy a piece should lose its grace and credit by an ill expositor; since those persons who read that translation, taking it for genuine, and upon that presumption not regarding the Latin

* Printed for Edward Griffin. It is not scarce: there is a copy in the British Museum, in the Lincoln's-Inn Library, and at Oxford.

† Baconiana, 26.

Digitized by Google

edition, are thereby robbed of that benefit which, if you would please to undertake the business, they might receive. This tendeth to the dishonour of that noble lord, and the hindrance of the Advancement of Learning.' "

In 1645 and 1652, and 1662, 12mo. editions, were published on the Continent.(*a*) In 1674 the translation by Wats was reprinted: and in 1779 the work was published on the Continent in two volumes octavo.(*b*)

The "Novum Organum" which is the second part of the Instauratio, was published in the year 1620. It opens with the lofty address: "Franciscus de Verulamio sic cogitavit:"* It contains a preface, "De Statu Scientiarum," which is followed by "Distributio Operis." After this Distributio,

DEEST PARS PRIMA
INSTAVRATIONIS
QVÆ COMPLECTITVR
PARTITIONES SCIENTIARVM,
Illæ tamen ex Secundo Libro de Progressibus faciendis in Doctrinâ Divinâ & Humanâ, *nonnulla ex parte peti possunt.*

(*a*) There are copies in the British Museum.
(*b*) Wirceburgi, apud Jo. Jac. Stahel.
* See Coleridge's Biographia, p. 50.

Digitized by Google

To the treatise "De Augmentis" published in 1623, Lord Bacon did not transfer the different prefatory tracts which he had prefixed in 1620 to the "Novum Organum." This transposition has, however, to a greater or less extent, been made by the different editors of his works. In the edition published at Frankfort in 1665, the "Distributio Operis," is prefixed, but the Preface omitted. In the subsequent editions the editors have transferred all the tracts which were prefixed by Lord Bacon to the "Novum Organum."

Desirable as it is that the Instauratio Magna should be perfect, and pleasing myself with the hope that, at some future time, it may be completed, I cannot venture upon any transposition of the works which Lord Bacon did not think proper to alter. The Love of Arrangement is an Idol which Lord Bacon did not worship :* "Fragments of science," he says, "invite others to contribute. Method, carrying a show of a total and perfect knowledge, has a tendency to generate acquiescence." The works, therefore, appear as they were published by their illustrious author. The stateliness of the building may, perhaps, be conceived from the magnificence of the materials. This volume is, except in some literal alterations,† a reprint of the first edition.

DISTRIBUTIO OPERIS.

EJUS CONSTITUUNTUR PARTES SEX.

Prima, Partitiones Scientiarum.

---

* See ante, vol. iv. Preface, xviii.

† By alterations of capitals and italics.

Digitized by Google

Secunda, Novum organum, sive Indicia de Interpretatione Naturæ.

Tertia, Phœnomena Universi, sive Historia Naturalis et Experimentalis ad condendam Philosophiam.

Quarta, Scala Intellectus.

Quinta, Prodromi, sive Anticipationes Philosophiæ secundæ.

Sexta, Philosophia secunda, sive Scientia activa.

Digitized by Google

OPERA

FRANCISCI

BARONIS

DE

VERVLAMIO

VICE COMITIS

SANCTI ALBANI

TOMVS PRIMVS

Qvi continet

De Dignitate & Augmentis Scientiarvm

LIBROS. IX.

AD REGEM SVVM

LONDINI

IN OFFICINA IOANNES HAVILAND

MDCXXIII

Digitized by Google

Digitized by Google

GULIELMUS RAWLEY

Sacræ Theologiæ Professor, Illustrissimi Domini

D. FRANCISCI Baronis de *Verulamio*,

Vice Comitis Sancti Albani, Sacellanus.

LECTORI S.

Cum Domino meo placuerit, eo me dignari Honore, ut in edendis Operibus suis, operâ meâ usus sit; non abs re fore existimavi, si Lectorem de aliquibus, quæ ad hunc Præsentem Tomum pertinent, brevitèr moneam. Tractatum istum, de Dignitate et Augmentis Scientiarum, ante Annos Octodecim, edidit Dominatio sua, Linguâ Patriâ, in duos tantummodò Libros distributum; et Regiæ suæ Majestati dicavit, quod et nunc facit. Non ita pridèm animum adjecit, ut in Latinam Linguam verteretur. Inaudierat siquidèm illud apud Exteros expeti. Quinetiàm solebat subinde dicere Libros Modernis Linguis conscriptos, non ita multò post decocturos. Ejus igitur Translationem, ab insignioribus quibusdam Eloquentiâ Viris elaboratam, propriâ quoque Recensione castigatam, jam emittit. Ac Liber Primus certè, quasi mera Translatio est, in Paucis admodùm mutatus: At reliqui Octo, qui Partitiones Scientiarum tradunt, atque unico antè Libro continebantur, ut Novum Opus, et nunc primùm editum, pr[illegible]

Digitized by Google

Caussa autem præcipua, quæ Dominationem suam movit, ut Opus hoc retractaret, et in plurimis amplificaret, ea fuit; Quod in Instauratione Magnâ (quam diù posteà edidit) Partitiones Scientiarum, pro primâ Instaurationis Parte constituit: quam sequeretur Novum Organum; dein Historia Naturalis; et sic deinceps. Cùm igitur reperiret Partem eam de Partitionibus Scientiarum jam pridèm elaboratam (licet minùs solidè quam Argumenti Dignitas postularet), optimum fore putavit, si retractaretur, et redigeretur in opus justum et completum. Atque hoc pacto, Fidem suam liberari intelligit, de Primâ Parte Instaurationis præstitam. Quantum ad Opus ipsum, non est Tenuitatis meæ, de eo aliquid præfari. Præconium ei, quod optimè conveniat, existimo futurum illud, quod Demosthenes interdùm dicere solebat de rebus gestis Atheniensium veterum; Laudatorem iis dignum esse solummodò Tempus. Deum Opt: Max: obnixè precor, ut pro Dignitate Operis Fructus uberes, diuturnique, et Auctori, et Lectori, contingant.

Digitized by Google

Francisci Baconi

BARONIS

DE

VERVLAMIO,

VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE

Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBRI IX.

AD REGEM SVVM.

LONDINI,

IN OFFICINA JOANNIS HAVILAND,

MDCXXIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

PARTITIONES

SCIENTIARUM,

& Argumenta Singulorum

CAPITUM.

LIBER II.

CAPUT I.

PARTITIO Universalis Doctrinæ Humanæ, in Historiam, Poesim, Philosophiam, secundùm tres Facultates Intellectûs; Memoriam, Phantasiam, Rationem: quodque eadem Partitio competat etiam Theologicis.

CAP. II.

Partitio Historiæ in Naturalem, et Civilem, (Ecclesiasticâ, et Litterariâ, sub Civili comprehensis:) Partitio Historiæ Naturalis, ex Subjecto suo, in Historiam Generationum, Præter-Generationum, et Artium.

CAP. III.

Partitio Historiæ Naturalis Secunda, ex Usu et Fine suo in Narrativam, et Inductivam: quodque Finis nobilissimus Historiæ Naturalis sit, ut ministret, et in ordine sit, ad condendam Philosophiam; quem Finem intuetur Inductiva. Partitio Historiæ Generationum, in Historiam Cœlestium; Historiam Meteororum, Historiam Globi Terræ et Maris, Historiam Massarum, sive Collegiorum Majorum, et Historiam Specierum, sive Collegiorum Minorum.

Digitized by Google

CAP. IV.

Partitio Historiæ Civilis in Ecclesiasticam, Litterariam, et (quæ Generis Nomen retinet) Civilem: quòdque Historia Litteraria desideretur: ejus conficiendæ Præcepta.

CAP. V.

De Dignitate, et Difficultate Historiæ Civilis.

CAP. VI.

Partitio prima Historiæ Civilis (Specialis) in Memorias, Antiquitates, et Historiam Justam.

CAP. VII.

Partitio Historiæ Justæ, in Chronica Temporum, Vitas Personarum, et Relationes Actionum: earum partium Explicatio.

CAP. VIII.

Partitio Historiæ Temporum, in Historiam Universalem, et Particularem. Utriusque Commoda, et Incommoda.

CAP. IX.

Partitio secunda Historiæ Temporum, in Annales, et Acta Diurna.

CAP. X.

Partitio secunda Historiæ Civilis (Specialis), in Meram et Mixtam.

CAP. XI.

Partitio Historiæ Ecclesiasticæ, in Ecclesiasticam Specialem, Historiam ad Prophetias, et Historiam Nemeseos.

CAP. XII.

De Appendicibus Historiæ, quæ circa Verba Hominum (quemadmodum Historia ipsa circa Facta) versantur: Partitio earum in Orationes, Epistolas et Apophthegmata.

Digitized by Google

Cap. xiii.

De secundo Membro Principali Doctrinæ Humanæ, nempe Poesi. Partitio Poeseos in Narrativam, Dramaticam, et Parabolicam. Exempla Parabolicæ tria proponuntur.

LIBER III.

Cap. i.

Partitio Scientiæ in Theologiam, et Philosophiam. Partitio Philosophiæ in Doctrinas tres: De Numine, De Naturâ, De Homine. Constitutio Philosophiæ Primæ, ut Matris communis omnium.

Cap. ii.

De Theologiâ Naturali; et Doctrina de Angelis et Spiritibus, quæ ejusdem est Appendix.

Cap. iii.

Partitio Naturalis Philosophiæ, in Speculativam, et Operativam; quòdque illæ duæ, et in Intentione Tractantis, et in Corpore Tractatûs, segregari debeant.

Cap. iv.

Partitio Doctrinæ Speculativæ de Naturâ, in Physicam (Specialem), et Metaphysicam: quarum Physica Caussam Efficientem, et Materiam, Metaphysica caussam Finalem, et Formam, inquirit. Partitio Physicæ (Specialis) in Doctrinas de Principiis Rerum, de Fabricâ Rerum, sive de Mundo; et de Varietate Rerum. Partitio Doctrinæ de Varietate Rerum, in Doctrinam de Concretis, et Doctrinam de Abstractis. Partitio Doctrinæ de Concretis, rejicitur ad easdem Partitiones, quas suscipit Historia Naturalis. Partitio Doctrinæ de Abstractis, in Doctrinam de Schematismis Materiæ, et Doctrinam de Motibus. Appendices duæ Physicæ Speculativæ: Problemata Naturalia, Placita

Digitized by Google

Antiquorum Philosophorum. Partitio Metaphysicæ, in Doctrinam de Formis, et Doctrinam de Caussis Finalibus.

Cap. v.

Partitio Operativæ Doctrinæ de Naturâ, in Mechanicam, et Magiam, quæ respondent Partibus Speculativæ: Physicæ Mechanica; Metaphysicæ Magia: Expurgatio Vocabuli Magiæ. Appendices duæ Operativæ: Inventarium Opum Humanarum, et Catalogus Polychrestorum.

Cap. vi.

De Magnâ Philosophiæ Naturalis, tam Speculativæ, quam Operativæ, Appendice Mathematicâ; quòdque inter Appendices potiùs poni debet, quàm inter Scientias Substantivas. Partitio Mathematicæ, in Puram, et Mixtam.

LIBER IV.

Cap. i.

Partitio Doctrinæ de Homine, in Philosophiam Humanitatis, et Civilem. Partitio Philosophiæ Humanitatis, in Doctrinam circa Corpus Hominis, et Doctrinam circa Animam Hominis. Constitutio unius Doctrinæ generalis de Naturâ, sive de Statu Hominis. Partitio Doctrinæ de Statu Hominis, in Doctrinam de Personâ Hominis, et de Fœdere Animi et Corporis. Partitio Doctrinæ de Personâ Hominis, in Doctrinam de Miseriis Hominis, et de Prærogativis. Partitio Doctrinæ de Fœdere, in Doctrinam de Indicationibus, et de Impressionibus. Assignatio Physiognomiæ, et Interpretationis Somniorum Naturalium, Doctrinæ de Indicationibus.

Cap. ii.

Partitio Doctrinæ circa Corpus Hominis, in Medicinam, Cosmeticam, Athleticam, et Voluptariam. Partitio Medicinæ in Officia tria: viz. in Conservationem Sanitatis,

Digitized by Google

Curationem Morborum, et Prolongationem Vitæ : quòdque Pars postrema de Prolongatione Vitæ disjungi debeat à duabus reliquis.

Cap. III.

Partitio Philosophiæ Humanæ circa Animam, in Doctrinam de Spiraculo, et Doctrinam de Animâ Sensibili, sive Productâ. Partitio secunda ejusdem Philosophiæ, in Doctrinam de Substantiâ et Facultatibus Animæ, et Doctrinam de Usu, et Objectis Facultatum. Appendices duæ Doctrinæ de Facultatibus Animæ; Doctrina de Divinatione Naturali, et Doctrina de Fascinatione. Distributio Facultatum Animæ Sensibilis, in Motum, et Sensum.

LIBER V.

Cap. I.

Partitio Doctrinæ circa Usum et Objecta Facultatum Animæ Humanæ, in Logicam, et Ethicam, Partitio Logicæ, in Artes Inveniendi, Judicandi, Retinendi, et Tradendi.

Cap. II.

Partitio Inventivæ, in Inventivam Artium, et Argumentorum: quòdque prior harum (quæ eminet) desideretur. Partitio Inventivæ Artium, in Experientiam Litteratam, et Organum Novum. Delineatio Experientiæ Litteratæ.

Cap. III.

Partitio Inventivæ Argumentorum, in Promptuariam, et Topicam. Partitio Topicæ, in Generalem, et Particularem. Exemplum Topicæ Particularis, in Inquisitione de Gravi et Levi.

Digitized by Google

Antiquorum Philosophorum. Partitio Metaphysicæ, in Doctrinam de Formis, et Doctrinam de Caussis Finalibus.

Cap. v.

Partitio Operativæ Doctrinæ de Naturâ, in Mechanicam, et Magiam, quæ respondent Partibus Speculativæ: Physicæ Mechanica; Metaphysicæ Magia: Expurgatio Vocabuli Magiæ. Appendices duæ Operativæ: Inventarium Opum Humanarum, et Catalogus Polychrestorum.

Cap. vi.

De Magnâ Philosophiæ Naturalis, tam Speculativæ, quam Operativæ, Appendice Mathematicâ; quòdque inter Appendices potiùs poni debet, quàm inter Scientias Substantivas. Partitio Mathematicæ, in Puram, et Mixtam.

LIBER IV.

Cap. i.

Partitio Doctrinæ de Homine, in Philosophiam Humanitatis, et Civilem. Partitio Philosophiæ Humanitatis, in Doctrinam circa Corpus Hominis, et Doctrinam circa Animam Hominis. Constitutio unius Doctrinæ generalis de Naturâ, sive de Statu Hominis. Partitio Doctrinæ de Statu Hominis, in Doctrinam de Personâ Hominis, et de Fœdere Animi et Corporis. Partitio Doctrinæ de Personâ Hominis, in Doctrinam de Miseriis Hominis, et de Prærogativis. Partitio Doctrinæ de Fœdere, in Doctrinam de Indicationibus, et de Impressionibus. Assignatio Physiognomiæ, et Interpretationis Somniorum Naturalium, Doctrinæ de Indicationibus.

Cap. ii.

Partitio Doctrinæ circa Corpus Hominis, in Medicinam, Cosmeticam, Athleticam, et Voluptariam. Partitio Medicinæ in Officia tria: viz. in Conservationem Sanitatis,

Digitized by Google

Curationem Morborum, et Prolongationem Vitæ : quòdque Pars postrema de Prolongatione Vitæ disjungi debeat à duabus reliquis.

Cap. III.

Partitio Philosophiæ Humanæ circa Animam, in Doctrinam de Spiraculo, et Doctrinam de Animâ Sensibili, sive Productâ. Partitio secundà ejusdem Philosophiæ, in Doctrinam de Substantiâ et Facultatibus Animæ, et Doctrinam de Usu, et Objectis Facultatum. Appendices duæ Doctrinæ de Facultatibus Animæ; Doctrina de Divinatione Naturali, et Doctrina de Fascinatione. Distributio Facultatum Animæ Sensibilis, in Motum, et Sensum.

LIBER V.

Cap. I.

Partitio Doctrinæ circa Usum et Objecta Facultatum Animæ Humanæ, in Logicam, et Ethicam, Partitio Logicæ, in Artes Inveniendi, Judicandi, Retinendi, et Tradendi.

Cap. II.

Partitio Inventivæ, in Inventivam Artium, et Argumentorum: quòdque prior harum (quæ eminet) desideretur. Partitio Inventivæ Artium, in Experientiam Litteratam, et Organum Novum. Delineatio Experientiæ Litteratæ.

Cap. III.

Partitio Inventivæ Argumentorum, in Promptuariam, et Topicam. Partitio Topicæ, in Generalem, et Particularem. Exemplum Topicæ Particularis, in Inquisitione de Gravi et Levi.

Digitized by Google

Cap. iv.

Partitio Artis Judicandi, in Judicium per Inductionem, et per Syllogismum: quorum prius aggregatur Organo Novo. Partitio prima Judicii per Syllogismum, in Reductionem Rectam, et Inversam. Partitio secunda ejus, in Analyticam, et Doctrinam de Elenchis. Partitio Doctrinæ de Elenchis, in Elenchos Sophismatum, Elenchos Hermeniæ, et Elenchos Imaginum, sive Idôlorum. Partitio Idôlorum, in Idôla Tribûs, Idôla Specûs, et Idôla Fori. Appendix Artis Judicandi, viz. De Analogiâ Demonstrationum pro Naturâ Subjecti.

Cap. v.

Partitio Artis Retinendi sive Retentivæ, in Doctrinam de Adminiculis Memoriæ, et Doctrinam de Memoriâ ipsâ. Partitio Doctrinæ de Memoriâ ipsâ, in Prænotionem, et Emblema.

LIBER VI.

Cap. i.

Partitio Traditivæ, in Doctrinam de Organo Sermonis, Doctrinam de Methodo Sermonis, et Doctrinam de Illustratione Sermonis. Partitio Doctrinæ de Organo Sermonis, in Doctrinam de Notis Rerum, de Locutione, et de Scriptione: quarum duæ Posteriores Grammaticam constituunt, ejusque Partitiones sunt. Partitio Doctrinæ de Notis Rerum, in Hieroglyphica, et Characteres Reales. Partitio secunda Grammaticæ, in Litterariam, et Philosophantem. Aggregatio Poësos quoad Metrum, ad Doctrinam de Locutione. Aggregatio Doctrinæ de Ciphris, ad Doctrinam de Scriptione.

Cap. ii.

Doctrina de Methodo Sermonis constituitur ut Pars

Digitized by Google

Traditivæ Substantiva et Principalis. Nomen ei inditur Prudentia Traditivæ. Enumerantur Methodi Genera diversa; et subjunguntur eorum Commoda, et Incommoda.

Cap III.

De Fundamentis et Officio Doctrinæ de Illustratione Sermonis, sive Rhetoricæ. Appendices tres Rhetoricæ, quæ ad Promptuariam tantummodò pertinent; Colores Boni et Mali, tam Simplicis quam Comparati, Antitheta Rerum, Formulæ Minores Orationum.

Cap. IV.

Appendices generales duæ Traditivæ : Critica, et Pædagogica.

LIBER VII.

Cap. I.

Partitio Ethicæ, in Doctrinam de Exemplari, et Georgica Animi. Partitio Exemplaris (scilicet Boni) in Bonum Simplex, et Bonum Comparatum. Partitio Boni Simplicis in Bonum Individuale, et Bonum Communionis.

Cap. II.

Partitio Boni Individualis, vel Suitatis, in Bonum Activum, et Bonum Passivum. Partitio Boni Passivi in Bonum Conservativum, et Bonum Perfectivum. Partitio Boni Communionis, in Officia Generalia, et Respectiva.

Cap. III.

Partitio Doctrinæ de Culturâ Animi, in Doctrinam de Characteribus Animorum, de Affectibus, et de Remediis,

Digitized by Google

sive Curationibus. Appendix Doctrinæ ejusdem, de Congruitate inter Bonum Animi, et Bonum Corporis.

LIBER VIII.

Cap. I.

Partitio Doctrinæ Civilis, in Doctrinam de Conversatione, Doctrinam de Negotiis, et Doctrinam de Imperio, sive Republicâ.

Cap. II.

Partitio Doctrinæ de Negotiis, in Doctrinam de Occasionibus Sparsis, et Doctrinam de Ambitu Vitæ. Exemplum Doctrinæ de Occasionibus Sparsis, ex Parabolis aliquibus Salomonis. Præcepta de Ambitu Vitæ.

Cap. III.

Partitiones Doctrinæ de Imperio, sive Republicâ omittuntur: tantùm Aditus fit ad Desiderata duo; Doctrinam de Proferendis Finibus Imperii, et Doctrinam de Justitiâ Universali, sive de Fontibus Juris. Exempla utriusque.

LIBER IX.

Cap. I.

Partitiones Theologiæ Inspiratæ omittuntur: tantùm Aditus fit ad Desiderata tria; Doctrinam de Legitimo Usu Rationis Humanæ in Divinis, Doctrinam de Gradibus Unitatis in Civitate Dei, et Emanationes Scripturarum.

Digitized by Google

FRANCISCI BACONI

BARONIS

DE

VERULAMIO

VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE

DIGNITATE ET AUGMENTIS SCIENTIARUM.

LIBER PRIMUS.

Sub veteri Lege, Rex Optime, erant et spontaneæ oblationes, et quotidiana sacrificia; hæc ex rituali cultu, illæ ex piâ alacritate profectæ. Arbitror equidem deberi tale quidpiam regibus a servis suis; ut scilicèt quisque non solùm muneris sui tributa, sed et amoris pignora deferat. Atque in prioribus illis spero me minimè defuturum; in posteriori autem genere, dubitavi quid potissimùm sumerem: satius autem visum est hujusmodi aliquid deligere, quod potiùs ad personæ tuæ excellentiam, quàm ad negotia coronæ spectaret.

Ego sæpissimè de Majestate tuâ, ut debeo, cogitans (missis aliis sive virtutis, sive fortunæ, tuæ dotibus) magnâ prorsùs afficior admiratione, cùm intueor excellentiam earum in te virtutum facultatumque, quas philosophi intellectuales vocant, capacitatem ingenii tot et tanta complexam, firmi-

Digitized by Google

tudinem memoriæ, prehensionis velocitatem, judicii penetrationem, elocutionisque ordinem simùl et facilitatem. Subit profectò animum quandòque dogma illud Platonicum, quo asseritur, " Scientiam nihil aliud esse quàm Reminiscentiam; animumque naturalitèr omnia cognoscere, nativæ luci, quam specus corporis obumbraverat, subindè redditum." Certè hujus rei (si in quo alio) relucet in Majestate tuâ exemplum insigne; cui adeò prompta est mens ad concipiendam flammam, ubì vel levissima eam excitaverit objecta occasio, vel minima alienæ cognitionis scintilla affulserit. Quemadmodùm igitur de regum sapientissimo Sacra perhibet Scriptura, " cor illi fuisse tanquam arenam maris," cujus quanquam massa prægrandis, partes tamen minutissimæ; sic mentis indidit Deus Majestati tuæ crasin planè mirabilem, quæ cùm maxima quæque complectatur, minima tamen prehendat nec patiatur effluere: cùm perdifficile videatur, vel potiùs impossibile in naturâ, ut idem instrumentum et grandia opera et pusilla aptè disponat. Quantum ad elocutionem tuam, occurrit illud Cornelii Taciti de Augusto Cæsare; " Augusto," inquit, " profluens, et quæ principem virum deceret, eloquentia fuit." Sanè si rectè rem perpendamus, omnis oratio aut laboriosa aut affectata aut imitatrix, quamvìs alioquìn excellens, nescio quid servile olet, nec sui juris est. Tuum autem dicendi genus verè regium est, profluens tanquam a fonte; et nihilominùs, sicut naturæ ordo postulat, rivis diductum suis, plenum facilitatis felicitatisque, imitans neminem, nemini imitabile. Atque sicut in

Digitized by Google

rebus tuis, quæ tam ad regnum quàm ad domum tuam spectant, Virtus videtur cum Fortunâ certare; mores scilicèt optimi cum felici regimine, spes tuæ olìm patientèr et piè cohibitæ cum faustâ et opportunâ speratorum adeptione, tori conjugalis sancta fides cum fructu conjugii beato in sobole pulcherrimâ, pia et principe Christiano dignissima ad pacem propensio cum simili vicinorum principum inclinatione in idem votum felicitèr conspirantium; sic et in intellectûs tui dotibus non levior exoritur lis et æmulatio, si eas, quæ a naturâ ipsâ præbitæ sunt et infusæ, cum instructissimâ gazâ multiplicis eruditionis et plurimarum artium scientiâ committamus. Neque verò facile fuerit regem aliquem post Christum natum reperire, qui fuerit Majestati tuæ litterarum divinarum et humanarum varietate et culturâ comparandus. Percurrat qui voluerit imperatorum et regum seriem, et juxtà mecum sentiet. Magnum certè quiddam præstare reges videntur, si delibantes aliorum ingenia ex compendio sapiant, aut in cortice doctrinæ aliquatenùs hæreant, aut deniqùe litteratos ament evehantque. At regem, et regem natum, veros eruditionis fontes hausisse, immò ipsummet fontem eruditionis esse, propè abest a miraculo. Tuæ verò Majestati etiam illud accedit, quod in eodem pectoris tui scrinio Sacræ Litteræ cum profanis recondantur; adeò ut cum Hermete illo Trismegisto triplici gloriâ insigniaris, potestate Regis, illuminatione Sacerdotis, eruditione Philosophi. Cùm igitur alios reges longè hâc laude (proprìè quæ tua est) superes,

Digitized by Google

æquum est ut non solùm præsentis sæculi famâ et admiratione celebretur, aut etiam historiarum lumine posteritati transmittatur; verùm ut solido aliquo in opere incidatur, quod et regis magni potentiam denotet, et regis tam insignitèr docti imaginem referat.

Quare (ut ad inceptum revertar) nulla potior mihi visa est oblatio, quàm tractatus aliquis eò spectans. Hujus argumentum duabus constabit partibus. In priori (quæ levior est, neque tamen ullo modo prætermittenda) de Scientiæ et Litterarum per omnia excellentiâ agendum est; et simùl de merito eorum, qui in iisdem provehendis operam strenuè et cum judicio impendunt. Posterior verò pars (quod caput rei est) proponet, quid in hoc genere hùc usque actum sit et perfectum, insupèr et ea perstringet quæ videntur desiderari; ut quamvìs non ausim seponere aut deligere tuæ quod præcipuè Majestati commendem, tamen multa et varia repræsentando regias tuas cogitationes excitare possim: ut proprios pectoris tui thesauros excutias, atque indè, pro magnanimitate tuâ atque sapientiâ, optima quæque ad Artium et Scientiarum terminos proferendos depromas.

In ipso vestibulo prioris partis, ad purgandam viam et quasi indicendum silentium, quo meliùs audiantur testimonia de dignitate litterarum absque oblatratione tacitarum objectionum, statui primo loco liberare litteras opprobriis et vilipendiis, quibus impetit eas Ignorantia, sed Ignorantia sub non uno schemate: modò in theologorum zelotypiâ, modò

Digitized by Google

in politicorum supercilio, modò in ipsorum litteratorum erroribus sese ostentans et prodens. Audio primos dicentes, Scientiam inter ea esse, quæ parcè cautèque admittenda sunt; Scientiæ nimium appetitum fuisse primum peccatum, undè hominis lapsus; hodièque hærere serpentinum quid in eâ, siquidem ingrediens tumorem inducit; "Scientia inflat:" Salomonem censere, "Faciendi libros nullum esse finem, multamque lectionem carnis esse afflictionem;" et alibi, "In multâ sapientiâ multam esse indignationem;" et "Qui auget scientiam, augere et dolorem:" D. Pauli monitum esse, "Ne decipiamur per inanem philosophiam:" quin et experientiâ notum esse, doctissimos viros hæreticorum Coryphæos, doctissima sæcula in atheismum proclivia fuisse; contemplationem denìque Secundarum Caussarum auctoritati Primæ Caussæ derogare.

Ut igitur falsitatem hujus dogmatis fundamentaque ejus malè jacta aperiamus, cuivis obviàm est istos non percipere scientiam quæ lapsum peperit non fuisse puram illam primigeniamque scientiam naturalem, cujus lumine homo animalibus in Paradiso adductis nomina ex naturâ imposuit, sed superbam illam Boni et Mali, per quam excutere Deum sibique ipse legem figere ambivit: neque certè vis ulla scientiæ, quanta quanta sit, inflat mentem; cùm nihil implere animum, nedùm distendere possit, præter Deum Deique contemplationem: quare Salomon, de duobus palmariis inventionis sensibus (visu, atque auditu) loquens, ait "oculum videndo, aurem audiendo non satiari:" quod

Digitized by Google

[illegible] sequitur continens majus esse [illegible] de scientiâ ipsâ, animoque [illegible] tanquam emissarii) definit [illegible] Calendario suo Ephemeridique *om-* [illegible] describenti subnectit, ita con- [illegible] Omnia Deus condidit, ut unumquodque [illegible] mundum quoque ipsum [illegible] tamen homo non potest [illegible] Deus ab initio usque ad finem." [illegible] innuit Deum fabricatum [illegible] humanum instar speculi totius mundi [illegible] non minùs sitientem quàm oculum [illegible] solùm conspicere va- [illegible] temporum, verùm etiam [illegible] immotas atque inviola- [illegible] decreta ambitiosum. Et [illegible] summam illam naturæ [illegible] "Opus, quod operatur [illegible] ad finem" non posse inveniri ab [illegible] captui humano, sed in [illegible] : qualia sunt [illegible] divortia, scientiarum tra- [illegible] plurimaque alia incommoda [illegible] Siquidem nullam [illegible] humanâ disquisitione alienam [illegible] inquiens; "Spiritus hominis [illegible] quâ intima arcana explorat. [illegible] amplitudo captûs humani, mani- [illegible] esse periculum a quantitate [illegible] ne aut rumorem inducat aut [illegible] a qualitate tantùm, quæ quantula-

Digitized by Google

cunque sit, si absque antidoto suâ sumatur, malignum quid habet atque venenosum, flatuosis symptomatis plenissimum. Hæc antidotus, sive aroma (cujus mixtio temperat scientiam, eamque saluberrimam efficit) est caritas, quod etiam priori clausulæ subjungit Apostolus dicens; "Scientia inflat, caritas autem ædificat." Cui consonum est, quod alibì docet; "Si," inquit, "linguis loquar Angelorum vel hominum, caritatem autem non habeam, factus sum velut æs resonans aut cymbalum tinniens." Non quin eximium quid sit loqui linguis Angelorum et hominum; sed quia si segregetur a caritate neque ad commune humani generis bonum dirigatur, potiùs inanem gloriam exhibebit quàm solidum fructum. Censuram quod attinet Salomonis, de excessu legendi scribendique libros, et cruciatu spiritûs e scientiâ oriundo, monitumque etiam Paulinum, "Ne decipiamur per inanem philosophiam;" si rectè explicentur ea loca, optimè ostendent veros cancellos et limites quibus humana scientia circumsepitur, ita tamen ut liberum sit ei absque omni coärctatione universam rerum naturam amplecti. Sunt enim limites tres: primus, ne ita felicitatem collocemus in scientiâ, ut interim mortalitatis nostræ oblivio subrepat; secundus, ne sic utamur scientiâ ut anxietatem pariat, non animi tranquillitatem; tertius, ne putemus posse nos per naturæ contemplationem mysteria divina assequi. Nam quantum ad primum, optimè in eodem libro alibì se Salomon explicat: "Satìs," inquit, "perspexi sapientiam tantum recedere a stultitiâ, quantum lucem a tenebris.

Digitized by Google

Sapientis oculi in capite ejus, stultus in tenebris oberrat: sed simùl didici moriendi necessitatem utrique esse communem." De secundo certum est, nullam animi anxietatem aut perturbationem oriri e scientiâ, nisi tantùm per accidens. Omnis enim scientia et admiratio (quæ est semen scientiæ) per se jucunda est; cùm autem conclusiones indè deducuntur, quæ obliquè rebus nostris applicatæ vel infirmos metus gignunt vel immodicas cupiditates, tum demùm nascitur cruciatus ille et perturbatio mentis, quâ de loquimur: tunc enim scientia non est ampliùs lumen siccum (ut voluit Heraclitus ille obscurus, "Lumen siccum optima anima"); sed fit lumen madidum, atque humoribus affectuum maceratum. Tertia regula accuratiorem paullò disquisitionem postulat, neque sicco pede præterеunda est. Si quis enim ex rerum sensibilium et materiatarum intuitu tantum luminis assequi speret, quantum ad patefaciendam Divinam Naturam aut voluntatem sufficiet, "næ iste decipitur per inaniam philosophiam." Etenim contemplatio creaturarum, quantum ad creaturas ipsas, producit scientiam; quantum ad Deum, admirationem tantùm, quæ est quasi abrupta scientia. Ideòque scitissimè dixit quidam Platonicus; "Sensus humanos solem referre, qui quidem revelat terrestrem globum, cœlestem verò et stellas obsignat:" sic sensus reserant naturalia, divina occludunt. Atque hìnc evenit, nonnullos e doctiorum manipulo in hæresin lapsos esse, quùm ceratis sensuum alis innixi ad divina evolare contenderent. Namque eos, qui autumant nimiam scientiam inclinare mentem in atheismum,

Digitized by Google

ignorantiamque Secundarum Caussarum pietati erga Primam obstetricari, libentèr compellarem Jobi quæstione; "An oporteat mentiri pro Deo, et ejus gratiâ dolum loqui conveniat, ut ipsi gratificemur?" Liquet enim Deum nihil operari ordinariò in naturâ, nisi per Secundas Caussas: cujus diversum credi si vellent, impostura mera esset; quasi in gratiam Dei, et nihil aliud quàm Auctori veritatis immundam mendacii hostiam immolare. Quin potiùs certissimum est, atque experientiâ comprobatum, leves gustus in philosophiâ movere fortasse ad atheismum, sed pleniores haustus ad religionem reducere. Namque in limine philosophiæ cùm Secundæ Caussæ tanquam sensibus proximæ ingerant se menti humanæ, mensque ipsa in illis hæreat atque commoretur, oblivio Primæ Caussæ obrepere possit: sin quis ulteriùs pergat, Caussarumque dependentiam, seriem, et concatenationem, atque opera Providentiæ intueatur, tunc secundùm poëtarum mythologiam facilè credet summum naturalis catenæ annulum pedi solii Iovis affigi. Ut semèl dicam, nemo malè applicatæ sobrietatis moderationisque famam captans posse nos nimiùm progredi, in libris sive Scripturarum sive creaturarum theologiâ aut philosophiâ, existimet; quin immò excitent se homines, et infinitos profectus audactèr urgeant utrobiquè et persequantur: caventes tantùm ne scientiâ utantur ad tumorem, non ad caritatem, ad ostentationem, non ad usum; et rursùs, ne distinctas illas theologiæ philosophiæque doctrinas, earumque latices, imperitè misceant ac confundant.

Digitized by Google

Antiquorum Philosophorum. Partitio Metaphysicæ, in Doctrinam de Formis, et Doctrinam de Caussis Finalibus.

Cap. v.

Partitio Operativæ Doctrinæ de Naturâ, in Mechanicam, et Magiam, quæ respondent Partibus Speculativæ: Physicæ Mechanica; Metaphysicæ Magia: Expurgatio Vocabuli Magiæ. Appendices duæ Operativæ: Inventarium Opum Humanarum, et Catalogus Polychrestorum.

Cap. vi.

De Magnâ Philosophiæ Naturalis, tam Speculativæ, quam Operativæ, Appendice Mathematicâ; quòdque inter Appendices potiùs poni debet, quàm inter Scientias Substantivas. Partitio Mathematicæ, in Puram, et Mixtam.

LIBER IV.

Cap. i.

Partitio Doctrinæ de Homine, in Philosophiam Humanitatis, et Civilem. Partitio Philosophiæ Humanitatis, in Doctrinam circa Corpus Hominis, et Doctrinam circa Animam Hominis. Constitutio unius Doctrinæ generalis de Naturâ, sive de Statu Hominis. Partitio Doctrinæ de Statu Hominis, in Doctrinam de Personâ Hominis, et de Fœdere Animi et Corporis. Partitio Doctrinæ de Personâ Hominis, in Doctrinam de Miseriis Hominis, et de Prærogativis. Partitio Doctrinæ de Fœdere, in Doctrinam de Indicationibus, et de Impressionibus. Assignatio Physiognomiæ, et Interpretationis Somniorum Naturalium, Doctrinæ de Indicationibus.

Cap. ii.

Partitio Doctrinæ circa Corpus Hominis, in Medicinam, Cosmeticam, Athleticam, et Voluptariam. Partitio Medicinæ in Officia tria: viz. in Conservationem Sanitatis,

Digitized by Google

Curationem Morborum, et Prolongationem Vitæ : quòdque Pars postrema de Prolongatione Vitæ disjungi debeat à duabus reliquis.

Cap. III.

Partitio Philosophiæ Humanæ circa Animam, in Doctrinam de Spiraculo, et Doctrinam de Animâ Sensibili, sive Productâ. Partitio secundà ejusdem Philosophiæ, in Doctrinam de Substantiâ et Facultatibus Animæ, et Doctrinam de Usu, et Objectis Facultatum. Appendices duæ Doctrinæ de Facultatibus Animæ; Doctrina de Divinatione Naturali, et Doctrina de Fascinatione. Distributio Facultatum Animæ Sensibilis, in Motum, et Sensum.

LIBER V.

Cap. I.

Partitio Doctrinæ circa Usum et Objecta Facultatum Animæ Humanæ, in Logicam, et Ethicam, Partitio Logicæ, in Artes Inveniendi, Judicandi, Retinendi, et Tradendi.

Cap. II.

Partitio Inventivæ, in Inventivam Artium, et Argumentorum: quòdque prior harum (quæ eminet) desideretur. Partitio Inventivæ Artium, in Experientiam Litteratam, et Organum Novum. Delineatio Experientiæ Litteratæ.

Cap. III.

Partitio Inventivæ Argumentorum, in Promptuariam, et Topicam. Partitio Topicæ, in Generalem, et Particularem. Exemplum Topicæ Particularis, in Inquisitione de Gravi et Levi.

Digitized by Google

Cap. iv.

Partitio Artis Judicandi, in Judicium per Inductionem, et per Syllogismum: quorum prius aggregatur Organo Novo. Partitio prima Judicii per Syllogismum, in Reductionem Rectam, et Inversam. Partitio secunda ejus, in Analyticam, et Doctrinam de Elenchis. Partitio Doctrinæ de Elenchis, in Elenchos Sophismatum, Elenchos Hermeniæ, et Elenchos Imaginum, sive Idôlorum. Partitio Idôlorum, in Idôla Tribûs, Idôla Specûs, et Idôla Fori. Appendix Artis Judicandi, viz. De Analogiâ Demonstrationum pro Naturâ Subjecti.

Cap. v.

Partitio Artis Retinendi sive Retentivæ, in Doctrinam de Adminiculis Memoriæ, et Doctrinam de Memoriâ ipsâ. Partitio Doctrinæ de Memoriâ ipsâ, in Prænotionem, et Emblema.

LIBER VI.

Cap. i.

Partitio Traditivæ, in Doctrinam de Organo Sermonis, Doctrinam de Methodo Sermonis, et Doctrinam de Illustratione Sermonis. Partitio Doctrinæ de Organo Sermonis, in Doctrinam de Notis Rerum, de Locutione, et de Scriptione: quarum duæ Posteriores Grammaticam constituunt, ejusque Partitiones sunt. Partitio Doctrinæ de Notis Rerum, in Hieroglyphica, et Characteres Reales. Partitio secunda Grammaticæ, in Litterariam, et Philosophantem. Aggregatio Poësos quoad Metrum, ad Doctrinam de Locutione. Aggregatio Doctrinæ de Ciphris, ad Doctrinam de Scriptione.

Cap. ii.

Doctrina de Methodo Sermonis constituitur ut Pars

Digitized by Google

Traditivæ Substantiva et Principalis. Nomen ei inditur Prudentia Traditivæ. Enumerantur Methodi Genera diversa; et subjunguntur eorum Commoda, et Incommoda.

Cap III.

De Fundamentis et Officio Doctrinæ de Illustratione Sermonis, sive Rhetoricæ. Appendices tres Rhetoricæ, quæ ad Promptuariam tantummodò pertinent; Colores Boni et Mali, tam Simplicis quam Comparati, Antitheta Rerum, Formulæ Minores Orationum.

Cap. IV.

Appendices generales duæ Traditivæ: Critica, et Pædagogica.

LIBER VII.

Cap. I.

Partitio Ethicæ, in Doctrinam de Exemplari, et Georgica Animi. Partitio Exemplaris (scilicet Boni) in Bonum Simplex, et Bonum Comparatum. Partitio Boni Simplicis in Bonum Individuale, et Bonum Communionis.

Cap. II.

Partitio Boni Individualis, vel Suitatis, in Bonum Activum, et Bonum Passivum. Partitio Boni Passivi in Bonum Conservativum, et Bonum Perfectivum. Partitio Boni Communionis, in Officia Generalia, et Respectiva.

Cap. III.

Partitio Doctrinæ de Culturâ Animi, in Doctrinam de Characteribus Animorum, de Affectibus, et de Remediis,

Digitized by Google

sive Curationibus. Appendix Doctrinæ ejusdem, de Congruitate inter Bonum Animi, et Bonum Corporis.

LIBER VIII.

Cap. I.

Partitio Doctrinæ Civilis, in Doctrinam de Conversatione, Doctrinam de Negotiis, et Doctrinam de Imperio, sive Republicâ.

Cap. II.

Partitio Doctrinæ de Negotiis, in Doctrinam de Occasionibus Sparsis, et Doctrinam de Ambitu Vitæ. Exemplum Doctrinæ de Occasionibus Sparsis, ex Parabolis aliquibus Salomonis. Præcepta de Ambitu Vitæ.

Cap. III.

Partitiones Doctrinæ de Imperio, sive Republicâ omittuntur: tantùm Aditus fit ad Desiderata duo; Doctrinam de Proferendis Finibus Imperii, et Doctrinam de Justitiâ Universali, sive de Fontibus Juris. Exempla utriusque.

LIBER IX.

Cap. I.

Partitiones Theologiæ Inspiratæ omittuntur: tantùm Aditus fit ad Desiderata tria; Doctrinam de Legitimo Usu Rationis Humanæ in Divinis, Doctrinam de Gradibus Unitatis in Civitate Dei, et Emanationes Scripturarum.

Digitized by Google

FRANCISCI BACONI
BARONIS
DE
VERULAMIO
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,
DE
DIGNITATE ET AUGMENTIS SCIENTIARUM.

LIBER PRIMUS.

Sub veteri Lege, Rex Optime, erant et spontaneæ oblationes, et quotidiana sacrificia; hæc ex rituali cultu, illæ ex piâ alacritate profectæ. Arbitror equidem deberi tale quidpiam regibus a servis suis; ut scilicèt quisque non solùm muneris sui tributa, sed et amoris pignora deferat. Atque in prioribus illis spero me minimè defuturum; in posteriori autem genere, dubitavi quid potissimùm sumerem: satius autem visum est hujusmodi aliquid deligere, quod potiùs ad personæ tuæ excellentiam, quàm ad negotia coronæ spectaret.

Ego sæpissimè de Majestate tuâ, ut debeo, cogitans (missis aliis sive virtutis, sive fortunæ, tuæ dotibus) magnâ prorsùs afficior admiratione, cùm intueor excellentiam earum in te virtutum facultatumque, quas philosophi intellectuales vocant, capacitatem ingenii tot et tanta complexam, firmi-

Digitized by Google

tudinem memoriæ, prehensionis velocitatem, judicii penetrationem, elocutionisque ordinem simùl et facilitatem. Subit profectò animum quandòque dogma illud Platonicum, quo asseritur, " Scientiam nihil aliud esse quàm Reminiscentiam; animumque naturalitèr omnia cognoscere, nativæ luci, quam specus corporis obumbraverat, subindè redditum." Certè hujus rei (si in quo alio) relucet in Majestate tuâ exemplum insigne; cui adeò prompta est mens ad concipiendam flammam, ubì vel levissima eam excitaverit objecta occasio, vel minima alienæ cognitionis scintilla affulserit. Quemadmodùm igitur de regum sapientissimo Sacra perhibet Scriptura, " cor illi fuisse tanquam arenam maris," cujus quanquam massa prægrandis, partes tamen minutissimæ; sic mentis indidit Deus Majestati tuæ crasin planè mirabilem, quæ cùm maxima quæque complectatur, minima tamen prehendat nec patiatur effluere: cùm perdifficile videatur, vel potiùs impossibile in naturâ, ut idem instrumentum et grandia opera et pusilla aptè disponat. Quantum ad elocutionem tuam, occurrit illud Cornelii Taciti de Augusto Cæsare; " Augusto," inquit, " profluens, et quæ principem virum deceret, eloquentia fuit." Sanè si rectè rem perpendamus, omnis oratio aut laboriosa aut affectata aut imitatrix, quamvìs alioquìn excellens, nescio quid servile olet, nec sui juris est. Tuum autem dicendi genus verè regium est, profluens tanquam a fonte; et nihilominùs, sicut naturæ ordo postulat, rivis diductum suis, plenum facilitatis felicitatisque, imitans neminem, nemini imitabile. Atque sicut in

Digitized by Google

rebus tuis, quæ tam ad regnum quàm ad domum tuam spectant, Virtus videtur cum Fortunâ certare; mores scilicèt optimi cum felici regimine, spes tuæ olìm patientèr et piè cohibitæ cum faustâ et opportunâ speratorum adeptione, tori conjugalis sancta fides cum fructu conjugii beato in sobole pulcherrimâ, pia et principe Christiano dignissima ad pacem propensio cum simili vicinorum principum inclinatione in idem votum felicitèr conspirantium; sic et in intellectûs tui dotibus non levior exoritur lis et æmulatio, si eas, quæ a naturâ ipsâ præbitæ sunt et infusæ, cum instructissimâ gazâ multiplicis eruditionis et plurimarum artium scientiâ committamus. Neque verò facile fuerit regem aliquem post Christum natum reperire, qui fuerit Majestati tuæ litterarum divinarum et humanarum varietate et culturâ comparandus. Percurrat qui voluerit imperatorum et regum seriem, et juxtà mecum sentiet. Magnum certè quiddam præstare reges videntur, si delibantes aliorum ingenia ex compendio sapiant, aut in cortice doctrinæ aliquatenùs hæreant, aut deniquè litteratos ament evehantque. At regem, et regem natum, veros eruditionis fontes hausisse, immò ipsummet fontem eruditionis esse, propè abest a miraculo. Tuæ verò Majestati etiam illud accedit, quod in eodem pectoris tui scrinio Sacræ Litteræ cum profanis recondantur; adeò ut cum Hermete illo Trismegisto triplici gloriâ insigniaris, potestate Regis, illuminatione Sacerdotis, eruditione Philosophi. Cùm igitur alios reges longè hâc laude (propriè quæ tua est) superes,

Digitized by Google

æquum est ut non solùm præsentis sæculi famâ et admiratione celebretur, aut etiam historiarum lumine posteritati transmittatur; verùm ut solido aliquo in opere incidatur, quod et regis magni potentiam denotet, et regis tam insignitèr docti imaginem referat.

Quare (ut ad inceptum revertar) nulla potior mihi visa est oblatio, quàm tractatus aliquis eò spectans. Hujus argumentum duabus constabit partibus. In priori (quæ levior est, neque tamen ullo modo prætermittenda) de Scientiæ et Litterarum per omnia excellentiâ agendum est; et simùl de merito eorum, qui in iisdem provehendis operam strenuè et cum judicio impendunt. Posterior verò pars (quod caput rei est) proponet, quid in hoc genere hùc usque actum sit et perfectum, insupèr et ea perstringet quæ videntur desiderari; ut quamvìs non ausim seponere aut deligere tuæ quod præcipuè Majestati commendem, tamen multa et varia repræsentando regias tuas cogitationes excitare possim; ut proprios pectoris tui thesauros excutias, atque indè, pro magnanimitate tuâ atque sapientiâ, optima quæque ad Artium et Scientiarum terminos proferendos depromas.

In ipso vestibulo prioris partis, ad purgandam viam et quasi indicendum silentium, quo meliùs audiantur testimonia de dignitate litterarum absque oblatratione tacitarum objectionum, statui primo loco liberare litteras opprobriis et vilipendiis, quibus impetit eas Ignorantia, sed Ignorantia sub non uno schemate: modò in theologorum zelotypiâ, modò

Digitized by Google

in politicorum supercilio, modò in ipsorum litteratorum erroribus sese ostentans et prodens. Audio primos dicentes, Scientiam inter ea esse, quæ parcè cautèque admittenda sunt; Scientiæ nimium appetitum fuisse primum peccatum, undè hominis lapsus; hodièque hærere serpentinum quid in eâ, siquidem ingrediens tumorem inducit; " Scientia inflat :" Salomonem censere, " Faciendi libros nullum esse finem, multamque lectionem carnis esse afflictionem ;" et alibi, " In multâ sapientiâ multam esse indignationem;" et " Qui auget scientiam, augere et dolorem:" D. Pauli monitum esse, " Ne decipiamur per inanem philosophiam :" quin et experientiâ notum esse, doctissimos viros hæreticorum Coryphæos, doctissima sæcula in atheismum proclivia fuisse; contemplationem denique Secundarum Caussarum auctoritati Primæ Caussæ derogare.

Ut igitur falsitatem hujus dogmatis fundamentaque ejus malè jacta aperiamus, cuivis obviàm est istos non percipere scientiam quæ lapsum peperit non fuisse puram illam primigeniamque scientiam naturalem, cujus lumine homo animalibus in Paradiso adductis nomina ex naturâ imposuit, sed superbam illam Boni et Mali, per quam excutere Deum sibique ipse legem figere ambivit : neque certè vis ulla scientiæ, quanta quanta sit, inflat mentem ; cùm nihil implere animum, nedùm distendere possit, præter Deum Deique contemplationem : quare Salomon, de duobus palmariis inventionis sensibus (visu, atque auditu) loquens, ait " oculum videndo, aurem audiendo non satiari :" quod

Digitized by Google

si non sit impletio, sequitur continens majus esse contento. Haud alitèr de scientiâ ipsâ, animoque humano (cui sensus sunt tanquam emissarii) definit his verbis, quæ Calendario suo Ephemeridique omnium rerum tempora describenti subnectit, ita concludens; " Omnia Deus condidit, ut unumquodque pulcrum sit in tempore suo : mundum quoque ipsum indidit cordi eorum : invenire tamen homo non potest opus, quod operatus est Deus ab initio usque ad finem." Quibus verbis haud obscurè innuit Deum fabricatum esse animum humanum instar speculi totius mundi capacem, ejusque non minùs sitientem quàm oculum luminis: neque gestientem solùm conspicere varietates vicissitudinesque temporum, verùm etiam perscrutandi explorandique immotas atque inviolabiles naturæ leges et decreta ambitiosum. Et quamvìs innuere videatur, summam illam naturæ œconomiam (quam appellat " Opus, quod operatur Deus ab initio usque ad finem" non posse inveniri ab homine; hoc non detrahit captui humano, sed in impedimenta doctrinæ rejiciendum : qualia sunt vitæ brevitas, studiorum divortia, scientiarum traditio prava et infida, plurimaque alia incommoda quibus humana conditio irretitur. Siquidem nullam universi partem ab humanâ disquisitione alienam esse satìs clarè alibì docet, inquiens; "Spiritus hominis est tanquam lucerna Dei," quâ intima arcana explorat. Quare si tanta sit amplitudo captûs humani, manifestum est nullum esse periculum a quantitate scientiæ, utut diffusâ, ne aut tumorem inducat aut excessum: sed a qualitate tantùm, quæ quantula-

Digitized by Google

cunque sit, si absque antidoto suâ sumatur, malignum quid habet atque venenosum, flatuosis symptomatis plenissimum. Hæc antidotus, sive aroma (cujus mixtio temperat scientiam, eamque saluberrimam efficit) est caritas, quod etiam priori clausulæ subjungit Apostolus dicens; "Scientia inflat, caritas autem ædificat." Cui consonum est, quod alibì docet; "Si," inquit, "linguis loquar Angelorum vel hominum, caritatem autem non habeam, factus sum velut æs resonans aut cymbalum tinniens." Non quin eximium quid sit loqui linguis Angelorum et hominum; sed quia si segregetur a caritate neque ad commune humani generis bonum dirigatur, potiùs inanem gloriam exhibebit quàm solidum fructum. Censuram quod attinet Salomonis, de excessu legendi scribendique libros, et cruciatu spiritûs e scientiâ oriundo, monitumque etiam Paulinum, "Ne decipiamur per inanem philosophiam;" si rectè explicentur ea loca, optimè ostendent veros cancellos et limites quibus humana scientia circumsepitur, ita tamen ut liberum sit ei absque omni coärctatione universam rerum naturam amplecti. Sunt enim limites tres: primus, ne ita felicitatem collocemus in scientiâ, ut interim mortalitatis nostræ oblivio subrepat; secundus, ne sic utamur scientiâ ut anxietatem pariat, non animi tranquillitatem; tertius, ne putemus posse nos per naturæ contemplationem mysteria divina assequi. Nam quantum ad primum, optimè in eodem libro alibì se Salomon explicat: "Satìs," inquit, "perspexi sapientiam tantum recedere a stultitiâ, quantum lucem a tenebris.

Digitized by Google

Sapientis oculi in capite ejus, stultus in tenebris oberrat: sed simùl didici moriendi necessitatem utrique esse communem." De secundo certum est, nullam animi anxietatem aut perturbationem oriri e scientiâ, nisi tantùm per accidens. Omnis enim scientia et admiratio (quæ est semen scientiæ) per se jucunda est; cùm autem conclusiones indè deducuntur, quæ obliquè rebus nostris applicatæ vel infirmos metus gignunt vel immodicas cupiditates, tum demùm nascitur cruciatus ille et perturbatio mentis, quâ de loquimur: tunc enim scientia non est ampliùs lumen siccum (ut voluit Heraclitus ille obscurus, "Lumen siccum optima anima"); sed fit lumen madidum, atque humoribus affectuum maceratum. Tertia regula accuratiorem paullò disquisitionem postulat, neque sicco pede prætereunda est. Si quis enim ex rerum sensibilium et materiatarum intuitu tantum luminis assequi speret, quantum ad patefaciendam Divinam Naturam aut voluntatem sufficiet, "næ iste decipitur per inaniam philosophiam." Etenim contemplatio creaturarum, quantum ad creaturas ipsas, producit scientiam; quantum ad Deum, admirationem tantùm, quæ est quasi abrupta scientia. Ideòque scitissimè dixit quidam Platonicus; "Sensus humanos solem referre, qui quidem revelat terrestrem globum, cœlestem verò et stellas obsignat:" sic sensus reserant naturalia, divina occludunt. Atque hìnc evenit, nonnullos e doctiorum manipulo in hæresin lapsos esse, quùm ceratis sensuum alis innixi ad divina evolare contenderent. Namque eos, qui autumant nimiam scientiam inclinare mentem in atheismum,

Digitized by Google

ignorantiamque Secundarum Caussarum pietati erga Primam obstetricari, libentèr compellarem Jobi quæstione ; " An oporteat mentiri pro Deo, et ejus gratiâ dolum loqui conveniat, ut ipsi gratificemur ?" Liquet enim Deum nihil operari ordinariò in naturâ, nisi per Secundas Caussas : cujus diversum credi si vellent, impostura mera esset ; quasi in gratiam Dei, et nihil aliud quàm Auctori veritatis immundam mendacii hostiam immolare. Quin potiùs certissimum est, atque experientiâ comprobatum, leves gustus in philosophiâ movere fortasse ad atheismum, sed pleniores haustus ad religionem reducere. Namque in limine philosophiæ cùm Secundæ Caussæ tanquam sensibus proximæ ingerant se menti humanæ, mensque ipsa in illis hæreat atque commoretur, oblivio Primæ Caussæ obrepere possit : sin quis ulteriùs pergat, Caussarumque dependentiam, seriem, et concatenationem, atque opera Providentiæ intueatur, tunc secundùm poëtarum mythologiam facilè credet summum naturalis catenæ annulum pedi solii Iovis affigi. Ut semèl dicam, nemo malè applicatæ sobrietatis moderationisque famam captans posse nos nimiùm progredi, in libris sive Scripturarum sive creaturarum theologiâ aut philosophiâ, existimet ; quin immò excitent se homines, et infinitos profectus audactèr urgeant utrobiqùe et persequantur : caventes tantùm ne scientiâ utantur ad tumorem, non ad caritatem, ad ostentationem, non ad usum ; et rursùs, ne distinctas illas theologiæ philosophiæque doctrinas, earumque latices, imperitè misceant ac confundant.

Digitized by Google

Accedamus nunc ad opprobria, quibus litteras aspergunt politici. Illa ejusmodi sunt: Artes emollire animos, militarique gloriæ ineptos reddere: tum in politicis quoque corrumpere ingenia, quæ vel nimìs curiosa efficiunt ex varietate lectionis, vel nimìs pertinacia ex rigore regularum, vel nimìs tumida ex magnitudine exemplorum, vel nimìs extravagantia ex dissimilitudine exemplorum: quin saltèm utcùnque avertere et alienare animos a negotiis et actione, otii ac secessûs amorem instillantes: dein rebuspublicis inducere disciplinæ relaxationem, dum unusquisque promptior est ad disputandum quàm ad obtemperandum. Undè Cato Censorius, cum primis mortalium sapiens, ubì juventus Romana ad Carneadem philosophum, qui venerat Romam legatus, dulcedine atque majestate eloquentiæ ejus capta undiquè confluëret, frequenti senatu auctor fuit ut expeditis negotiis primo quoque tempore dimitterent hominem; ne civium animos inficeret et fascinaret, et nec-opinantibus morum consuetudinumque patriarum mutationem induceret. Hoc etiam permovit Virgilium (dum studia sua patriæ existimationi posthaberet) ut artes politicas a litterariis segregaret, illas Romanis vendicans, has Græcis relinquens, in versibus illis decantatis;

> "Tu regere imperio populos, Romane, memento:
> Hæ tibi erunt artes."———

Videmus etiam Anytum Socratis accusatorem pro crimine ei objecisse, quòd vi et varietate sermonum ac disputationum suarum auctoritatem et reverentiam legum consuetudinumque patriarum apud adolescentes imminueret; quòdque artem profite-

Digitized by Google

retur perniciosam et periculo plenam, quâ quis instructus deteriorem caussam meliorem faceret, veritatemque ipsam eloquentiæ apparatu obrueret.

Verùm hæ criminationes, ceteræque ejusdem farinæ, potiùs personatam gravitatem præ se ferunt quàm veritatis candorem. Testatur enim experientia, sicut unos atque eosdem homines, sic una eademque tempora, et rerum bellicarum et optimarum artium gloriâ floruisse. Viros quod attinet, exemplo sit nobile par imperatorum, Alexander Magnus et Julius Cæsar Dictator, alter Aristotelis in philosophiâ discipulus, alter Ciceronis in dicendo rivalis. Aut si quis requirat potiùs litteratos qui in claros imperatores evaserunt quàm imperatores qui insignitèr docti fuerunt, præstò est Epaminondas Thebanus aut Xenophon Atheniensis; quorum ille primus fuit qui fregit potentiam Spartanorum, hic autem primus qui stravit viam ad eversionem monarchiæ Persarum. Istud verò armorum litterarumque quasi conjugium clariùs adhùc in temporibus quàm in personis elucescit, quanto nimirùm sæculum homine objectum grandius est. Ipsa quippè eademque tempora apud Ægyptios, Assyrios, Persas, Græcos, Romanosque, quæ propter bellicam virtutem maximè celebrantur, etiam et litteris plurimùm fuerunt nobilitata: adeò ut gravissimi auctores philosophique, et clarissimi duces atque imperatores, eodem sæculo vixerint. Nec sanè alitèr fieri potest, quandoquidèm ut in homine vigor corporis animique simùl ferè maturescunt, nisi quòd ille hunc paullò antevertat; sic in rebus-

Digitized by Google

publicis, militaris gloria litterataque (quarum illa corpori respondet, hæc animo) aut coæva sunt, aut se proximè consequuntur.

Iam verò, eruditionem politicis impedimento esse potiùs quàm adjumento, nil minùs probabile. Fatemur omnes temerarium quiddam esse, empiricis medicis corpus et valetudinis curam tradere, qui solent pauca quædam medicamenta quæ illis videntur panchresta venditare, quorum fiduciâ nihil non audent tentare; cùm tamen neque caussas morborum, neque ægrotorum habitus, neque symptomatum pericula, neque veram sanandi methodum calleant. Videmus paritèr errare eos, qui ad caussas et lites suas expediendas adhibent leguleios in practicâ potiùs quàm in libris juris versatos, quibus os facilè oblinitur, si quid novum aut extra experientiæ suæ calles tritos occurrat: consimilitèr non potest non esse periculosissimum, quotiès summa rerum empiricis consiliariis præcipuè mandatur. E contrà, vix exemplum adduci possit reipublicæ infelicitèr administratæ, ad clavum sedentibus viris eruditis. Quamvìs enim in more sit politicis litteratos Pedantiorum nomine elevare, Historia tamen "veritatis magistra" in plurimis fidem facit, pupillares principes adultis longè præstitisse (non obstante ætatis incommodo) eâ ipsâ de caussâ quam politici sugillant, quòd scilicet tunc temporis a pædagogis administratum sit imperium. Quis ignorat per decantatum illud quinquennium Neronis onus rerum incubuisse Senecæ pædagogo? Quin et Gordianus Junior decennium laudis Misitheo pædagogo debuit. Neque

Digitized by Google

infelicius imperium gessit Alexander Severus dum minor fuit, quo tempore omnia procurabant mulieres, sed ex consilio præceptorum. Immò, convertamus oculos ad regimen Pontificium, ac nominatìm Pii Quinti vel Sixti Quinti nostro sæculo, qui sub initiis suis habiti sunt pro fraterculis rerum imperitis; reperiemusque acta paparum ejus generis magìs esse solere memorabilia quàm eorum, qui in negotiis civilibus et principum aulis enutriti ad papatum ascenderint. Quamvìs enim qui in litteris vitam maximè traduxerunt minùs sollertes sint atque versatiles in occasionibus prensandis atque accommodandis rebus, quò spectant ea quæ ab Italis "Ragioni di Stato" dicuntur (quorum nomen ipsum aversatus est Pius Quintus, solitus dicere "esse mera malorum hominum commenta, quæ opponerentur religioni et virtutibus moralibus"); in eo tamen abundè fit compensatio, quod per tutum planumque iter religionis, justitiæ, honestatis, virtutumque moralium promptè atque expeditè incedant: quam viam qui constantèr tenuerint, illis alteris remediis non magìs indigebunt quàm corpus sanum medicinâ. Porrò autem curriculum vitæ in uno homine suppeditare non potest exemplorum copiam ad regendos eventus vitæ, etiam in uno homine. Sicut enim interdùm fit, ut nepos vel pronepos avum vel proavum magìs referat quàm patrem; eodem modo haud rarò evenit, ut negotia præsentia magìs quadrent cum exemplis vetustioribus quàm cum recentioribus. Postremò, unius ingenium tantum cedit amplitudini litterarum, quantum privati reditus ærario.

Digitized by Google

Quòd si detur depravationes illas et impedimenta, quæ a politicis imputantur litteris, aliquid virium habere et veritatis ; attamen simùl monendum, eruditionem in singulis plus remedii quàm mali afferre. Esto enim, litteræ tacitâ quadam vi animum reddunt incertum atque perplexum : at certè liquidò præcipiunt quomodò cogitationes sint expediendæ, et quò usque sit deliberandum, quandò demùm statuendum ; immò ostendunt, quomodo res interìm absque periculo trahi possint et suspendi. Esto etiam, animos efficiunt magìs pertinaces et difficiles : at simùl docent quæ res demonstrationibus, quæ conjecturis innituntur ; neque minùs distinctionum et exceptiònum usum quàm canonum et principiorum constantiam proponunt. Esto rursùs, seducunt et detorquent animos exemplorum vel imparitate vel dissimilitudine : nescio ; sed satìs novi eas, tam circumstantiarum efficacias quàm comparationum errores et applicationum cautiones explicare : adeò ut in universum magìs corrigant animos, quàm corrumpant. Hæc autem remedia insinuant undequàque litteræ, magnâ vi et varietate exemplorum. Perpendat quis errores Clementis Septimi a Guicciardino, qui ei fuit quasi domesticus, tam luculentèr depictos ; aut vacillationes Ciceronis, in Epistolis ad Atticum manu propriâ ad vivum resectas ; omninò inconstantiam et crebras conciliorum mutationes vitabit. Inspiciat errores Phocionis, pervicaciam exhorrebit. Fabulam Ixionis legat, et nimias spes et hujusmodi fumos ac nebulas dispellet. Intueatur Catonem Secundum, neque unquàm migrabit ad

Digitized by Google

Antipodas, et contraria præsenti sæculo vestigia figet.

Jam qui putant litteras desidiæ amicas esse, otiique et secessûs dulcedine perfundere animum, mirum præstabunt si quæ assuefaciunt mentem perpetuæ agitationi socordiæ patronas ostendant: cùm contrà verè affirmari possit, inter omnia hominum genera nullum negotia amare propter ipsa negotia, præter litteratum. Alii enim res et negotia diligunt quæstûs gratiâ, ut conductitii opus propter mercedem: alii honoris ergô; etenim dum res gerunt, vivunt in oculis hominum, existimationique suæ inserviunt alioquì evanituræ: alii propter potentiam et fortunæ prærogativam, ut amicos remunerare, inimicos ulcisci possint: alii ut facultatem aliquam suam quam adamant exerceant, ac sibi ipsis hoc nomine sæpiùs gratulentur et arrideant: alii deniqùe, ut alios suos fines consequantur. Adeò ut quod de gloriosis dici solet, eorum fortitudinem sitam esse in spectantium oculis, sic hujusmodi hominum diligentia et strenuitas hoc videntur agere, aut ut alii plaudant aut ut ipsi intra se gestiant: soli litterati negotiis et occupationibus delectantur, tanquam actionibus naturæ consentaneis, et non minùs salubribus animo qùam exercitatio est corpori, ipsam rem non emolumentum intuentes: ita ut omnium minimè sint defatigabiles, si modò res sit hujusmodi ut animum pro dignitate ejus impleat et detineat. Quòd si reperiantur interdùm nonnulli in legendo strenui, in agendo cessatores; non hoc a litteris ortum habet, sed ab im-

Digitized by Google

becillitate et mollitie quâdam corporis animive, quales notat Seneca: "Quidam," inquit, "tam sunt umbratiles, ut putent in turbido esse quicquid in luce est." Usu venire poterit fortassè, ut hujusmodi ingenii sibi conscii se dent litteris; eruditio autem ipsa hujusmodi ingenia minimè indit, aut progignit. Quod si quis illud nihilominùs mordicùs teneat, litteras nimium absumere temporis, quod aliàs rectiùs impendi possit: aio, neminem adeò distringi negotiis quin habeat sua otii intervalla, donec agendi vices atque æstus refluant; nisi aut admodùm hebes sit in expediendis negotiis, aut parùm cum dignitate ambitiosus in negotiis cujuscunque generis captandis. Restat igitur quærendum, quâ in re et quomodò has subsecivas horas collocare oporteat: studiis an voluptatibus, genio an ingenio, indulgendum? Sicut rectè respondit Demosthenes Æschini, homini voluptatibus dedito, qui cùm per contumeliam objecisset "Orationes ejus lucernam olere; Pol," inquit, "multûm interest inter ea, quæ ego ac tu ad lucernam facimus." Quare neutiquàm metuendum, ne litteræ eliminent negotia: quin potiùs vindicant animum ab otio et voluptate, quæ aliàs sensìm ad utriusque damnum, et negotiorum et litterarum, subintrare solent.

Dein, quod oggerunt, litteras reverentiam legum atque imperii convellere; calumnia mera est, ne probabilitèr ad criminandum inducta. Nam qui "cœcam obedientiam" fortiùs obligare contenderit quàm "officium oculatum" unâ operâ asserat cœcum manu ductum certiùs incedere quàm qui luce et oculis

Digitized by Google

utitur. Immò citra omnem controversiam artes emolliunt mores, teneros reddunt, sequaces, cereos, et ad mandata imperii ductiles; ignorantia contrà, contumaces, refractarios, seditiosos: quod ex historiâ clarissimè patet, quandoquidèm tempora maximè indocta, inculta, barbara, tumultibus, seditionibus, mutationibusque maximè obnoxia fuerint.

De Catonis Censoris judicio hoc dictum esto, meritissimas eum blasphemiæ in litteras luisse pœnas, cùm septuagenario major quasi repuerascens Græcam linguam cupidissimè addisceret; ex quo liquet, priorem illam censuram Græcæ litteraturæ ex affectatâ potiùs gravitate quàm quòd ita penitùs sentiret fluxisse. Ad Virgilii verò carmina quod attinet, utcùnque illi libitum fuerit universo mundo insultare Romanis asserendo artes imperandi, ceteras tanquam populares aliis relinquendo; in hoc tamen manifestò tenetur, Romanos nunquam imperii fastigium conscendisse, donec ad artium culmen simùl pervenissent. Namque duobus primis Cæsaribus, viris imperandi peritissimis, contemporanei erant optimus poeta ille ipse Virgilius Maro, optimus historicus Titus Livius, optimus antiquarius Marcus Varro, optimus aut optimo proximus orator Marcus Cicero; principes certè, ex omni memoriâ, in suâ quique facultate. Postremò, quantum ad Socratis accusationem, id dico tantùm: recordemur temporum, quibus intentata est; nimirùm sub Triginta Tyrannis, mortalium omnium crudelissimis, sceleratissimis, imperioque indignissimis: qui rerum et tem-

Digitized by Google

porum orbis postquàm circumactus esset, Socrates ille (flagitiosus scilicét) heroïbus annumeratus est, et memoria ejus omnibus tam divinis quàm humanis honoribus cumulata: quin disputationes ejus, tanquam corruptrices morum priùs habitæ, pro præsentissimis mentis morumque antidotis ab omni posteritate celebrantur. Atque hæc sufficiant ad respondendum politicis, qui superciliosâ severitate aut fucatâ gravitate ausi sunt litteras incessere contumeliis: quæ tamen confutatio impræsentiarum, nisi quòd nesciamus an ad posteros permanaturi sint labores nostri, minùs necessaria videatur; cùm aspectus et favor duorum litteratissimorum principum, Elizabethæ reginæ et Majestatis tuæ, tanquam Castoris et Pollucis "lucidorum siderum," tantum apud nos in Britanniâ litteris amorem reverentiamque conciliaverint.

Nunc ad tertium vituperationum genus pervenimus, quòd a litteratis ipsis in litteras redundat, altiùsque ceteris solet hærere. Eæ vel a fortunâ, vel a moribus, vel a studiis ipsorum originem ducunt. Quarum prima extra potestatem ipsorum est, secunda extra rem, ut tertia sola propriè in disquisitionem venire videatur. Quia tamen non tam de vero rerum pondere quàm de vulgi æstimatione sermo instituendus est, haud abs re fuerit etiam de alteris duabus pauca quædam innuere.

Quapropter dignitatis imminutiones et quasi dehonestamenta, quæ a litteratorum fortunâ litteris imponuntur, sumuntur aut a paupertate et inopiâ

Digitized by Google

ipsorum, aut a vitæ genere obscuro et umbratili, aut ab occupationum in quibus versantur subjecto non admodùm nobili.

Quantum ad paupertatem pertinet, quòdque frequentèr usu veniat ut litterati inopes sint, et tenui plerùmque origine, neque tam properè ditescant ac alii qui quæstui solùm inhiant; consultum foret hunc locum, de laude paupertatis, Fratribus Mendicantibus (pace eorum dixerim) exornandum tradere; quibus Machiavellus non parùm tribuebat, cùm diceret, "jamdudùm actum esset de regno sacerdotum, nisi reverentia erga fratres ac monachos episcoporum luxum et excessum compensâsset." Paritèr dicat quis, felicitatem et magnificentiam principum et nobilium jam olìm recidere potuisse in barbariem et sordes, nisi deberent litteratis istis pauperibus civilis vitæ culturam et decus. Sed missis his laudum aucupiis, notatu dignum est quàm sacra atque veneranda res, per aliquot apud Romanos sæcula, paupertas ipsa habita fuerit, quæ tamen respublica nihil trahebat ex paradoxis. Sic enim præfatur T. Livius: "Aut me amor negotii suscepti fallit, aut nulla unquam respublica nec major nec sanctior nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quam tam seræ avaritia luxuriaque immigraverint, nec ubì tantus ac tam diù paupertati ac parcimoniæ honos fuerit." Quinetiam postquàm Roma jam degenerâsset, legimus cùm Cæsar Dictator collapsam rempublicam instauraturum se profiteretur, quendam ex amicis ejus prompsisse sententiam; "nihil tam expeditum esse ad id quod ageret, quàm si divitiarum honos quo

Digitized by Google

modo tolleretur." "Verùm (inquit) hæc et omnia mala paritèr cum honore pecuniæ desinent, si neque magistratus neque alia vulgò cupienda venalia erunt." Deniqùe, quemadmodùm verè dictum est "ruborem esse colorem virtutis, licèt quandòque oriatur ex culpâ;" ita rectè statuas paupertatem esse virtutis fortunam, quamvìs interdùm a luxu et incuriâ accersatur. Salomonis certè hæc est sententia, "Qui festinat ad divitias, non erit insons;" et præceptum, "Veritatem eme et noli vendere, similitèr scientiam et prudentiam:" quasi æquum judicet opes impendendas ut doctrina paretur, non doctrinam eò vertendam ut opes congerantur.

Quid attinet dicere de vitâ illâ privatâ et obscurâ, quam litteratis objiciunt? Adeò tritum thema est, atque ab omnibus jactatum, otium et secessum (modò absint desidia et luxus) præponere vitæ forensi et occupatæ, propter securitatem, libertatem, dulcedinem, dignitatem, aut saltèm ab indignitatibus immunitatem, ut nemo tractet hunc locum quin benè tractet: ita humanis conceptibus in exprimendo, et consensibus in approbando, consonat. Hoc tantùm adjiciam, eruditos latentes in rebuspublicis, et sub oculis hominum minimè degentes, similes esse imaginibus Cassii et Bruti; de quibus in elatione Juniæ non gestatis, cùm aliæ plurimæ ducerentur, Tacitus, "Eo ipso (inquit) præfulgebant, quòd non visebantur."

De occupationum, quæ litteratis committuntur, vilitate illud occurrit, quod demandetur iisdem puerorum ac juniorum institutio, cujus ætatis

Digitized by Google

contemptus in magistros ipsos redundat. Ceterùm quàm injusta sit hæc obtrectatio, si non ex vulgi opinione sed ex sano judicio res perpendatur, indè licet æstimare quòd diligentiores sint omnes in imbuendâ testâ recenti quàm veteri, magìsque solliciti sint qualem admoveant terram teneræ plantæ quàm adultæ: undè liquet, præcipuam curam circa rerum et corporum initia versari. Rabbinis, si placet, porrige aurem; "Juvenes vestri visiones videbunt, et senes somniabunt somnia:" ex hoc textu colligunt, juventutem esse ætatem digniorem; quanto nimirùm revelatio accedat clarior per visiones, quàm per somnia. Illud verò notatu omninò dignum, quòd licèt pædagogi, velut simiæ tyrannidis, scenæ sint ludibria, et temporum incuria in delectu ipsorum veluti obdormiêrit; vetus tamen querela sit, indè usque ab optimis et prudentissimis sæculis deducta, respublicas circa leges quidem nimiùm satagere, circa educationem indiligentes esse. Quæ nobilissima pars priscæ disciplinæ revocata est aliquantenùs, quasi postliminio, in Jesuitarum collegiis; quorum cùm intueor industriam sollertiamque, tam in doctrinâ excolendâ quàm in moribus informandis, illud occurrit Agesilai de Pharnabazo; "Talis cùm sis, utinam noster esses." Atque hactenùs de opprobrii e litteratorum fortunâ et conditione desumptis.

Quod ad litteratorum mores; res est ista potiùs ad personas, quàm ad studia spectans. Reperiuntur proculdubiò inter eos, quemadmodùm in omnibus vitæ ordinibus et generibus, tam mali quàm boni; neque propterea non verum est (quod asseritur

Digitized by Google

" abire studia in mores;" atque litteras, nisi incidant in ingenia admodùm depravata, corrigere prorsùs naturam et mutare in melius.

Veruntamen diligentèr mihi atque ingenuè rem æstimanti nullum occurrit dedecus litteris ex litteratorum moribus, quatenùs sunt litterati, adhærens; nisi fortè hoc vitio vertatur (cujus Demosthenes, Cicero, Cato Secundus, Seneca, pluresque alii insimulantur) quòd cùm plerùmque tempora de quibus legunt, illis in quibus vivunt, et quæ præcipiuntur illis quæ aguntur, meliora sint; ultra quàm par est contendant morum corruptelas ad præceptorum et dogmatum honestatem retrahere, et priscæ severitatis mores temporibus dissolutis imponere: de quo tamen abundè e propriis fontibus admoneri possunt. Solon enim interrogatus, an optimas civibus suis dedisset leges? " Optimas," inquit, " ex illis quas ipsi voluissent accipere." Ita Plato, videns corruptiores suorum civium mores quàm ut ipse ferre posset, ab omni publico munere abstinuit, dicens; " Sic cum patriâ agendum esse, ut cum parentibus: hoc est, suasu, non violentiâ; obtestando, non contestando." Atque hoc ipsum cavet ille, qui a consiliis Cæsari: " Non," inquit, " ad vetera instituta revocans, quæ jampridèm corruptis moribus ludibrio sunt." Cicero etiam hujus erroris arguit Catonem secundum, Attico suo scribens; " Cato optimè sentit, sed nocet interdùm reipublicæ loquitur enim tanquam in republicâ Platonis, non tanquam in fæce Romuli." Idem Cicero molli interpretatione excusat philosophorum dicta, et decreta duriora: " isti," inquit, " ipsi præceptores et ma-

Digitized by Google

gistri videntur fines officiorum paullò longiùs quàm natura vellet protulisse, ut cùm ad ultimum animo contendissemus, ibì tamen ubì oportet consisteremus.' Ipsemet tamen potuit dicere, "Monitis sum minor ipse meis:" quippè qui in eundem lapidem ipse, licèt non tam gravitèr, impegerit.

Aliud, quod eruditis non immeritò fortassè objicitur vitium, hujusmodi est, quòd honori aut emolumento patriarum suarum aut dominorum proprias fortunas aut præsidia postposuerint. Sic enim Demosthenes Atheniensibus suis: "Mea," inquit, "consilia, si rectè attendatis, non sunt ejus generis per quæ ego inter vos magnus, vos inter Græcos despectui sitis; sed talia, ut mihi sæpenumerò ea haud tutum sit dare, vobis autem semper utile amplecti." Haud alitèr Seneca, postquàm quinquennium illud Neronis æternæ eruditorum magistrorum consecrâsset gloriæ, dominum suum omnibus jam flagitiis inquinatissimum liberè atque fidentèr monere non destitit, magno suo periculo ac postremò præcipitio. Neque alitèr potest se habere res: siquidem humanam mentem doctrina imbuit vero sensu fragilitatis suæ, instabilitatis fortunæ, dignitatis animæ et muneris sui; quarum rerum memores nullo modo sibi persuadere possunt fortunæ propriæ amplitudinem, tanquam præcipuum sibi bonorum finem statui, posse. Quare sic vivunt tanquam rationem reddituri Deo et dominis post Deum, sive regibus sive rebuspublicis, hâc formulâ; "Ecce tibi lucrefeci," non autem illâ, "Ecce mihi lucrefeci." At politicorum turba, quorum mentes in doctrinâ officiorum et in contemplatione boni universalis non

Digitized by Google

sunt institutæ et confirmatæ, omnia ad se referunt: gerentes se pro centro mundi, ac si omnes lineæ in se suisque fortunis debeant concurrere; de reipublicæ navi, licèt tempestatibus jactatâ, neutiquàm solliciti, modò ipsis in scaphâ rerum suarum receptus detur et effugium. At contrà, qui officiorum pondera et philautiæ limites didicerunt, munia sua stationesque licèt cum periculo tuentur. Quòd si fortè incolumes permaneant in seditionibus et rerum mutationibus, non id artibus aut versatili ingenio sed reverentiæ, quam probitas etiam ab hostibus extorquet, tribuendum. Ceterùm, quod attinet ad fidei constantiam et officiorum religionem, quas certè animis hominum inserit eruditio, utcùnque eæ quandòque a fortunâ mulctentur, aut ex malè sanis politicorum principiis condemnentur, tamen palàm scilicèt apud omnes laudem referent, ut in hâc re longâ defensione non sit opus.

Aliud vitium litteratis familiare (quod faciliùs excusari potest, quàm negari): illud nimirùm, quod non facilè se applicent et accommodent erga personas, quibuscum negotiantur aut vivunt; qui defectus e duabus oritur caussis. Prima est, animi ipsius magnitudo, propter quam ægrè se demittere possunt ad observantiam unius alicujus hominis. Amantis verba sunt, non sapientis; "satìs magnum alter alteri theatrum sumus." Neque tamen inficias ibo illum, qui aciem animi instar oculi non possit æquè contrahere ac dilatare, insigni facultate ad res gerendas esse orbatum. Secunda verò caussa est, probitas morum et simplicitas; quæ tamen delectum judicii, non defectum, in illis arguit. Veri enim et legitimi obser-

Digitized by Google

vantiæ erga aliquam personam limites non ultrà porrigunt se quàm ita nôsse illius mores ut absque offensione cum eo versari, eumque consĭlio si opus sit juvare, nobisque interìm ipsis in omnibus cavere possimus; verùm alienos affectus rimari eo fine ut illum inflectas, verses, et ad libitum circumagas, hominis est parùm candidi, sed potiùs astuti et bifidi; id quod in amicitiâ vitiosum fuerit, erga principes etiam inofficiosum. Mos enim Orientis (quo nefas habetur oculos in reges defigere) ritu quidem barbarus est, sed significatione bonus: neque enim subditos decet corda regum suorum, quæ Sacræ Scripturæ inscrutabilia docent, curiosiùs rimari.

Superest etiamnùm aliud vitium, quocum hanc partem concludam, litteratis sæpiùs imputatum; videlicèt quòd in rebus exiguis et externis (vultu, gestu, incessu, sermonibus quotidianis, et hujusmodi) deficiant in observando decoro; undè homines imperiti ex istis minutis leviculisque erroribus, quanti sint in rebus majoribus tractandis, conjecturam capiunt. Verùm fallit eos plerùmque hujusmodi judicium; immò sciant responsum sibi esse a Themistocle, qui cùm rogatus esset ut fidibus caneret, arrogantèr satìs ipse de se, sed ad præsens institutum perquàm appositè respondit; "Se quidem fidium rudem esse, sed quo pacto oppidum parvum in civitatem magnam evadere posset satìs nôsse." Et sunt proculdubiò multi politicarum artium apprimè gnari, quibus tamen in communi vitâ et quotidianis reculis nihil imperitius. Quin etiam hujusmodi sugillatores amandandi sunt a Platonis elogium de præceptore suo Socrate, c

Digitized by Google

haud absimilem dixit pharmacopolarum pyxidibus, quæ exteriùs inducebantur simiis, ululis, satyrisque; intùs verò pretiosos liquores et nobilia medicamenta recondita habebant: fatendo scilicèt, quòd ad vulgi captum et famam popularem præ se ferret nonnulla levia atque etiam deformia, cùm tamen animi interiora summis tam facultatibus quàm virtutibus essent repleta. Atque de moribus litteratorum hæc hactenùs.

Interìm monere placet nos nihil minùs agere, quàm ut patrocinemur quibusdam professorum institutis abjectis et sordidis, quibus et seipsos et litteras dehonestârunt: quales erant apud Romanos, sæculis posterioribus, philosophi quidam in familiis divitum mensarumque eorum asseclæ, quos haud absurdè dicas "barbatos parasitos." Cujus generis quendam lepidè describit Lucianus, quem matrona nobilis catulum suum Melitæum in rhedâ gestare voluit: quod cùm ille officiosè sed indecentèr faceret, pusio subsannans, "Vereor, inquit, ne philosophus noster e Stoïco fiat Cynicus." Ante omnia verò, nihil tam offecit litterarum dignitati quàm crassa et turpis adulatio; ad quam multi, neque hi indocti, et calamos et ingenia submisêre, Hecubam in Helenam, Faustinam in Lucretiam (ut ait Du-Bartas) transformantes. Neque verò nimìs laudo morem illum receptum libros patronis nuncupandi; cùm libri, præsertìm qui hoc nomine dignandi, in veritatis tantùm et rationis clientelam se dare debeant. Meliùs veteres, qui non aliis quàm amicis atque æqualibus scripta sua dicare solebant, aut etiam nomina ejusmodi amicorum tractibus suis imponere: quòd si

Digitized by Google

fortè regibus aut magnatibus opus nuncuparent, tum demùm hoc factum est, cùm argumentum libri personæ tali conveniret. Hæc autem, et similia, reprehensionem potiùs merentur quàm defensionem.

Neque hoc dico, quasi litteratos culpem, si ad beatos et potentes viros quandòque se applicent: rectè enim Diogenes cuidam cum irrisione roganti, "Quî fieret quòd philosophi divites sectarentur, non divites philosophos?" respondit, non sine morsu; "Hoc ideò fieri, quòd philosophi quibus rebus indigeant probè intelligant, divites non itèm." Huic affine illud Aristippi, cui nescio quid petenti cùm non attenderet Dionysius, ille adorantis more abjecit se ad pedes ejus, qui tum demùm auscultans petitioni annuit: sed paullò pòst quidam dignitatis philosophiæ assertor increpuit Aristippum, quòd demittendo se ad pedes tyranni pro tantillâ re philosophiam ipsam contumeliâ affecisset; cui ille 'suam id culpam non fuisse respondit, sed Dionysii, qui aures gestaret in pedibus.' Quin prudens ille, non pusillanimis habitus est, qui in disputatione quâdam cum Hadriano Cæsare vinci se passus est, excusans factum, "Quòd æquum esset ei cedere qui triginta imperaret legionibus." Atque proptereà non sunt damnandi viri docti, ubì cùm res postulat, aliquid de gravitate suâ remittant, sive imperante necessitate sive impetrante occasione; quod quamvìs humile videatur atque servile primo intuitu, tamen veriùs rem æstimanti censebuntur non personæ sed tempori ipsi servire.

Digitized by Google

Pergamus nunc ad errores atque inania, quæ in studiis ipsis virorum doctorum interveniunt, iisque se immiscent, id quod præcipuè et propriè spectat ad præsens argumentum. Quâ in re, non est instituti nostri erroribus ipsis patrocinari ; sed per eorum censuram et secretionem excutere quod sanum et solidum est, atque a calumniâ vindicare. Videmus enim in more præsertìm apud invidos esse, propter ea quæ depravata sunt, etiam ea quæ impolluta et in statu suo manserunt sugillare ; quemadmodùm ethnici, in primitivâ Ecclesiâ, Christianos hæreticorum vitiis aspergere solebant. Neque tamen consilium est mihi examen aliquod accuratius instituere de erroribus et impedimentis litterarum, quæ interiora et a captu vulgi remotiora ; sed de illis tantùm verba facere, quæ cadunt sub communi et populari observatione et notâ, aut saltèm ab eâ non longè recedunt.

Quarè tria præcipuè deprehendo vana et inania in litteris, quæ ansas præcipuè præbuerunt ad obtrectandum. Eas enim res pro vanis ducimus, quæ aut falsæ sunt, aut frivolæ ; in quibus scilicèt aut veritas deficit, aut usus : illos etiam homines vanos et leves existimamus, qui aut ad falsa creduli, aut in rebus exigui usûs curiosi. Curiositas autem aut in rebus ipsis versatur, aut in verbis ; quandò nimirùm aut in rebus inanibus opera insumitur, aut circa verborum delicias nimiùm insudatur. Quocircà non certæ magìs experientiæ quàm rectæ etiam rationi consonum videtur, ut tres ponantur doctrinarum intemperies· Prima est doctrina Fantastica, secunda doctrina Liti-

Digitized by Google

giosa, tertia doctrina Fucata et Mollis : vel sic, vanæ imaginationes, vanæ altercationes, vanæ affectationes. Ac quidem ordiar ab ultimâ.

Intemperies ista, in luxurie quâdam orationis sita (licèt olìm per vices in pretio habita fuerit), circa Lutheri tempora miris modis invaluit. In caussâ præcipuè fuit, quòd fervor et efficacia concionum tunc temporis ad populum demulcendum et alliciendum maximè vigebat : illa autem populare genus orationis poscebant. Accedebat odium et contemptus illis temporibus ortus erga scholasticos, qui stylo et scribendi genere utebantur valdè diverso; verba licentèr admodùm cudentes nova et horrida, de orationis ornatu et elegantiâ parùm solliciti, dummodò circuitionem evitarent et sensus ac conceptus suos acutè exprimerent. Atque hìnc factum est, ut paullò posteà major apud plurimos cœperit haberi verborum cura quàm rerum; plerisque magìs comptam phrasin, teretem periodum, clausularum rhythmos, troporum stellulas quàm pondus rerum, rationum nervos, inventionis acumen, aut judicii limam affectantibus. Tum demùm floruit Osorii Lusitani episcopi luxurians et diluta oratio. Tunc Sturmius in Cicerone Oratore, et Hermogene Rhetore, infinitam et anxiam operam consumpsit. Tunc Carrus et Aschamus apud nos, prælectionibus et scriptis suis Ciceronem et Demosthenem usque ad cœlum evehentes, juvenes ad politum hoc et florens doctrinæ genus invitârunt. Tunc Erasmus arripuit ansam introducendi ridiculam illam Echo, " Decem annos consumpsi in legendo Cicerone ;" cui Echo respon-

Digitized by Google

dit, "Ονε, asine." Scholasticorum verò doctrina despectui prorsùs haberi cœpit, tanquam aspera et barbara. Denìque, ut semèl dicam; præcipuè illorum temporum inclinatio et studium potiùs ad copiam quàm ad pondus deflexit.

Hic itaque cernere est primam litterarum intemperiem, cùm (ut diximus) verbis studetur, non rebus: cujus etsi e citimis tantùm temporibus protulerim exempla, tamen secundum majus et minus et olìm placuerunt ejus generis ineptiæ, et deincèps placebunt. Jam verò fieri non potest, quin hoc ipsum multùm faciat ad doctrinæ existimationem minuendam et elevandam, etiam apud vulgus imperitum; cùm videant doctorum scripta tanquam primam litteram diplomatis quæ quamvìs variis calami ductibus et flosculis variegata sit, littera tamen est unica. Ac mihi sanè videtur perapposita hujusce vanitatis adumbratio, et quasi emblema, Pygmalionis illa insania; quid enim aliud sunt verba quàm imagines rerum, ut nisi rationum vigore animata sint, adamare illa idem sit ac statuam deperire?

Neque tamen temerè damnandum est, si quis philosophiæ obscura et aspera verborum splendore illustret et expoliat; hujus enim rei magna adsunt exempla in Xenophonte, Cicerone, Senecâ, Plutarcho, ipsoque etiam Platone: nec minor est utilitas. Quamvìs enim diligentem veri cognitionem atque acre studium philosophiæ res hæc nonnihil impediat, quoniam præproperè mentem consopit, atque ulterioris disquisitionis sitim et ardorem restinguit; si quis tamen doctrinam ad usus civiles adhibeat (ser-

Digitized by Google

mocinandi videlicèt, consulendi, suadendi, argumentandi, et similium), omnia quæ cupiat præparata et adornata in hujusmodi auctoribus reperiet. Veruntamen hujusce rei excessus adeò justè contemnitur, ut quemadmodùm Hercules, cùm videret in templo statuam Adonidis (Veneris deliciarum) indignabundus dixit, " Nil sacri es ;" ita omnes Herculei litterarum pugiles, id est, laboriosi atque constantes indagatores veritatis, hujusmodi delicias et lautitias, tanquam nil divini spirantes, facilè spreverint.

Paullò sanius est aliud styli genus (neque tamen ipsum omninò vanitatis expers), quod copiæ illi et luxuriæ orationis tempore ferè succedit. Illud totum in eo est, ut verba sint aculeata, sententiæ concisæ, oratio deniqùe potiùs versa quàm fusa ; quò fit, ut omnia per hujusmodi artificium magìs ingeniosa videantur quàm reverà sint. Tale invenitur in Senecâ effusiùs, in Tacito et Plinio Secundo moderatiùs ; atque nostri temporis auribus cœpit esse non ita pridèm accommodatum. Verùm hoc ipsum mediocribus ingeniis gratum esse solet, adeò ut dignitatem quandam litteris conciliet : attamen a judiciis magìs limatis meritò fastiditur, et poni possit pro intemperie quâdam doctrinæ, cùm sit verborum etiàm et eorum concinnitatis aucupium quoddam. Atque hæc de primâ litterarum intemperie dicta sunt.

Sequitur ea intemperies in rebus ipsis, quam posuimus mediam, et " Litigiosæ" subtilitatis nomine designavimus. Estque illâ, de quâ modò diximus, aliquantò deterior. Ut enim rerum dignitas verborum cultui præcellit ; sic e contrario, odiosior est

Digitized by Google

vanitas in rebus quàm in verbis. Quâ in re increpatio illa Paulina non magìs ad suam ætatem referri, quàm ad sequentia tempora deduci potest; neque theologiam tantùm, sed etiam omnes scientias respicere videtur. " Devita profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiæ." His enim verbis, duo signa indiciaque scientiæ suspectæ atque ementitæ proponit. Primum est, vocum novitas et insolentia; alterum, rigor dogmatum, qui necessariò oppositionem et deìn altercationes quæstionesque inducit. Certè quemadmodùm complura corpora naturalia, dum valent integra, corrumpuntur sæpiùs et abeunt in vermes; eodem modo sana et solida rerum cognitio sæpenumerò putrescit, et solvitur in subtiles, vanas, insalubres, et (si ita loqui licet) vermiculatas quæstiones; quæ motu quodam et vivacitate nonnullâ prædìtæ videntur, sed putidæ sunt et nullius usûs. Hoc genus doctrinæ minùs sanæ, et seipsam corrumpentis, invaluit præcipuè apud multos ex scholasticis, qui summo otio abundantes atque ingenio acres, lectione autem impares (quippè quorum mentes conclusæ essent in paucorum auctorum, præcipuè Aristotelis dictatoris sui, scriptis, non minùs quàm corpora ipsorum in cœnobiorum cellis) historiam verò et naturæ et temporis maximâ ex parte ignorantes; ex non magno materiæ stamine, sed maximâ spiritùs quasi radii agitatione, operosissimas illas telas, quæ in libris eorum exstant, confecerunt. Etenim mens humana, si agat in materiam (naturam rerum, et opera Dei contemplando) pro modo materiæ operatur atque ab eâdem determinatur; sin ipsa in se verta-

Digitized by Google

tur (tanquam aranea texens telam), tum denùm in terminata est, et parit certè telas quasdam doctrinæ tenuitate fili operisque admirabiles, sed quoad usum frivolas et inanes.

Hæc inutilis subtilitas, sive curiositas, duplex est: et spectatur aut in Materiâ ipsâ, qualis est inanis speculatio sive controversia; cujus generis reperiuntur et in theologiâ, et in philosophiâ, haud paucæ: aut in Modo et Methodo tractandi. Hæc apud scholasticos ferè talis erat: super unaquâque re propositâ formabant objectiones, deindè objectionum illarum solutiones, quæ solutiones ut plurimùm distinctiones tantùm erant; cùm tamen scientiarum omnium robur, instar fascis illius senis, non in singulis bacillis sed in omnibus vinculo conjunctis consistat. Etenim symmetria scientiæ, singulis scilicèt partibus se invicèm sustinentibus, est et esse debet vera atque expedita ratio refellendi objectiones minorum gentium: contrà, si singulâ axiomata tanquam baculos fascis seorsìm extrahas, facile erit ea infirmare, et pro libito aut flectere aut frangere. Ut quod de Senecâ dictum erat, "Verborum minutiis rerum frangit pondera," verè de scholasticis usurpari possit; "Quæstionum minutiis scientiarum frangunt robur." Numnon in aulâ spatiosâ consultius foret unum accendere cereum, aut lychnuchum suspendere variis luminibus instructum quo omnia simùl perlustrentur, quàm in singulos angulos quaquaversùs exiguam circumferre lucernam? Atqui non absimilis est eorum ratio, qui non tam veritatem perspicuis argumentis, auctoritatibus, comparationibus, exemplis illustrare nituntur; quàm

Digitized by Google

in hoc solum incumbunt ut minutos quosque scrupulos eximant, et captiunculas expediant, et dubitationes solvant: hoc pacto quæstionem ex quæstione gignentes, quemadmodùm fit in superiori similitudine, ut lucerna in unum aliquem locum delata alios circumquàque destituat et obscuret. Adeò ut Scyllæ fabula ad vivum exprimat hoc genus philosophiæ; cujus os et pectus virginem formosam præferebant, infrà verò fuisse aiunt

Candida succinctam latrantibus inguina monstris.

Sic generalia quædam apud scholasticos invenias, quæ pulcra sunt dictu, et non perperàm inventa; ubi autem ventum fuerit ad distinctiones decisionesque, pro fecundo utero ad vitæ humanæ commoda in portentosas et latrantes quæstiones desinunt. Itaque minimè mirum, si hoc genus doctrinæ etiam apud vulgus hominum contemptui obnoxium fuerit, qui ferè solent veritatem propter controversias circa eam motas aspernari, atque existimari eos errare omnes qui nunquam inter se conveniant; cùmque videant doctos homines inter se digladiari de rebus nullius momenti, facilè illud Dionysii Syracusani arripiunt, "Verba ista sunt senum otiosorum." Nihilominùs certissimum est, si modò scholastici ad inexplebilem sitim veritatis et continuam agitationem ingenii varietatem et multiplicitatem lectionis et contemplationum adjunxissent, insignia profectò illi exstitissent lumina, omnesque artes et scientias mirificè provexissent. Hactenùs de secundâ litterarum intemperie.

Digitized by Google

Ad tertiam quod attinet, quæ ad falsitatem et mendacium spectat; una hæc omnium turpissima est, quippè quæ ipsam naturam animamque destruit scientiæ, quæ nihil aliud est quàm veritatis imago. Nam veritas essendi et veritas cognoscendi idem sunt; nec plùs a se invicèm differunt, quàm radius directus et reflexus. Hoc vitium itaque duplex vel potiùs duplicatum est, impostura et credulitas; hæc decipitur, illa decipit; quæ licèt videantur discrepantis naturæ, alteraque a calliditate quâdam, altera a simplicitate profecta, plerùmque tamen coëunt. Ut enim in carmine habetur,

" Percontatorem fugito, nam garrulus idem est;"

innuendo, qui curiosus est, eundem esse et futilem: paritèr fit, ut qui facilè credat idem libentèr decipiat. Quemadmodùm quoque fieri videmus in famâ et rumoribus, ut qui citò iisdem fidem habeat, pari facilitate eos auxerit. Quod Tacitus prudentèr innuit his verbis, " Fingunt simùl creduntque :" adeò finitimæ sunt voluntas fallendi, et facilitas credendi.

Hæc credendi recipiendique omnia (licèt levi auctoritate munita) facilitas duorum generum est, pro ratione subjectæ materiæ: aut enim creditur narrationi sive facto (ut loquuntur Jurisconsulti), aut dogmati. In priori genere videmus quanto dignitatis detrimento hic error affecerit ex Ecclesiasticis Historiis nonnullas; quæ nimìs faciles se præbuerunt in prodendis transcribendisque miraculis a Martyribus, Eremitis, Anchoretis, et aliis sanctis viris; atque ab eorum reliquiis, sepulcris, sacellis, imaginibus,

Digitized by Google

editis. Eodem modo in Naturali Historiâ videmus multa temerè ac parùm cum delectu aut judicio recepta, et descripta; ut liquet ex scriptis Plinii, Cardani, Alberti, et plurimorum ex Arabibus, quæ commentitiis et fabulosis narrationibus passìm scatent; iisque non solùm incertis et neutiquàm probatis, sed perspicuè falsis et manifestò convictis: ingenti Philosophiæ Naturalis dedecore, apud homines graves et sobrios. In quo sanè elucescit Aristotelis sapientia et integritas, qui cùm diligentem scripserit atque accuratam Historiam Animalium, tam parcè ficta aut fabulosa admiscuerit: quin potiùs "auditiones admirandas," quas memoratu dignas judicavit, in unum commentariolum conjecit; prudentèr perpendens, perspicuè vera (quæ, tanquam basis experientiæ solida, philosophiæ et scientiis substerni possint) haud temerè esse cum rebus suspectæ fidei miscenda; et rursùs etiam rara atque insolita, quæ plerisque incredibilia videntur, non omninò esse supprimenda, neque memoriæ posterorum deneganda.

At illa altera credulitas, quæ non historiæ aut narrationibus sed artibus et opinionibus tribuitur, duplex est; aut cùm artibus ipsis, aut cùm auctoribus in arte, nimiùm credimus. Artes ipsæ, quæ plus habent ex phantasiâ et fide quàm ex ratione et demonstrationibus, sunt præcipuè tres; Astrologia, Naturalis Magia, et Alchemia, quarum tamen fines non sunt ignobiles. Profitetur enim Astrologia superiorum in inferiora influxum et dominatum recludere. Magia sibi proponit Naturalem Philosophiam a varietate speculationum ad magnitudinem

Digitized by Google

operum revocare. Chemia in se suscipit partes rerum heterogeneas, quæ in corporibus naturalibus latent et implicantur, separare et extrahere; corporaque ipsa inquinata depurare, impedita liberare, immatura perficere. Sed viæ atque rationes, quæ ducere putantur ad hos fines, tam in theoriâ illarum artium quàm in praxi, erroris et nugarum plenæ sunt. Neque adeò traditio ipsarum ut plurimùm candida est, sed artificiis et latebris munita. Chemiæ tamen hoc certè debetur, quòd verè comparari possit agricolæ apud Æsopum, qui e vitâ exiturus dixit filiis, " Se illis vim magnam auri in vineâ, nec satìs meminisse quo loco, defossam reliquisse :" qui cum vineam diligentèr ligonibus ubìque invertissent, aurum quidem repererunt nullum; sed tamen vindemiam insequentis anni, propter fossionem circa radices vitium, tulerunt longè uberrimam. Sic strenui illi Chemistarum labores et molimina, circa aurum conficiendum, haud paucis nobilibus inventis et experimentis, tum ad reserandam Naturam tum ad usus vitæ apprimè idoneis, quasi facem accenderunt.

Illa autem credulitas, quæ certos scientiarum auctores dictatoriâ quâdam potestate munivit ut edicant, non senatoriâ ut consulant, ingens damnum scientiis intulit; tanquam præcipua caussa, quæ tantoperè illas afflixit et depressit, ut absque insigni aliquo augmento exsangues jacerent. Hìnc nempè factum est, ut in artibus mechanicis primi inventores pauca excogitaverint, tempus plurima detriverit et corruperit. Sic videmus Tormentariam, Nauticam, Typographicam, sub initiis imperfectas et propemo-

Digitized by Google

dùm informes fuisse, et exercentibus onerosas, temporis verò progressu expolitas et accommodas. At contrà philosophiæ et scientiæ Aristotelis, Platonis, Democriti, Hippocratis, Euclidis, Archimedis, in ipsis illis auctoribus viguerunt, tractu temporis degenerârunt potiùs et non minimum splendoris amiserunt: cujus rei non est alia ratio, quàm quòd in artibus mechanicis ingenia multorum in unum coïerunt, in artibus et scientiis liberalibus ingenia multorum sub uno succubuerunt, quem tamen ipsum sæpenumerò sequaces sui potiùs depravârunt quàm illustrârunt. Ut enim aqua non ascendet altiùs quàm caput fontis a quo promanat, ita doctrina ab Aristotele deducta supra doctrinam Aristotelis nunquam assurget. Ideòque etsi non displiceat regula, "Oportet discentem credere;" huic tamen conjungendum est, "Oportet jam edoctum judicio suo uti." Discipuli enim debent magistris temporariam solùm fidem, judiciique suspensionem, donec penitùs imbiberint artes; non autem plenam libertatis ejurationem, perpetuamque ingenii servitutem. Quare, ut absolvam hanc partem, hoc tantùm adjiciam; magnis auctoribus suis sic constet honos, ut auctori auctorum et veritatis parenti Tempori non derogetur.

Explicavimus tandem tres doctrinæ intemperies, sive morbos; præter quos nonnulli sunt, non tam morbi confirmati quàm vitiosi humores; qui tamen non adeò occulti sunt, aut latentes, quin in multorum sensum et reprehensionem incurrant, ideòque neutiquàm prætermittendi.

Horum primus est immodicum studium duorum

Digitized by Google

extremorum, antiquitatis et novitatis: quâ in re Temporis filiæ malè patrissant. Ut enim Tempus prolem devorat, sic hæc se invicèm; dum antiquitas novis invideat augmentis, et novitas non sit contenta recentia adjicere, nisi vetera prorsùs eliminet et rejiciat. Certè consilium Prophetæ vera in hâc re norma est: "State super vias antiquas, et videte quænam sit via recta et bona, et ambulate in eâ." Antiquitas eam meretur reverentiam, ut homines aliquamdiù gradum sistere et supra eam stare debeant, atque undequàque circumspicere quæ sit via optima: quùm autem de viâ benè constiterit, tunc demùm non restitandum, sed alacritèr progrediendum. Sanè, ut verum dicamus, "Antiquitas sæculi juventus mundi." Nostra profectò sunt antiqua tempora, cùm mundus jam senuerit; non ea, quæ computantur ordine retrogrado initium sumendo a sæculo nostro.

Alius error e priori oriundus est suspicio quædam et diffidentia, quæ nihil nunc posse inveniri autumat, quo mundus tam diù carere potuit; ac si illa objectio conveniret erga tempus, quâ Lucianus impetit Jovem ceterosque ethnicorum Deos: miratur enim, "Cur tot olìm genuerint liberos, nullos autem suo sæculo?" interrogatque jocans, "Ecquid septuagenarii jam essent, aut lege Papiâ contra senum nuptias latâ constricti?" sic videntur homines subvereri, ne Tempus effœtum jam factum sit et ad generationem ineptum. Quin potiùs levitas hominum atque inconstantia hìnc optimè perspici potest, qui donec res aliqua perfecta sit, eam mirantur fieri

Digitized by Google

posse; postquàm facta semèl est, iterùm mirantur eam jampridèm factam non fuisse. Ita Alexandri expeditio in Asiam habita est initio pro vasto et arduo admodùm negotio; quam tamen posteà placuit Livio in tantum elevare ut diceret de Alexandro, "Nil aliud quàm benè ausus est vana contemnere." Idem Columbo evenit, circa Occidentalem navigationem. Sed in rebus intellectualibus hoc fit multò frequentiùs, uti videre est in plerisque propositionibus apud Euclidem, quæ antequàm demonstrentur miræ videntur, et quibus quis non facilè assenserit; post demonstrationem autem factam, arripit eas mens per retractionem quandam (ut loquuntur Jurisconsulti), tanquam antè perspectas et cognitas.

Alius error superiori affinis est eorum, qui omnium sectarum atque hæresium veterum, postquàm excussæ fuissent et ventilatæ, optimam semper obtinuisse posthabitis aliis existimant. Itaque putant, si quis de integro instituerat inquisitionem et examen, non posset non incidere in aliquas ex rejectis opinionibus, et post rejectionem amissis et obliteratis: quasi verò multitudo, aut etiam sapientes multitudinis deliniendæ gratiâ, non illud sæpè probârint quod populare magìs atque leve sit, quàm quod solidum atque altè radices agens. Tempus siquidem simile est fluvio, qui levia atque inflata ad nos devehit, solida autem et pondus habentia submergit.

Alius error a reliquis diversus, est præmatura atque proterva reductio doctrinarum in artes et methodos · quod cùm fit, plerùmque scientia aut parùm

Digitized by Google

aut nihil proficit. Nimirùm ut ephebi, postquàm membra et lineamenta corporis ipsorum perfectè efformata sunt, vix ampliùs crescunt: sic scientia, quamdiù in aphorismos et observationes spargitur, crescere potest et exsurgere; sed methodis semèl circumscripta et conclusa, expoliri forsàn et illustrari aut ad usus humanos edolari potest, non autem porrò mole augeri.

Alius error succedens ipsi, quem postremò notavimus, est quod post singulas scientias et artes, suas in classes distributas, mox a plerisque universali rerum cognitioni et philosophiæ primæ renunciatur; quod quidem profectui doctrinarum inimicissimum est. Prospectationes fiunt e turribus aut locis præaltis, et impossibile est ut quis exploret remotiores interioresque scientiæ alicujus partes, si stet super plano ejusdem scientiæ, neque altioris scientiæ veluti speculam conscendat.

Alius error fluit ex nimiâ reverentiâ, et quasi adoratione, intellectûs humani; undè homines abduxêre se e contemplatione naturæ atque ab experientiâ, in propriis meditationibus et ingenii commentis sùsque dèque volutantes. Ceterùm præclaros hos opinatores et (si ita loqui licet) Intellectualistas, qui tamen pro maximè sublimibus et divinis philosophis haberi solent, rectè Heraclitus perstrinxit; "Homines," inquit, "quærunt veritatem in microcosmis suis, non in mundo majori." Respuunt enim quasi Abecedarium Naturæ, primumque in Operibus Divinis tirocinium; quod si non facerent, potuissent fortassè gradatìm et sensìm, post litteras simplices et deincèps

Digitized by Google

syllabas, ad textum et volumen ipsum creaturarum expeditè legendum ascendere. At illi contrà jugi mentis agitatione urgent, et tanquam invocant suos Genios, ut vaticinentur eis, edantque oracula quibus meritò et suavitèr decipiuntur.

Alius error huic posteriori finitimus est, quòd homines sæpiùs imbuant et inficiant meditationes, et doctrinas suas opinionibus quibusdam et conceptibus propriis, quos potissimùm in admiratione habent, aut artibus quibus maximè addicti et consecrati sunt; cetera omnia illis deliciis inficientes et quasi intingentes, licèt fuco admodùm fallaci. Sic suæ philosophiæ immiscuit Plato theologiam, Aristoteles logicam, secunda schola Platonis (Proclus scilicèt et reliqui) mathematicas. Istas enim artes solebant illi, tanquam filiolos suos primogenitos, suaviari. At Chemici e paucis experimentis, ad foculum et fornacem, novam philosophiam excuderunt. Et Gilbertus, popularis noster, philosophiam aliam ex Magnete elicuit. Sic Cicero, cùm varias opiniones de naturâ animæ recensens tandem in musicum incidisset, qui animam esse harmoniam statuebat, facetè dixit; "Hîc ab arte suâ non recessit." Sed de hoc genus erroribus appositè, et prudentèr, ait Aristoteles; "Qui respiciunt ad pauca, de facili pronunciant."

Alius error est impatientia dubitandi, et cœca festinatio decernendi absque debitâ et adultâ suspensione judicii. Nam bivium contemplationis non est dissimile bivio actionis a veteribus sæpiùs memorato: cujus altera via initio plana et facilis erat fine autem impervia; altera ingredienti aspera erat et confragosa, ubì paullò processeris expedita et æqua-

Digitized by Google

bilis. Haud secùs in contemplationibus, si quis a certis ordiatur, in dubia desinet; sin a dubiis incipiat, eaque aliquamdiù patientèr toleret, in certis exitum reperiet.

Similis error se ostendit in modo tradendi doctrinam, qui ut plurimùm est imperiosus et magistralis, non ingenuus et liberalis; ita demùm compositus, ut potiùs fidem imperet, quàm examini subjiciatur. Non negaverim in summariis libellis ad praxim destinatis hanc formulam scribendi retineri posse, verùm in justis tractatibus de scientiis utrumque extremum vitandum censeo, tam Velleii Epicurei, nil tam metuentis quàm ne dubitare de re aliquâ videretur, quàm Socratis et Academiæ omnia in dubio relinquentium. Candori potiùs studendum, resque majore aut minore contentione tradendæ, prout rationum momentis parciùs aut pleniùs sint probatæ.

Alii errores sunt in scopis, quos homines præfigunt sibi, et in quos conatus suos et labores dirigunt. Cùm enim diligentiores litterarum Coryphæi ad id collimare debeant præcipuè, ut arti quam profitentur aliquid præclarum adjiciant, hi contrà in secundis tantummodò consistere sat habent; vel subtilis interpretis, vel antagonistæ vehementis et nervosi, vel methodici abbreviatoris, nomen ambientes: undè reditus et vectigalia scientiarum augeri possunt, patrimonium et fundus minimè.

Omnium autem gravissimus error in deviatione ab ultimo doctrinarum fine consistit. Appetunt enim homines scientiam, alii ex insitâ curiositate et irrequietâ; alii animi caussâ et delectationis; alii

Digitized by Google

existimationis gratiâ; alii contentionis ergô, atque ut in disserendo superiores sint; plerique propter lucrum et victum, paucissimi ut donum rationis divinitùs datum in usus humani generis impendant. Planè, quasi in doctrinâ quæreretur lectulus, in quo tumultuans ingenium et æstuans requiesceret; aut xystus sive porticus, in quo animus deambularet liber aut vagus; aut turris alta et edita, de quâ mens ambitiosa et superba despectaret; aut arx et propugnaculum ad contentiones et prælia; aut officina ad quæstum et mercatum: et non potiùs locuples armarium et gazophylacium, ad Opificis rerum omnium gloriam et vitæ humanæ subsidium. Hoc enim illud est, quod reverà doctrinam atque artes condecoraret et attolleret, si contemplatio et actio arctiore quàm adhuc vinculo copularentur. Quæ certè conjunctio talis foret, qualis est supremorum duorum planetarum syzygia, cùm Saturnus quietis et contemplationis dux cum Jove duce societatis agendique conspiret. Quanquam cùm de praxi atque actione loquor, nullo modo ad doctrinam professoriam et lucrosam innuo. Neque enim me fugit, quantoperè hoc ipsum progressionem doctrinæ et amplificationem moretur: perindè quidem ut aureum malum ante oculos Atalantæ projectum, quod ut tollat dum flectit se, cursus intereà impeditur;

"Declinat cursus, aurumque volubile tollit."

Neque rursùs mihi in animo est, quod de Socrate dictum erat, "Philosophiam devocare de cœlo, ut tantummodò versaretur in terris;" hoc est, Physicam seponi, ut Moralis Philosophia et Politica celebraretur

Digitized by Google

sola: sed quemadmodùm cœlum et terra simùl conspirant et consentiunt ad hominum tuendam vitam atque juvandam, ita sanè hic finis esse debet utriusque Philosophiæ, ut rejectis vanis speculationibus et quidquid inane ac sterile est, conservetur quidquid solidum est ac fructuosum; ut hoc pacto Scientia non sit tanquam scortum ad voluptatem, aut tanquam ancilla ad quæstum, sed tanquam sponsa ad generationem fructuum, atque solatium honestum.

Jam explicâsse videor et quasi dissectione quâdam aperuisse vitiosos illos humores, aut saltèm eorum præcipuos, qui non solùm obstitêre profectui litterarum, verùm etiam culpandis iisdem ansam dedêre. Quod quidem, si nimìs ad vivum fecerim, meminisse oportet "Fidelia vulnera amantis, sed dolosa oscula malignantis." Utcùnque hoc certè mihi videor assecutus, ut merear fidem in sequenti præconio, cum superiori censurâ tam liberè egerim. Neque tamen in animo est mihi panegyricum litterarum scribere, aut hymnum Musis præcinere, licèt forsitàn diù jam sit ex quo sacra earum ritè celebrata sint: sed consilium est absque pigmentis et hyperbolis verum doctrinæ contra alias res pondus excipere et perpendere, verumque ejus valorem et pretium ex testimoniis divinis atque humanis exquirere.

Primò igitur quæramus dignitatem scientiæ in archetypo, sive exemplari: id est, in Attributis atque Actis Dei, quatenùs revelantur homini, et sobriè indagari possunt. Quâ in re non competit appellatio Doctrinæ, cum omnis doctrina sit scientia acquisita; nulla autem cognitio in Deo acquisita est, sed origi-

Digitized by Google

nalis. Itaque aliquid aliud quærendum est nomen, sapientia scilicèt, ut Sacræ Scripturæ eam indigitant.

Sic autem se res habet. In operibus Creationis duplicem Virtutis Divinæ emanationem videmus, quarum una ad potentiam refertur, altera ad sapientiam. Illa præcipuè cernitur in creandâ mole materiæ, hæc in pulcritudine formæ disponendâ. Hoc posito notandum est, nihil in Creationis historiâ obstare, quin fuerit confusa illa cœli terræque massa et materia unico temporis momento creata, cui tamen disponendæ digerendæque sex dies fuerunt attributi: adeò signantèr Deus opera potentiæ ac sapientiæ discriminavit. Cui accedit, quòd de materiæ creatione memoriæ proditum non sit dixisse Deum, "Fiat cœlum et terra" (sicut de sequentibus operibus dictum est), sed nudè atque actualitèr, "Deus creavit cœlum et terram:" ita ut materia videatur tanquam manu facta, formæ verò introductio stilum habeat legis aut decreti.

Pergamus a Deo ad Angelos, quorum natura dignatione est Deo proxima. Videmus in ordinibus Angelorum (quatenùs fides adhibenda Cœlesti illi Hierarchiæ, quæ Dionysii Areopagitæ nomine evulgatur) primum locum obtinere Seraphim, Angelos scilicèt amoris; secundum Cherubim, Angelos illuminationis; tertium autem locum et sequentes Thronis, Principatibus, ceterisque Angelis potentiæ et ministerii concedi: ut ex hoc ipso ordine ac distributione clarum sit, Angelos scientiæ et illuminationis Angelis imperii et potentiæ præponi.

A Spiritibus et Intelligentiis ad formas sensibiles et

Digitized by Google

materiatas descendentes, legimus primam formarum creatarum fuisse lucem; quæ, in naturalibus et corporeis, scientiæ in spiritualibus atque incorporeis respondet.

Sic in distributione dierum videmus diem, quâ requievit Deus et contemplatus est opera sua, benedictam fuisse supra omnes dies, quibus creata est et disposita fabrica Universi.

Post Creationem absolutam legimus hominem collocari in Paradiso, ut illìc operaretur, quod quidem opus aliud esse non poterat quàm quale pertinet ad contemplandum; hoc est, cujus finis non ad necessitatem aliquam, sed ad delectationem et activitatem sine molestiâ, referri possit. Cùm enim tunc temporis nulla potuerit esse creaturæ reluctatio, nullus sudor vultûs, necessariò sequitur actiones humanas ad voluptatem et contemplationem, non ad laborem aut opus, comparatas fuisse. Rursùs, primæ hominis actiones, quas in Paradiso exercuit, duas summarias scientiæ partes complexæ sunt. Hæ erant, inspectio creaturarum, et impositio nominum. Nam scientia illa, quæ lapsum introduxit (quod et antè monuimus) non erat naturalis scientia circa creaturas, sed moralis scientia de Bono et Malo: ex hâc suppositione, quòd Dei mandata aut vetita non essent principia Boni et Mali, sed quòd alias haberent illa origines; quorum cognitionem affectavit homo, scilicèt ut totalitèr a Deo deficeret, et sibi ipsi suoque arbitrio prorsùs inniteretur.

Veniamus ad ea, quæ statìm post lapsum contigêre. Videmus (ut innumera sunt Sacrarum Scrip-

Digitized by Google

turarum mysteria, salvâ semper veritate historicâ et litterali) imaginem duarum vitarum, contemplativæ nimirùm et activæ, in personis Abelis et Caïni, inque eorum institutis et primitivis vivendi rationibus delineatam : quorum alter pastor erat, qui propter otium et quietum liberumque cœli aspectum typus est vitæ theoricæ ; alter agricola, laboribus scilicèt fatigatus, et aspectu in terram defixus. Ubì cernere est, favorem electionemque Divinam ad pastorem accessisse, non ad agricolam.

Sic ante Diluvium Sacri Fasti, inter paucissima quæ de eo sæculo memorantur, dignati sunt memoriæ prodere inventores musicæ atque operum metallicorum. Sequenti sæculo post Diluvium gravissima pœna, quâ Deus humanam superbiam ultus est, fuit Confusio Linguarum, quâ doctrinæ liberum commercium et litterarum ad invicèm communicatio maximè interclusa est.

Descendamus ad Mosem legislatorem et primum Dei notarium, quem Scripturæ ornant hoc elogio quòd " gnarus et peritus esset omnis doctrinæ Ægyptiorum." Quæ quidem gens inter vetustissimas mundi scholas numeratur. Sic enim Plato inducit Ægyptium sacerdotem dicentem Soloni ; " Vos Græci semper pueri estis, nullam vel scientiam antiquitatis vel antiquitatem scientiæ habentes." Perlustremus Cærimonialem Legem Mosis, reperiemusque (præter Christi præfigurationem, distinctionem populi Dei a gentibus, exercitium obedientiæ, aliosque ejusdem Legis usus sacros) nonnullos doctissimorum Rabbinorum haud inutilem circa eam navâsse operam, ut

Digitized by Google

sedulò eruerent quandòque naturalem, quandòque moralem sensum cærimoniarum et rituum. Exempli gratiâ, ubì de leprâ dicitur, " Si efflоruerit discurrens lepra, homo mundus erit et non recludetur; sin caro viva in eo erit, immunditiæ condemnabitur, et ad sacerdotis arbitrium separabitur." Ex hâc lege colligit unus eorum axioma in Naturâ; " Putredinem pestilentiorem esse ante quàm post maturitatem:" alius morale documentum elicit, " Homines flagitiis undìque coöpertos minùs corrumpere publicos mores, quàm mediocritèr ex parte tantùm malos:" adeò ut ex hoc et similibus locis ejus legis, præter sensum theologicum, haud pauca ad philosophiam spectantia spargi videantur.

Si quis etiam eximium illum Jobi librum diligentèr evolverit, plenum eum et tanquam gravidum Naturalis Philosophiæ mysteriis deprehendet. Exempli gratiâ; circa cosmographiam et rotunditatem terræ illo loco, " Qui extendit aquilonem super vacuum, et appendit terram super nihilum:" ubì pensilis terra, Polus Arcticus, et cœli convexitas in extimis haud obscurè insinuantur. Rursùs circa astronomiam et asterismos, illis verbis, " Spiritus ejus ornavit cœlos, et obstetricante manu ejus eductus est coluber tortuosus." Et alio loco, " Nunquid conjungere valebis micantes stellas Pleiadas, aut gyrum Arcturi poteris dissipare?" ubì immota configuratio stellarum fixarum, paribus intervallis semper inter se distantium, elegantissimè describitur. Itèm alio loco, " Qui facit Arcturum, et Oriona, et Hyadas, et interiora Austri:" ubì iterùm innuit de-

Digitized by Google

pressionem Antarctici Poli, eamque designat nomine 'interiorum Austri,' quia australes stellæ nostro hemisphærio non cernuntur. Circa generationem animalium: "Annon sicut lac mulsisti me, et sicut caseum coagulâsti me?" &c. Circa rem metallicam; "Habet argentum venarum suarum principia, et auro locus est in quo conflatur, ferrum de terrâ tollitur, et lapis solutus calore in æs vertitur:" et sequentia in eodem capite.

Pariter et in personâ regis Salomonis videmus donum sapientiæ tum in petitione ipsius, tum in concessione divinâ, omnibus terrenæ et temporalis felicitatis bonis prælatum: virtute cujus doni et concessionis, Salomon egregiè instructus non solùm scripsit insignes illas parabolas sive aphorismos de Divinâ atque Morali Philosophiâ, verùm etiam composuit Naturalem Historiam omnium vegetabilium, "a cedro super montem usque ad muscum super murum" (qui nihil est aliud quàm rudimentum plantæ, putredinis et herbæ medium), omniumque etiam, quæ respirant et moventur. Immo idem rex Salomon, quamvìs excelluerit opibus, magnificentiâ ædificiorum, classe, famulitio, nominis celebritate, et reliquis quæ ad gloriam pertinent, nihil tamen ex istâ gloriæ segete sibi ipsi decerpit aut assumit, præter decus inquirendi et inveniendi veritatem. Sic enim disertè ait; "Gloria Dei est celare verbum, et gloria regis investigare sermonem." Ac si Divina Majestas innoxio illo et benevolo puerorum ludo delectaretur, qui ideò se abscondunt ut inveniantur; quasique etiam nihil esset honorificentius regibus, quàm Dei

Digitized by Google

collusores esse in eodem ludo: præsertìm cùm tot ingeniis imperent, tantasque opes præstò habeant, quibus omnis secreti investigatio absolvi possit.

Nec verò alitèr hæc dispensavit Deus, postquàm Salvator noster in mundum venisset. Ille enim priùs potentiam ostendit suam in profligandâ ignorantiâ, ubì cum doctoribus et sacerdotibus dissereret in Templo, qùam in subjugandâ Naturâ tot et tantis editis miraculis. Adventus quòque Spiritûs Sancti præcipuè adumbratus atque expressus fuit in similitudine ac dono linguarum, quæ sunt duntaxàt vehicula scientiæ.

Ita in seligendis illis instrumentis, quæ adhibuit Deus ad fidem disseminandam, initio homines evocavit planè indoctos et illiteratos, præterquàm quòd Spiritûs Sancti afflatu instructi fuissent; quo evidentiùs virtutem suam immediatam et divinam declararet, omnemque humanam sapientiam deprimeret. Quamprimùm autem consilium suum in hâc parte perimpletum esset, mox in proximâ successione temporum, divinam veritatem suam aliis doctrinis veluti pedissequis comitatam in mundum immisit. Itaque D. Pauli calamus qui inter Apostolos solus litteratus fuit, in Scripturis Novi Testamenti præcipuè a Deo adhibitus est.

Sic et novimus complures ex antiquis episcopis et patribus egregiè fuisse in omni ethnicorum eruditione versatos. Adeò ut Edictum Juliani, quo cautum est ne Christiani ad scholas et gymnasia mitterentur, perniciosior machina ad expugnandam fidem Christianam, quàm cruentæ superiorum imperatorum per-

Digitized by Google

secutiones habitum fuerit. Neque Gregorii Primi, episcopi Romani (cetera viri egregii) æmulatio et invidentia, qui ethnicorum auctorum et antiquitatum memoriam oblitterare studebat, in bonam partem etiam apud viros pios accepta est. Quin imò sola Christiana Ecclesia, inter inundationes Scytharum a plagis septentrionalibus et Saracenorum ab orientalibus, pretiosas gentilis eruditionis reliquias, jamjam funditùs perituras, sinu et gremio suo conservavit. Nuper etiam intueri licet Jesuitas, qui (partìm studio proprio, partìm ex emulatione adversariorum, litteris strenuè incubuerunt) quantum subsidii viriumque Romanæ Sedi reparandæ et stabiliendæ attulerint.

Quarè, ut absolvam hanc partem, duo sunt præcipua officia et ministeria, præter ornatum et illustrationem, quæ Fidei Religionique humaniores litteræ persolvunt. Unum, quòd efficacia sint incitamenta ad divinam gloriam exaltandam et celebrandam: sicut enim Psalmi et aliæ Scripturæ crebrò nos invitant ad contemplationem prædicationemque magnificorum et admirabilium operum Dei, ita si tantùm in eorum specie externâ sicut sensibus nostris se exhibent hæreremus, eandem faceremus injuriam Majestati Divinæ, ac si de opulentiâ et copiâ nobilissimi gemmarii ex iis quæ palàm exponuntur in pergulâ judicaremus: alterum, quòd singulare remedium antidotumque exhibeat Philosophia contra infidelitatem et errores. Nam Salvator noster inquit, "Erratis nescientes Scripturas et potentiam Dei:" ubì duos libros, ne in errores incidamus, proponit

Digitized by Google

nobis evolvendos; primò volumen Scripturarum quæ voluntatem Dei, dein volumen Creaturarum quæ potentiam revelant: quorum posterior veluti clavis est prioris, non solùm intellectum nostrum aperiens ad genuinam Scripturarum mentem ex generalibus regulis rationis et legibus sermonis expromendam; sed porrò etiam præcipuè fidem nostram reserans, ut in seriam ingrediamur Omnipotentiæ Divinæ meditationem, cujus characteres maximè insculpti ejus operibus et incisi sunt. Tantum de Divinis testimoniis ac judiciis, pro verâ dignitate et pretio doctrinæ, dictum sit.

Quantum ad Humana testimonia et argumenta, tam latus aperitur campus, ut in tractatu hoc brevi et presso delectum potiùs adhibere deceat quàm copiam. Primò itaque summus apud ethnicos honoris gradus fuit, divinam venerationem cultumque consequi, quod quidem Christianis est tanquam fructus vetitus: nunc verò loquimur separatìm de judiciis humanis. Itaque (ut cœpimus dicere) apud ethnicos ille quem Græci "Apotheosin," Latini "Relationem inter Divos" vocârunt, supremus honor fuit, qui homini ab homine tribui posset: præsertìm ubì non ex Decreto aut Edicto aliquo Imperii (ut Cæsaribus apud Romanos), sed ex opinione hominum et fide internâ ultrò deferretur. Cujus honoris tam excelsi gradus quidam erat, et terminus medius. Quippè supra humanos honores heroïci numerabantur et divini; in quorum distributione hunc ordinem tenuêre veteres. Rerumpublicarum conditores, legislatores, tyrannicidæ, patres patriæ, quique in rebus civilibus optimè

Digitized by Google

meruerunt, insigniti sunt titulo Heroum tantùm aut Semideorum, quales fuêre Theseus, Minos, Romulus, ceterique : ex alterâ parte inventores et auctores novarum artium, quique vitam humanam novis commodis et accessionibus dotârunt, semper consecrati sunt inter Deos ipsos Majores, quod Cereri, Baccho, Mercurio, Apollini, et aliis contigit. Quod certè jure, et sano judicio, factum est. Nam priorum benemerita intra unius ætatis aut nationis limites ferè coërcentur, nec absimilia sunt imbribus tempestivis et benignis, qui quamvìs frugiferi sint atque optabiles, tamen pro illâ tempestate tantùm quâ decidunt, atque pro amplitudine tractûs terræ quam irrigant utiles sunt ; posteriorum verò beneficia, ut ipsius solis et cœlestium munera, temporibus perpetua, locis infinita sunt. Illa rursùs cum contentione et perturbatione ut plurimùm conjuncta sunt ; hæc habent verum characterem Divinæ Præsentiæ, veniuntque in " aurâ leni" absque tumultu aut strepitu.

Neque sanè doctrinæ meritum in civilibus, et in reprimendis incommodis quæ homo homini infert, multùm cedit illi alteri in sublevandis humanis necessitatibus, quæ ab ipsâ Naturâ imponuntur. Atque hoc genus meriti optimè adumbratum fuit sub illâ fictâ narratione de theatro Orphei ; ubì singulæ bestiæ avesque congregatæ sunt, quæ appetituum suorum innatorum immemores, prædæ, ludi, pugnæ, amicè placidèque unà stetêre, citharæ concentu et suavitate captæ : cujus sonus ubì aut cessaret, aut majori sonitu obrueretur, omnes illicò animantes ad ingenium redibant. Quâ in fabulâ eleganter des-

Digitized by Google

cribuntur ingenia et mores hominum, qui variis et indomitis cupiditatibus agitantur, lucri, libidinis, vindictæ: qui tamen quamdiù aures præbent præceptis et suasionibus Religionis, legum, magistrorum, in libris, sermonibus, et concionibus eloquentèr et suavitèr modulantibus, tamdiù pacem colunt et societatem; sin ista sileant, aut seditiones et tumultus obstrepant, omnia dissiliunt et in anarchiam atque confusionem relabuntur.

Sed enim hoc clariùs cernitur, cùm reges ipsi aut magnates aut præfecti eruditione prædiți sint. Utut enim suis addictus nimiùm partibus videatur, qui dixit; " Tum demùm respublicas fore felices, cùm aut philosophi regnarent, aut reges philosopharentur; hoc tamen experientiâ notum est, sub eruditis principibus et custodibus reipublicæ sæcula maximèf elicia fuisse. Quamvìs enim reges ipsi suos habeant errores et vitia, affectibus scilicèt et pravis consuetudinibus pro more ceterorum hominum obnoxii; tamen doctrinarum si accedat lumen, anticipatæ quædam notiones religionis, prudentiæ, honestatis retinent eos et ab omni præcipiti et immedicabili excessu et errore refrænant; aurem semper vellentes, etiam cùm consiliarii et domestici silent. Quin senatores ipsi et consiliarii, qui litteris exculti sunt, solidioribus innituntur principiis quàm qui ab experientiâ tantùm edocti sunt: illis ex longinquo prospicientibus pericula et maturè propulsantibus, cùm isti tantùm ex propinquo et cominùs; sapiant nihil videntes nisi quod imminet, et tunc demùm agilitate ingenii sui se in

Digitized by Google

ipso periculorum articulo expedire et eripere posse confidentes.

Quæ felicitas temporum sub eruditis principibus (ut semper brevitati studeam, adhibens non nisi lectissima quæque exempla et maximè illustria) præcipuè cernitur eo in sæculo, quod a morte Domitiani imperatoris usque ad imperium Commodi defluxit, successionem sex principum eruditorum aut certè eruditioni impensè faventium complectente; omniumque (si temporalia bona spectemus) quæ unquam vidit Roma, totius orbis tunc epitome, longè florentissimo. Id quod Domitiano, pridiè ejus diei quo interfectus est, in somnis præmonstratum erat: quippe qui videre visus est "caput aureum sibi pone cervicem enatum esse;" quod sanè vaticinium aureis illis subsequentibus sæculis adimpletum est, de quibus sigillatim sed brevissimè verba faciam.

Nerva vir doctus fuit, Apollonii illius Pythagorei familiaris et quasi discipulus, qui etiam ferè expiravit in versu illo Homeri,

"Telis, Phœbe, tuis lacrymas ulciscere nostras."

Trajanus non ipse quidem doctus, sed doctrinæ admirator et erga litteratos munificus, bibliothecarum institutor et in cujus aulâ (licèt imperatoris bellicosi) professores et pædagogos gratiosissimos fuisse memoriæ proditum est. Adrianus curiosissimus mortalium, et inexplebilis omnis varietatis et secreti investigator. Antoninus subtilis et quasi scholasticus, undè etiam 'Cymini Sector' vocatus est. Ex Divis Fratribus autem, Lucius Com-

Digitized by Google

modus molliori litterarum genere eruditus, Marcus etiam cognomine ipso philosophus. Hi principes, ut doctissimi, ita et optimi fuerunt. Nerva clementissimus imperator, quique, si nihil aliud orbi, Trajanum dedit. Trajanus, omnium qui imperârunt, et belli et pacis artibus maximè florens: idem imperii fines longissimè protulit: idem vim dominationis modestissimè cohibuit: maximorum etiam exstructor operum, undè a Constantino 'Parietaria' per invidiam vocatus est, propter nomen ejus tot parietibus incisum. Adrianus temporis ipsius æmulus: injurias enim et ruinas temporis, in quoque genere curâ et munificentiâ suâ reparavit. Antoninus (ut etiam appellatus est) vir maximè Pius, nativâ quâdam et insitâ bonitate omnibus ordinibus gratus, cujusque regnum (licèt haud breve) omnis calamitatis expers. Lucius Commodus fratri quidem bonitate cedens, reliquos imperatores plurimos superans. Marcus, vir ad exemplar virtutis compositus, cuique scurra ille in Convivio Deorum nihil habuit quod objiceret, præter patientiam erga mores uxoris. In hâc itaque continuâ sex principum serie videre cuivis liceat felicissimos fructus doctrinæ in imperio collocatæ, in maximâ orbis terrarum tabulâ depictos.

Jam verò doctrina, non in civilia tantùm atque artes pacis influxum habet, sed et in militari virtute exercet vim suam ac potentiam, ut clarè perspicitur in exemplis Alexandri Magni et Cæsaris dictatoris; quorum anteà obitèr meminimus, nunc verò ea paullò fusiùs retractabimus. Horum virtutes militares et

Digitized by Google

res in bello gestas supervacaneum esset notare aut recensere, cùm in eo genere mundi miracula exstiterint: sed de amore ipsorum et studio erga litteras, necnon in iisdem excellentiâ propriâ, non alienum erit si pauca subjungamus.

Educatus fuit Alexander, edoctusque ab Aristotele (philosopho certè magno), qui nonnullos e libris suis philosophicis ei nuncupavit: a latere illius nunquam discedebat Callisthenes aliique pereruditi viri, qui castra sequebantur et perpetui erant omnium ejus itinerum et expeditionum comites. Quo autem pretio litteras habuerit, haud pauca liquidò demonstrant: veluti invidia, quâ dignam censuit Achillis fortunam, quòd gestarum rerum laudumque suarum Homerum præconem invenerat; judicium de pretiosâ Darii arculâ inter reliqua spolia repertâ, de quâ cùm quæstio moveretur quidnam potissimùm dignum esset quod in eâ asservaretur, ipse cùm alii alia dicerent pro Homeri operibus sententiam tulit; epistola objurgatoria ad Aristotelem missa, postquàm libros Physicorum edidisset, in quâ expostulat quòd philosophiæ mysteria evulgâsset, simùlque rescribit malle se omnibus doctrinâ et cognitione quàm potentiâ ac imperio præcellere. Sunt et alia quæ hùc spectant. Ipse verò quàm egregiè animum excoluisset doctrinâ, in omnibus ejus dictis et responsis apparet, vel potiùs refulget, eruditione plenissimis; in quibus, licèt numero pauca sint quæ adhuc supersint, singularum scientiarum vestigia altè impressa reperias.

In Moralibus, observetur primò Alexandri apophthegma circa Diogenem, et adverte (si placet)

Digitized by Google

si fortè non unam ex gravissimis quæstionibus Moralis Philosophiæ constituat: "Utrùm qui fruitur externis bonis felicior sit, an qui contemnit?" Cùm enim Diogenem cerneret tam parvo contentum, conversus ad circumstantes, qui ejus conditionem subsannabant; "Nisi essem," inquit, "Alexander, optarem esse Diogenes." At Seneca in hâc comparatione Diogenem prætulit, cum diceret; "Plus erat quod Diogenes nollet accipere, quàm quod Alexander posset dare."

In Naturalibus, observetur illud quod crebrò usurpabat; "In duabus se rebus mortalitatem suam maximè percipere, somno et libidine:" quod sanè dictum ex intimâ Naturali Philosophiâ depromptum est, non tam Alexandrum quàm Aristotelem aut Democritum sapiens; cùm tam indigentia quàm redundantia naturæ, per illa duo designata, mortis sint tanquam arrhabones.

In Poëticis, observetur dictum illud, quùm sanguine e vulneribus ejus effluente accerseret unum ex adulatoribus, qui ei divinitatem tribuere solebat; "Specta," inquit; "hominis iste sanguis est, non talis liquor qualem dixit Homerus Veneris e manu manâsse, vulnerata a Diomede; hoc dicto et poetas et assentatores suos et seipsum ridens.

In Dialecticis, accipe reprehensionem illam argutiarum dialecticarum circa rejicienda et retorquenda argumenta, in dicto suo quo perstrinxit Cassandrum delatores patris sui Antipatri repellentem. Cùm enim Alexander fortè dixisset; "Nunquid putas hos homines tam longum iter suscepturos fuisse, nisi

Digitized by Google

justam doloris caussam habuissent?" respondit Cassander, "Imò hoc ipsum animos eis dedit, quòd sperabant longinquitatem viæ obstituram quo minùs calumnia proderetur. "Euge," inquit rex, "strophas Aristotelis, rem pro et contrà detorquentes." Attamen hâc ipsâ quam in alio carpebat arte, cùm res postularet, in commodum suum uti probè noverat. Ita enim accidit, ut Callisthenes (quem odio clàm habebat, quòd novæ ejus inter Divos relationi refragaretur) in quodam convivio rogatus esset, ab unà discumbentibus, ut oblectationis gratiâ (cùm esset vir eloquentissimus) thema aliquod pro arbitrio sibi sumeret, de quo subitò diceret; ille autem annuens, et laudes gentis Macedonicæ eligens, mirifico cum omnium applausu disseruit: at neutiquam hoc delectatus Alexander subjecit, "in bonâ causâ facilè est cuilibet esse eloquenti; quin verte," inquit, "stilum, et quid contra nos possis audiamus," Callisthenes negotium in se recepit, idque tam acerbè tamque aculeatè præstitit, ut Alexander interpellans diceret; "Etiam malus animus, æquè ac bona causa, indit eloquentiam."

In Rhetoricis, ad quæ tropi et ornamenta pertinent, ecce tibi elegantissimum metaphoræ usum, quâ Antipatrum imperiosum et tyrannicum præsidem perstrinxit. Cùm enim amicus quidam Antipatri laudaret eum coram Alexandro, quòd tam moderatus esset, neque in Persicum (prout alii præfecti) luxum usumque purpuræ, veteri Macedoniæ amictu exuto, degeneraret; "At intùs," inquit Alexander, "Antipater est totus purpureus." Etiam et illa metaphora

Digitized by Google

insignis: cùm Parmenio ad eum accederet in campis Arbellæ, cùmque ingentem hostium exercitum monstraret, qui oculis subjacens noctu propter infinitum numerum igniùm velut alterum firmamentum stellatum repræsentabat, ideòque consuleret ut nocturno prælio illos invaderet; "Nolo," inquit Alexander, "suffurari victoriam."

In Politicis attende gravissimam illam et prudentissimam distinctionem, quam omnis posteritas amplexa est, quâ duos ex præcipuis ejus amicis, Hephæstionem et Craterum discrevit; quùm diceret "alterum Alexandrum amare, alterum amare regem:" dissimilitudinem maximi ponderis etiam inter fidelissimos regum servos constituens, quòd alii magìs dominorum suorum personas vero affectu prosequantur, alii potiùs moveantur officio erga principatum ipsum. Spectetur etiam quàm eximiè redargueret errorem principum consiliariis familiarem, qui plerùmque consilia pro modulo sui animi et fortunæ, non dominorum, suggerunt. Cùm enim Darius magnas Alexandro offerret conditiones, Parmenio; "Ego," inquit, "si essem Alexander, acciperem" subjecit Alexander, "Et ego equidem, si essem Parmenio." Postremò, excutiatur acre illud atque acutum responsum ad amicos interrogantes, Quid sibi reservaret cùm tot et tanta donaret? "Spem," inquit: quippè qui probè sciret, subductis rationibus, spem veram esse sortem et tanquam hæreditatem ad magna aspirantium. Hæc Julii Cæsaris sors, cùm proficiscens in Galliam universas opes profusis largitionibus exhausisset. Hæc etiam

Digitized by Google

sors Henrici Ducis Guisii, nobilissimi principis, licèt nimiùm ambitiosi, de quo illud increbuit; " Fœneratorem eum fuisse unum omnium Gallorum maximum, eo quòd omnes opes in nominibus haberet, atque patrimonium universum in obligationes convertisset. Ceterùm admiratio hujus principis, dum eum mihi non ut Alexandrum Magnum sed ut Aristotelis discipulum propono, longiùs fortassè me provexit.

Quantum ad Julium Cæsarem, non est opus ut de præstantiâ eruditionis ejus aut ex educatione, aut ex familiaribus, aut ex responsis ejus conjecturam faciamus. Hæc siquidem eminet in ejus scriptis et libris, quorum alii exstant, alii infelicitèr desiderantur. Primò enim hodiè in manibus habetur insignis illa bellorum suorum historia, cui nomen et titulum Commentariorum duntaxàt præfixit; in quo omnes posteri solidum rerum pondus, et viva tam actionum quàm personarum simulacra cum castissimâ puritate sermonis narrationisque perspicuitate eximiâ conjuncta admirantur: quas quidem dotes non a natura infusas fuisse sed a præceptis institutisque doctrinæ acquisitas, testatur liber ejus de Analogia, qui nihil aliud erat quàm grammaticalis quædam philosophia; in quo sedulò dedit operam ut Vox ad Placitum redderetur Vox ad Licitum, et consuetudo quoquo modo loquendi ad congruitatem revocaretur emendatè loquendi, et verba quæ sunt rerum imagines rebus ipsis convenirent, non vulgi prorsus arbitrium sequerentur.

Ita etiam veluti monumentum doctrinæ, non minùs quàm potentiæ, emendatam ejus Edicto habe-

Digitized by Google

mus computationem anni; quæ disertè testatur æquè eum gloriæ sibi duxisse, siderum in cœlis leges pernôsse ac hominibus in terris leges dedisse.

Ex libro quoque, cui titulum præposuit 'Anti-Cato,' facilè constat eum tanto studio accensum ad victoriam ingenii quanto belli et armorum obtinendam, certamen calami tum suscipientem contra maximum eo tempore pugilem Ciceronem oratorem.

Rursùs, in libro Apophthegmatum quæ collegit, videmus honorificentiùs sibi putâsse si seipsum tanquam in tabellas aut codicillos mutaret, in quos prudentia aliorum dicta graviaque referrentur, quâm si dicta sua propria velut oracula sacrarentur, sicut inepti principes nonnulli adulatione corrupti sibi fieri gestiunt. Attamen si recensere vellem pleraque ejus dicta (ut feci in Alexandro), sunt ea certè hujusmodi, qualia notat Salomon; "Verba sapientum sunt tanquam aculei, et tanquam clavi in altum defixi." Itaque tria hìc tantùm proponam, non tam elegantiâ quàm vi et efficaciâ mirabilia.

Primò igitur, magister sit oportet loquendi, qui unico verbo seditionem in exercitu comprimere potuit. Sic autem se res habuit. Romanis mos fuit, dum exercitum duces alloquerentur, 'Milites' uti eos appellarent; cùm magistratus populum, 'Quirites.' Tumultuabantur milites Cæsaris, ac missionem seditiosè flagitabant; non quòd hoc ipsi cuperent, sed ut hoc postulato Cæsarem ad alias conditiones adigerent. Ille immotus atque inconcussus, silentio facto, sic exorsus est; "Ego, Quirites:" quo verbo eos jam dimissos significabat. Eo perculsi milites, et

Digitized by Google

planè obstupefacti, concionantem deinceps perpetuò obturbabant; et postulato illo missionis posthabito, contrà obnixè petebant ut 'Militum' appellatio eis restitueretur.

Secundum fuit hujusmodi. Regis nomen Cæsar summè affectabat: itaque subornati sunt nonnulli, qui prætereuntem populari acclamatione 'Regem' salutarent. Ille sentiens acclamationem tenuem fuisse ac raram, negotium joco transmisit, ac si erratum esset in cognomine; "Non Rex sum," inquit, "sed Cæsar." Dictum sanè hujusmodi, ut si diligentèr excutiatur, vigor ejus et pondus vix exprimi possit. Primùm enim recusationem nominis præ se ferebat, sed neutiquàm seriam: deindè ingentem quandam confidentiam et magnanimitatem monstrabat; ac si 'Cæsaris' appellatio illustrior titulus esset quàm 'Regis,' quod haud secùs evenit et usque in hodiernum diem obtinuit. Sed quod illius maximè intererat, hoc dictum summo artificio finem suum urgebat. Hoc enim innuebat S. P. Q. R. de re levi, hoc est nomine tantùm (nam potestatem regiam jampridèm habebat), secum contendere; ac tali nomine, quale complures etiam ex familiis obscuris gerebant: nam cognomen 'Regis' multis Romanorum gentilitium erat, quemadmodùm et nos simile quiddam nostro idiomate habemus.

Ultimum, quod hoc loco repetere placet, tale fuit. Cùm Cæsar post bellum initum Romam occupâsset, atque sanctius ærarium reclusisset, ut pecunias ibì congestas in usus belli tolleret, restitit Metellus, utpotè tunc temporis tribunus; cui Cæsar,

Digitized by Google

" Si perstes," inquit, " mortuus es :" dein reprimens se paullùm, subjecit ; " Adolescens, durius est mihi hoc dicere quàm facere :" dictum tam mirificè, ex terrore et clementiâ conflatum, ut nihil suprà.

Verùm ut Cæsarem mittamus, perspicuum est eum probè sibi conscium suæ eximiæ eruditionis fuisse ; ut liquet ex eo, quòd demirantibus nonnullis Lucii Syllæ consilium in deponendâ dictaturâ cavillans dixit ; " Sylla nescivit litteras, dictare non potuit."

Nunc autem tempus videtur imponendi finem huic dissertationi de arctâ conjunctione militaris virtutis et litterariæ (quid enim in hoc genere post Alexandrum et Cæsarem afferri potest ?) nisi quòd moveor unius alterius exempli dignitate et insolentiâ, eò quòd tam subitò transierit a ludibrio ad miraculum. Est autem Xenophontis philosophi, qui e Socratis ludo profectus est in Asiam cum Cyro Juniore, in expeditione contra regem Artaxerxem. Hic Xenophon eo tempore peradolescens fuit, et nunquam aciem aut castra viderat, neque tunc præfecturam aliquam in exercitu gerebat, sed tantùm sponte ob amicitiam Proxeni proficiscebatur. Aderat fortè fortunâ, cùm Falinus a Magno Rege legatus ad Græcos veniret, postquàm Cyrus in acie occubuisset, Græci autem (manipulus tantummodò hominum) duce orbati, in medio provinciarum Persiæ, a patriâ suâ plurimorum milliarium intervallis et fluminibus maximis atque altissimis interclusi essent. Legatio hùc spectabat, ut positis armis atque deditis se regiæ clementiæ submitterent : cui legationi ante-

Digitized by Google

quàm publicè responsum esset, complures ex exercitu familiaritèr cum Falino colloquebantur, inter quos Xenophon ita fortè locutus est: "Immò," inquit, " Faline, hæc duo tantùm nobis jàm supersunt, arma et virtus; si igitur arma dedamus, cui usui obsecro nobis erit virtus?" At Falinus subridens, " Ni fallor" (inquit) " Atheniensis es, adolescens, et philosophiæ incumbis, atque bellula sunt quæ dicis; sed valdè erras, si virtutem vestram regiis copiis parem esse arbitreris." Ecce ludibrium; sequitur miraculum. Novitius iste ex scholâ et philosophus, postquàm omnes duces et præfecti proditione interempti essent, decem millia peditum Babylone in Græciam reduxit per medias Regis provincias, omnibus ejus copiis frustrà obnitentibus: quo facto stuporem injecit omnibus, Græcis autem ab eo tempore ingentes addidit animos et spiritus ad Persarum regnum invadendum et subvertendum. Quod et mox cogitavit sanè et designavit Jason Thessalus, tentavit et inchoavit Agesilaus Spartanus, perfecit demùm Alexander Macedo, omnes litterati istius prævii egregio facinore incitati.

Pergamus ab imperatoriâ militarique virtute ad moralem, et eam quæ est hominum privatorum. Primò, certissimum est illud poetæ;

> " Scilicèt ingenuas didicisse fidelitèr artes
> Emollit mores, nec sinit esse feros."

Eruditio siquidem humanas mentes feritate atque barbarie exuit. Veruntamen opus est, ut accentus sit in voce illâ ' Fidelitèr.' Nam tumultuaria cognitio flectit potiùs in contrarium. Eruditio, inquam,

Digitized by Google

levitatem, temeritatem, atque insolentiam tollit; dum omnia pericula et ambigua simul cum re ipsâ suggerit, rationum et argumentorum pondera in utramque partem librat, prima quæque quæ se offerunt animo eique arrident pro suspectis habet, iterque omne tanquam exploratò inire docet. Eadem admirationem rerum vanam et nimiam evellit, radicem ipsam omnis infirmi consilii: quippè admiramur res, vel quia novæ sunt, vel quia magnæ. Quantum ad novitatem, nemo est qui litteras et rerum contemplationem penitùs imbiberit, quin illud cordi impressum habeat, "Nil novi super terram." Neque enim puparum ludum quisquam magnoperè mirabitur, qui pone aulæa caput inserens organa quibus moventur et filamenta cernit. Quantum ad magnitudinem, quemadmodùm Alexander Magnus ingentibus præliis et victoriis in Asiâ assuetus, cùm interdùm acciperet e Græciâ litteras de expeditionibus et dimicationibus quibusdam illìc factis, quæ plerùmque propter pontem aliquem aut castellum aut ad summum pro expugnatione oppidi alicujus suscipiebantur, dicere solebat; "Videre sibi nuncium allatum de ranarum et murium pugnâ, de quâ Homerus:" sic certè, qui universitatem rerum ejusque fabricam intueatur, illi terræ globus cum hominibus superstantibus (si divinitatem animarum seponas) haud majus quidpiam videbitur quàm colliculus formicarum; quarum aliæ cum granis, aliæ cum ovis suis, aliæ vacuæ, omnes hìnc indè circa exiguum pulvisculi acervum reptant et cursitant. Porrò eruditio aufert, aut saltem minuit, timorem mortis atque adversæ

Digitized by Google

fortunæ, quo nihil magìs virtutibus moribusque officere solet. Si enim animus cujuspiam contemplatione mortalitatis et rerum naturæ corruptibilis imbutus fuerit et intinctus, juxtà cum Epicteto sentiet; qui, cùm pridiè exiens mulierculam ob fractam ollam plorantem cerneret, postridiè etiam exiens aliam mortuum filium deflentem conspiceret, dixit; "Herì vidi fragilem frangi, hodiè vidi mortalem mori." Quare optimè et valdè sapientèr Virgilius cognitionem caussarum cum metûs omnis profligatione copulavit, tanquam concomitantia;

> "Felix qui potuit rerum cognoscere caussas,
> Quique metus omnes et inexorabile fatum
> Subjecit pedibus strepitumque Acherontis avari."

Nimis longum esset singula percurrere remedia, quæ singulis animi morbis doctrina suppeditat; aliquandò vitiosos humores expurgans, nonnunquam obstructìones aperiens, aliàs concoctionem juvans, aliàs appetitum excitans, non rarò vulnera ejus et ulcera sanans, et similia. Quare concludam cum hoc, quod videtur rationem habere totius; ita nimirùm animum doctrinam disponere et flectere, ut nunquam protinùs acquiescat et tanquam congeletur in defectibus suis, quin incitet se semper progressumque spiret. Nescit illitteratus, quid sit in se descendere aut secum inire rationes, aut quàm suavis vita sit quæ indiès sentit se fieri meliorem: si quâ fortè virtute præditus sit, eam venditabit scilicèt, et ubique spectandam exponet, eâque utetur forsitan commodè quam tamen excolere et augere negligit. Rursùs, si quo vitio laborat, artem atque

Digitized by Google

industriam illud celandi atque occultandi, minimè autem corrigendi adhibebit; tanquam malus messor, qui perpetuò demetit, falcem autem nunquam exacuit. Litteratus contrà non tantùm utitur animo, virtutesque exercet, sed continuò emendat se, et in virtutem proficit. Immò, ut in summâ dicam, pro certo est veritatem et bonitatem distingui tantùm sicut sigillum et impressionem; nam veritas bonitatem signat: et contrà, vitiorum ac perturbationum procellæ ex erroris et falsitatis nubibus erumpunt.

A virtute transeamus ad potentiam et imperium; et dispiciamus, si uspiam inveniatur tanta potentia et regnum, quanto eruditio hominis naturam investit et coronat. Videmus dignitatem imperandi sequi dignitatem ejus cui imperatur. Imperium in belluas et pecora, quale bubulcorum aut opilionum, res vilis: imperium in pueros, quale ludimagistrorum, minùs honorificum: imperium in mancipia potiùs dedecori est quàm honori: neque multo præstantius est imperium tyrannorum in populum servilem atque animis et generosâ indole exutum, undè hoc semper manavit judicium, honores in liberis monarchiis, aut rebuspublicis suaviores esse quàm sub tyrannis; quia imperium honorificum magis supra volentes est, quàm supra invitos et coactos. Ideòque Virgilius, cùm ex intimo artificio inter humanos honores longè vellet optimos expromere, quos Augusto Cæsari assignaret, hæc ipsa verba loquitur;

" ——Victorque volentes
Per populos dat jura, viamque affectat Olympo."

Digitized by Google

Ast imperium scientiæ longè celsius est quàm imperium in voluntatem, licèt liberam et non adstrictam. Illa enim rationi, fidei, et intellectui ipsi dominatur, qui est altissima pars animi et voluntatem ipsam regit. Etenim nulla proculdubiò terrena est potestas, quæ in spiritibus hominum et animalibus, eorumque cogitationibus et phantasiis, assensu quoque et fide, thronum et quasi cathedram suam erigit et collocat, præter doctrinam et scientiam. Atque idcircò videmus detestabilem illam et immensam delectationem, quâ hæresiarchæ, falsi prophetæ, et impostores magni perfunduntur et rapiuntur, postquàm senserint in fide et conscientiis hominum cœpisse se regnare; tantam certè, ut qui eam semèl degustaverit nullis ferè persecutionibus aut tormentis adigi possit ut hoc regno se abdicet. Sicut autem hoc illud est, quod in Apocalypsi dicitur " Abyssus sive profunda Satanæ;" ita e contrario justus et legitimus in animos hominum dominatus, veritatis ipsâ evidentiâ ac commendatione dulcissimâ stabilitus, sanè quàm proximè ad potestatis divinæ similitudinem accedit.

Quod ad fortunas et honores spectat, munificentia doctrinæ non sic regna integra et respublicas locupletat et ditat, ut non hominum etiam privatorum fortunas et opes amplificet et evehat. Vetus enim observatio est, Homerum pluribus suppeditâsse victum quàm Syllam, Cæsarem, aut Augustum; licèt tot congiaria, tot donativa, tot agrorum assignationes largiti sint. Certè difficile dictu est, arma an litteræ plurium fortunas constituerint. Quin si de summâ

Digitized by Google

potestate loquamur, videmus; si arma aut jus hæreditatis Regnum contulerunt, at litterarum sorti sæpiùs cessit Sacerdotium, quod regni semper fuit rivale.

Rursùs, si delectationem jucunditatemque scientiæ intuearis, multùm sanè illa voluptates alias omnes exsuperat. Quid enim? Num fortè affectuum voluptates tanto intervallo oblectamenta sensuum excedent, quanto voti assecutio felix cantiunculam aut cœnam; et non pari gradatione intellectûs voluptates eas quæ sunt affectuum transcendent? In cæteris oblectationibus satietas est finitima, et postquàm paullò inveteraverint, flos ipsarum et venustas marcescit: quò docemur, non illas liquidas reverà voluptates ac sinceras fuisse, sed umbras tantùm et fallacias voluptatum, non tam qualitate suâ quàm novitate jucundas. Undè et voluptuarii sæpiùs fiunt monachi, et ambitiosorum principum senectus tristior ferè est et melancholiâ obsessa. Scientiæ autem non est satietas, verùm et fruendi et appetendi perpetua et subindè recurrens vicissitudo; ut necesse sit hujus delectationis bonum simplex esse, non ex accidente, aut cum fraude. Neque illa voluptas, quam depingit Lucretius, ultimum in animo locum sortitur;

"Suave mari magno, turbantibus æquora ventis, &c."

"Suave est spectaculum (inquit) stantem aut ambulantem in littore, navem intueri tempestate in mari jactatam: suave itidèm ex editâ turri duas cernere acies concursantes in planitie; at nil dulcius est homini, quàm mens per doctrinam in arce veri-

Digitized by Google

tatis collocata, undè aliorum errores et labores dispicere possit."

Denique, ut mittamus vulgaria illa argumenta, quòd per doctrinam scilicèt "Homo homini in eo præstet, in quo ipse Brutis;" quòd ope doctrinæ ascendat homo intellectu usque ad cœlos, quò corpore non potest, et alia similia; cum eo concludamus bono hanc dissertationem de litterarum excellentiâ, ad quod humana natura ante omnia aspirat, hoc est, immortalitate et æternitate. Hùc enim spectant procreatio sobolis, nobilitatio familiæ, ædificia, fundationes, monumenta, fama, ac denique humanorum votorum summa. Atqui videmus monumenta ingenii et eruditionis, quanto diutiùs durent quàm ea quæ opere et manu facta sunt. Annon Homeri carmina viginti quinque annorum centurias, et suprà, absque unius syllabæ aut litteræ jacturâ duraverunt? Quo spatio innumera palatia, templa, castella, urbes collapsa sunt, aut diruta: picturæ ac statuæ Cyri, Alexandri, Cæsaris, immò regum et principum multò recentiorum, nullo jam sunt modo parabiles; archetypa enim ipsa jamdudùm confecta vetustate periêrunt, exempla autem indiès primigeniâ similitudine mulctantur. At ingeniorum imagines perpetuò integræ manent in libris, nullis temporum injuriis obnoxiæ, utpotè quæ jugem renovationem recipere possunt. Quanquam nec 'imagines' dici propriè possint, quia perpetuò generant quodammodò seminaque sua in animos hominum spargunt, atque ætatibus subsequentibus infinitas actiones opinionesque suscitant

Digitized by Google

et progignunt. Quòd si navis inventum res existimata tam nobilis et admirabilis fuerit, quæ opes mercesque hinc inde transportat, regionesque locis disjunctissimas participatione fructuum et commodorum consociat; quantò rectiùs litteræ celebrari debent, quæ tanquam naves sulcantes oceanum temporis remotissima sæcula ingeniorum et inventorum commercio et societate copulant? Porrò videmus nonnullos philosophorum qui maximè immersi erant sensibus minimèque divini, atque immortalitatem animæ præfractè negabant; hoc tamen vi veritatis adactos concessisse, quoscunque motus et actus anima humana absque corporis organo præstare possit, eos etiam post mortem permanere probabile esse; quales nimirùm erant intellectûs, minimè autem affectuum motus. Adeo scilicet scientia immortalis visa est res illis atque incorruptibilis. Nos autem quibus divina revelatio illuxit, conculcantes hæc rudimenta atque offucias sensuum, novimus non solùm mentem, sed et affectus propurgatos; neque animam tantùm, sed etiam corpus ad immortalitatem assumptum iri suo tempore. Sed enim meminerint homines, et nunc et aliàs ubì opus fuit, me in probationibus de dignitate scientiæ indè ab initio sejunxisse testimonia divina ab humanis; quam methodum constantèr retinui, separatìm utrumque explicans.

Quamvìs verò hæc ita sint, nequaquam tamen hoc mihi sumo, neque me consequi posse confido, ut ullâ caussæ hujus pro doctrinâ peroratione aut actione, judicia rescindam vel Æsopici galli, qui granum hordei gemmæ prætulit; vel Midæ, qui cùm

Digitized by Google

arbiter factus esset inter Apollinem, Musarum et Panem ovium præsidem, opulentiæ palmam detulit; vel Paridis, qui spretâ sapientiâ ac potentiâ primas voluptati et amori dedit; vel Agrippinæ eligentis, "Occidat matrem modò imperet," imperium licèt cum conditione detestandâ præoptantis; vel "Ulyssis, qui vetulam prætulit immortalitati," typi certè eorum qui consueta optimis præponunt; plurimaque ejusmodi judicia popularia. Hæc enim antiquam obtinebunt: verùm et illud etiam manebit, cui innixa est semper doctrina tanquam firmissimo fundamento, quodque nunquam labefactari poterit, "Justificata est Sapientiâ a filiis suis."

Digitized by Google

FRANCISCI BACONI

BARONIS

DE

VERULAMIO

VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE

DIGNITATE ET AUGMENTIS SCIENTIARUM.

LIBER SECUNDUS.

AD REGEM SUUM.

CONSENTANEUM videri possit, tametsi non rarò secùs eveniat, Rex optime, ut qui sobole numerosâ aucti sunt, quique immortalitatem suam in posteris ipsorum quasi prospectant, præ ceteris mortalibus sint solliciti de statu futurorum temporum; utpotè quibus satìs intelligunt carissima illa sua tandem debere pignora transmitti. Elizabetha regina, propter vitam cœlibem, hospes potiùs in mundo quàm incola fuit: sua quidem tempora ornavit et in multis beavit. Enimverò tuæ Majestati (cui Deus pro benignitate suâ dedit tot suscipere liberos, dignos certè qui te perpetuent, cujùsque ætas vigens et torus fecundus adhuc plures pollicetur) usquequàque convenit non modò tuum, quod facis, sæculum irradiare verùm

Digitized by Google

etiam ad illa curas tuas extendere, quæ memoria omnis alat, quæque ipsa intueatur æternitas. Inter ea autem, nisi studium meum erga litteras me fallit, nil dignius est aut nobilius quàm si dotetur orbis terrarum Augmentis Scientiarum solidis et fructuosis. Quoùsque enim tandem pauculos aliquos scriptores statuemus nobis tanquam Columnas Herculis, *ne plus ultrà* in doctrinis progrediamur; cùm habeamus Majestatem tuam, instar lucidi et benigni sideris, quod nos inter navigandum conducat et fortunet ?

Ut igitur ad rem redeamus: recolamus jam, et nobiscum perpendamus, quid principes viri aliique huc usque ad litterarum amplificationem attulerint, quid prætermiserint ? Hoc autem pressè et distinctè excutiamus, sermone quodam activo et masculo, nusquam digrediendo, nil amplificando. Ponatur igitur illud (quod quivis concedat) opera quæque maxima et difficillima vel Præmiorum amplitudine, vel Consiliorum prudentiâ et sanitate, vel Laborum conjunctione superari: quorum primum conatum exstimulat, secundum ambages et errores tollit, tertium mortalium fragilitati succurrit. At inter hæc tria meritò primas tenet Consilii prudentia et sanitas; hoc est, monstratio et delineatio viæ rectæ et proclivis ad rem, quæ proponit, peragendam: " Claudus enim (quod dici solet) in viâ antevertit cursorem extra viam." Et Salomon, perappositè ad hanc rem; " Ferrum si retusum fuerit, viribus utendum majoribus; quod verò super omnia prævalet, est sapientia." Quibus verbis innuit, medii prudentem electionem

Digitized by Google

efficaciùs conducere ad rem, quàm virium aut intentionem aut accumulationem. Hæc ut dicam, illud impellit, quòd (salvo semper eorum honore, qui de litteris quomodocùnque meruerunt) perspicio atque animadverto opera eorum atque acta pleraque ad magnificentiam potiùs et nominis sui memoriam quàm ad scientiarum ipsarum profectum et augmenta spectâsse, et litteratorum potiùs numerum auxisse quàm artibus ipsis multum incrementi attulisse.

Actiones autem et opera, quæ ad litteras amplificandas pertinent, circa tria versantur objecta: circa litterarum Sedes; circa Libros; et circa Personas eruditorum. Quemadmodùm enim aqua, sive ex cœlesti rore descendens, sive ex fontibus scaturiens facilè dispergitur et disperditur, nisi colligatur in aliqua receptacula, ubì per unionem et congregationem se sustentare et fovere possit (quem in finem excogitavit solertia humana aquæductus, cisternas, stagna; eaque etiam variis ornamentis condecoravit, quæ magnificentiæ et dignitati non minùs quàm usui et necessitati deserviant); similiter liquor iste scientiæ pretiosissimus, sive a Divinâ Inspiratione destillet sive e sensibus exsiliat, mox periret omnis atque evanesceret, nisi conservaretur in libris, traditionibus, colloquiis, ac præcipuè in locis certis his rebus destinatis, quales sunt Academiæ, Collegia, Scholæ: ubì et permanentes habeat sedes et crescendi insupèr et se congregandi copiam et facultatem.

Ac primò, opera, quæ ad Musarum Sedes spectant, quatuor numerantur; Edificiorum stru-

Digitized by Google

Proventuum dotatio, Privilegiorum concessio, Disciplinæ lex et institutio: quæ omnia ad secessum et otium (ut plurimùm) conferunt, et ad vacationem a curis et molestiis: qualia sunt quæ ad alvearia constituenda, in usum mellis, requirit Virgilius;

> " Principio sedes apibus, statioque petenda,
> Quò neque sit ventis aditus," &c.

At opera circa Libros duo sunt præcipua: primùm Bibliothecæ, in quibus tanquam mausoleis priscorum sanctorum reliquiæ, virtutis plenæ, conditæ sunt; secundò, novæ Editiones auctorum emendatioribus, impressionibus, fidelioribus versionibus, utilioribus commentariis, annotationibus magìs diligentibus et hujusmodi famulitio instructæ et ornatæ.

Porrò opera, quæ litteratorum hominum Personas respiciunt (præterquàm quòd ipsi ornandi et promovendi) sunt etiam duo: remuneratio et designatio Lectorum, in artibus jamdudùm inventis et cognitis; et remuneratio ac designatio Scriptorum circa eas doctrinæ partes, quæ non satìs hactenùs excultæ aut elaboratæ sunt.

Hæc summatìm opera sunt et acta, in quibus inclytorum principum aliorumque illustrium virorum promerita erga rem litterariam claruerunt. De particulari alicujus commemoratione, qui de litteris benè meruit, cogitanti occurrit illud Ciceronis, quod eum post reditum suum ad gratias promiscuè agendas impulit; " Difficile non aliquem, ingratum quenquam præterire." Potiùs (ex Scripturarum consilio) spatium intueamur quod adhuc restat in stadio de-

Digitized by Google

currendum, quàm oculos reflectamus ad ea quæ a tergo jampridèm reliquimus.

Primùm igitur, inter tot totius Europæ collegia præclarissimè fundata, omnia illa certis professionibus destinata esse demiror, nulla liberis atque universalibus artium et scientiarum studiis dedicata. Nam si quis judicet doctrinam omnem referendam esse ad usum et actionem, rectè sapit: veruntamen facile est isto modo prolabi in errorem illum, quem fabula perantiqua perstringit; in quâ cetera corporis membra litem ventriculo intenderunt, quod neque motum præberet ut artus, neque sensum ut caput; quamvìs intereà alimentum coctum atque confectum ventriculus ille in reliquum corpus divideret. Planè eodem modo, qui in philosophiâ ac contemplationibus universalibus positum omne studium inane atque ignavum arbitratur, non animadvertit singulis professionibus et artibus exindè succum et robur suppeditari. Atque certè persuasum habeo, hanc ipsam haud minimam caussam fuisse, cur felicior doctrinæ progressus huc usque retardatus sit; quòd opera hisce fundamentalibus scientiis navata sit tantùm in transitu, neque haustus pleniores inde epoti. Nam si arborem solito fructuosiorem fieri cupias, de ramis medicandis frustrà cogitaveris; terra ipsa circa radicem subigenda, et gleba lætior admovenda, aut nihil egeris. Neque rursùs silentio prætermittendum est, hanc collegiorum et societatum in usum tantummodò doctrinæ professoriæ dedicationem non solùm scientiarum incrementis inimicam fuisse, sed etiam in regnorum et rerumpublicarum detrimentum ces-

Digitized by Google

sisse. Hìnc enim fieri solet ut principes delectum habituri ministrorum, qui rebus civilibus tractandis sint idonei, ejusmodi hominum miram solitudinem circa se reperiant; propterea quòd non habeatur educatio aliqua collegiata in hos usus destinata, ubì scilicèt homines a naturâ ad hoc facti et comparati (præter artes alias) historiæ, linguis modernis, libris et tractatibus politicis præcipuè incumbant, ut inde ad civilia munera magìs habiles et instructi accedant.

Quoniam verò fundatores collegiorum plantant, prælectiones verò rigant; sequitur jam ordine, ut dicam quid in publicis lectionibus desideretur. Nimirùm improbo vel maximè tenuitatem stipendiorum prælectoribus sive artium, sive professionum (præsertìm apud nos) assignatam. Interest enim in primis progressûs in scientiis, ut lectores in unoquoque genere ex optimis instructissimisque eligantur; utpotè quorum opera non in usum transitorium, sed ad sufficiendam sobolem scientiæ in sæcula adhibeatur. Id fieri nequit, nisi præmia et conditiones tales constituantur, quibus eminentissimus quisque in eâ arte planè contentus esse possit: ut illi demùm grave non sit in eodem munere immori, neque practicam cogitet. Quocircà scientiæ ut floreant, militaris lex servanda Davidis; "Ut æqua esset pars descendentis ad prælium, et manentis ad sarcinas;" sarcinis malè alitèr prospectum erit. Sic lectores in scientiis sunt tanquam conservatores et custodes totius litterarii apparatûs, undè praxis et militia deinceps scientiarum instruatur: proindè æquum est, ut merces ipsorum lucra practicorum exæquare possit

Digitized by Google

Alitèr si patribus scientiarum præmia non constituantur satìs ampla et luculenta, eveniet illud,

" Et patrum invalidi referent jejunia nati."

Defectum nunc notabo alium, in quo alchemista quispiam in auxilium advocandus foret; cùm id genus hominum studiosis auctores sint, ut libros vendant, fornaces exstruant, Minervam ac Musas (tanquam virgines steriles) deserant, ac Vulcano se applicent. Fatendum est enimverò tam ad penetralia contemplationis, quàm ad operativæ fructum, in nonnullis scientiis (præsertìm Naturali Philosophiâ, et Medicinâ) haud unica subsidia e libris petenda esse. Quâ in re neutiquam cessavit munificentia hominum; quippè videmus non libros magìs quàm sphæras, globos, astrolabia, mappas, et alia similia, ut adminicula quædam astronomiæ et cosmographiæ comparari et studio præberi. Videmus etiam loca nonnulla, Medicinæ studio dicata, hortos habere pro simplicium cujusque generis inspectione et notitiâ; nec usu mortuorum corporum ad observationes anatomicas destitui. Ceterùm hæc ad pauca spectant. In genere pro certo habeatur, magnos in rebus Naturæ abditis eruendis et reserandis progressus vix fieri posse, nisi ad experimenta, sive Vulcani sive Dædali (fornacis scilicèt, aut machinæ) vel cujuscunque alterius generis, sumptus abundè suppeditentur. Ideòque sicut principum secretariis et emissariis conceditur exhibere rationes expensarum, pro diligentiis suis in explorando et eruendo res novas et arcana civilia; similitèr et exploratoribus ac specula-

Digitized by Google

toribus Naturæ satisfaciendum de expensis suis : aliàs de quamplurimis scitu dignissimis nunquam fiemus certiores. Si enim Alexander magnam vim pecuniæ suppeditavit Aristoteli, quâ conduceret venatores, aucupes, piscatores, et alios quò instructior accederet ad conscribendam Historiam Animalium ; certè majus quiddam debetur iis, qui non in saltibus Naturæ pererrant, sed in labyrinthis artium viam sibi aperiunt.

Defectus etiamnùm alius nobis observandus (magni certè momenti) neglectus quidam est in Academiarum rectoribus, consultationis, in Regibus sive superioribus, visitationis ; in hunc finem, ut diligentèr consideretur et perpendatur, utrùm prælectiones, disputationes, aliaque exercitia scholastica antiquitùs instituta, et ad nostra usque tempora usitata, continuare fuerit ex usu, vel potiùs antiquare aliaque meliora substituere. Etenim inter Majestatis tuæ canones prudentissimos illum reperio ; " In omni vel consuetudine, vel exemplo, tempora spectanda sunt quandò primùm res cœpta ; in quibus si vel confusio regnaverit, vel inscitia, derogat illud in primis auctoritati rerum atque omnia reddit suspecta." Quamobrèm, quandoquidem Academiarum instituta plerùmque originem traxerint a temporibus, hisce nostris haud paullò obscurioribus et indoctioribus, eò magis convenit ut examini denuò subjiciantur. Exemplum in hoc genere unum aut alterum proponam, in rebus quæ maximè obviæ videntur et familiares. Pro more receptum est (licèt, uti mihi videtur, perperàm) ut litterarum studiosi Logicam et

Digitized by Google

Rhetoricam præproperè nimìs addiscant, artes sanè provectioribus magìs convenientes quàm pueris et tironibus. Etenim hæ duæ, si verè res perpendatur, sunt ex artibus gravissimis; cùm sint Artes Artium, altera ad judicium, altera ad ornatum. Quinetiàm regulam et normam continent, res et materiam subjectam vel disponendi vel illustrandi. Ideòque id agere, ut mentes rerum ignaræ et rudes, quæque nondum id collegerunt quod a Cicerone silva vel supellex appellatur, i. e. materiem et copiam rerum, initium ab istis scientiis sumant (ac si quis discere vellet ponderare, vel metiri, vel ornare ventum) haud aliud profectò parit, quàm ut harum artium virtus et facultas, quæ permagnæ sunt et latissimè diffusæ, ferè contemptæ jaceant; atque vel in puerilia sophismata affectationesque ridiculas degeneraverint, vel saltèm existimatione suâ haud parùm mulctatæ sint. Quinetiàm præmatura et intempestiva ad has artes accessio dilutam earum atque jejunam traditionem ac tractationem necessariò secum traxit, qualis nimirùm captui puerorum adaptetur. Alterum exemplum quod adducam erroris, qui in Academiis jamdiù inveteravit, ejusmodi est; quòd scilicèt inventionis atque memoriæ in exercitiis scholasticis fieri solet nimio plus noxium divortium. Illìc siquidem orationes pleræque aut omninò præmeditatæ sunt, adeò ut conceptis verbis proferantur et inventioni nihil relinquatur; aut planè extemporariæ, ut perparùm relinquatur memoriæ (cùm in vitâ communi et praxi rarus sit alterutrius istorum usus seorsìm, sed potiùs mixturæ ipsorum, i. e. notarum sive commentariorum atque dictionis subitæ): ita ut hoc pacto

Digitized by Google

exercitia ad praxim haud sint accommodata, nec imago respondeat vitæ. Illud autem in exercitiis perpetuò tenendum est; ut omnia quàm fieri potest maximè repræsentent ea, quæ in vitâ agi solent: alioquì motus et facultates mentis pervertent, non præparabunt. Hujus autem rei veritas non obscurè cernitur, cùm Academici ad praxim suarum professionum vel alia civilis vitæ munia se accingant: quod cùm faciunt, hunc de quo loquimur defectum ipsi in se citò deprehendunt; sed citiùs etiamnum alii. Ceterùm hanc partem, de institutorum Academicorum emendatione, clausulâ illâ (ex Cæsaris quâdam ad Oppium et Balbum epistolâ desumptâ) concludam: "Hoc quemadmodùm fieri possit, nonnulla mihi in mentem veniunt, et multa reperiri possunt; de iis rebus rogo vos, ut cogitationem suscipiatis."

Alter defectus, quem observo, altiùs paullò quàm præcedens ascendit. Quemadmodùm enim doctrinarum progressio haud parùm in prudenti regimine et institutione Academiarum singularum consistit, ita magnus ad hoc cumulus accedere possit, si Academiæ universæ per totam Europam sparsæ arctiorem conjunctionem et necessitudinem contraherent. Sunt enim, uti videmus, multi ordines et sodalitia, quæ licèt regnis et spatiis longinquis disjuncta sint, tamen societatem et tanquam fraternitatem inter se ineunt et colunt; adeò ut habeant præfectos (alios Provinciales, alios Generales) quibus omnes parent. Et certè, quemadmodùm natura creat fraternitatem in familiis, artes mechanicæ contrahunt fraternitatem in sodalitiis, unctio divina superinducit fraternitatem

Digitized by Google

in regibus et episcopis, vota et regulæ conciliant fraternitatem in ordinibus; eodem modo fieri non potest, quin intercedat fraternitas illustris et generosa inter homines per doctrinas et illuminationes, quandoquidem Deus ipse Pater Luminum nuncupetur.

Postremò illud queror (de quo superiùs nonnihil præmisi) quòd vel nunquam, vel rarò admodùm, publica aliqua exstiterit designatio virorum idoneorum, qui vel scriberent vel inquisitionem instituerent de illis scientiarum partibus, in quibus satìs adhuc non fuerit elaboratum. Cui rei illud inserviet quam maximè, si tanquam lustrum condatur doctrinarum, et census excipiatur, quæ ex illis locupletes sint, et majorem in modum auctæ, quæ autem inopes et destitutæ. Opinio enim copiæ inter caussas inopiæ est, atque multitudo librorum luxuriæ potiùs quàm penuriæ indicium quoddam præ se fert. Quæ tamen redundantia (si quis rectè judicet) neutiquam delendis antehàc scriptis libris, sed novis melioribus edendis, tolli debet; qui ejus generis sint ut, tanquam serpens Mosis, serpentes Magorum devorent.

Horum quos enumeravimus omnium defectuum remedia, præter illius postremi (quinetiàm ejusdem postremi, quoad partem ejus activam, quæ spectat ad designationem scribentium) opera sunt verè basilica; erga quæ privati alicujus conatus et industria ferè sic se habeat ut Mercurius in bivio, qui digitum potest in viam intendere, pedem inferre non potest. At speculativa illa pars, quæ ad examen doctrinarum (quid nimirùm in singulis desideretur) pertinet, etiam industriæ hominis privati patet. Mihi igitur in animo est perambulationem doctrinarum

Digitized by Google

et lustrationem generalem et fidelem aggredi, præcipuè cum inquisitione sedulâ et accuratâ quænam earum partes neglectæ incultæque jaceant, hominum industriâ nondum subactæ et ad usum conversæ; ut hujusmodi delineatio et registratio et publicis designationibus, et privatorum spontaneis laboribus, facem accendat. In quo nihilominùs consilium est hoc tempore, Omissiones duntaxàt et Desiderata notare; non autem errores et infelicitates redarguere. Aliud enim est inculta loca indicare, aliud culturæ modum corrigere.

Quam quidem ad rem, cùm me comparo et accingor, non sum nescius quantum opus moveam, quàmque difficilem provinciam sustineam; etiam quàm sint vires minimè voluntati pares: attamen magnam in spem venio, si ardentior meus erga litteras amor me longiùs provexerit, usurum me excusatione affectûs; quia non simul cuiquam conceditur, Amare et Sapere. Nescius equidem non sum eandem judicii libertatem aliis relinquendam, quam ipse usurpaverim. Equidem libentèr æquè acceperim ab aliis, ac impertiverim, humanitatis illud officium; "Nam qui erranti comitèr monstrat viam," &c. Prospicio etiam animo complura ex illis, quæ tanquam omissa et desiderata in registrum hoc nostrum referre visum fuerit, in diversas censuras incursura; alia scilicèt quòd sint dudùm peracta, et jam exstent; alia quòd curiositatem sapiant, et fructum promittant perexilem; alia quòd nimìs ardua exsistant, et ferè impossibilia quæ ab hominibus absolvantur. Ad priora duo quod attinet, res ipsæ pro se caussam agent. Circa postremum de impossibilitate ita statuo:

Digitized by Google

ea omnia possibilia et præstabilia censenda, quæ ab aliquibus perfici possint, licèt non a quibusvis ; et quæ a multis conjunctìm licèt non ab uno, et quæ in successione sæculorum licèt non eodem ævo, et denique quæ publicâ curâ et sumptu licèt non opibus et industriâ singulorum. Si quis tamen sit, qui malit Salomonis illud usurpare, " Dicit piger, Leo est in viâ ;" quàm illud Virgilii, " Possunt, quia posse videntur ;" satìs mihi erit si labores mei inter vota tantùm sive optata melioris notæ habeantur. Sicut enim haud omninò rei imperitum esse oportet, qui quæstionem appositè instituat ; ita nec sensûs inops videatur, qui haudquaquam absurda optaverit.

CAPUT I.

Partitio Universalis Doctrinæ Humanæ in Historiam, Poësin, Philosophiam ; secundum tres Intellectûs Facultates, Memoriam, Phantasiam, Rationem : quòdque eadem partitio competat etiam Theologicis.

Partitio Doctrinæ Humanæ ea est verissima, quæ sumitur ex triplici facultate Animæ Rationalis, quæ doctrinæ sedes est. Historia ad Memoriam refertur ; Poësis ad Phantasiam ; Philosophia ad Rationem. Per Poësin autem hoc loco intelligimus non aliud quàm historiam confictam, sive fabulas. Carmen enim stili quidam character est, atque ad artificia orationis pertinet, de quo suo loco.

Historia propriè individuorum est, quæ circum

Digitized by Google

scribuntur loco et tempore. Etsi enim Historia Naturalis circa species versari videatur, tamen hoc fit ob promiscuam Rerum Naturalium (in plurimis) sub unâ specie similitudinem; ut, si unam nôris, omnes nôris. Sicubì autem individua reperiantur, quæ aut unica sunt in suâ specie, veluti sol et luna; aut a specie insignitèr deflectunt, ut monstra; non minùs rectè constituitur narratio de illis in Historiâ Naturali, quàm de hominibus singularibus in Historiâ Civili. Hæc autem omnia ad Memoriam spectant.

Poësis eo sensu, quo dictum est, etiam individuorum est, confictorum ad similitudinem illorum quæ in historiâ verâ memorantur; ita tamen ut modum sæpiùs excedat, et quæ in rerum naturâ nunquam conventura aut eventura fuissent ad libitum componat et introducat; quemadmodùm facit et Pictoria, quod quidem Phantasiæ opus est.

Philosophia individua dimittit, neque impressiones primas individuorum sed notiones ab illis abstractas complectitur, atque in iis componendis et dividendis ex lege Naturæ et rerum ipsarum evidentiâ versatur. Atque hoc prorsùs officium est atque opificium Rationis.

Hæc autem ita se habere, si quis intellectualium origines petat, facilè cernet. Individua sola sensum percellunt, qui intellectûs janua est. Individuorum eorum imagines, sive impressiones a sensu exceptæ, figuntur in memoriâ, atque abeunt in eam a principio tanquam integræ eodem quo occurrunt modo. Eas posteà recolit et ruminat anima humana; quas deincèps aut simplicitèr recenset, aut lusu quodam

Digitized by Google

imitatur, aut componendo et dividendo digerit. Itaque liquidò constat ex tribus his fontibus, Memoriæ, Phantasiæ, et Rationis, esse tres illas emanationes Historiæ, Poëseos, et Philosophiæ; nec alias, aut plures, esse posse. Etenim historiam et experientiam pro eâdem re habemus, quemadmodùm etiam philosophiam et scientias.

Neque aliâ censemus ad Theologica partitione opus esse. Differunt certè informationes oraculi et sensûs, et re et modo insinuandi; sed spiritus humanus unus est, ejusque arculæ et cellæ eædem. Fit itaque ac si diversi liquores, atque per diversa infundibula, in unum atque idem vas recipiantur. Quare et Theologia aut ex Historiâ Sacrâ constat, aut ex Parabolis quæ instar divinæ Poëseos sunt, aut ex Præceptis et Dogmatibus tanquam perenni quâdam Philosophiâ. Quod enim ad eam partem pertinet quæ redundare videtur, Prophetiam videlicèt; ea historiæ genus est: quandoquidem Historia Divina eâ polleat supra Humanam prærogativâ, ut narratio factum præcedere non minùs quàm sequi possit.

CAPUT II.

Partitio Historiæ in Naturalem et Civilem, Ecclesiasticâ et Litterariâ sub Civili comprehensâ. Partitio Historiæ Naturalis in Historiam Generationum, Præter-Generationum, et Artium.

Historia aut Naturalis est, aut Civilis. In Naturali, Naturæ res gestæ et facinora memorantur; in Civili,

Digitized by Google

scribuntur loco et tempore. Etsi enim Historia Naturalis circa species versari videatur, tamen hoc fit ob promiscuam Rerum Naturalium (in plurimis) sub unâ specie similitudinem ; ut, si unam nôris, omnes nôris. Sicubì autem individua reperiantur, quæ aut unica sunt in suâ specie, veluti sol et luna ; aut a specie insignitèr deflectunt, ut monstra ; non minùs rectè constituitur narratio de illis in Historiâ Naturali, quàm de hominibus singularibus in Historiâ Civili. Hæc autem omnia ad Memoriam spectant.

Poësis eo sensu, quo dictum est, etiam individuorum est, confictorum ad similitudinem illorum quæ in historiâ verâ memorantur ; ita tamen ut modum sæpiùs excedat, et quæ in rerum naturâ nunquam conventura aut eventura fuissent ad libitum componat et introducat ; quemadmodùm facit et Pictoria, quod quidem Phantasiæ opus est.

Philosophia individua dimittit, neque impressiones primas individuorum sed notiones ab illis abstractas complectitur, atque in iis componendis et dividendis ex lege Naturæ et rerum ipsarum evidentiâ versatur. Atque hoc prorsùs officium est atque opificium Rationis.

Hæc autem ita se habere, si quis intellectualium origines petat, facilè cernet. Individua sola sensum percellunt, qui intellectûs janua est. Individuorum eorum imagines, sive impressiones a sensu exceptæ, figuntur in memoriâ, atque abeunt in eam a principio tanquam integræ eodem quo occurrunt modo. Eas posteà recolit et ruminat anima humana ; quas deincèps aut simplicitèr recenset, aut lusu quodam

Digitized by Google

imitatur, aut componendo et dividendo digerit. Itaque liquidò constat ex tribus his fontibus, Memoriæ, Phantasiæ, et Rationis, esse tres illas emanationes Historiæ, Poëseos, et Philosophiæ; nec alias, aut plures, esse posse. Etenim historiam et experientiam pro eâdem re habemus, quemadmodùm etiam philosophiam et scientias.

Neque aliâ censemus ad Theologica partitione opus esse. Differunt certè informationes oraculi et sensûs, et re et modo insinuandi; sed spiritus humanus unus est, ejusque arculæ et cellæ eædem. Fit itaque ac si diversi liquores, atque per diversa infundibula, in unum atque idem vas recipiantur. Quare et Theologia aut ex Historiâ Sacrâ constat, aut ex Parabolis quæ instar divinæ Poëseos sunt, aut ex Præceptis et Dogmatibus tanquam perenni quâdam Philosophiâ. Quod enim ad eam partem pertinet quæ redundare videtur, Prophetiam videlicèt; ea historiæ genus est: quandoquidem Historia Divina eâ polleat supra Humanam prærogativâ, ut narratio factum præcedere non minùs quàm sequi possit.

CAPUT II.

Partitio Historiæ in Naturalem et Civilem, Ecclesiasticâ et Litterariâ sub Civili comprehensâ. Partitio Historiæ Naturalis in Historiam Generationum, Præter-Generationum, et Artium.

Historia aut Naturalis est, aut Civilis. In Naturali, Naturæ res gestæ et facinora memorantur; in Civili,

Digitized by Google

hominum. Elucent proculdubiò Divina in utrisque, sed magìs in Civilibus; ut etiam propriam historiæ speciem constituant, quam Sacram aut Ecclesiasticam appellare consuevimus. Nobis verò etiam ea videtur Litterarum et Artium dignitas, ut iis historia propria seorsìm attribui debeat; quam sub Historiâ Civili (quemadmodùm et Ecclesiasticam) comprehendi intelligimus.

Partitionem Historiæ Naturalis moliemur ex statu et conditione ipsius Naturæ, quæ in triplici statu posita invenitur, et tanquam regimen trinum subit. Aut enim libera est natura et cursu consueto se explicans, ut in cœlis, animalibus, plantis, et universo naturæ apparatu; aut a pravitatibus et insolentiis materiæ contumacis, et ab impedimentorum violentiâ, de statu suo detruditur, ut in monstris; aut denìque ab arte et operâ humanâ constringitur et fingitur, et tanquam novatur, ut in artificialibus. Sit itaque partitio Historiæ Naturalis in Historiam Generationum, Præter-Genèrationum, et Artium; quam postremam etiam Mechanicam et Experimentalem appellare consuevimus. Harum prima Libertatem Naturæ tractat; secunda, Errores; tertia, Vincula. Libentèr autem Historiam Artium, ut Historiæ Naturalis specimen constituimus; quia inveteravit prorsùs opinio, ac si aliud quippiam esset ars a naturâ, artificialia a naturalibus; undè illud malum, quòd plerique Historiæ Naturalis scriptores perfunctos se putent, si historiam animalium aut plantarum aut mineralium confecerint, omissis artium mechanicarum experimentis. Sed et illabitur etiam

Digitized by Google

animis hominum aliud subtilius malum ; nempè, ut ars censeatur solummodò tanquam additamentum quoddam naturæ, cujus scilicèt ea sit vis ut naturam sanè vel inchoatam perficere, vel in deterius vergentem emendare, vel impeditam liberare ; minimè verò penitùs vertere, transmutare, aut in imis concutere possit. Quod ipsum rebus humanis præproperam desperationem intulit. At contrà, illud animis hominum penitùs insidere debuerat ; artificialia a naturalibus non formâ aut essentiâ, sed efficiente solummodò, differre : homini quippè in naturam nullius rei potestatem esse præterquàm motûs, ut scilicet corpora naturalia aut admoveat aut amoveat. Ubi igitur datur admotio corporum naturalium, aut remotio, conjungendo (ut vocant) activa passivis, omnia potest homo ; ubì non datur, nihil. Neque interest, si res ponantur in ordine ad aliquem effectum, utrùm hoc fiat per hominem vel absque homine. Aurum aliquandò excoquitur igne, aliquandò in arenulis purum invenitur, ministrante sibi ipsi Naturâ : Iris similitèr fit ex nube roscidâ in sublimi ; fit etiam per aspersionem aquæ, hìc apud nos. Itaque Natura omnia regit ; subordinantur autem illa tria, cursus Naturæ, exspatiatio Naturæ, et ars sive additus rebus homo : ideòque in Historiâ Naturali tria illa comprehendi par est, quod etiam C. Plinius magnâ ex parte fecit ; qui Historiam Naturalem solus pro dignitate complexus est, sed complexam minimè ut decuit, immò potiùs indignis modis, tractavit.

Harum prima habetur mediocritèr exculta ; sequentes duæ ita tenuitèr et inutilitèr tractantur, ut

Digitized by Google

in Desideratorum classe reponendæ sint. Neque enim reperias satìs instructam et locupletem collectionem operum Naturæ eorum, quæ a cursu ordinario generationum, productionum, et motuum aberrârunt et deflexerunt; sive sint illa fetus certarum regionum aut locorum singulares, sive temporum eventus insoliti, sive casuum (ut ait ille) ingenia, sive proprietatum abditarum effectus, sive monodica Naturæ in suâ specie. Non negaverim inveniri libros nimio plures fabulosis experimentis, commentitiis secretis, et frivolis imposturis ad voluptatem et novitatem refertos; ceterùm narrationem gravem et severam de heteroclitis et mirabilibus Naturæ diligentèr examinatam ac fidelitèr descriptam non, inquam, invenio; præsertìm cum debitâ rejectione et publicâ tanquam proscriptione mendaciorum et fabularum, quæ invaluerunt. Nam ut res se nunc habet, si fortè mendacia aliqua circa res naturales obtinuerint et celebrata sint (sive quòd tantum possit reverentia antiquitatis, sive quòd illa denuò examini subjicere sit molestum, sive quòdmirifica scilicèt ornamenta ut putantur orationis, propter similitudines et comparationes) nunquàm posteà exterminantur aut retractantur.

Finis hujusmodi operis, quod exemplo suo decoravit Aristoteles, nil minus est, quàm ut curiosis et inanibus ingeniis gratificetur, sicut faciunt mirabilarii et prodigiastri; verùm duas ob caussas, utramque seriam et gravem: unam, ut axiomatum corrigatur iniquitas, quæ plerùmque in exemplis tritis et vulgatis fundamentum habent; alteram, quòd a miraculis naturæ ad miracula artis expeditus sit transitus et pervius. Neque enim huic rei plus inest negotii,

Digitized by Google

præterquàm ut Naturæ vestigia persequaris sagacitèr, cùm ipsa sponte aberret ; ut hoc pacto posteà, cùm tibi libuerit, eam eòdem loci deducere et compellere possis. Neque verò præceperim ut ex historiâ istâ mirabilium superstitiosæ narrationes de maleficiis, fascinationibus, incantationibus, somniis, divinationibus, et similibus prorsùs excludantur, ubì de facto et re gestâ liquidò constet. Nondùm enim innotuit quibus in rebus, et quoùsque effectus superstitioni attributi ex caussis naturalibus participent. Ideòque licèt hujusmodi artium usum et praxin meritò damnandam censeamus, tamen a speculatione et consideratione ipsarum (si strenuè excutiantur) notitiam haud inutilem consequemur, non solùm ad delicta in hoc genere reorum ritè dijudicanda, sed etiam ad naturæ secreta ulteriùs rimanda. Neque certè hæsitandum de ingressu et penetratione intra hujusmodi antra et recessus, si quis sibi unicam veritatis inquisitionem proponat ; quod et Majestas tua exemplo proprio confirmavit. Tu enim duobus illis clarissimis et acutissimis Religionis ac Naturalis Philosophiæ oculis, tales umbras prudentèr ac perspicacitèr perlustrâsti ; ut te Soli simillimum probaveris, qui polluta loca ingreditur, nec tamen inquinatur. Ceterùm illud monuerim, narrationes istas cum rebus superstitiosis conjunctas seorsùm componi, neque cum puris et sinceris naturalibus commisceri oportere. Quod verò ad narrationes attinet, circa et prodigia et miracula religionum, illa certè aut non utìque vera sunt, aut nullâ ex parte naturalia ; ideòque ad Historiam Naturalem non pertinent.

Digitized by Google

Quantum ad Historiam Naturæ subactæ et factitiæ, quam Mechanicam appellare solemus; invenio sanè collectiones quasdam de agriculturâ, etiam de artibus compluribus mechanicis; sed quod pessimum est in hoc genere, semper negliguntur et rejiciuntur experimenta, in artibus singulis familiaria et vulgata, quæ tamen ad interpretationem naturæ æquè aut plùs faciunt quàm minùs trita. Nam labes quædam litteris aspergi videatur, si fortè viri docti se submittant inquisitioni aut observationi rerum mechanicarum; nisi fuerit earum, quæ pro arcanis artis, aut pro rebus admodùm raris aut subtilibus reputentur. Quod tam inanis ac superciliosæ arrogantiæ vitium meritò irrisit Plato, quandò Hippiam sophistam jactabundum inducit cum Socrate disputantem, sincero et solido veritatis investigatore: qui, cùm de pulcritudine sermo institutus esset pro vago suo et soluto disputandi more, primùm intulit exemplum virginis pulcræ, deìn equæ pulcræ, postremò ollæ fictilis pulcræ et affabrè factæ. Hoc ultimo exemplo Hippias commotus dixit, "Stomacharer certè (nisi humanitatis ratio me eò adigeret) cum quoquam disputare, qui exempla tam vilia et sordida allegaret." Cui Socrates, "Te quidem ita decet, cum tam nitidis sis amictus vestibus et pulcris calceis;" et alia, per ironiam. Enimverò illud pro certo asseri possit, grandia exempla haud optimam aut tutissimam afferre informationem. Id quod exprimitur non insulsè in pervulgatâ illâ fabulâ de Philosopho, qui cùm stellas sublatis oculis intueretur, incidit in aquam: nam si oculos demisisset, stellas

Digitized by Google

illicò in aquâ videre potuisset; verùm suspiciens in cœlum, aquam in stellis videre non potuit. Eodem modo sæpè accidit, ut res minutæ et humiles plus conferant ad notitiam grandium, quàm grandes ad notitiam minutarum. Benè siquidem notavit Aristoteles, "Cujusque rei naturam in portionibus ejus minimis optimè cerni." Quam ob caussam reipublicæ naturam perscrutatur primò in familiâ et in simplicissimis combinationibus societatis (mariti scilicèt et uxoris, parentum et liberorum, domini et servi), quæ in quolibet tuguriolo occurrunt. Simili planè ratione natura hujusce magnæ civitatis (Universitatis nimirùm rerum) ejusque dispensatio, in primâ quâque symbolizatione et minimis rerum portionibus investiganda est: uti fieri videmus, quòd secretum illud naturæ (habitum pro maximo) de verticitate ferri, tactu magnetis exciti ad polos, se conspiciendum præbuit non in vectibus ferreis, sed in acubus.

Ego verò, si quod sit mei pondus judicii, sic planè statuo; Historiæ Mechanicæ usum erga Philosophiam Naturalem esse maximè radicalem et fundamentalem. Talem intelligo Philosophiam Naturalem, quæ non abeat in fumos speculationum subtilium aut sublimium, sed quæ efficacitèr operetur ad sublevanda vitæ humanæ incommoda. Neque enim ad præsens tantùm juvabit, nectendo et transferendo observationes unius artis in usum aliarum, et indè novas commoditates eliciendo, quod necesse est fieri cùm experimenta diversarum artium in unius hominis observationem et considerationem venient; sed porrò ad caussas rerum indagandas et

Digitized by Google

artium axiomata deducenda lucidiorem facem accendet, quàm hactenùs unquam affulsit. Quemadmodùm enim ingenium alicujus haud benè nôris aut probâris, nisi eum irritaveris; neque Proteus se in varias rerum facies vertere solitus est, nisi manicis arctè comprehensus; similitèr etiam Natura arte irritata et vexata se clariùs prodit, quàm cùm sibi libera permittitur.

Antequàm verò hoc membrum Historiæ Naturalis (quod Mechanicum atque Experimentale vocamus) dimittamus, illud adjiciendum; corpus talis historiæ non solùm ex artibus ipsis mechanicis, verùm et ex operativâ parte scientiarum liberalium, ac simul ex practicis compluribus (quæ in artem non cöaluerunt) confici debere, ut nihil utile prætermittatur, quod ad informandum intellectum juvat. Atque hæc est Historiæ Naturalis partitio prima.

CAPUT III.

Partitio Historiæ Naturalis secunda, ex Usu et Fine suo, in Narrativam et Inductivam; quòdque Finis nobilissimus Historiæ Naturalis sit, ut ministret et in ordine sit ad condendam philosophiam, quem Finem intuetur Inductiva. Partitio Historiæ Generationum in Historiam Cœlestium, Historiam Meteororum, Historiam Globi Terræ et Maris, Historiam Massarum sive Collegiorum Majorum, et Historiam Specierum sive Collegiorum Minorum.

Historia Naturalis, ut subjecto triplex (quemadmodùm diximus) ita usu duplex est. Adhibetur enim

Digitized by Google

aut propter cognitionem rerum ipsarum, quæ historiæ mandantur; aut tanquam materia prima philosophiæ. Atque prior illa, quæ aut narrationum jucunditate delectat, aut experimentorum usu juvat, atque hujusmodi voluptatis aut fructûs gratiâ quæsita est, longè inferioris notæ censenda, præ eâ quæ inductionis veræ et legitimæ silva sit atque supellex, et primam philosophiæ mammam præbeat. Rursùs itaque partiemur Historiam Naturalem in Narrativam et Inductivam: hanc autem posteriorem inter Desiderata ponimus. Neque verò aciem mentis alicujus perstringant aut magna antiquorum nomina, aut magna recentium volumina. Satìs enim scimus haberi Historiam Naturalem mole amplam, varietate gratam, diligentiâ sæpiùs curiosam. Attamen si quis ex eâ fabulas et antiquitatem et auctorum citationes et inanes controversias philologiam denìque et ornamenta eximat (quæ ad convivales sermones, hominumque doctorum noctes, potiùs quàm ad instituendam philosophiam sint accommodata), ad nil magni res recidet. Longè autem profectò abest ab eâ historiâ, quam animo metimur. Primò enim desiderantur duæ illæ Historiæ Naturalis partes (de quibus modò diximus), Præter-Generationum et Artium, in quibus nos plurimum ponimus: deindè, in tertiâ illâ (quæ reliqua est) parte generali, nimirùm de Generationibus, uni tantùm ex quinque partibus ejus satisfacit. Siquidem historiæ Generationum constituuntur partes subordinatæ quinque. Prima cœlestium, quæ phænomena ipsa sincera complectitur, atque separata a dogmatibus. Secunda, me-

Digitized by Google

teororum (annumerando etiam cometas) et regionum, quas vocant, aëris: neque enim de cometis, meteoris ignitis, ventis, pluviis, tempestatibus, et reliquis invenitur aliqua historia, quæ ullius sit pretii. Tertia, terræ et maris (quatenùs sunt Universi partes integrales), montium, fluminum, æstuum, arenarum, silvarum, insularum, denìque figuræ ipsius continentium proùt exporriguntur; in his omnibus potiùs naturalia inquirendo et observando, quàm cosmographica. Quarta, de massis materiæ communibus, quas Collegia Majora vocamus (vulgò Elementa dicuntur); neque enim de igne, aëre, aquâ, terrâ, eorumque naturis, motibus, operibus, impressionibus narrationes reperiuntur, quæ corpus aliquod historiæ justum constituant. Quinta et ultima, de collectionibus materiæ exquisitis, quæ a nobis Collegia Minora, vulgò Species appellantur. In hâc autem postremâ solâ industria scriptorum enituit; ita tamen, ut potiùs luxuriata sit in superfluis (iconibus animalium, aut plantarum, et similibus intumescens), quàm solidis et diligentibus observationibus ditata, quæ ubìque in Historiâ Naturali subnecti debeant. Atque, ut verbo dicam, omnis quam habemus Naturalis Historia tam inquisitione suâ quàm congerie nullo modo in ordine ad eum quem diximus finem (condendæ scilicèt Philosophiæ) aptata est. Quare Historiam Inductivam desiderari pronunciamus. Atque de Naturali Historiâ hactenùs.

Digitized by Google

CAPUT IV.

Partitio Historiæ Civilis in Ecclesiasticam, Litterariam, et (quæ generis nomen retinet) Civilem: quòdque Historia Litteraria desideretur. Ejus conficiendæ Præcepta.

Historiam Civilem in tres species rectè dividi putamus: primò, Sacram, sive Ecclesiasticam; deindè, eam quæ generis nomen retinet, Civilem; postremò, Litterarum et Artium. Ordiemur autem ab eâ specie, quam postremò posuimus; quia reliquæ duæ habentur, illam autem inter Desiderata referre visum est. Ea est Historia Litterarum. Atque certè historia mundi, si hâc parte fuerit destituta, non absimilis censeri possit statuæ Polyphemi, eruto oculo; cùm ea pars imaginis desit, quæ ingenium et indolem personæ maximè referat. Hanc licèt desiderari statuamus, nos nihilominùs minimè fugit in scientiis particularibus jurisconsultorum, mathematicorum, rhetorum, philosophorum haberi levem aliquam mentionem aut narrationes quasdam jejunas de sectis, scholis, libris, auctoribus, et successionibus hujusmodi scientiarum; inveniri etiam de rerum et artium inventoribus tractatus aliquos exiles et infructuosos: attamen justam atque universalem litterarum historiam nullam adhùc editam asserimus. Ejus itaque et argumentum, et conficiendi modum, et usum proponemus.

Argumentum non aliud est, quàm ut ex omni memoriâ repetatur, quæ doctrinæ et artes quibus mundi ætatibus et regionibus floruerint. Earum antiqui-

Digitized by Google

tates, progressus, etiam peragrationes per diversas orbis partes (migrant enim scientiæ, non secùs ac populi), rursùs declinationes, obliviones, instaurationes commemorentur. Observetur simul per singulas artes inventionis occasio et origo, tradendi mos et disciplina, colendi et exercendi ratio et instituta. Adjiciantur etiam sectæ, controversiæ maximè celebres quæ homines doctos tenuerunt, calumniæ quibus patuerunt, laudes et honores quibus decoratæ sunt. Notentur auctores præcipui, libri præstantiores, scholæ, successiones, academiæ, societates, collegia, ordines, denìque omnia quæ ad statum litteratum spectant. Ante omnia etiam id agi volumus (quod Civilis Historiæ decus est, et quasi anima), ut cum eventis caussæ copulentur: videlicèt ut memorentur naturæ regionum ac populorum indolesque apta et habilis, aut inepta et inhabilis ad disciplinas diversas; accidentia temporum, quæ scientiis adversa fuerint aut propitia; zeli et mixturæ religionum; malitiæ et favores legum; virtutes denìque insignes, et efficacia quorundam virorum erga litteras promovendas, et similia. At hæc omnia ita tractari præcipimus, ut non criticorum more in laude et censurâ tempus teratur, sed planè historicè res ipsæ narrentur, judicium parciùs interponatur.

De modo autem hujusmodi historiæ conficiendæ, illud in primis monemus; ut materia et copia ejus non tantùm ab historiis et criticis petatur, verùm etiam ut per singulas annorum centurias, aut etiam minora intervalla, seriatìm ab ultimâ antiquitate facto principio libri præcipui, qui per ea temporis spatia conscripti sunt, in consilium adhibeantur; ut

Digitized by Google

ex eorum non perlectione (id enim infinitum quiddam esset) sed degustatione, et observatione argumenti, styli, methodi, genius illius temporis litterarius veluti incantatione quâdam a mortuis evocetur.

Quod ad usum attinet, hæc eò spectant non ut honor litterarum et pompa per tot circumfusas imagines celebretur, nec quia, pro flagrantissimo quo litteras prosequimur amore, omnia quæ ad earum statum quoquo modo pertinent usque ad curiositatem inquirere et scire et conservare avemus; sed præcipuè ob caussam magìs seriam et gravem. Ea est (ut verbo dicamus) quoniam per talem, qualem descripsimus, narrationem ad virorum doctorum in doctrinæ usu et administratione prudentiam et sollertiam maximam accessionem fieri posse existimamus; et rerum intellectualium non minùs quàm civilium motus et perturbationes, vitiaque et virtutes, notari posse, et regimen indè optimum educi et institui. Neque enim B. Augustini, aut B. Ambrosii opera ad prudentiam episcopi aut theologi tantum facere posse putamus, quantum si Ecclesiastica Historia diligentèr inspiciatur et revolvatur. Quod et viris doctis ex Historiâ Litterarum obventurum non dubitamus. Casum enim omninò recipit, et temeritati exponitur, quod exemplis et memoriâ rerum non fulcitur. Atque de Historiâ Litterariâ hæc dicta sint.

CAPUT V.

De Dignitate et Difficultate Historiæ Civilis.

Sequitur Historia Civilis specialis, cujus dignitas

Digitized by Google

hominum. Elucent proculdubiò Divina in utrisque, sed magìs in Civilibus; ut etiam propriam historiæ speciem constituant, quam Sacram aut Ecclesiasticam appellare consuevimus. Nobis verò etiam ea videtur Litterarum et Artium dignitas, ut iis historia propria seorsìm attribui debeat; quam sub Historiâ Civili (quemadmodùm et Ecclesiasticam) comprehendi intelligimus.

Partitionem Historiæ Naturalis moliemur ex statu et conditione ipsius Naturæ, quæ in triplici statu posita invenitur, et tanquam regimen trinum subit. Aut enim libera est natura et cursu consueto se explicans, ut in cœlis, animalibus, plantis, et universo naturæ apparatu; aut a pravitatibus et insolentiis materiæ contumacis, et ab impedimentorum violentiâ, de statu suo detruditur, ut in monstris; aut denìque ab arte et operâ humanâ constringitur et fingitur, et tanquam novatur, ut in artificialibus. Sit itaque partitio Historiæ Naturalis in Historiam Generationum, Præter-Genèrationum, et Artium; quam postremam etiam Mechanicam et Experimentalem appellare consuevimus. Harum prima Libertatem Naturæ tractat; secunda, Errores; tertia, Vincula. Libentèr autem Historiam Artium, ut Historiæ Naturalis specimen constituimus; quia inveteravit prorsùs opinio, ac si aliud quippiam esset ars a naturâ, artificialia a naturalibus; undè illud malum, quòd plerique Historiæ Naturalis scriptores perfunctos se putent, si historiam animalium aut plantarum aut mineralium confecerint, omissis artium mechanicarum experimentis. Sed et illabitur etiam

Digitized by Google

animis hominum aliud subtilius malum ; nempè, ut ars censeatur solummodò tanquam additamentum quoddam naturæ, cujus scilicèt ea sit vis ut naturam sanè vel inchoatam perficere, vel in deterius vergentem emendare, vel impeditam liberare ; minimè verò penitùs vertere, transmutare, aut in imis concutere possit. Quod ipsum rebus humanis præproperam desperationem intulit. At contrà, illud animis hominum penitùs insidere debuerat ; artificialia a naturalibus non formâ aut essentiâ, sed efficiente solummodò, differre : homini quippè in naturam nullius rei potestatem esse præterquàm motûs, ut scilicet corpora naturalia aut admoveat aut amoveat. Ubi igitur datur admotio corporum naturalium, aut remotio, conjungendo (ut vocant) activa passivis, omnia potest homo ; ubì non datur, nihil. Neque interest, si res ponantur in ordine ad aliquem effectum, utrùm hoc fiat per hominem vel absque homine. Aurum aliquandò excoquitur igne, aliquandò in arenulis purum invenitur, ministrante sibi ipsi Naturâ : Iris similitèr fit ex nube roscidâ in sublimi ; fit etiam per aspersionem aquæ, hìc apud nos. Itaque Natura omnia regit ; subordinantur autem illa tria, cursus Naturæ, exspatiatio Naturæ, et ars sive additus rebus homo : ideòque in Historiâ Naturali tria illa comprehendi par est, quod etiam C. Plinius magnâ ex parte fecit ; qui Historiam Naturalem solus pro dignitate complexus est, sed complexam minimè ut decuit, immò potiùs indignis modis, tractavit.

Harum prima habetur mediocritèr exculta ; sequentes duæ ita tenuitèr et inutilitèr tractantur, ut

Digitized by Google

in Desideratorum classe reponendæ sint. Neque enim reperias satìs instructam et locupletem collectionem operum Naturæ eorum, quæ a cursu ordinario generationum, productionum, et motuum aberrârunt et deflexerunt; sive sint illa fetus certarum regionum aut locorum singulares, sive temporum eventus insoliti, sive casuum (ut ait ille) ingenia, sive proprietatum abditarum effectus, sive monodica Naturæ in suâ specie. Non negaverim inveniri libros nimio plures fabulosis experimentis, commentitiis secretis, et frivolis imposturis ad voluptatem et novitatem refertos; ceterùm narrationem gravem et severam de heteroclitis et mirabilibus Naturæ diligentèr examinatam ac fidelitèr descriptam non, inquam, invenio; præsertìm cum debitâ rejectione et publicâ tanquam proscriptione mendaciorum et fabularum, quæ invaluerunt. Nam ut res se nunc habet, si fortè mendacia aliqua circa res naturales obtinuerint et celebrata sint (sive quòd tantum possit reverentia antiquitatis, sive quòd illa denuò examini subjicere sit molestum, sive quòdmirifica scilicèt ornamenta ut putantur orationis, propter similitudines et comparationes) nunquàm posteà exterminantur aut retractantur.

Finis hujusmodi operis, quod exemplo suo decoravit Aristoteles, nil minus est, quàm ut curiosis et inanibus ingeniis gratificetur, sicut faciunt mirabilarii et prodigiastri; verùm duas ob caussas, utramque seriam et gravem: unam, ut axiomatum corrigatur iniquitas, quæ plerùmque in exemplis tritis et vulgatis fundamentum habent; alteram, quòd a miralis naturæ ad miracula artis expeditus sit transitus pervius. Neque enim huic rei plus inest negotii,

Digitized by Google

præterquàm ut Naturæ vestigia persequaris sagacitèr, cùm ipsa sponte aberret ; ut hoc pacto posteà, cùm tibi libuerit, eam eòdem loci deducere et compellere possis. Neque verò præceperim ut ex historiâ istâ mirabilium superstitiosæ narrationes de maleficiis, fascinationibus, incantationibus, somniis, divinationibus, et similibus prorsùs excludantur, ubì de facto et re gestâ liquidò constet. Nondùm enim innotuit quibus in rebus, et quoùsque effectus superstitioni attributi ex caussis naturalibus participent. Ideòque licèt hujusmodi artium usum et praxin meritò damnandam censeamus, tamen a speculatione et consideratione ipsarum (si strenuè excutiantur) notitiam haud inutilem consequemur, non solùm ad delicta in hoc genere reorum ritè dijudicanda, sed etiam ad naturæ secreta ulteriùs rimanda. Neque certè hæsitandum de ingressu et penetratione intra hujusmodi antra et recessus, si quis sibi unicam veritatis inquisitionem proponat ; quod et Majestas tua exemplo proprio confirmavit. Tu enim duobus illis clarissimis et acutissimis Religionis ac Naturalis Philosophiæ oculis, tales umbras prudentèr ac perspicacitèr perlustrâsti ; ut te Soli simillimum probaveris, qui polluta loca ingreditur, nec tamen inquinatur. Ceterùm illud monuerim, narrationes istas cum rebus superstitiosis conjunctas seorsùm componi, neque cùm puris et sinceris naturalibus commisceri oportere. Quod verò ad narrationes attinet, circa et prodigia et miracula religionum, illa certè aut non utìque vera sunt, aut nullâ ex parte naturalia ; ideòque ad Historiam Naturalem non pertinent.

Digitized by Google

Quantum ad Historiam Naturæ subactæ et factitiæ, quam Mechanicam appellare solemus; invenio sanè collectiones quasdam de agriculturâ, etiam de artibus compluribus mechanicis; sed quod pessimum est in hoc genere, semper negliguntur et rejiciuntur experimenta, in artibus singulis familiaria et vulgata, quæ tamen ad interpretationem naturæ æquè aut plùs faciunt quàm minùs trita. Nam labes quædam litteris aspergi videatur, si fortè viri docti se submittant inquisitioni aut observationi rerum mechanicarum; nisi fuerit earum, quæ pro arcanis artis, aut pro rebus admodùm raris aut subtilibus reputentur. Quod tam inanis ac superciliosæ arrogantiæ vitium meritò irrisit Plato, quandò Hippiam sophistam jactabundum inducit cum Socrate disputantem, sincero et solido veritatis investigatore: qui, cùm de pulcritudine sermo institutus esset pro vago suo et soluto disputandi more, primùm intulit exemplum virginis pulcræ, deìn equæ pulcræ, postremò ollæ fictilis pulcræ et affabrè factæ. Hoc ultimo exemplo Hippias commotus dixit, " Stomacharer certè (nisi humanitatis ratio me eò adigeret) cum quoquam disputare, qui exempla tam vilia et sordida allegaret." Cui Socrates, " Te quidem ita decet, cum tam nitidis sis amictus vestibus et pulcris calceis;" et alia, per ironiam. Enimverò illud pro certo asseri possit, grandia exempla haud optimam aut tutissimam afferre informationem. Id quod exprimitur non insulsè in pervulgatâ illâ fabulâ de Philosopho, qui cùm stellas sublatis oculis intueretur, incidit in aquam: nam si oculos demisisset, stellas

Digitized by Google

illicò in aquâ videre potuisset; verùm suspiciens in cœlum, aquam in stellis videre non potuit. Eodem modo sæpè accidit, ut res minutæ et humiles plus conferant ad notitiam grandium, quàm grandes ad notitiam minutarum. Benè siquidem notavit Aristoteles, " Cujusque rei naturam in portionibus ejus minimis optimè cerni." Quam ob caussam reipublicæ naturam perscrutatur primò in familiâ et in simplicissimis combinationibus societatis (mariti scilicèt et uxoris, parentum et liberorum, domini et servi), quæ in quolibet tuguriolo occurrunt. Simili planè ratione natura hujusce magnæ civitatis (Universitatis nimirùm rerum) ejusque dispensatio, in primâ quâque symbolizatione et minimis rerum portionibus investiganda est: uti fieri videmus, quòd secretum illud naturæ (habitum pro maximo) de verticitate ferri, tactu magnetis exciti ad polos, se conspiciendum præbuit non in vectibus ferreis, sed in acubus.

Ego verò, si quod sit mei pondus judicii, sic planè statuo; Historiæ Mechanicæ usum erga Philosophiam Naturalem esse maximè radicalem et fundamentalem. Talem intelligo Philosophiam Naturalem, quæ non abeat in fumos speculationum subtilium aut sublimium, sed quæ efficacitèr operetur ad sublevanda vitæ humanæ incommoda. Neque enim ad præsens tantùm juvabit, nectendo et transferendo observationes unius artis in usum aliarum, et indè novas commoditates eliciendo, quod necesse est fieri cùm experimenta diversarum artium in unius hominis observationem et considerationem venient; sed porrò ad caussas rerum indagandas et

Digitized by Google

artium axiomata deducenda lucidiorem facem accendet, quàm hactenùs unquam affulsit. Quemadmodùm enim ingenium alicujus haud benè nôris aut probâris, nisi eum irritaveris; neque Proteus se in varias rerum facies vertere solitus est, nisi manicis arctè comprehensus; similitèr etiam Natura arte irritata et vexata se clariùs prodit, quàm cùm sibi libera permittitur.

Antequàm verò hoc membrum Historiæ Naturalis (quod Mechanicum atque Experimentale vocamus) dimittamus, illud adjiciendum; corpus talis historiæ non solùm ex artibus ipsis mechanicis, verùm et ex operativâ parte scientiarum liberalium, ac simul ex practicis compluribus (quæ in artem non cöaluerunt) confici debere, ut nihil utile prætermittatur, quod ad informandum intellectum juvat. Atque hæc est Historiæ Naturalis partitio prima.

CAPUT III.

Partitio Historiæ Naturalis secunda, ex Usu et Fine suo, in Narrativam et Inductivam; quòdque Finis nobilissimus Historiæ Naturalis sit, ut ministret et in ordine sit ad condendam philosophiam, quem Finem intuetur Inductiva. Partitio Historiæ Generationum in Historiam Cœlestium, Historiam Meteororum, Historiam Globi Terræ et Maris, Historiam Massarum sive Collegiorum Majorum, et Historiam Specierum sive Collegiorum Minorum.

Historia Naturalis, ut subjecto triplex (quemadmodùm diximus) ita usu duplex est. Adhibetur enim

Digitized by Google

aut propter cognitionem rerum ipsarum, quæ historiæ mandantur; aut tanquam materia prima philosophiæ. Atque prior illa, quæ aut narrationum jucunditate delectat, aut experimentorum usu juvat, atque hujusmodi voluptatis aut fructûs gratiâ quæsita est, longè inferioris notæ censenda, præ eâ quæ inductionis veræ et legitimæ silva sit atque supellex, et primam philosophiæ mammam præbeat. Rursùs itaque partiemur Historiam Naturalem in Narrativam et Inductivam: hanc autem posteriorem inter Desiderata ponimus. Neque verò aciem mentis alicujus perstringant aut magna antiquorum nomina, aut magna recentium volumina. Satìs enim scimus haberi Historiam Naturalem mole amplam, varietate gratam, diligentiâ sæpiùs curiosam. Attamen si quis ex eâ fabulas et antiquitatem et auctorum citationes et inanes controversias philologiam denìque et ornamenta eximat (quæ ad convivales sermones, hominumque doctorum noctes, potiùs quàm ad instituendam philosophiam sint accommodata), ad nil magni res recidet. Longè autem profectò abest ab eâ historiâ, quam animo metimur. Primò enim desiderantur duæ illæ Historiæ Naturalis partes (de quibus modò diximus), Præter-Generationum et Artium, in quibus nos plurimum ponimus: deindè, in tertiâ illâ (quæ reliqua est) parte generali, nimirùm de Generationibus, uni tantùm ex quinque partibus ejus satisfacit. Siquidem historiæ Generationum constituuntur partes subordinatæ quinque. Prima cœlestium, quæ phænomena ipsa sincera complectitur, atque separata a dogmatibus. Secunda, me-

Digitized by Google

teororum (annumerando etiam cometas) et regionum, quas vocant, aëris: neque enim de cometis, meteoris ignitis, ventis, pluviis, tempestatibus, et reliquis invenitur aliqua historia, quæ ullius sit pretii. Tertia, terræ et maris (quatenùs sunt Universi partes integrales), montium, fluminum, æstuum, arenarum, silvarum, insularum, denìque figuræ ipsius continentium proùt exporriguntur; in his omnibus potiùs naturalia inquirendo et observando, quàm cosmographica. Quarta, de massis materiæ communibus, quas Collegia Majora vocamus (vulgò Elementa dicuntur); neque enim de igne, aëre, aquâ, terrâ, eorumque naturis, motibus, operibus, impressionibus narrationes reperiuntur, quæ corpus aliquod historiæ justum constituant. Quinta et ultima, de collectionibus materiæ exquisitis, quæ a nobis Collegia Minora, vulgò Species appellantur. In hâc autem postremâ solâ industria scriptorum enituit; ita tamen, ut potiùs luxuriata sit in superfluis (iconibus animalium, aut plantarum, et similibus intumescens), quàm solidis et diligentibus observationibus ditata, quæ ubìque in Historiâ Naturali subnecti debeant. Atque, ut verbo dicam, omnis quam habemus Naturalis Historia tam inquisitione suâ quàm congerie nullo modo in ordine ad eum quem diximus finem (condendæ scili[illegible]hiæ) aptata est. Quare Historiam [illegible]derari pronunciamus. Atque [illegible]actenùs.

Digitized by Google

CAPUT IV.

Partitio Historiæ Civilis in Ecclesiasticam, Litterariam, et (quæ generis nomen retinet) Civilem: quòdque Historia Litteraria desideretur. Ejus conficiendæ Præcepta.

HISTORIAM Civilem in tres species rectè dividi putamus: primò, Sacram, sive Ecclesiasticam; deindè, eam quæ generis nomen retinet, Civilem; postremò, Litterarum et Artium. Ordiemur autem ab eâ specie, quam postremò posuimus; quia reliquæ duæ habentur, illam autem inter Desiderata referre visum est. Ea est Historia Litterarum. Atque certè historia mundi, si hâc parte fuerit destituta, non absimilis censeri possit statuæ Polyphemi, eruto oculo; cùm ea pars imaginis desit, quæ ingenium et indolem personæ maximè referat. Hanc licèt desiderari statuamus, nos nihilominùs minimè fugit in scientiis particularibus jurisconsultorum, mathematicorum, rhetorum, philosophorum haberi levem aliquam mentionem aut narrationes quasdam jejunas de sectis, scholis, libris, auctoribus, et successionibus hujusmodi scientiarum; inveniri etiam de rerum et artium inventoribus tractatus aliquos exiles et infructuosos: attamen justam atque universalem litterarum historiam nullam adhùc editam asserimus. Ejus itaque et argumentum, et conficiendi modum, et usum proponemus.

Argumentum non aliud est, quàm ut ex omni memoriâ repetatur, quæ doctrinæ et artes quibus mundi ætatibus et regionibus floruerint. Earum antiqui-

Digitized by Google

tates, progressus, etiam peragrationes per diversas orbis partes (migrant enim scientiæ, non secùs ac populi), rursùs declinationes, obliviones, instaurationes commemorentur. Observetur simul per singulas artes inventionis occasio et origo, tradendi mos et disciplina, colendi et exercendi ratio et instituta. Adjiciantur etiam sectæ, controversiæ maximè celebres quæ homines doctos tenuerunt, calumniæ quibus patuerunt, laudes et honores quibus decoratæ sunt. Notentur auctores præcipui, libri præstantiores, scholæ, successiones, academiæ, societates, collegia, ordines, denìque omnia quæ ad statum litteratum spectant. Ante omnia etiam id agi volumus (quod Civilis Historiæ decus est, et quasi anima), ut cum eventis caussæ copulentur: videlicèt ut memorentur naturæ regionum ac populorum indolesque apta et habilis, aut inepta et inhabilis ad disciplinas diversas; accidentia temporum, quæ scientiis adversa fuerint aut propitia; zeli et mixturæ religionum; malitiæ et favores legum; virtutes denìque insignes, et efficacia quorundam virorum erga litteras promovendas, et similia. At hæc omnia ita tractari præcipimus, ut non criticorum more in laude et censurâ tempus teratur, sed planè historicè res ipsæ narrentur, judicium parciùs interponatur.

De modo autem hujusmodi historiæ conficiendæ, illud in primis monemus; ut materia et copia ejus non tantùm ab historiis et criticis petatur, verùm etiam ut per singulas annorum centurias, aut etiam minora intervalla, seriatìm ab ultimâ antiquitate facto principio libri præcipui, qui per ea temporis spatia conscripti sunt, in consilium adhibeantur; ut

Digitized by Google

ex eorum non perlectione (id enim infinitum quiddam esset) sed degustatione, et observatione argumenti, styli, methodi, genius illius temporis litterarius veluti incantatione quâdam a mortuis evocetur.

Quod ad usum attinet, hæc eò spectant non ut honor litterarum et pompa per tot circumfusas imagines celebretur, nec quia, pro flagrantissimo quo litteras prosequimur amore, omnia quæ ad earum statum quoquo modo pertinent usque ad curiositatem inquirere et scire et conservare avemus; sed præcipuè ob caussam magìs seriam et gravem. Ea est (ut verbo dicamus) quoniam per talem, qualem descripsimus, narrationem ad virorum doctorum in doctrinæ usu et administratione prudentiam et sollertiam maximam accessionem fieri posse existimamus; et rerum intellectualium non minùs quàm civilium motus et perturbationes, vitiaque et virtutes, notari posse, et regimen indè optimum educi et institui. Neque enim B. Augustini, aut B. Ambrosii opera ad prudentiam episcopi aut theologi tantum facere posse putamus, quantum si Ecclesiastica Historia diligentèr inspiciatur et revolvatur. Quod et viris doctis ex Historiâ Litterarum obventurum non dubitamus. Casum enim omninò recipit, et temeritati exponitur, quod exemplis et memoriâ rerum non fulcitur. Atque de Historiâ Litterariâ hæc dicta sint.

CAPUT V.

De Dignitate et Difficultate Historiæ Civilis.

Sequitur Historia Civilis specialis, cujus dignitas

Digitized by Google

tates, progressus, etiam peragrationes per diversas orbis partes (migrant enim scientiæ, non secùs ac populi), rursùs declinationes, obliviones, instaurationes commemorentur. Observetur simul per singulas artes inventionis occasio et origo, tradendi mos et disciplina, colendi et exercendi ratio et instituta. Adjiciantur etiam sectæ, controversiæ maximè celebres quæ homines doctos tenuerunt, calumniæ quibus patuerunt, laudes et honores quibus decoratæ sunt. Notentur auctores præcipui, libri præstantiores, scholæ, successiones, academiæ, societates, collegia, ordines, denìque omnia quæ ad statum litteratum spectant. Ante omnia etiam id agi volumus (quod Civilis Historiæ decus est, et quasi anima), ut cum eventis caussæ copulentur: videlicèt ut memorentur naturæ regionum ac populorum indolesque apta et habilis, aut inepta et inhabilis ad disciplinas diversas; accidentia temporum, quæ scientiis adversa fuerint aut propitia; zeli et mixturæ religionum; malitiæ et favores legum; virtutes denìque insignes, et efficacia quorundam virorum erga litteras promovendas, et similia. At hæc omnia ita tractari præcipimus, ut non criticorum more in laude et censurâ tempus teratur, sed planè historicè res ipsæ narrentur, judicium parciùs interponatur.

De modo autem hujusmodi historiæ conficiendæ, illud in primis monemus; ut materia et copia ejus non tantùm ab historiis et criticis petatur, verùm etiam ut per singulas annorum centurias, aut etiam minora intervalla, seriatìm ab ultimâ antiquitate facto principio libri præcipui, qui per ea temporis spatia conscripti sunt, in consilium adhibeantur; ut

Digitized by Google

ex eorum non perlectione (id enim infinitum quiddam esset) sed degustatione, et observatione argumenti, styli, methodi, genius illius temporis litterarius veluti incantatione quâdam a mortuis evocetur.

Quod ad usum attinet, hæc eò spectant non ut honor litterarum et pompa per tot circumfusas imagines celebretur, nec quia, pro flagrantissimo quo litteras prosequimur amore, omnia quæ ad earum statum quoquo modo pertinent usque ad curiositatem inquirere et scire et conservare avemus; sed præcipuè ob caussam magìs seriam et gravem. Ea est (ut verbo dicamus) quoniam per talem, qualem descripsimus, narrationem ad virorum doctorum in doctrinæ usu et administratione prudentiam et sollertiam maximam accessionem fieri posse existimamus; et rerum intellectualium non minùs quàm civilium motus et perturbationes, vitiaque et virtutes, notari posse, et regimen indè optimum educi et institui. Neque enim B. Augustini, aut B. Ambrosii opera ad prudentiam episcopi aut theologi tantum facere posse putamus, quantum si Ecclesiastica Historia diligentèr inspiciatur et revolvatur. Quod et viris doctis ex Historiâ Litterarum obventurum non dubitamus. Casum enim omninò recipit, et temeritati exponitur, quod exemplis et memoriâ rerum non fulcitur. Atque de Historiâ Litterariâ hæc dicta sint.

CAPUT V.

De Dignitate et Difficultate Historiæ Civilis.

Sequitur Historia Civilis specialis, cujus dignitas

Digitized by Google

atque auctoritas inter scripta humana eminet. Hujus enim fidei exempla majorum, vicissitudines rerum, fundamenta prudentiæ civilis, hominum denìque nomen et fama commissa sunt. Ad dignitatem rei accedit difficultas non minor. Etenim animum in scribendo ad præterita retrahere et veluti antiquum facere, temporum motus, personarum characteres, consiliorum trepidationes, actionum (tanquam aquarum) ductus, prætextuum interiora, imperii arcana cum diligentiâ scrutari, cum fide et libertate referre, denìque verborum lumine sub oculos ponere, magni utique laboris est et judicii; præsertìm cùm antiquiora quæque incerta, recentiora periculo obnoxia reperiantur. Quamobrèm et plurima Historiam istam Civilem circumstant vitia; dum plerique narrationes quasdam inopes et plebeias et planè dedecora historiarum conscribant, alii particulares relationes et commentariolos operâ festinatâ et textu inæquali consarciant, alii capita tantùm rerum gestarum percurrant, alii contrà minima quæque et ad summas actionum nihil facientia persequantur, nonnulli nimiâ erga ingenia propria indulgentiâ plurima audactèr confingant, ast alii non tam ingeniorum suorum quàm affectuum imaginem rebus imprimant et addant, partium suarum memores, rerum parùm fideles testes; quidam politica, in quibus sibi complacent, ubìque inculcent, et diverticula ad ostentationem quærendo narrationem rerum nimìs levitèr interrumpant; alii in orationum et concionum aut etiam actorum ipsorum prolixitate parùm cum judicio nimii sint: adeò ut satìs constet, non inveniri

Digitized by Google

inter scripta hominum rarius quidquam, quàm historiam legitimam et omnibus numeris suis absolutam. Verùm nos in præsenti partitionem doctrinarum instituimus ut omissa, non censuram ut vitiosa, notentur. Nunc partitiones Historiæ Civilis persequemur, easque diversorum generum. Minùs enim implicabuntur species, si partitiones diversæ proponantur, quàm si una partitio curiosè per membra deducatur.

CAPUT VI.

Partitio prima Historiæ Civilis in Memorias, Antiquitates, et Historiam Justam.

Historia Civilis tripartita est, tribus picturarum aut imaginum generibus non absimilis. Videmus enim ex picturis et imaginibus alias imperfectas, ut quibus ultima manus non accesserit, alias perfectas, alias verò vetustate mutilatas et deformatas. Historiam similitèr Civilem (quæ imago rerum et temporum quædam est) in tres species, illis picturarum congruas, partiemur; Memorias scilicèt, Historiam Justam, et Antiquitates. Memoriæ sunt historia inchoata, aut prima et rudia historiæ lineamenta; Antiquitates verò historia deformata sunt, sive reliquiæ historiæ quæ casu e naufragio temporum ereptæ sunt.

Memoriæ, sive præparationes ad historiam, d
cis generis sunt; quorum alterum Commenta
alterum Registra vocare placet. Comme

actionum et eventuum seriem ac connexionem proponunt, prætermissis caussis rerum et prætextibus, initiis quoque earundem et occasionibus, consiliis itidèm et orationibus et reliquo actionum apparatu. Talis enim est propria Commentariorum natura, licèt Cæsari per modestiam quandam cum magnanimitate conjunctam præstantissimæ inter eas quæ exstant historiæ Commentariorum nomen indere placuerit. At Registra duplicis naturæ sunt. Complectuntur enim aut titulos rerum et personarum in serie temporum, quales dicuntur Fasti et Chronologiæ; aut actorum sollennitates, cujus generis sunt principum edicta, senatuum decreta, judiciorum processus, orationes publicè habitæ, epistolæ publicè missæ, et similia, absque narrationis contextu sive filo continuo.

Antiquitates, seu historiarum reliquiæ, sunt (uti jam diximus) tanquam tabulæ naufragii; cùm deficiente et ferè submersâ rerum memoriâ, nihilominùs homines industrii et sagaces, pertinaci quâdam et scrupulosâ diligentiâ ex genealogiis, fastis, titulis, monumentis, numismatibus, nominibus propriis et stilis, verborum etymologiis, proverbiis, traditionibus, archivis et instrumentis tam publicis quàm privatis, historiarum fragmentis, librorum neutiquàm historicorum locis dispersis; ex his inquam omnibus, vel aliquibus, nonnulla temporis diluvio eripiunt et conservant. Res sanè operosa, sed mortalibus grata, et cum reverentiâ quâdam conjuncta; ac digna certè, quæ deletis fabulosis nationum originibus in locum hujusmodi commentitiorum substituatur: sed tamen

Digitized by Google

eò minus habens auctoritatis, quia paucorum licentiæ subjicitur quod paucis curæ est.

In his imperfectæ historiæ generibus defectum aliquem non puto designandum, cùm sint tanquam imperfectè mixta; ut defectus hujusmodi sit ex ipsâ earum naturâ. Ad epitomas quod attinet (historiarum certè teredines et tineas), eas exulare volumus, quod etiam cum plurimis qui maximè sani fuerunt judicii facimus; utpotè quæ complura nobilissimarum historiarum corpora exederint et corroderint, atque in fæces inutiles demùm redegerint.

CAPUT VII.

Partitio Historiæ Justæ in Chronica, Vitas, et Relationes; earumque partium Explicatio.

At Historia Justa trium est generum, pro ratione objecti quod sibi proponit repræsentandum. Aut enim portionem aliquam temporis repræsentat, aut personam singularem memoriâ dignam, aut actionem aliquam sive rem gestam ex illustrioribus. Primum Chronica, sive Annales, appellamus; secundum, Vitas; tertium, Relationes. Inter quæ, Chronica celebritate et nomine excellere videntur, Vitæ autem fructu et exemplis, Relationes rursùs sinceritate et veritate. Chronica namque amplitudinem actionum publicarum, et personarum facies externas et in publicum versas, proponunt; minora autem, quæ tum ad res tum ad personas pertinent, omittunt et silentio involvunt. Cùm verò id Artificii Di-

Digitized by Google

sit proprium ut maxima e minimis suspendat, fit sæpenumerò ut hujusmodi historia, majora tantùm persecuta, negotiorum pompam potiùs et sollennia quàm eorum veros fomites et texturas subtiliores ostendat: quinetiam, etsi consilia ipsa addat atque immisceat, tamen granditate gaudens, plus gravitatis atque prudentiæ quàm reverà habent humanis actionibus aspergat; ut satira aliqua possit esse verior humanæ vitæ tabula, quàm nonnulla ex ejusmodi historiis. Contrà, Vitæ si diligentèr et cum judicio perscribantur (neque enim de elogiis et hujusmodi commemorationibus jejunis loquimur), quandoquidem personam singularem pro subjecto sibi proponant, in quâ necesse est actiones non minùs leves quàm graves, parvas quàm grandes, privatas quàm publicas, componi et commisceri, sanè magìs vivas et fidas rerum narrationes, et quas ad exemplum tutiùs et feliciùs transferre possis, exhibent. At Relationes actionum speciales (qualia sunt Bellum Peloponnesi, Expeditio Cyri, Conjuratio Catilinæ, et similia) omninò puriore et magìs sincero veritatis candore vestiri par est, quàm Historias Justas temporum; quia argumentum in iis deligi et sumi potest habile et definitum, atque ejusmodi ut de eo notitia et certitudo bona et plena informatio haberi possit: cùm contrà Historia temporis (præsertìm quæ ætate scriptoris multò antiquior sit) necessariò in memoriâ rerum sæpiùs fatiscat, et veluti spatia vacua contineat, quæ ingenio et conjecturâ occupari et suppleri satìs licentèr consueverunt. Hoc tamen ipsum, quod de Relationum sinceritate dicimus, cum

Digitized by Google

exceptione intelligendum est; nam fatendum certè est (cùm humana omnia ex parte laborent, et commoda cum incommodis ferè perpetuò conjuncta sint) hujusmodi Relationes, præsertìm si sub ipsa rerum gestarum tempora edantur, cùm sæpiùs vel ad gratiam vel ad invidiam scribantur, omnium narrationum meritò maximè suspectas esse. Sed rursùs huic incommodo etiam illud connascitur remedium; quòd illæ ipsæ Relationes, cùm non ex unâ parte solummodò sed pro factionibus et partium studiis ex utrâque parte semper ferè edantur, viam hoc pacto quandam veritati tanquam inter extrema aperiunt et muniunt; atque, postquàm contentiones animorum deferbuerint, historico bono et prudenti non pessima historiæ perfectioris materia et sementis sunt.

Quod verò ad ea, quæ in his tribus Historiæ generibus desiderari videantur; dubium certè non est, quin plurimæ historiæ particulares (de talibus loquimur, quæ esse possunt) alicujus dignitatis, aut etiam mediocritatis, cum maximo regnorum et rerumpublicarum quibus debentur honoris et nominis detrimento, hucùsque prætermissæ sint, quas notare perlongum esset. Ceterùm exterarum nationum historias exterorum curæ relinquens (ne fortè sim in alienâ republicâ curiosus) non possum non apud Majestatem tuam conqueri de Historiæ Angliæ, quæ nunc habetur, vilitate et indignitate, quatenùs ad corpus ejus integrum; necnon Historiæ Scotiæ iniquitate et obliquitate, quatenùs ad auctorem ejus recentissimum et uberrimum. Reputans mecum honorificum

Digitized by Google

admodùm Majestati tuæ futurum, atque opus posteritati gratissimum, si quemadmodùm insula hæc Magnæ Britanniæ se nunc in unam monarchiam cöalitam ad sequentes ætates transmittit, ita in unâ historiâ descripta a præteritis sæculis repeteretur; eodem modo quo historiam Decem Tribuum regni Israëlis et Duarum Tribuum regni Judæ, tanquam gemellam, Sacra Pagina deducit. Quòd si moles hujusmodi historiæ (magna certè et ardua) quominùs exactè et pro dignitate perscribatur, videatur obfutura, ecce tibi memorabilem multò angustioris temporis periodum, quatenùs ad Historiam Angliæ, nimirùm ab Unione Rosarum ad Unionem Regnorum, spatium temporis quod meo quidem judicio majorem recipit eventuum (quæ rarò se ostendunt) varietatem, quàm in pari successionum numero uspiam in regno hæreditario deprehendere licet. Incipit enim ab adeptione coronæ mixtâ, partìm armis, partìm jure: ingressum siquidem ferrum aperuit, stabilimentum attulerunt nuptiæ; secuta igitur sunt tempora illis initiis consentanea; simillima fluctibus, post magnam tempestatem tumores et agitationes suas (sed absque aliquâ immani procellâ) retinentibus, atque gubernatoris prudentiâ, qui unus inter antecessores reges consilio enituit, superatis. Ordine proximus succedit rex, cujus actiones, licèt magìs impetu quàm consilio administratæ, non leve tamen in rebus Europæ momentum attulerunt, eas subindè librando et inclinando prout ipsæ propendebant. Quo etiam regnante, cœpit fieri ingens illa statûs ecclesiastici mutatio,

Digitized by Google

qualis rarò admodùm prodit in theatrum. Secutus est rex minor. Deìn tentamentum tyrannìdis, licèt illud brevissimum fuerit, instar febris ephemeræ. Deìn regnum feminæ, extero regi nuptæ. Rursùs regnum feminæ solitariæ et cœlibis. Hæc omnia demùm excepit eventus iste faustus et gloriosus, nimirùm hujusce insulæ Britanniæ a toto orbe divisæ in se Unio; per quam vetus illud oraculum Æneæ redditum, quod requiem ei præmonstrabat

(——Antiquam exquirite matrem),

supra nobilissimas gentes Angliæ et Scotiæ, in nomine illo Britanniæ antiquæ suæ matris jam convenientes, adimpletum sit, in pignus et tesseram metæ et exitûs errorum et peregrinationis jam reperti. Ita ut quemadmodùm corpora ponderosa jactata, antequàm ponant et consistant, trepidationes quasdam experiantur; eodem modo probabile videtur Divinâ Providentiâ factum esse, ut monarchia ista, priusquàm in tuâ Majestate regiâque tuâ sobole (in quâ spero eam in perpetuum fore stabilitam) consisteret et confirmata esset, has tam varias mutationes et vicissitudines tanquam præludia stabilitatis suæ subiret.

De Vitis cogitantem subit quædam admiratio, tempora ista nostra haud nôsse bona sua; cùm tam rara sit commemoratio et conscriptio vitarum eorum, qui nostro sæculo claruerunt. Etsi enim reges, et qui absolutum principatum obtineant, pauci esse possint; principes etiam in republicâ liberâ (tot rebuspublicis in monarchiam conversis) haud multi; utcunqùe tamen non defuerunt viri egregii, licèt sub regibus

Digitized by Google

qui meliora merentur quàm incertam et vagam memoriæ suæ famam aut elogia arida et jejuna. Etenim hâc ex parte inventum cujusdam ex poëtis recentioribus, quo antiquam fabulam locupletavit, non inelegans est. Fingit ille in extremitate fili Parcarum numisma quoddam seu monile pendere, in quo defuncti nomen impressum sit; Tempus autem cultrum Atropi præstolari, et statìm abscisso filo numismata eripere, eaque asportata paullò post in fluvium Lethes ex gremio suo projicere: circa fluvium autem magnam avium vim volitare, quæ numismata arripiunt, ac postquàm in rostris ipsarum paullispèr eadem circumtulerint, paullò post per incuriam in fluvium decidere permittunt: inter eas verò cygnos reperiri nonnullos, qui si numisma aliquod cum nomine prehenderint, illicò ad templum quoddam illud deferre solebant Immortalitati consecratum. Hujusmodi itaque cygni nostris temporibus ferè defecerunt. Quamvìs autem plurimi hominum, curis et studiis suis nimiò plusquàm corporibus mortales, nominis sui memoriam veluti fumum aut auram despiciant,

" —— Animi nil magnæ laudis egentes;"

quorum scilicèt philosophia et severitas ab eâ radice pullulat, " Non priùs laudes contempsimus, quam laudanda facere desivimus:" id tamen, apud nos, Salomonis judicio non præjudicabit; "Memoria justi cum laudibus, at impiorum nomen putrescit." Altera perpetuò floret, alterum aut in oblivionem protinùs abit, aut in odorem tetrum computrescit. Ac propterea in eo ipso stilo vel loquendi formulâ, quæ rectè

Digitized by Google

admodùm recepta est, ut defunctis tribuatur ('felicis memoriæ,' 'piæ memoriæ,' 'bonæ memoriæ') agnoscere videmur illud, quod Cicero mutuatus id ipsum a Demosthene protulit, "Bonam famam propriam esse possessionem defunctorum." Quam quidem possessionem non possum non notare nostro ævo incultam, ut plurimùm, et neglectam jacere.

Quantum ad Relationes, optandum esset prorsùs ut multò major circa eas adhiberetur diligentia. Quippè vix incidit aliqua actio paullò illustrior, cui non intersit calamus aliquis ex melioribus, qui eam excipere et describere possit. Quoniam autem is perpaucorum hominum esse debet, qui Historiam Justam pro dignitate conscribat (ut ex paucitate historicorum vel mediocrium satìs liquet), idcircò si actiones particulares sub tempus ipsum quo geruntur tolerabili aliquo scripto memoriæ mandarentur, sperandum esset exorituros quandòque, qui Historiam Justam ope et auxilio illarum Relationum conscribere posset. Illæ enim instar seminarii esse possint undè, cùm usus foret, hortus amplus et magnificus consereretur.

CAPUT VIII.

Partitio Histori Temporum in Historiam Universalem, et Particularem; et utriusque Commoda, et Incommoda.

Historia Temporum aut Universalis est, aut Particularis. Hæc alicujus Regni, vel Reipublicæ, vel

Digitized by Google

Nationis res gestas complectitur; illa Universi Orbis. Neque enim defuerunt, qui Historiam Mundi etiam ab origine scripsisse videri volunt, farraginem rerum et compendia narrationum pro historiâ exhibentes: alii sui temporis res per orbem terrarum memorabiles tanquam Justâ Historiâ complecti posse confisi sunt, conatu profectò magnanimo atque fructu haud exiguo. Neque enim res humanæ ita imperiis aut regionibus divisæ sunt, ut non habeant multa connexa; quare juvat certè fata, alicui sæculo aut ætati destinata, veluti unâ fabulâ contenta et descripta intueri. Fit etiam, ut plurima scripta non contemnenda (qualia sunt eæ, de quibus anteà locuti sumus, Relationes) aliàs fortè peritura neque prelum sæpiùs passura, aut saltèm capita ipsorum, in hujusmodi historiam generalem recipiantur, atque hoc pacto figantur et conserventur. Veruntamen, si quis rem rectiùs perpendat, animadvertet tam severas esse Historiæ Justæ leges, ut eas in tantâ argumenti vastitate exercere vix liceat; adeò ut minuatur potiùs historiæ majestas molis granditate, quàm amplificetur. Fiet enim, ut qui tam varia undequàque persequitur, is informationis religione paullatim remissâ, et diligentiâ suâ quæ ad tot res extenditur in singulis elanguescente, auras populares et rumores captet; et ex Relationibus non admodùm authenticis, aut hujusmodi aliquâ levidensi materiâ, historiam conficiet. Quinetiam necesse ei erit (ne opus in immensum excrescat) plurima relatu digna consultò prætermittere, atque ad epitomarum rationes sæpiùs delabi. Incumbit etiam aliud periculum non parvum, atque

Digitized by Google

utilitati illi Historiæ Universalis ex diametro oppositum: quemadmodùm enim Universalis Historia narrationes aliquas, quæ aliàs fortè fuissent perituræ, conservat; ita contrà sæpenumerò narrationes alias satìs fructuosas, quæ alitèr victuræ fuissent, propter grata mortalibus rerum compendia perimit.

CAPUT IX.

Partitio alia Historiæ Temporum in Annales, et Acta Diurna.

Etiam Historia Temporum rectè dividitur in Annales, et Diaria: quæ divisio, licèt ex periodis temporum nomina sumat, tamen ad delectum rerum etiam pertinet. Rectè enim Cornelius Tacitus, cùm in mentionem magnificentiæ quarundam structurarum incidit, statìm subdit "ex dignitate populi Romani repertum esse res illustres Annalibus talia Diurnis urbis Actis mandare;" applicando Annalibus, res quæ ad statum reipublicæ pertinent, acta verò et accidentia leviora Diariis. Meo utique judicio, valere conveniret disciplinam quandam Heraldicam in disponendis non minùs librorum quàm personarum dignitatibus. Sicut enim nihil rebus civilibus magìs detrahit, quàm ordinum et graduum confusio; ita etiam auctoritati historiæ gravis haud parùm derogat, si admisceantur politicis res levioris momenti, quales sunt pompæ et sollennitates et spectacula et hujusmodi. Atque sanè optandum esset, ut illa ipsa distinctio in consuetudinem veniret. Nostris verò

Digitized by Google

temporibus, Diaria in navigationibus tantùm et expeditionibus bellicis in usu sunt. Apud antiquos certè regum honori dabatur, ut acta palatii sui in Diaria referrentur; quod videmus factum fuisse sub Ahasuero Persarum rege, qui cùm noctem ageret insomnem Diaria poposcit, ubì conjurationem Eunuchorum recognovit. At in Alexandri Magni Diariis tam pusilla continebantur, ut etiam si fortè ad mensam dormiret in acta reponeretur. Neque enim sicut Annales tantùm gravia, ita Diaria tantùm levia complexa sunt; sed omnia promiscuè et cursìm Diariis excipiebantur, seu majoris seu minoris momenti.

CAPUT X.

Partitio secunda Historiæ Civilis in Meram, et Mixtam.

Postrema verò partitio Historiæ Civilis ea sit, ut dividatur in Meram et Mixtam. Mixturæ celebres duæ, altera ex Scientiâ Civili, altera præcipuè ex Naturali. Introductum est enim ab aliquibus genus scribendi, ut quis narrationes aliquas non in serie Historiæ continuatas, sed ex delectu auctoris excerptas conscribat: deindè easdem recolat, et tanquam ruminet et sumptâ ab ipsis occasione de rebus politicis disserat. Quod genus Historiæ Ruminatæ nos sanè magnoperè probamus, modò hujusmodi scriptor hoc agat, et hoc se agere confiteatur. Historiam autem Justam ex professo scribenti politica ubìque ingerere, atque per illa filum historiæ interrumpere

Digitized by Google

intempestivum quiddam et molestum est. Licèt enim Historia quæque prudentior politicis præceptis et monitis veluti impregnata sit, tamen scriptor ipse sibi obstetricari non debet.

Mixta etiam est Historia Cosmographica, idque multiplicitèr. Habet enim ex Historiâ Naturali regiones ipsas, atque earum situs et fructus; ex Historiâ Civili urbes, imperia, mores; ex Mathematicis climata et configurationes cœli, quibus tractus mundi subjacent. In quo genere Historiæ, sive scientiæ, est quod sæculo nostro gratulemur. Orbis enim terrarum factus est, hâc nostrâ ætate, mirum in modum fenestratus atque patens. Antiqui certè Zonas et Antipodas noverant;

> " (Nosque ubì primus equis Oriens afflavit anhelis,
> Illìc sera rubens accendit lumina Vesper),"

idque ipsum magìs per demonstrationes quàm per peregrinationes. Verùm ut carina aliqua parva cœlum ipsum æmularetur, atque universum globum terrestrem magìs etiam obliquo et flexuoso quàm cœlestia solent itinere circumiverit, ea est nostri sæculi prærogativa: ita ut præsens ætas jure in symbolo suo usurpare possit non tantùm illud Plus ultrà, ubì antiqui usurpabant Non ultrà, atque insupèr illud Imitabile fulmen ubì antiqui Non imitabile fulmen

> (Demens qui nimbos et non imitabile fulmen);

verùm et illud, quod omnem admirationem superat, Imitabile cœlum propter navigationes nostras, quibus circa universum terræ ambitum, cœlestium

Digitized by Google

corporum more, volvi et circumagi sæpiùs concessum fuit.

Atque hæc præclara, in re nauticâ atque orbe perlustrando, felicitas de ulterioribus etiam progressibus et Augmentis Scientiarum spem magnam facere possit; præsertìm cùm divino videatur consilio esse decretum, ut hæc duo co-æva sint. Sic enim Daniel Propheta, de novissimis temporibus verba faciens, prædicit: "Plurimi pertransibunt et augebitur scientia;" quasi pertransitus sive perlustratio mundi, atque multiplex Augmentum Scientiarum, eidem sæculo destinarentur. Sicut magnâ ex parte jam completum videmus; quandoquidem tempora nostra, duabus illis prioribus doctrinarum periodis aut Revolutionibus (alteri apud Græcos, alteri apud Romanos) eruditione non multùm cedant, eas verò in aliquibus longè superent.

CAPUT XI.

Partitio Historiæ Ecclesiasticæ in Ecclesiasticam specialem, Historiam ad Prophetias, et Historiam Nemeseos.

Historia Ecclesiastica in genere easdem ferè cum Historiâ Civili partitiones subit. Sunt enim Chronica Ecclesiastica, sunt Vitæ Patrum, sunt Relationes de Synodis et reliquis ad Ecclesiam spectantibus. Proprio verò nomine, rectè dividitur in Historiam Ecclesiasticam (generis nomine servato) et Historiam ad Prophetias, et Historiam Nemeseos sive Provi-

Digitized by Google

dentiæ. Prima Ecclesiæ Militantis tempora et statum diversum memorat; sive illa fluctuet ut Arca in Diluvio, sive itineretur ut Arca in Eremo, sive consistat ut Arca in Templo: hoc est, Statum Ecclesiæ in Persecutione, in Motu, et in Pace. In hâc parte defectum aliquem non invenio, quin supersunt in illâ complura potiùs quàm desunt. Illud sanè optarem, ut massæ tam prægrandi virtus quoque et sinceritas narrationum responderent.

Secunda pars, quæ est Historia ad Prophetias, ex duobus relativis constat, Prophetiâ ipsâ et ejus Adimpletione. Quaproptèr tale esse debet hujus Operis institutum, ut cum singulis ex Scripturis prophetiis eventuum veritas conjungatur; idque per omnes mundi ætates, tum ad confirmationem fidei, tum ad instituendam disciplinam quandam et peritiam in interpretatione prophetiarum quæ adhuc restant complendæ. Attamen in hâc re admittenda est illa latitudo, quæ Divinis vaticiniis propria est et familiaris; ut adimpletiones eorum fiant et continentèr, et punctualitèr. Referunt enim Auctoris sui naturam, "Cui unus dies tanquam mille anni, et mille anni tanquam unus dies;" atque licèt plenitudo et fastigium complementi eorum plerùmque alicui certæ ætati vel etiam certo momento destinetur, attamen habent interìm gradus nonnullos et scalas complementi per diversas mundi ætates. Hoc opus desiderari statuo; verùm tale est ut magnâ cum sapientiâ, sobrietate, et reverentiâ tractandum sit, aut omninò dimittendum.

Tertia pars, quæ Historia Nemeseos est, sanè in

Digitized by Google

calamos nonnullorum piorum virorum incidit, sed non sine partium studio: occupata est autem in observandâ Divinâ illâ convenientiâ, quæ nonnunquàm intercedit inter Dei voluntatem revelatam et secretam. Quamvìs enim tam obscura sint consilia et judicia Dei, ut homini animali sint penitùs inscrutabilia, quinetiam sæpiùs eorum oculis qui prospiciunt e tabernaculo se subducant; Divinæ tamen sapientiæ visum aliquandò per vices, ad suorum confirmationem et confusionem eorum qui tanquam sine Deo sunt in mundo, ea quasi majoribus characteribus descripta sic proponere conspicienda, ut (sicuti loquitur Propheta) "quivis etiam in cursu ea perlegere possit;" hoc est, ut homines merè sensuales et voluptarii, qui judicia illa Divina prætervehi festinant, neque cogitationes suas in ea unquam defigunt, tamen quamvìs properè currant et aliud agant, ipsa agnoscere cogantur. Talia sunt vindictæ seræ et inopinæ, salutes subitò affulgentes et insperatæ, consilia Divina per ambages rerum tortuosas et stupendas spiras tandem se manifestò expedientia, et similia: quæ valent non solùm ad consolandos animos fidelium, sed ad percellendas et convincendas conscientias improborum.

Digitized by Google

CAPUT XII.

De Appendicibus Historiæ, quæ circa Verba Hominum (quemadmodum Historia ipsa circa Facta) versantur: Partitio earum in Orationes, Epistolas, et Apophthegmata.

At non Factorum solummodò humani generis, verùm etiam Dictorum, memoria servari debet. Neque tamen dubium quin dicta illa quandòque Historiæ ipsi inserantur, quatenùs ad res gestas perspicuè et gravitèr narrandas faciant et deserviant. Sed dicta sive verba humana propriè custodiunt libri Orationum, Epistolarum, et Apophthegmatum. Atque Orationes sanè virorum prudentium, de negotiis et caussis gravibus et arduis habitæ, tum ad rerum ipsarum notitiam tum ad eloquentiam multùm valent. Sed majora adhùc præstantur auxilia ad instruendam prudentiam civilem ab Epistolis, quæ a viris magnis de negotiis seriis missæ sunt. Etenim ex verbis hominum nil sanius aut præstantius, quàm hujusmodi Epistolæ. Habent enim plus nativi sensûs quàm Orationes, plus etiam maturitatis quàm colloquia subita. Eædem quandò continuantur secundum seriem temporum (ut fit in illis, quæ a legatis, præfectis provinciarum, et aliis imperii ministris ad reges, vel senatus, vel alios superiores suos mittuntur, aut vicissìm ab imperantibus ad ministros), sunt certè ad Historiam præ omnibus pretiosissima supellex. Neque Apophthegmata ipsa ad delectationem et ornatum tantùm prosunt, sed ad res gerendas etiam et usus civiles. Sunt enim (ut aiebat ille) veluti secures aut mucrones

Digitized by Google

rum, qui rerum et negotiorum nodos acumine quodam secant et penetrant. Occasiones autem redeunt in orbem, et quod olìm erat commodum rursùs adhiberi et prodesse potest; sive quis ea tanquam sua proferat, sive tanquam vetera. Neque certè de utilitate ejus rei ad civilia dubitari potest, quam Cæsar dictator operâ suâ honestavit; cujus liber utinam exstaret, cùm ea quæ usquam habentur in hoc genere nobis parùm cum delectu congesta videantur.

Atque hæc dicta sint de Historiâ, eâ scilicèt parte doctrinæ, quæ respondet uni ex cellis sive domiciliis Intellectûs, quæ est Memoria.

CAPUT XIII.

De secundo Membro principali Doctrinæ, nempè Poësi. Partitio Poëseos in Narrativam, Dramaticam, et Parabolicam. Exempla Parabolicæ tria proponuntur.

Jam ad Poësim veniamus. Poësis est genus doctrinæ, verbis plerùmque astrictum, rebus solutum et licentiosum; itaque, ut initio diximus, ad Phantasiam refertur, quæ iniqua et illicita prorsùs rerum conjugia et divortia comminisci et machinari solet. Poësis autem (ut supra innuimus) duplici accipitur sensu, quatenùs ad Verba, vel quatenùs ad Res respiciat. Priore sensu, sermonis quidam character est: carmen enim stili genus, et elocutionis formula quædam, nec ad res pertinet: nam et vera narratio carmine, et ficta oratione solutâ conscribi potest. Posteriore verò sensu, constituimus eam ab initio Doctrinæ Membrum principale, eamque juxta Historiam col-

Digitized by Google

locavimus, cùm nihil aliud sit quàm Historiæ imitatio ad placitum. Nos igitur in partitionibus nostris veras doctrinarum venas indagantes et persequentes, neque consuetudini et divisionibus receptis (in multis) cedentes, Satiras et Elegias et Epigrammata et Odas et hujusmodi ab instituto sermone removemus, atque ad philosophiam et artes orationis rejicimus. Sub nomine autem Poëseos, de Historiâ ad Placitum confictâ tantummodò tractamus.

Partitio Poëseos verissima atque maximè ex proprietate, præter illas divisiones quæ sunt ei cum Historiâ communes (sunt enim ficta Chronica, Vitæ fictæ, fictæ etiam Relationes), ea est ut sit aut Narrativa, aut Dramatica, aut Parabolica. Narrativa prorsùs Historiam imitatur, ut ferè fallat, nisi quòd res extollat sæpiùs supra fidem. Dramatica est veluti historia spectabilis ; nam constituit imaginem rerum tanquam præsentium, Historia autem tanquam præteritarum. Parabolica verò est Historia cum typo, quæ intellectualia deducit ad sensum.

Atque de Poësi Narrativâ, sive eam Heroïcam appellare placet (modò hoc intelligas de Materiâ, non de Versu), ea a fundamento prorsùs nobili excitata videtur, quod ad dignitatem humanæ naturæ in primis spectat. Cùm enim mundus sensibilis sit animâ rationali dignitate inferior, videtur Poësis hæc humanæ naturæ largiri, quæ Historia denegat ; atque animo umbris rerum utcùnque satisfacere, cùm solida haberi non possint. Si quis enim rem acutiùs introspiciat, firmum ex Poësi sumitur argu-

Digitized by Google

mentum, magnitudinem rerum magìs illustrem, ordinem magìs perfectum, et varietatem magìs pulcram animæ humanæ complacere, quàm in naturâ ipsâ post lapsum reperire ullo modo possit. Quapròpter, cùm res gestæ et eventus, qui veræ Historiæ subjiciuntur, non sint ejus amplitudinis in quâ anima humana sibi satisfaciat, præstò est Poësis, quæ facta magìs Heroïca confingat: cùm Historia vera successus rerum minimè pro meritis virtutum et scelerum narret, corrigit eam Poësis et exitus et fortùnas secundum mèrita et ex lege Nemeseos exhibet: cùm Historia vera obviâ rerum satietatè et similitudine animæ humanæ fastidio sit, reficit eam Poësis, inexspectata et varia et vicissitudinum plena canens. Adeò ut Poësis ista non solùm ad delectationem, sed etiam ad animi magnitudinem et ad mores conferat. Quare et meritò etiam Divinitatis cujuspiam particeps videri possit; quia animum erigit et in sublime rapit, rerum simulacra ad animi desideria accommodando, non animum rebus (quod ratio facit, et Historia) submittendo. Atque his quidem illecebris et congruitate, quâ animum humanum demulcet, addito etiam consortio musices undè suaviùs insinuari possit, aditum sibi patefecit, ut honori fuerit etiam sæculis planè rudibus, et apud nationes barbaras, cùm aliæ doctrinæ prorsùs exclusæ essent.

Dramatica autem Poësis, quæ theatrum habet pro mundo, usu eximia est, si sana foret. Non parva enim esse posset theatri et disciplina, et corruptela: atque corruptelarum in hoc genere abundè est,

Digitized by Google

disciplina planè nostris temporibus est neglecta. Attamen licèt in rebuspublicis modernis habeatur pro re ludicrâ actio theatralis, nisi fortè nimium trahat e satirâ et mordeat; tamen apud antiquos curæ fuit, ut animos hominum ad virtutem institueret. Quinetiam viris prudentibus, et magnis philosophis, veluti animorum plectrum quoddam censebatur. Atque sanè verissimum est, et tanquam secretum quoddam naturæ, hominum animos cùm congregati sint, magìs quàm cùm soli sint, affectibus et impressionibus patere.

At Poësis Parabolica inter reliquas eminet, et tanquam res sacra videtur et augusta; cùm præsertìm religio ipsa ejus operâ plerùmque utatur, et per eam commercia Divinorum cum humanis exerceat. Attamen et hæc quoque ingeniorum circa allegorias levitate et indulgentiâ contaminata invenitur. Est autem usûs ambigui, atque ad contraria adhibetur. Facit enim ad involucrum; facit etiam ad illustrationem. In hoc docendi quædam ratio; in illo occultandi artificium quæri videtur. Hæc autem docendi ratio, quæ facit ad illustrationem, antiquis sæculis plurimùm adhibebatur. Cùm enim rationis humanæ inventa et conclusiones (etiam eæ quæ nunc tritæ et vulgatæ sunt) tunc temporis novæ et insuetæ essent, vix illam subtilitatem capiebant ingenia humana, nisi propiùs eæ ad sensum per hujusmodi simulacra et exempla deducerentur. Quarè omnia apud illos fabularum omnigenarum, et parabolarum, et [illegible] matum, et similitudinum plena fuerunt. Hìn[illegible] seræ Pythagoræ, ænigmata Sphingis, Æ[illegible]

Digitized by Google

et similia. Quinetiam apophthegmata veterum sapientum ferè per similitudines rem demonstrabant. Hìnc Menenius Agrippa apud Romanos, gentem eo sæculo minimè litteratam, seditionem fabulâ repressit. Denìque ut hieroglyphica litteris, ita parabolæ argumentis, erant antiquiores. Atque hodiè etiam et semper eximius est et fuit parabolarum vigor, cùm nec argumenta tam perspicua nec vera exempla tam apta esse possint.

Alter est usus Poëseos Parabolicæ, priori quasi contrarius, qui facit (ut diximus) ad involucrum; earum nempè rerum, quarum dignitas tanquam velo quodam discreta esse mereatur: hoc est, cùm occulta et mysteria Religionis Politicæ et Philosophiæ fabulis et parabolis vestiuntur. Utrùm verò fabulis veteribus poëtarum subsit aliquis sensus mysticus, dubitationem nonnullam habet: atque ipsi certè fatemur nos in eam sententiam propendere, ut non paucis antiquorum poëtarum fabulis mysterium infusum fuisse putemus. Neque nos movet, quòd ista pueris ferè et grammaticis relinquantur et vilescant, ut de illis contemptìm sententiam feramus: quin contrà cùm planè constet scripta illa, quæ fabulas istas recitant, ex scriptis hominum post Litteras Sacras esse antiquissima, et longè his antiquiores fabulas ipsas (etenim tanquam priùs creditæ et receptæ, non tanquam excogitatæ ab illis scriptoribus, referuntur); videntur esse instar tenuis cujusdam auræ, quæ ex traditionibus nationum magìs antiquarum in Græcorum fistulas inciderunt. Cùm verò quæ circa harum parabolarum interpretationem adhuc tentata

Digitized by Google

sint, per homines scilicèt imperitos nec ultra locos communes doctos, nobis nullo modo satisfaciant; philosophiam secundum parabolas antiquas inter Desiderata referre visum est. Ejus autem operis exemplum unum aut alterum subjungemus. Non quòd res sit fortassè tanti, sed ut institutum nostrum servemus. Id hujusmodi est, ut de operibus illis, quæ inter Desiderata ponimus (si quid sit paullò obscurius) perpetuò aut præcepta ad opus illud instruendum, aut exempla proponamus: ne quis fortè existimet levem aliquam tantùm notionem de illis mentem nostram perstrinxisse, nosque regiones sicut augures animo tantùm metiri, neque eas ingrediendi vias nôsse. Aliam aliquam partem in Pöesi desiderari non invenimus; quin potiùs cùm planta sit Pöesis, quæ veluti a terrâ luxuriante absque certo semine germinaverit, supra ceteras doctrinas excrevit et diffusa est. Verùm jam exempla proponemus, tria tantùm numero, unum e Naturalibus, e Politicis unum, atque unum denique e Moralibus.

Exemplum primum Philosophiæ secundum Parabolas antiquas in Naturalibus. De Universo, secundum fabulam Panis.

Antiqui generationem Panis in dubio relinquunt. Alii enim eum a Mercurio genitum, alii longè alium generationis modum ei tribuunt. Aiunt enim procos universos cum Penelopâ rem habuisse, ex quo promiscuo concubitu Pana communem filium ortum esse. Neque prætermittenda est tertia illa generationis

Digitized by Google

explicatio. Quidam enim prodiderunt eum Jovis et Hybreos (id est, Contumeliæ) filium fuisse. Utcunque orto, Parcæ illi sorores fuisse perhibentur, quæ in specu subterraneo habitabant: Pan autem morabatur sub dio. Effigies Panis talis ab antiquitate describitur; cornutus, cornibus in acutum surgentibus, et usque ad cœlum fastigiatis; corpore toto hispidus et villosus; barbâ in primis præmissâ; figurâ biformis, humanâ quoad superiora sed semiferâ et in capræ pedes desinente. Gestabat autem insignia potestatis, sinistrâ fistulam ex septem calamis compactam, dextrâ pedum sive baculum superiùs curvum et inflexum. Induebatur chlamyde ex pelle pardalis. Potestates ei et munera hujusmodi attribuuntur, ut sit Deus venatorum, etiam pastorum, et in universum ruricolarum; præses itèm montium. Erat etiam, proximus a Mercurio, nuncius Deorum. Habebatur etiam dux et imperator Nympharum, quæ circa eum perpetuò choreas ducere et tripudiare solebant: comitabantur et Satyri, et his seniores Sileni. Habebat insupèr potestatem terrores immittendi, præsertìm inanes et superstitiosos, qui et 'Panici' vocati sunt. Res gestæ autem ejus non multæ memorantur. Illud præcipuum, quòd Cupidinem provocavit ad luctam, a quo etiam in certamine victus est. Etiam Typhonem gigantem retibus implicavit et cohibuit. Atque narrant insupèr, cùm Ceres mœsta et ob raptam Proserpinam indignata se abscondisset, atque Dii omnes ad eam investigandam magnoperè incubuissent et se per varias vias dispertiti essent, Pani solummodò ex felicitate quâdam contigisse ut inter

Digitized by Google

venandum eam inveniret et indicaret. Ausus est quoque cum Apolline de victoriâ musices decertare, atque etiam Midâ judice prælatus est; ob quod judicium Midas asininas aures tulit, sed clàm et secretò. Amores Panis nulli referuntur, aut saltèm admodùm rari; quod mirum, inter turbam Deorum prorsùs tam profusè amatoriam, videri possit. Illud solummodò ei datur, quòd Echo adamaret, quæ etiam uxor ejus est habita, atque unam prætereà nympham Syringam nomine; in quam, propter iram et vindictam Cupidinis (quem ad luctam provocare non reveritus esset) incensus est. Etiam Lunam quondam in altas silvas sevocâsse dicitur. Neque etiam prolem ullam suscepit (quod similitèr mirum est, cùm Dii, præsertìm masculi, prolifici admodùm essent), nisi quòd ei attribuatur tanquam filia muliercula quædam ancilla, Iämbe nomine; quæ ridiculis narratiunculis oblectare hospites solebat, ejusque proles ex conjuge Echo esse a nonnullis existimabatur. Parabola talis esse videtur.

Pan (ut et nomen ipsum etiam sonat) Universum, sive universitatem rerum, repræsentat et proponit. De hujus origine duplex omninò sententia est, atque adeò esse potest. Aut enim a Mercurio est, verbo scilicèt Divino (quod et Sacræ Litteræ extra controversiam ponunt, et philosophi ipsi qui magìs divini habiti sunt viderunt), aut ex confusis rerum seminibus. Etenim quidam e philosophis semina [illegible] etiam substantiâ infinita statuerunt; undè [illegible] homoiomeris fluxit, quam Anaxagoras au[illegible] aut celebravit. Nonnulli verò magìs ac[illegible]

Digitized by Google

censebant ad varietatem rerum expediendam sufficere, si semina substantiâ eadem, figuris varia sed certis et definitis, essent; et reliqua in positurâ et complexu seminum ad invicèm ponebant: ex quo fonte opinio de atomis emanavit, ad quam Democritus se applicavit, cùm Leucippus ejus auctor fuisset. At alii, licèt unum rerum principium assererent (aquam Thales, aërem Anaximenes, ignem Heraclitus), tamen illud ipsum principium actu unicum, potentiâ varium et dispensabile posuerunt, ut in quo rerum omnium semina laterent. Qui verò materiam omninò spoliatam, et informem, et ad formas indifferentem introduxerunt, ut Plato et Aristoteles, multò etiàm propiùs et propensiùs ad parabolæ figuram accesserunt. Posuerunt enim materiam tanquam publicam meretricem, formas verò tanquam procos: adeò ut omnes de rerum principiis opiniones hùc redeant, et ad illam distributionem reducantur, ut mundus sit vel a Mercurio, vel a Penelopâ et procis omnibus. Tertia autem generatio Panis ejusmodi est, ut videantur Græci aliquid de Hebræis mysteriis vel per Ægyptios internuncios, vel utcùnque, inaudivisse. Pertinet enim ad statum mundi non in meris natalibus suis, sed post lapsum Adami, morti et corruptioni expositum et obnoxium factum. Ille enim status Dei et Peccati (sive Contumeliæ) proles fuit, ac manet. Fuit enim Peccatum Adami ex genere Contumeliæ, cùm Deo similis fieri vellet. Itaque triplex ista narratio de generatione Panis etiam vera videri possit, si ritè et rebus et temporibus distinguatur. Nam iste Pan, qualem eum nunc

Digitized by Google

intuemur et complectimur, ex Verbo Divino, mediante confusâ materiâ (quæ tamen ipsa Dei opus erat) et subintrante prævaricatione, et per eam corruptione, ortum habet.

Naturæ rerum Fata rerum sorores verè perhibentur, et ponuntur. Fata enim vocantur ortus rerum, et durationes, et interitus; atque depressiones etiam, et eminentiæ, et labores, et felicitates, denìque conditiones quæcunque individui: quæ tamen nisi in individuo nobili (utpotè homine, aut urbe, aut gente) ferè non agnoscuntur. Atqui ad istas conditiones tam varias deducit individua illa singula Pan, rerum scilicèt natura; ut tanquam eadem sit res (quatenùs ad individua) catena Naturæ, et filum Parcarum. Ad hæc insupèr finxerunt antiqui Panem semper sub dio morari, sed Parcas sub specu ingenti subterraneo habitare, atque indè maximâ pernicitate ad homines subitò advolare: quia Natura atque Universi facies spectabilis est et aperta, at fata individuorum occulta et rapida. Quòd si fatum accipiatur largiùs, ut omnem prorsùs eventum, non illustriores tantùm denotet, tamen utique et eo sensu optimè convenit cum universitate rerum; cùm ex ordine naturæ nil tam exiguum sit quod sine caussâ fiat, et rursùs nil tam magnum ut non aliundè pendeat; adeò ut fabrica ipsa naturæ suo sinu et gremio omnem eventum et minimum et maximum complectatur, et suo tempore certâ lege prodat. Itaque nil mirum, si Parcæ ut Panis sorores introductæ sint, et certè legitimæ. Nam Fortuna vulgi filia est, et levioribus tantùm philosophis placuit. Sanè Epicurus

Digitized by Google

solùm profanum instituere sermonem, sed etiam desipere videtur, cùm dixit " præstare credere fabulam Deorum quàm Fatum asserere ;" ac si quidquam in Universo esse possit instar insulæ, quod a rerum nexu separetur. Verùm Epicurus, philosophiam suam naturalem (ut ex ipsius verbis patet) morali suæ accommodans et subjiciens, nullam opinionem admittere voluit quæ animum premeret et morderet, atque euthymiam illam quam a Democrito acceperat lacesseret aut turbaret. Itaque suavitati cogitationum indulgens, potiùs quàm veritatis patiens, planè jugum jactavit, et tam Fati necessitatem quàm Deorum metum repudiavit. Verùm de Parcarum germanitate cum Pane satìs dictum est.

Cornua autem mundo attribuuntur, ab immo latiora, ad verticem acuta. Omnis enim rerum natura instar pyramidis acuta est. Quippè individua, in quibus basis naturæ exporrigitur, infinita sunt: ea colliguntur in species, et ipsas multiplices ; species rursùs insurgunt in genera, atque hæc quoque ascendendo in magìs generalia contrahuntur; ut tandem natura tanquam in unum coïre videatur, quod figurâ illâ pyramidali cornuum Panis significatur. Mirum verò minimè est, Panis cornua etiam cœlum ferire ; cùm excelsa naturæ, sive ideæ universales, ad Divina quodammodò pertingant. Itaque et catena illa Homeri decantata, caussarum scilicèt naturalium, ad pedem solii Jovis fixa memorabatur; neque quisquam (ut videre est) metaphysicam, et quæ in naturâ æterna et immobilia sunt, tractavit, atque animum a fluxu rerum paullispèr abduxit,

Digitized by Google

qui non simul in Theologiam Naturalem inciderit: adeò paratus et propinquus est transitus a vertice illâ pyramidis ad Divina.

Corpus autem Naturæ elegantissimè et verissimè depingitur hirsutum, propter rerum radios. Radii enim sunt tanquam Naturæ crines, sive villi, atque omnia ferè vel magìs vel minùs radiosa sunt: quod in facultate visûs manifestissimum est, nec minùs in omni virtute magneticâ et operatione ad distans. Quidquid enim operatur ad distans, id etiam radios emittere rectè dici potest. Sed maximè omnium prominet barba Panis, quia radii corporum cœlestium, et præcipuè Solis, maximè ex longinquo operantur et penetrant; adeò ut superiora terræ, atque etiam interiora, ad distantiam nonnullam planè verterint et subegerint et spiritu impleverint. Elegantior autem est figura de barbâ Panis, quod et sol ipse, quandò parte superiore ejus nube obvolutâ radii inferiùs erumpunt, ad aspectum barbatus cernitur.

Etiam corpus Naturæ rectissimè describitur biforme, ob differentiam corporum superiorum et inferiorum. Illa enim ob pulcritudinem et motûs æqualitatem et constantiam, necnon imperium in terram et terrestria, meritò sub humanâ figurâ repræsentantur, cùm natura humana ordinis et dominationis particeps sit: hæc autem ob perturbationem, et motus incompositos, et quod a cœlestibus in plurimis regantur, bruti animalis figurâ contenta esse possunt. Porrò eaden[illegible] biformis descriptio pertinet ad particip[illegible]rum. Nulla

Digitized by Google

enim naturæ species simplex videri potest, sed tanquam ex duobus participans et concreta. Habet enim homo nonnihil ex bruto, brutum nonnihil ex plantâ, planta nonnihil ex corpore inanimato, omniaque reverà biformia sunt, et ex specie superiore et inferiore compacta. Acutissima autem est allegoria de pedibus capræ, propter ascensionem corporum terrestrium versus regiones aëris et cœli, ubì etiam pensilia fiunt, et indè dejiciuntur magìs quàm descendunt. Capra enim animal scansorium est, eaque e rupibus pendere atque in præcipitiis hærere amat; similitèr etiam res, licèt inferiori globo destinatæ, faciunt, idque miris modis, ut in nubibus et meteoris manifestissimum est. Immò non sine, caussâ Gilbertus, qui de magnete laboriosissimè et secundum viam experimentalem conscripsit, dubitationem injecit: numnon fortè corpora gravia, post longam a terrâ distantiam, motum versus inferiora paullatìm exuant?

Insignia autem in manibus Panis ponuntur duplicia; alterum harmoniæ, alterum imperii. Fistula enim ex septem calamis concentum rerum et harmoniam, sive concordiam cum discordiâ mixtam (quæ ex septem stellarum errantium motu conficitur), evidentèr ostendit. Neque enim alii, præterquàm septem planetarum, inveniuntur in cœlo errores, sive exspatiationes manifestæ; quæ cum æqualitate stellarum fixarum, earumque perpetuâ et invariabili ad se invicèm distantiâ, compositæ et temperatæ tum constantiam specierum, tum fluxum individuorum tueri et ciere possint. Si qui vèro sint planetæ

Digitized by Google

minores, qui non conspiciuntur, si qua etiam mutatio in cœlo major (ut in cometis nonnullis superlunaribus); videntur illa profectò tanquam fistulæ, aut omninò mutæ, aut ad tempus tantùm strepere: utpotè quarum operationes vel ad nos non perlabantur, vel harmoniam illam septem fistularum Panis non diù interturbent. Pedum autem illud imperii nobilis translatio est, propter vias naturæ partìm rectas, partìm obliquas. Atque baculum illud, sive virga, versus superiorem partem præcipuè curva est, quia omnia Providentiæ Divinæ opera in mundo ferè per ambages et circuitus fiunt; ut aliud agi videri possit, aliud reverà agatur: sicut Josephi venditio in Egyptum, et similia. Quinetiam in regimine humano omni prudentiore, qui ad gubernacula sedent populo convenientia per prætextus et vias obliquas feliciùs quæ volunt quàm ex directo superinducunt et insinuant. Etiam (quod mirum fortassè videri possit) in rebus merè naturalibus citiùs naturam fallas quàm premas: adeò quæ ex directo fiunt inepta sunt, et seipsa impediunt; cùm contrà via obliqua et insinuans mollitèr fluat, et effectum sortiatur. Vestis Panis et amiculum ingeniosè admodùm ex pelle pardalis fuisse fingitur, propter maculas ubìque sparsas. Cœlum enim stellis, maria insulis, tellus floribus consperguntur; atque etiam res particulares ferè variegatæ esse solent circa superficiem, quæ veluti rei chlamys est.

Officium autem Panis nullâ aliâ re tam ad vivum proponi atque explicari potuerit, quàm quòd Deus venatorum sit. Omnis enim naturalis actio, atqu[illegible]

Digitized by Google

adeò motus et progressio, nihil aliud quàm venatio est. Nam et scientiæ et artes opera sua venantur; et consilia humana fines suos, atque res naturales omnes vel alimenta sua ut conserventur, vel voluptates et delicias suas ut perficiantur, venantur (omnis siquidem venatio est aut prædæ, aut animi caussâ), idque modis peritis et sagacibus;

" Torva leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam,
Florentem cytisum sequitur lasciva capella."

Etiam ruricolarum in genere Pan deus est, quia hujusmodi homines magìs secundum naturam vivant, cùm in urbibus et aulis natura a cultu nimio corrumpatur, ut illud poëtæ amatorium verum propter hujusmodi delicias etiam de Naturâ sit;

——— " Pars minima est ipsa puella sui."

Montium autem in primis præses dicitur Pan, quia in montibus et locis editis natura rerum panditur, atque oculis et contemplationi magìs subjicitur. Quòd alter a Mercurio Deorum nuncius sit Pan, ea allegoria planè divina est; cùm, proximè post verbum Dei, ipsa mundi imago Divinæ Potentiæ et Sapientiæ præconium sit. Quod et Poëta Divinus cecinit; " Cœli enarrant gloriam Dei, atque opera manuum ejus indicat firmamentum."

At Pana oblectant Nymphæ, animæ scilicèt: deliciæ enim mundi animæ viventium sunt. Hic autem meritò illarum imperator, cùm illæ naturam quæque suam tanquam ducem sequantur, et circa eum infinitâ cum varietate veluti singulæ more patrio saltent et choreas ducant, motu neutiquam cessante. Itaque acutè quidam ex recentioribus facultates

Digitized by Google

animæ omnes ad motum reduxit, et nonnullorum ex antiquis fastidium et præcipitationem notavit, qui memoriam et phantasiam et rationem defixis præproperè oculis intuentes et contemplantes, vim cogitativam quæ primas tenet prætermiserunt. Nam et qui meminit, aut etiam reminiscitur, cogitat; et qui imaginatur similitèr cogitat; et qui ratiocinatur utique cogitat: denìque anima sive a sensu monita, sive sibi permissa, sive in functionibus intellectûs, sive affectuum et voluntatis, ad modulationem cogitationum saltat; quæ est illa Nympharum tripudiatio. Unà verò perpetuò comitantur Satyri et Sileni, Senectus scilicèt et Juventus. Omnium enim rerum est ætas quædam hilaris et motu gaudens, atque rursùs ætas tarda et bibula: utriusque autem ætatis studia verè contemplanti fortassè ridicula et deformia videantur, instar Satyri alicujus aut Sileni. De Panicis autem terroribus prudentissima doctrina proponitur. Natura enim rerum omnibus viventibus indidit metum et formidinem, vitæ atque essentiæ suæ conservatricem, ac mala ingruentia vitantem et depellentem. Veruntamen eadem natura modum tenere nescia est, sed timoribus salutaribus semper vanos et inanes admiscet: adeò ut omnia, si intùs conspici darentur, Panicis terroribus plenissima sint, præsertìm humana; et maximè omnium apud vulgum, qui superstitione (quæ verè nihil aliud quàm Panicus terror est) in immensum laborat et agitatur, præcipuè temporibus duris et trepidis et adversis. Neque superstitio ista tantummodò in vulgo regnat, sed ab opinionibu

Digitized by Google

vulgi etiam in sapientiores aliquandò insilit, ut divinè Epicurus (si cetera, quæ de Diis disseruit, ad hanc normam fuissent) locutus sit; " Non Deos vulgi negare profanum, sed vulgi opiniones Diis applicare profanum."

Quod verò attinet ad audaciam Panis, et pugnam per provocationem cum Cupidine; id eò spectat, quia materia non caret inclinatione et appetitu ad dissolutionem mundi et recidivationem in illud Chaos antiquum, nisi prævalidâ rerum concordiâ (per Amorem, sive Cupidinem significatâ) malitia et impetus ejus cohiberetur, et in ordinem compelleretur. Itaque bono admodùm hominum et rerum fato fit, vel potiùs immensâ bonitate Divinâ, ut Pan illud certamen adversum experiatur, et victus abscedat. Eòdem prorsùs pertinet et illud de Typhone in retibus implicato, quia utcùnque aliquandò vasti et insoliti rerum tumores sint (id quod Typhon sonat), sive intumescant maria, sive intumescant nubes, sive intumescat terra, sive alia, rerum tamen natura hujusmodi corporum exuberantias atque insolentias reti inextricabili implicat, et cöercet, et veluti catenâ adamantinâ devincit.

Quòd autem inventio Cereris huic Deo attribuatur, idque inter venationem, reliquis autem Diis negetur licèt sedulò quærentibus et illud ipsum agentibus, monitum habet rarum admodùm et prudens: hoc scilicèt, ne rerum utilium ad vitam et cultum inventio a philosophis abstractis tanquam Diis Majoribus exspectetur, licèt totis viribus in illud ipsum incumbant; sed tantummodò a Pane, i. e. experientiâ sagaci, et rerum mundi notitiâ universali; quæ

Digitized by Google

etiam casu quodam, ac veluti inter venandum, in hujusmodi inventa incidere solet. Utilissima enim quæque inventa experientiæ debentur, et veluti donaria quædam fuêre casu in homines sparsa.

Illud autem Musices certamen, ejusque eventus, salutarem exhibet doctrinam, atque eam quæ rationi et judicio humano gestienti et se efferenti sobrietatis vincula injicere possit. Duplex enim videtur esse harmonia, et quasi musica; altera Sapientiæ Divinæ, altera rationis humanæ. Judicio enim humano, ac veluti auribus mortalium, administratio mundi et rerum et judicia Divina secretiora sonant aliquid durum et quasi absonum: quæ inscitia, licèt asininis auribus meritò insigniatur, tamen et illæ ipsæ aures secretò non palàm gestantur. Neque enim hujusce rei deformitas a vulgo conspicitur, aut notatur.

Postremò minimè mirum est, si nulli amores Pani attribuantur, præter conjugium Echûs; mundus enim se ipso, atque in se rebus omnibus, fruitur: qui amat autem frui vult, neque in copiâ desiderio locus est. Itaque mundi amores esse nulli possunt, nec potiundi cupido (cùm se ipse contentus sit), nisi fortassè amores sermonis. Ii sunt Nympha Echo, res non solida sed vocalis; aut si accuratiores sint, Syringa, quandò scilicèt verba et voces numeris quibusdam, sive poëticis sive oratoriis, et tanquam modulamine reguntur. Inter sermones autem sive voces, excellentèr ad conjugium mundi sumitur sola Echo. Ea enim demùm vera est philosophia, quæ mundi ipsius voces fidelissimè reddit, et veluti dictante mundo conscripta est; et nihil aliud est

Digitized by Google

quàm ejusdem simulacrum et reflexio, neque addit quidquam de proprio, sed tantùm iterat et resonat. Nam quòd Lunam Pan in altas silvas aliquandò sevocâsset, videtur pertinere ad congressum sensûs cum rebus cœlestibus sive Divinis. Nam alia est Endymionis ratio, alia Panis. Ad Endymionem dormientem sponte se demittit Luna; siquidem ad intellectum sopitum, et a sensibus abductum, quandòque sponte influunt Divina: quòd si accersantur et vocentur a sensu, tanquam a Pane, tum verò non aliud lumen præbent quàm illud,

> " Quale sub incertam lunam, sub luce malignâ
> Est iter in silvis."———

Ad mundi etiam sufficientiam et perfectionem pertinet, quòd prolem non edat. Ille enim per partes generat; per totum quomodò generare possit, cùm corpus extra ipsum non sit? Nam de mulierculâ illâ Iämbe, filiâ Panis putativâ, est sanè ea adjectio quædam ad fabulam sapientissima. Per illam enim repræsentantur eæ, quæ perpetuis temporibus passìm vagantur atque omnia implent, vaniloquæ de rerum naturâ doctrinæ, re ipsâ infructuosæ, genere quasi subdititicæ, garrulitate verò interdum jucundæ, interdum molestæ et importunæ.

Exemplum alterum Philosophiæ, secundum Parabolas antiquas, in Politicis. De Bello, secundum fabulam Persei.

Perseus, Orientalis cùm fuisset, missus traditur a Pallade ad obtruncandam Medusam, quæ populis plurimis ad Occidentem in extremis Iberiæ partibus

Digitized by Google

maximæ calamitati fuit. Monstrum enim hoc, aliàs crudele et immane, etiam aspectu tam dirum atque horrendum fuit, ut eo solo homines in saxa verteret. Erat autem e Gorgonibus una Medusa, ac sola inter eas mortalis, cùm reliquæ passivæ non essent. Perseus igitur, ad tam nobile facinus se comparans, arma ad dona a tribus Diis mutuò accepit; alas a Mercurio, talares scilicèt non axillares: a Plutone autem galeam; scutum denìque a Pallade et speculum. Neque tamen (licèt tanto apparatu instructus) ad Medusam rectà perrexit, sed primùm ad Græas divertit. Eæ sorores ex alterâ parente Gorgonibus erant; atque Grææ istæ canæ etiam a nativitate erant, et tanquam vetulæ. Oculus autem iis tantummodò et dens erat omnibus unicus; quos, prout exire foràs quamque contigerat, vicissìm gestabant, reversæ autem deponere solebant. Hunc itaque oculum, atque hunc dentem, illæ Perseo commodârunt. Tum demum cùm se abundè ad destinata perficienda instructum judicaret, ad Medusam properavit impiger et volans. Illam autem offendit dormientem, neque tamen aspectui ejus (si forsan evigilaret) se committere audebat, sed cervice reflexâ et in speculum illud Palladis inspiciens, atque hoc modo ictus dirigens caput Medusæ abscidit. Ex sanguine verò ejusdem, in terram fuso, statìm Pegasus alatus emicuit: caput autem abscissum Perseus in scutum Palladis transtulit et inseruit, cui etiamnum sua mansit vis, ut ad ejus intuitum omnes aut siderati obrigerent.

Fabula conficta videtur de [illegible]

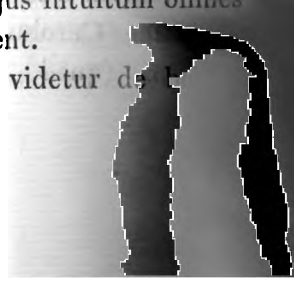

Digitized by Google

et prudentiâ. Atque primò omnis belli susceptio debet esse tanquam missio a Pallade; non a Venere certè (ut Bellum Trojanum fuit), aut aliâ levi ex caussâ, quippè cùm in consiliis solidis decreta de bellis fundari oporteat. Deindè de genere belli eligendo tria proponit fabula præcepta, sana admodùm et gravia.

Primum est, ut de subjugatione nationum finitimarum quis non magnoperè laboret. Neque enim eadem est patrimonii et imperii amplificandi ratio: nam in possessionibus privatis vicinitas prædiorum spectatur, sed in propagando imperio occasio et belli conficiendi facilitas et fructus loco vicinitatis esse debent. Itaque Perseus, licèt Orientalis, tamen tam longinquam expeditionem usque ad extremum Occidentem minimè detrectavit. Hujus rei exemplum insigne est in belligerandi diversâ ratione patris et filii regum Philippi et Alexandri. Ille enim in finitimis bellis occupatus urbes paucas imperio adjecit, idque non sine maximâ contentione et periculo; quippè qui et aliàs, et præcipuè in prælio Chæroneo, in ultimum discrimen adductus fuit: at Alexander longinquam expeditionem benè ausus in Persas nationes infinitas subjugavit, magìs itineribus quàm præliis fatigatus. Hoc ipsum adhuc clarius cernitur in propagatione imperii Romanorum, qui quo tempore ex parte Occidentis vix ultra Liguriam armis penetraverant, eodem tempore Orientis provincias usque ad montem Taurum armis et imperio complexi sunt. Etiam Carolus Octavus rex Galliæ bellum Britannicum (quod matrimonio tandem

Digitized by Google

compositum est) non admodùm facile expertus, expeditionem illam Neapolitanam longinquam admirandâ quâdam facilitate et felicitate transegit. Habent certè hoc bella longinqua, ut cum iis manus conseratur qui militiæ et armis invasoris minimè sint assueti, quod in finitimis secùs se habet. Etiam et apparatus in hujusmodi expeditionibus solet esse diligentior et instructior, et terror apud hostes ex ipso ausu et fiduciâ major. Neque etiam ferè possit fieri in illis expeditionibus remotis per hostes, ad quos tam longo itinere pervenitur, diversio aliqua aut invasio reciproca, quæ in belligerandi ratione cum finitimis sæpiùs adhibetur. Caput autem rei est, quòd in subjugandis finitimis occasionum delectus in angusto versatur; at si quis longinquiora non detrectet, poterit pro arbitrio suo eò transferre bellum ubì aut disciplina militaris maximè est enervata, aut vires nationis plurimùm attritæ et consumptæ, aut dissidia civilia opportunè oborta, aut aliæ hujusmodi commoditates se ostendant.

Secundum est, ut semper subsit caussa belli justa et pia et honorifica et favorabilis. Id enim alacritatem tum militibus tum populis impensas conferentibus addit, et societates aperit et conciliat, et plurimas denìque commoditates habet. Inter caussas autem belli, admodùm favorabilis est ea quæ ducit ad debellandas tyrannides, sub quibus populus succumbit et prosternitur sine animis et vigore, tanquam sub aspectum Medusæ; quod etiam Herculi divinitatem conciliavit. Romanis certè magna religio fuit, strenuè et impigrè accur-

Digitized by Google

rere ad socios tuendos, si quoquo modo oppressi fuissent. Etiam bella ob vindictam justam ferè semper felicia fuerunt, sicut bellum adversus Brutum et Cassium ad vindicandam mortem Cæsaris, Severi ad vindicandam mortem Pertinacis, Junii Bruti ad vindicandam mortem Lucretiæ; denìque quicunque bello calamitates hominum et injurias aut levant aut vindicant, sub Perseo militant.

Tertium, ut in omni bello suscipiendo vera sit æstimatio virium, atque rectè perpendatur utrùm bellum sit tale quod confici et ad exitum perduci possit, ne quis vastas et infinitas spes persequatur. Prudentèr enim Perseus inter Gorgonas (per quas bella representantur) eam delegit, quæ in suâ naturâ mortalis erat, neque ad impossibilia animum adjecit. Atque de iis, quæ in suscipiendo bello deliberationem subeunt, hæc præcipit fabula, reliqua ad belligerationem ipsam pertinent.

In bello maximè omnium prosunt illa tria dona Deorum, adeò ut fortunam ipsam ferè regant et trahant. Accepit enim Perseus celeritatem a Mercurio, occultationem consiliorum ab Orco, et providentiam a Pallade. Neque caret allegoriâ, eâque prudentissimâ, quòd alæ illæ celeritatis in rebus conficiendis (cùm celeritas in bello plurimùm possit) talares non axillares fuerint, atque pedibus non humeris additæ; quia non tam in primis belli aggressibus, quàm in iis quæ sequuntur et primis subsidio sunt, celeritas requiritur. Nullus enim error in bello magìs frequens fuit, quàm quòd prosecutiones et subsidiarii impetus initiorum alacritati non respon-

Digitized by Google

deant. At galea Plutonis (quæ homines invisibiles reddere solebat) manifesta parabola est. Nam consiliorum occultatio, post celeritatem, maximi ad bellum est momenti: cujus etiam celeritas ipsa pars magna est. Celeritas enim consiliorum evulgationem prævertit. Ad galeam Plutonis spectant, ut unus bello præsit cum mandatis liberis; consultationes enim cum multis habent aliquid potiùs ex cristis Martis, quàm ex galeâ Plutonis. Eòdem spectant prætextus varii et designationes ancipites, et famæ emissariæ, quæ oculos hominum aut perstringunt aut avertunt, atque vera consiliorum in obscuro ponunt. Etiam cautiones diligentes et suspicaces de litteris, de legatis, de perfugis, et complura alia galeam Plutonis ornant et revinciunt. At non minùs interest consilia hostium explorare, quàm sua occultare. Itaque galeæ Plutonis adjungendum est speculum Palladis, per quod hostium vires, inopia, occulti fautores, dissidia et factiones, progressus, consilia cernantur. Quoniam verò tantum fortuitorum suscipit bellum, ut nec in consiliis propriis occultandis nec in hostium explorandis nec in celeritate ipsâ multum fiduciæ ponendum sit, ideò ante omnia sumendum Palladis scutum, Providentiæ scilicèt, ut quàm minimum Fortunæ relinquatur. Hùc pertinent exploratò vias inire, castra diligentèr munire (quod in militiâ modernâ in desuetudinem ferè abiît, castra verò instar urbis munitæ Romanis ad adversos prælii eventus erant), acies stabilis et ordinata, non nimiùm fidendo cohortibus levis armaturæ, aut etiam equitum turmis; denìque, omnia quæ ad solidam et solicitam

Digitized by Google

defensivam spectant; cùm plùs valeat utique in bellis scutum Palladis, quàm gladius ipse Martis. Verùm Perseo utcùnque copiis aut animis instructo restat aliud quidpiam, maximi per omnia momenti, antequàm bellum incipiatur: nimirùm, ut divertat ad Græas. Grææ autem proditiones sunt, bellorum scilicèt sorores, non germanæ illæ quidem, sed generis nobilitate quasi impares. Bella enim generosa, proditiones degeneres et turpes. Earum descriptio elegans est, ut canæ a nativitate sint et tanquam vetulæ, propter perpetuas proditorum curas et trepidationes. Earum autem vis, antequàm in manifestam defectionem erumpant, aut in oculo, aut in dente est. Omnis enim factio a statu quopiam alienata, et in proditionem propensa, et speculatur et mordet. Atque hujusmodi oculus et dens tanquam communis est; nam quidquid didicerunt et noverunt, ferè per manus ab unâ ad alteram transit et percurrit. Et quod ad dentem attinet, uno quasi ore mordent, et eadem scandala jactant; ut si unam audias, omnes audias. Itaque Perseo sunt istæ Grææ conciliandæ, atque in auxilium adducendæ, præsertìm ut oculum et dentem suum ei commodent; oculum ad indicia, dentem ad rumores serendos et invidiam conflandam et animos hominum solicitandos. Postquàm verò omnia benè sint ad bellum præparatè disposita, illud in primis curandum, quod Perseus fecit, ut Medusa dormiens inveniatur. Prudens enim belli susceptor semper ferè hostem assequitur imparatum, et securitati propiorem. Denìque in ipsis actionibus atque insultibus, ille intuitus in

Digitized by Google

speculum Palladis adoperandus est. Plurimi enim ante ipsa pericula res hostium acutè et attentè introspicere possunt, at in ipso periculi articulo aut terrore offunduntur, aut pericula nimiùm præcipites et a fronte spectant; undè in illa temerè ruunt, vincendi memores,vitandi obliti. At neutrum horum fieri debet; sed in speculum Palladis cervice reflexâ inspiciendum, ut impetus rectè dirigatur absque vel terrore vel furore.

A bello perfecto et victoriâ sequuntur effecta duo; Pegasi illa generatio et exsuscitatio, quæ satis evidentèr Famam denotat quæ per omnia volat, et victoriam celebrat, et reliquias belli faciles et in votum cedentes efficit. Secundum, gestatio capitis Medusæ in scuto; siquidem nullum præsidii genus huic ob præstantiam comparari possit. Unicum enim facinus insigne et memorabile, felicitèr gestum et perpetratum, omnes hostium motus obrigescere facit, atque malevolentiam ipsam stupidam reddit.

Exemplum tertium Philosophiæ secundum Parabolas antiquas, in Moralibus. De Cupiditate, secundum fabulam Dionysi.

NARRANT Semelem Jovis pellicem, postquàm juramento eum inviolabili ad votum indefinitum obstrinxisset, petiîsse ut ad amplexus suos accederet talis qualis cum Junone consuêsset. Itaque illa ex conflagratione periît. Infans autem, quem in utero gestabat, a patre exceptus in femur ejus insutus est, donec menses fœtui destinatos compleret. Ex quo

Digitized by Google

tamen onere Jupiter interim nonnihil claudicabat. Itaque puer quòd Jovem, dum in femore ejus portaretur, gravaret et pungeret, 'Dionysi' nomen accepit. Postquàm autem editus esset, apud Proserpinam per aliquot annos nutritus est; cùm verò adultus esset, ore ferè muliebri conspiciebatur, ut sexûs videretur tanquam ambigui. Etiam exstinctus et sepultus quondam erat ad tempus, et non ita multò post revixit. Atque primâ juventâ vitis culturam, atque adeò vini confectionem et usum, primus invenit et edocuit; ex quo celebris factus et inclytus orbem terrarum subjugavit, et ad ultimos Indorum terminos perrexit. Curru autem vehebatur a tigribus tracto; circa eum subsultabant dæmones deformes, 'Cobali' vocati, Acratus et alii. Quin et Musæ comitatui ejus se adjungebant. Uxorem autem sibi sumpsit Ariadnem a Theseo desertam et relictam. Arbor ei sacra erat hedera. Etiam sacrorum et cærimoniarum inventor et institutor habebatur; ejus tamen generis quæ fanaticæ erant, et plenæ corruptelarum, atque insupèr crudeles. Furores quoque immittendi potestatem habebat. Certè in orgiis ejus, a mulieribus furore percitis duo viri insignes discerpti narrantur, Pentheus et Orpheus; ille dum arbore conscensâ spectator eorum quæ agerentur curiosus esse voluisset, hic cùm lyram suavitèr et peritè pulsaret. Atque hujus Dei res gestæ cum Jovis rebus ferè confunduntur.

Fabula videtur ad mores pertinere, ut vix quidquam in Philosophiâ Morali melius inveniatur. Describitur autem sub personâ Bacchi na-

Digitized by Google

tura Cupiditatis, sive affectuum et perturbationum animi. Primùm igitur, quod ad natalia Cupiditatis attinet, origo cupiditatis (omnis licèt nocentissimæ) non alia est quàm bonum apparens. Sicut enim Virtutis mater est bonum existens, similitèr Cupiditatis mater est bonum apparens. Altera Jovis (sub cujus personâ anima humana repræsentatur) uxor legitima, altera pellex; quæ tamen Junonis honores æmuletur, tanquam Semele. Concipitur verò Cupiditas in voto illicito, priùs temerè concesso quàm ritè intellecto et judicato. Atque postquàm effervescere cœperit mater ejus (natura scilicèt et species boni), ex nimio incendio destruitur et perit. Processus autem Cupiditatis a conceptu suo talis est. Illa ab animo humano (qui ejus est genitor) et nutricatur, et occultatur, præcipuè in inferiori parte ejus, tanquam femore; atque animum pungit, et convellit, et deprimit, adeò ut actiones et decreta ab eâ impediantur et claudicent. Quinetiam postquàm consensu et tempore confirmata est et in actus erumpit, ut jam quasi menses compleverit et edita planè sit atque nata, primò tamen ad tempus nonnullum apud Proserpinam educatur, i. e. latebras quærit, atque clandestina est, et quasi subterranea; donec remotis pudoris et metûs frænis, et coälitâ audaciâ, aut virtutis alicujus prætextum sumit aut infamiam ipsam contemnit. Atque illud verissimum est, omnem affectum vehementiorem tanquam ambigui sexûs esse. Habet enim impetum virilem, impotentiam autem muliebrem. Etiam illud præclarè, Bacchum mortuum revivis-

Digitized by Google

cere. Videntur enim affectus quandòque sopiti atque exstincti: sed nulla fides habenda est iis, ne sepultis quidem; siquidem præbitâ materiâ et occasione, resurgunt.

De inventione vitis parabola prudens est. Omnis enim affectus ingeniosus est admodùm et sagax ad investigandum ea, quæ ipsum alant et foveant. Atqui ante omnia, quæ hominibus innotuêre, vinum ad perturbationes cujuscunque generis excitandas et inflammandas potentissimum est et maximè efficax; atque est cupiditatibus in genere instar fomitis communis. Elegantissimè autem ponitur Affectus, sive Cupiditas, provinciarum subjugator et expeditionis infinitæ susceptor. Nunquam enim partis acquiescit, sed appetitu infinito neque satiabili ad ulteriora tendit, et novis semper inhiat. Etiam tigres apud Affectus stabulant, et ad currum eorum subindè jugantur. Postquàm enim Affectus curulis esse cœperit, non pedestris, sed victor rationis et quasi triumphator factus sit, in omnes qui adversantur aut se opponunt crudelis est et indomitus et immitis. Facetum autem est, quod circa currum Bacchi subsultant illi dæmones deformes et ridiculi. Omnis enim affectus vehementior progignit motus in oculis et ore ipso et gestu indecoros et inconditos, subsultorios et deformes; adeò ut qui sibi ipsi fortassè in aliquo affectu (veluti irâ, arrogantiâ, amore) videatur magnificus et tumidus, aliis tamen appareat turpis et ridiculus. Conspiciuntur autem in Cupiditatis comitatu Musæ. Neque enim reperitur ullus ferè affectus tam pravus et vilis, cui non

Digitized by Google

blandiatur aliqua doctrina. Hâc enim in re ingeniorum indulgentia et procacitas Musarum majestatem in immensum minuit; ut cùm duces vitæ et signiferi esse debeant, sint non rarò cupiditatum pedissequæ et oblectatrices.

In primis verò nobilis est illa allegoria, Bacchum amores suos in eam effudisse, quæ ab alio relicta erat et fastidita. Certissimum enim est, affectus id petere atque ambire, quod experientia jampridèm repudiavit. Atque nôrint omnes, qui affectibus suis servientes et indulgentes pretium potiundi in immensum augent (sive honores appetant, sive amores, sive gloriam, sive scientiam, sive alia quæcunque) se res relictas petere, et a compluribus per omnia ferè sæcula post experimentum dimissas et repudiatas. Neque mysterio caret, quòd hedera Baccho sacra fuerit. Hoc enim duplici modo convenit; primùm quòd hedera hyeme virescat, deindè quòd circa tot res (arbores, parietes, ædificia) serpat ac circumfundatur et se attollat. Quod ad primum enim attinet, omnis cupiditas per renitentiam et vetitum et tanquam antiperistasin (veluti per frigora brumæ hedera) virescit, ac vigorem acquirit. Secundò, affectus aliquis in humanâ animâ prædominans omnes ejus actiones et decreta tanquam hedera circumsepit; neque ferè quidquam purum invenias, cui illa claviculas suas non imprimat. Neque mirum est, si superstitiosi ritus Baccho attribuantur; cùm omnis ferè malesanus affectus in pravis religionibus luxurietur, adeò ut hæreticorum colluvies bacchanalia ethnicorum superârit, quorum etiam superstitiones

Digitized by Google

non minùs cruentæ quàm turpes exstiterunt. Neque itidèm mirum est, si furores a Baccho immitti putentur; cùm et omnis affectus in excessu suo veluti furor brevis sit, et si vehementiùs obsideat et incumbat, in insaniâ sæpiùs terminetur. Illud autem de Pentheo et Orpheo inter orgia Bacchi laceratis evidentem parabolam habet: cùm affectus quisque prævalidus erga duas res sit asperrimus, atque infensissimus; quarum altera est inquisitio in eum curiosa, altera admonitio salutaris et libera. Neque auxilio fuerit, si illa inquisitio fit tantùm contemplationis aut spectandi gratiâ, tanquam arbore conscensâ absque omni animi malignitate; neque rursùs, si admonitio illa multâ cum suavitate et dexteritate adhibeatur: verùm utcùnque non tolerant orgia aut Pentheum, aut Orpheum. Postremò, illa confusio personarum Jovis et Bacchi ad parabolam rectè traduci potest; quandoquidèm res gestæ nobiles et claræ, atque merita insignia et gloriosa, interdum a virtute et rectâ ratione et magnanimitate, interdum autem a latente affectu et occultâ cupiditate (utcùnque famæ et laudis celebritate utraque res paritèr gaudeat) proveniant, ut non facile sit distinguere facta Dionysi a factis Jovis.

Verùm in theatro nimìs diù moramur; transeamus ad palatium animi; cujus limina majori cum veneratione et curâ ingredi convenit.

Digitized by Google

FRANCISCI BACONI

BARONIS

DE

VERULAMIO,

VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE

DIGNITATE ET AUGMENTIS SCIENTIARUM.

LIBER TERTIUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Scientiæ in Theologiam, et Philosophiam. Partitio Philosophiæ in Doctrinas tres; de Numine, de Naturâ, de Homine. Constitutio Philosophiæ Primæ, ut matris communis omnium.

Historia omnis, Rex optime, humi incedit, et ducis potiùs officio quàm lucis perfungitur. Poësis autem doctrinæ tanquam somnium: res dulcis, et varia, et volens videri aliquid in se habere divini; quod etiam somnia vendicant. Verùm jam tempus est mihi ut evigilem, et me humo attollam, Philosophiæ et Scientiarum liquidum æthera secans.

Scientia aquarum similis est. Aquarum aliæ descendunt cœlitùs, aliæ emanant e terrâ. Etiam

Digitized by Google

Scientiarum primaria partitio sumenda est ex fontibus suis: horum alii in alto siti sunt, alii hìc infrà. Omnis enim scientia duplicem sortitur informationem. Una inspiratur divinitùs, altera oritur a sensu. Nam quantum ad illam quæ docendo infunditur scientiam, cumulativa ea est, non originalis; sicut etiam fit in aquis, quæ præter fontes primarios ex aliis rivulis in se receptis augescunt. Partiemur igitur scientiam in Theologiam, et Philosophiam. Theologiam hìc intelligimus Inspiratam sive Sacram, non Naturalem, de qua paullò post dicturi sumus. At illam (Inspiratam nimirùm) ad ultimum locum reservabimus, ut cum eâ sermones nostros claudamus; cùm sit portus et sabbatum humanarum contemplationum omnium.

Philosophiæ autem objectum triplex, Deus, Natura, Homo: et triplex itidèm radius rerum. Natura enim percutit intellectum radio directo; Deus autem, propter medium inæquale (creaturas scilicèt), radio refracto; Homo verò, sibi ipsi monstratus et exhibitus, radio reflexo. Convenit igitur partiri Philosophiam in doctrinas tres; Doctrinam de Numine, Doctrinam de Naturâ, Doctrinam de Homine. Quoniam autem partitiones Scientiarum non sunt lineis diversis similes, quæ coëunt ad unum angulum, sed potiùs ramis arborum, qui conjunguntur in uno trunco (qui etiam truncus ad spatium nonnullum integer est et continuus, antequàm se partiatur in ramos); idcircò postulat res, ut priusquàm prioris partitionis membra persequamur, constituatur una scientia universalis quæ sit mater reliquarum, et habeatur in progressu doctrinarum tanquam portio viæ

Digitized by Google

communis antequàm viæ se separent et disjungant. Hanc Scientiam Philosophiæ Primæ, sive etiam Sapientiæ (quæ olìm Rerum Divinarum atque Humanarum Scientia definiebatur), nomine insignimus. Huic autem scientiæ nulla alia opponitur; cùm ab aliis scientiis potiùs limitibus, intra quos continetur, quàm rebus et subjecto differat, fastigia scilicèt rerum tantummodò tractans. Hanc ipsam utrùm inter Desiderata reponere oporteat, hæsito; sed arbitror tamen poni debere. Equidem invenio farraginem quandam et massam inconditam doctrinæ ex Theologiâ Naturali, ex Logicâ, ex partibus quibusdam Physicæ (veluti de Principiis, et de Animâ) compositam et congestam; et sublimitate quâdam sermonis hominum qui seipsos admirari amant, tanquam in vertice scientiarum, collocatam. Nos verò misso fastu id tantùm volumus ut designetur aliqua scientia, quæ sit receptaculum Axiomatum, quæ particularium scientiarum non sint propria, sed pluribus earum in commune competant.

Plurima autem id genus Axiomata esse nemo ambigat. Exempli gratiâ, "Si inæqualibus æqualia addas, omnia erunt inæqualia:" regula est ex Mathematicis. Eadem et in Ethicis obtinet, quatenùs ad Justitiam Distributivam: siquidem in Justitiâ Commutativâ, ut paria imparibus tribuantur, ratio æquitatis postulat; at in Distributivâ, nisi imparia imparibus præstentur, iniquitas fuerit maxima. "Quæ in eodem tertio conveniunt, et inter se conveniunt," regula est itidèm ex Mathematicis; verùm simul tam potens in Logicâ, ut syllogismi sit funda-

Digitized by Google

mentum. "Natura se potissimùm prodit in minimis," regula est in Physicis, tam valida ut etiam Democriti atomos produxerit; veruntamèn eam rectè adhibuit Aristoteles in Politicis, qui contemplationem reipublicæ orditur a familiâ. "Omnia mutantur, nil interit," regula itidèm in Physicis, hoc modo prolata; "Quantum Naturæ nec minuitur nec augetur." Eadem competit Theologiæ Naturali, sic variata; "Omnipotentiæ sunt opera, Aliquid ex nihilo facere, et Aliquid in nihilum redigere:" quod etiam Scriptura testatur, "Didici quòd omnia opera, quæ fecit Deus, perseverent in perpetuum, non possumus eis quidquàm addere, nec auferre." "Interitus rei arcetur per reductionem ejus ad principia," regula est in Physicis. Eadem valet in Politicis (ut rectè notavit Machiavellus), cùm illa quæ interitum rerumpublicarum maximè prohibent nihil aliud ferè sint, quàm reformatio earum et reductio ad antiquos mores. "Putredo serpens magìs contagiosa est quàm matura," regula est in Physicis; eadem insignis etiam in Moralibus, cùm homines profligatissimi et maximè facinorosi minùs corruptelæ inferant publicis moribus, quàm qui aliquid videntur habere sanitatis et virtutis, et ex parte tantùm mali sunt. "Quod conservativum est formæ majoris, id activitate potentius," regula est in Physicis. Etenim, ut non abscindatur ipse rerum nexus, nec detur (ut loquuntur) vacuum, facit ad conservandam fabricam Universi: ut verò gravia congregentur ad massam terræ, facit ad conservandam tantùm regionem densorum. Itaque prior motus posteriorem domat. Eadem tenet in Politicis: nam

Digitized by Google

quæ faciunt ad conservandam ipsam politiam in suâ naturâ, validiora sunt quàm quæ ad bene esse particularium in republicâ membrorum conducunt. Similitèr eadem locum habet in Theologiâ. Etenim in theologicis virtutibus caritas, quæ est virtus maximè communicativa, præ reliquis omnibus eminet. "Augetur vis agentis per antiperistasin contrarii," regula est in Physicis. Eadem mira præstat in Politicis; cùm omnis factio ex contrariâ ingruente vehementèr irritetur. "Tonus discors in concordem actutùm desinens concentum commendat," regula est Musicæ. Eadem in Ethicis et Affectibus obtinet. Tropus ille musicus, a clausulâ aut cadentiâ (quam vocant) cùm jamjam adesse videatur, placidè elabendi, convenit cum tropo rhetorico exspectationem eludendi. Fidium sonus tremulus eandem affert auribus voluptatem, quam lumen aquæ aut gemmæ insiliens, oculis;

"——— splendet tremulo sub lumine pontus."

"Organa sensuum cum organis reflexionum conveniunt:" hoc in Perspectivâ locum habet (oculus enim similis speculo, sive aquis), et in Acousticâ; instrumentum enim auditûs obici intra cavernam simile. Hæc pauca enumerâsse sufficiet ad exempla. Quinimmò magia Persarum (quæ in tantum est celebrata) in eo potissimùm versabatur, ut architecturas et fabricas rerum naturalium et civilium symbolizantes notaret. Neque hæc omnia quæ diximus, et alia hujus generis, similitudines meræ sunt (quales hominibus fortassè parùm perspicacibus videri possint), sed planè una eademque naturæ vestigia aut signa-

Digitized by Google

cula, diversis materiis et subjectis impressa. Atque hæc res adhuc sedulò tractata non est. Invenias fortassè in scriptis, quæ ab ingeniis celsioribus promanârunt, hujusmodi axiomata rarò et sparsìm inserta ex usu argumenti quod tractant. Corpus verò aliquod talium axiomatum, quæ vim habeant quandam primitivam et summariam ad scientias, nemo composuit: cùm tamen sit res ejusmodi, quæ insignitèr naturam unam faciat, quod Philosophiæ Primæ munus esse autumant.

Est et alia hujus Philosophiæ Primæ pars, quæ si ad vocabula respicias vetus est, si ad rem quam designamus nova. Est autem inquisitio de conditionibus adventitiis entium (quas Transcendentes dicere possumus), Pauco, Multo; Simili, Diverso; Possibili, Impossibili; etiam Ente, et non Ente; atque ejusmodi. Quandoquidèm enim ista sub Physicâ propriè non cadunt, dissertatio autem Dialectica circa ea magìs ad argumentandi rationes quàm ad rerum existentiam sit accommodata, consentaneum omninò est ut hæc contemplatio (in quâ non parum est dignitatis et utilitatis) haud deseratur prorsùs, sed in Scientiarum partitionibus nonnullum saltèm inveniat locum. Veruntamen hoc intelligimus fieri debere longè alio, quàm quo tractari solet, modo. Exempli gratiâ; nemo, qui de Multo et Pauco verba fecit hoc egit ut caussa reddatur cur alia in naturâ tam numerosa et ampla sint et esse possint, alia tam rara et modica: nam certè fieri non potest, ut in rerum naturâ tanta sit copia auri quanta ferri, tanta rosæ quanta graminis, tanta

Digitized by Google

specificati quanta non-specificati. Similitèr nemo qui de Simili et Diverso disseruit, satìs explicavit cur quasi perpetuò inter species diversas interponantur participia quædam, quæ sunt speciei ambiguæ; veluti muscus inter putredinem et plantam, pisces qui hærent et loco non moventur inter plantam et animal, sorices et mures et alia nonnulla inter animalia ex putredine et ex semine prognata, vespertiliones inter aves et quadrupedes, pisces volantes (qui jam notissimi sunt) inter aves et pisces, phocæ inter pisces et quadrupedes; et alia hujusmodi. Neque rursùs caussam indagavit quispiam, cur cùm similia similibus gaudeant, ferrum ferrum non trahat, quod magnes facit; neque aurum ipsum aurum, licèt argentum vivum alliciat. Circa hæc, et similia, in disceptatione de Transcendentibus illis altum est silentium: orationis enim apices, non rerum subtilitates, secuti sunt homines. Quamobrèm horum Transcendentium, sive conditionum Entium adventitiarum, inquisitionem veram et solidam, secundum naturæ non sermonis leges, Philosophiam Primam recipere volumus. Atque de Philosophia primâ (sive de Sophiâ) quam inter Desiderata haud immeritò retulimus, hæc dicta sint.

CAPUT II.

De Theologiâ Naturali; et Doctrina de Angelis et Spiritibus, quæ ejusdem est Appendix.

Collocata igitur suâ in sede communi Scientiarum parente, instar Berecynthiæ tantâ gaudentis cœlesti sobole,

Digitized by Google

" Omnes cœlicolas, omnes supera alta tenentes;"

revertamur ad partitionem illam trium Philosophiarum, Divinæ, Naturalis, et Humanæ. Nam Theologia Naturalis Philosophia etiam Divina rectè appellatur. Definitur autem hæc, ut si talis scientia seu potiùs scientiæ scintilla, qualis de Deo haberi potest, per lumen naturæ et contemplationem rerum creatarum; et ratione objecti sanè Divina, ratione informationis Naturalis censeri potest. Hujus scientiæ limites ita verè signantur, ut ad atheismum confutandum et convincendum, et ad legem naturæ informandam, se extendant; ad religionem autem adstruendam non proferantur. Quamobrèm nec Deus unquam edidit miraculum quo converteretur atheus, quia poterat ipso naturæ lumine ad notitiam Dei perduci; verùm miracula ad convertendos idololatras et superstitiosos designata sunt, qui numen agnoverunt sed in cultu ejus aberrârunt: quoniam non sufficit lumen naturæ Dei voluntati declarandæ, aut cultui ejus legitimo prodendo. Sicut enim opificis potentiam et peritiam ostendunt opera ejus, imaginem autem minimè; sic opera Dei conditoris omnipotentiam et sapientiam ostendunt, imaginem ejus haudquaquàm depingunt. Atque hâc in re ethnicorum opinio a sacrâ veritate recedit: illi siquidem mundum imaginem Dei statuebant, hominem mundi. At Sacræ Litteræ haud tali honore mundum dignantur, ut Dei uspiam imago dicatur, sed solummodò 'opus manuum ejus;' hominem verò 'imaginem Dei' immediatè substituunt. Quocircà, quòd sit Deus, quòd rerum habenas tractet, quòd summè potens, quòd sapiens et præscius, quòd bonus, quòd remunerator, quòd vindex, quòd adorandus, etiam ex operibus ejus demonstrari et evinci

Digitized by Google

potest : et admirabilia complura secreta circa attributa ejus, et multò magìs circa regimen et dispensationem super Universum, etiam sobriè ex iisdem elici et manifestari queunt ; estque istud argumentum a nonnullis utilitèr pertractatum. Verùm ex intuitu rerum naturalium, atque humanæ ratìonis principiis, de fidei mysteriis vel ratiocinari vel etiam suadere vehementiùs, aut rursùs ea curiosius introspicere et ventilare, et de modo mysterii inquirere, haud tutum meo judicio fuerit. " Da Fidei quæ Fidei sunt." Nam vel ethnici in illustri illâ et divinâ, de Aureâ Catenâ, fabulâ hoc ipsum concedunt, " quòd Jovem de cœlo ad terras deducere nec homines potuerunt nec Dii ; e contrario, quòd Jupiter pertrahere eos potuerit e terrâ ad cœlum." Quare frustrà sudaverit, qui cœlestia religionis arcana nostræ rationi adaptare conabitur. Decebit potiùs mentes nostras ad cœlestis veritatis thronum adorandum attollere. In hâc igitur parte Theologiæ Naturalis tantùm abest ut defectum aliquem observem, ut excessum potiùs reperiam ; ad quem subnotandum paullùm sum digressus propter maxima incommoda et pericula, quæ ex eo tum religioni, tum philosophiæ impendent ; utpotè qui et religionem hæreticam procudet, et philosophiam phantasticam et superstitiosam.

Secùs est, quod ad Angelorum et Spirituum naturam attinet, quæ nec inscrutabilis est nec interdicta ; ad quam etiam ex affinitate, quam habet cum animâ humanâ, aditus magnâ ex parte est patefactus.

Digitized by Google

Præcipit certè Sacra Scriptura; " Nemo vos decipiat in sublimitate sermonum, et religione Angelorum, ingerens se in ea quæ non novit." Attamen si hoc monitum diligentèr perpendas, duo duntaxàt in eo vetita reperies: adorationem scilicèt, qualis Deo debetur, Angelorum; et fanaticas de iis opiniones vel ultra creaturæ sortem eos efferentes, vel ampliorem de iis cognitionem quàm quis reverà adeptus sit venditantes. Ceterùm sobria circa illos inquisitio, quæ vel per rerum corporearum scalam ad eorum naturam pernoscendam ascendat, vel in animâ humanâ veluti in speculo eam intueatur, neutiquam prohibetur. Idem de Spiritibus statuendum immundis, qui a statu suo deciderunt. Consortium cum iis atque usus operæ eorum illicitus est, multò magìs qualiscunque cultus vel veneratio. At contemplatio et cognitio illorum naturæ, potestatis, illusionum non solùm ex locis Scripturæ Sacræ, sed ex ratione aut experientiâ, haud postrema pars est sapientiæ spiritualis. Sic certè Apostolus, " Stratagematum ejus non ignari sumus." Ac non minùs Dæmonum naturam investigare in Theologiâ Naturali conceditur, quàm venenorum in Physicâ, aut vitiorum in Ethicâ. Hanc autem scientiæ partem de Angelis et Dæmonibus inter Desiderata numerare non licet, quippè quæ ab haud paucis sit tentata. Æquius esset, ut scriptorum in hoc genere pars haud parva aut vanitatis, aut superstitionis, aut subtilitatis inutilis arguantur.

Digitized by Google

CAPUT III.

Partitio Naturalis Philosophiæ, in Speculativam et Operativam: quòdque illæ duæ et in intentione tractantis, et in corpore tractatûs, segregari debeant.

Missâ igitur Theologiâ Naturali (cui inquisitionem de Spiritibus, ut Appendicem attribuimus) accedamus ad secundam partem; videlicèt illam de Naturâ, sive Philosophiam Naturalem. Optimè Democritus; "Scientiam de Naturâ in profundis mineris sive puteis latere demersam." Non malè Chemici; "Vulcanum alteram naturam esse; quinetiam id celeritèr perficere, quod Natura per ambages et temporis moras solet." Quidni igitur Philosophiam in duas partes secemus, Fodinam et Fornacem; et duo constituamus Philosophorum munera, operarios in mineris et fabros? Sanè utcunque videamur hæc per lusum loqui, tamen hujus generis partitionem utilissimam esse censemus, cùm proponetur vocabulis familiaribus et scholasticis; hoc est, ut dividatur doctrina de Naturâ in inquisitionem Caussarum et productionem Effectuum, Speculativam et Operativam. Altera Naturæ viscera perscrutatur; altera Naturam veluti super incudem efformat. Neque me fugit quàm arcto copulentur vinculo Caussæ et Effectus, ut explicationem eorum aliquatenùs conjungi sit necesse. Attamen quandoquidem omnis solida et fructuosa Naturalis Philosophia duplicem adhibeat scalam eamque diversam, Ascensoriam et Descensoriam

Digitized by Google

ab experientiâ ad axiomata, et ab axiomatibus ad nova inventa; consultissimum judico, ut hæ duæ partes, Speculativa, et Operativa, et in intentione tractantis et in corpore tractatûs separentur.

CAPUT IV.

Partitio Doctrinæ Speculativæ de Naturâ, in Physicam Specialem, et Metaphysicam; quarum Physica Caussam Efficientem et Materiam, Metaphysica Caussam Finalem et Formam inquirit. Partitio Physicæ in Doctrinas de Principiis Rerum, De Fabricâ Rerum sive de Mundo, et de Varietate Rerum. Partitio Physicæ de Varietate Rerum in Doctrinam de Concretis et Doctrinam de Abstractis. Partitio Doctrinæ de Concretis rejicitur ad easdem Partitiones, quas suscipit Historia Naturalis. Partitio Doctrinæ de Abstractis in Doctrinam de Schematismis Materiæ, et Doctrinam de Motibus. Appendices duæ Physicæ Speculativæ, Problemata Naturalia, Placita Antiquorum Philosophorum. Partitio Metaphysicæ in Doctrinam de Formis, et Doctrinam de Caussis Finalibus.

Naturalis Philosophiæ partem, quæ Speculativa est et theoretica, in Physicam Specialem et Metaphysicam dividere placet. Atque in hâc partitione attendant homines nos vocabulum Metaphysicæ usurpare sensu a recepto et vulgato discrepanti. Hìc autem locus admonendi videtur de nostro, in genere, circa usum vocabulorum instituto. Id hujus-

Digitized by Google

modi est, ut tam in præmisso vocabulo Metaphysicæ, quàm in aliis ubì conceptus et notiones nostræ novæ sunt et a receptis recedunt, maximâ certè cum religione antiqua vocabula retineamus. Cùm enim futurum speremus ut ordo ipse et dilucida rerum explicatio, quam subjungere conamur, nos a pravâ vocabulorum quibus utimur intelligentiâ liberent, in ceteris omninò avemus (quatenùs sine veritatis ac scientiarum dispendio fieri possit) vel minimum ab antiquorum aut opinionibus aut loquendi more deflectere. Quâ in re Aristotelis confidentiam proïndè subit mirari, qui impetu quodam percitus contradictionis, et bellum universæ antiquitati indicens, non solùm nova artium vocabula pro libitu cudendi licentiam usurpavit, sed etiam priscam omnem sapientiam exstinguere et delere annisus est. Adeò ut neque nominet uspiam auctores antiquos, neque dogmatum eorum mentionem ullam faciat, nisi quò aut homines perstringeret, aut placita redargueret. Sanè si famam nomini suo ac sequacium turbam affectaverit, hoc rationibus suis in primis accommodatum. Siquidem in veritate philosophicâ afferendâ et recipiendâ idem contingit, quod in veritate Divinâ; "Veni in nomine Patris, nec recipitis me; si quis venerit in nomine suo, eum recipietis." Sed ex hoc cœlesti aphorismo, si quem præcipuè designaverit spectemus (nempè Antichristum omn[illegible] sæculorum impostorem maximum); colligere[illegible] istud ipsum, "Venire in nomine suo," nullâ[illegible] tatis aut si ita loqui licet paternitatis ha[illegible] rem mali ominis esse ad veritatem; u[illegible]

Digitized by Google

sæpenumerò comitetur illa fortuna, " Eum recipietis." Ceterùm de viro tam eximio certè et ob acumen ingenii mirabili Aristotele crediderim, facilè hanc ambitionem eum a discipulo suo accepisse, quem fortassè æmulatus est; ut si ille omnes nationes, hic omnes opiniones subigeret, et monarchiam quandam in contemplationibus sibi conderet. Quanquam fieri possit, ut apud aliquos tetricos et linguæ acerbæ simili cum discipulo suo titulo insigniretur,

> " Felix terrarum prædo, non utile mundo
> Editus exemplum :"

eodem modo,

> " Felix doctrinæ prædo," &c.

Nobis verò ex alterâ parte (quibus, quantum calamo valemus, inter vetera et nova in litteris fœdus et commercium contrahere cordi est) decretum manet antiquitatem comitari usque ad aras, atque vocabula antiqua retinere quanquam sensum eorum et definitiones sæpiùs immutemus; secundum moderatum illum et laudatum in civilibus novandi modum, quo rerum statu novato verborum tamen sollennia durent, quod notat Tacitus; " Eadem magistratuum vocabula."

Redeamus igitur ad acceptionem vocabuli 'Metaphysicæ,' nostro sensu. Patet ex iis, quæ supra disseruimus, disjungere nos Philosophiam Primam a Metaphysicâ, quæ hactenùs pro re eâdem habitæ sunt. Illam communem Scientiarum parentem, hanc Naturalis Philosophiæ portionem posuimus. Atqui Philosophiæ Primæ communia et promiscua

Digitized by Google

scientiarum axiomata assignavimus. Etiam relativas et adventitias entium conditiones (quas Transcendentes nominavimus) Multum, Paucum; Idem, Diversum; Possibile, Impossibile; et hoc genus reliqua, eidem attribuimus: id solummodò cavendo, ut physicè, non logicè tractentur. At inquisitionem de Deo Uno Bono, Angelis, Spiritibus, ad Theologiam Naturalem retulimus. Meritò igitur quæri possit quid tandem sit, quod Metaphysicæ relinquatur? Certè ultra Naturam nihil; sed ipsius Naturæ pars multò præstantissima. Atque profectò, citra veritatis dispendium, hùc usque de veterum sententiâ respondere liceat, Physicam ea tractare quæ penitùs in materiâ mersa sunt et mobilia, Metaphysicam abstracta magìs et constantia. Rursùs, Physicam in Naturâ supponere exsistentiam tantùm et motum et naturalem necessitatem; at Metaphysicam etiam mentem et ideam. Nam hùc fortè redit ea, quam dicemus, res. Verùm nos eam, missâ sermonis sublimitate, perspicuè et familiariter proponemus. Partiti sumus Naturalem Philosophiam in Caussarum inquisitionem et productionem Effectuum. Inquisitionem Caussarum in Theoricam conjecimus. Eam in Physicam et Metaphysicam partiti sumus. Ergò necesse est, ut vera differentia harum sumatur ex naturâ Caussarum, quas inquirunt. Itaque absque aliquâ obscuritate, aut circuitione, Physica est quæ inquirit de Efficiente et Materiâ, Metaphysica quæ de Formâ et Fine.

Physica igitur Caussarum vaga, et incerta, et

Digitized by Google

pro modo subjecti mobilia complectitur, Caussarum constantiam non assequitur.

> " Limus ut hic durescit, et hæc ut cera liquescit,
> Uno eodemque igne :"—

ignis duritiei caussa, sed in limo; ignis colliquationis caussa, sed in cerâ. Partiemur autem Physicam in doctrinas tres. Natura enim aut collecta in unum, aut fusa et sparsa est. Colligitur verò in unum Natura, aut propter communia rerum omnium principia, aut propter unicam integralem Universi fabricam. Itaque hæc unio Naturæ duas peperit Physicæ partes: unam de Principiis Rerum, alteram de Fabricâ Universi sive de Mundo, quas etiàm doctrinas de Summis appellare consuevimus. Tertia doctrina (quæ de Naturâ sparsâ sive fusâ tractat) omnimodam rerum varietatem et summas minores exhibet. Ex his igitur patet tres omninò reperiri doctrinas physicas, de Principiis Rerum, de Mundo sive de Fabricâ Rerum, et de Naturâ multiplici sive sparsâ; quæ postrema (ut diximus) omnimodam rerum varietatem continet, estque veluti glossa prima aut paraphrasis circa Naturæ intepretationem. Harum trium partium desideratur totalitèr nulla; ceterùm quàm verè tractentur, non est hìc definiendi locus.

At Physicam sparsam, sive de varietate rerum, rursùs in duas partes dividemus, Physicam de Concretis, et Physicam de Abstractis sive Physicam de Naturis. Altera (ut logicis vocabulis utamur) in-

Digitized by Google

quirit de substantiis, cum omni varietate suorum accidentium: altera de accidentibus, per omnem varietatem substantiarum. Veluti, si inquiratur de leone aut quercu, illa complura diversa accidentia suffulciunt: contrà, si inquiratur de calore aut gravitate, illa plurimis distinctis substantiis insunt. Cùm verò omnis Physica sit ita in medio inter Historiam Naturalem et Metaphysicam, prior pars (si rectè advertas) Historiæ Naturali propior est; posterior Metaphysicæ. Physica autem Concreta eandem subit divisionem, quam Historia Naturalis; ut sit vel circa cœlestia, vel circa meteora, vel circa globum terræ et maris, vel circa collegia majora quæ Elementa vocant, vel circa collegia minora sive Species, etiam circa Præter-generationes, et circa Mechanica. Etenim in hisce omnibus Historia Naturalis factum ipsum perscrutatur et refert, at Physica itidèm caussas: sed intellige hoc de caussis fluxis, Materiâ scilicet et Efficiente. Inter hasce Physicæ portiones manca prorsùs et imperfecta est ea, quæ inquirit de cœlestibus, cùm tamen propter nobilitatem subjecti præcipuæ hominibus curæ esse deberet. Etenìm Astronomia fundata est in phænomenis non malè; sed humilis est, et minimè etiam solida: at Astrologia in plurimis etiam fundamento caret. Certè Astronomia talem offert humano intellectui victimam qualem Prometheus olim, cùm fraudem Jovi fecit. Adduxit ille, loco bovis veri, pellem bovis grandis et pulcri stramine et foliis et viminibus suffarcinatam. Exhibet similitèr et Astronomia exteriora cœlestium (astrorum dicimus numerum, situm, motus, periodos)

Digitized by Google

tanquam pellem cœli pulcram, et in systemata fabrè concinnatam: at viscera desunt, rationes nempè physicæ, ex quibus (hypothesibus astronomicis adjunctis) eruatur theoria; non quæ phænomenis tantùm satisfaciat, cujus generis complures ingeniosè confingi possent; sed quæ substantiam et motum et influxum cœlestium, prout reverà sunt, proponat. Explosa enim ferè jampridem sunt illa; raptus primi mobilis, et soliditas cœli, stellis in orbibus suis tanquam clavis in laquearibus infixis. Nec multò meliùs asseritur, quòd sint diversi Poli Zodiaci et Mundi; quòd sit secundum mobile renitentiæ in adversum primi mobilis raptûs; quòd omnia in cœlo ferantur per circulos perfectos; quòd sint Eccentrici, et Epicycli, quibus motuum in circulis perfectis constantia servetur; quòd a Lunâ in superius nulla sit mutatio aut violentia; et hujusmodi. Atque harum suppositionum absurditas in motum terræ diurnum (quod nobis constat falsissimum esse) homines impegit. At vix quisquam est, qui inquisivit caussas physicas tum de substantiâ cœlestium tam stellari quam interstellari, tum de celeritate et tarditate corporum cœlestium ad invicêm, tum de incitatione motûs diversâ in eodem planetâ, tum de motuum consecutione ab Oriente in Occidentem aut e contrà, deque progressionibus, stationibus, et retrogradationibus, tum de motuum sublatione et casu per apogæa et perigæa, tum de motuum obliquatione vel per spiras se versus tropicos texendo et retexendo, vel per sinuationes quas Dracones vocant, tum de Polis Rotationum, cùm magìs in tali parte

Digitized by Google

cœli siti sint quàm in aliâ, tum de alligatione quorundam planetarum ad distantiam certam a sole: hujus (inquam) generis inquisitio vix tentata est, sed in Mathematicis tantùm observationibus et demonstrationibus insudatur. Eæ autem ostendunt quomodò hæc omnia ingeniosè concinnari et extricari possint, non quomodò verè in naturâ subsistere; et motus tantùm apparentes, et machinam ipsorum fictitiam et ad placitum dispositam, non caussas ipsas et veritatem rerum indicant. Quocircà non malè Astronomia, qualis nunc habetur, inter artes Mathematicas non sine dignitatis suæ dispendio numeratur; cùm debeat potiùs (si proprias partes tueri velit) constitui Physicæ pars quasi nobilissima. Quicunque enim superlunarium et sublunarium conficta divortia contempserit, et materiæ appetitus et passiones maximè catholicas (quæ in utroque globo validæ sunt, et universitatem rerum transverberant) benè perspexerit, is ex illis quæ apud nos cernuntur luculentam capiet de rebus cœlestibus informationem, et ab iis e contrà quæ in cœlo fiunt haud pauca de motibus inferioribus qui nunc latent perdiscet; non tantùm quatenùs hi ab illis regantur, sed quatenùs habeant passiones communes. Quamobrem hanc partem Astronomiæ, quæ Physica est, desiderari statuimus. Eam Astronomiam Vivam nominabimus, ad differentiam bovis illius Promethei suffarcinati, et solummodò figurâ tenus bovis.

At Astrologia multâ superstitione referta est, ut vix aliquid sanum in eâ reperiatur. Ar[illegible]eam potiùs expurgandam, quàm prorsùs abj[illegible]

Digitized by Google

censemus. Quòd si quis hanc scientiam non in ratione aut contemplationibus physicis, sed in cæcâ experientiâ et complurium sæculorum observatione fundatam esse contendat, ideoque rationum physicarum examen rejiciat (quod jactabant Chaldæi), is eâdem operâ et auguria revocet et aruspicinam et exta et omnigenas fabulas deglutiat; nam et hæc omnia ut diutinæ experientiæ, et per manus traditæ disciplinæ, dictamina fuisse asserebantur. Nos verò et ut Physicæ portionem Astrologiam recipimus, et non plus ei quàm ratio et rerum evidentia concedit tribuimus, demptis superstitionibus et commentis.

Ut verò rem paullò attentiùs introspiciamus. Primò quàm inane illud commentum; quòd singuli planetæ vicissìm per horas regnent, ut spatio viginti quatuor horarum regna sua ter repetant, præter horas tres supernumerarias! Attamen hoc commentum nobis divisionem hebdomadæ (rem tam antiquam, et tam latè receptam) peperit, ut ex alternatione dierum manifestissimè patet; cùm in principio diei sequentis regnet semper planeta, a planetâ prioris diei quartus, propter tres illas horas quas diximus ' supernumerarias.'

Secundò, pro commento vano rejicere non dubitamus doctrinam de thematibus cœli ad puncta temporis certa, cum distributione domorum; ipsas scilicèt Astrologiæ delicias, quæ bacchanalia quædam in cœlestibus exercuerunt. Nec satìs mirari possumus viros quosdam egregios, et in Astrologiâ principes, tam levi ad ista adstruenda argumento innixos esse. Aiunt enim, quandò illud prodat experientia ipsa solstitia, æquinoctia, novilunia, plenilunia, et hujus-

Digitized by Google

modi stellarum revolutiones majores manifestò et insignitèr operari super corpora naturalia; necesse esse ut posituræ stellarum magìs exactæ et subtiliores effectus quoque magìs exquisitos et occultiores producant. Illi verò seponere primò debuerant operationes Solis per calorem manifestum, et similitèr Lunæ vim quandam magneticam super incrementa æstuum semimenstrua; nam fluxus et refluxus maris quotidianus alia res est; his verò sepositis, reliquas planetarum vires super naturalia (quatenùs experientiâ comprobantur) tenues admodùm et infirmas et quasi latitantes reperient, etiam in revolutionibus majoribus. Quare contrario prorsùs modo concludere debuerant; nimirùm cùm revolutiones illæ majores tam parùm possint, exactas illas et minutas positurarum differentias nihil omninò virium obtinere.

Tertiò, fatalia illa, quòd hora nativitatis aut conceptionis fortunam fœtûs regat, hora inceptionis fortunam incepti, hora quæstionis fortunam rei inquisitæ, atque (ut verbo dicamus) doctrinas de nativitatibus, electionibus, et quæstionibus, et istiusmodi levitates maximâ ex parte nihil certi aut solidi habere, et rationibus physicis planè redargui et evinci judicamus.

Illud igitur magìs attinet dicere, quid tandem in Astrologicis retineamus, aut probemus; atque in iis, quæ probamus, quid desideremus? Nam hujus postremæ rei gratiâ (nempe ejus, quod desideratur) sermonem hunc instituimus, cùm aliàs censuris, ut sæpè diximus, non vacemus. Atque inter recepta certè doctrinam de Revolutionibus plus sanitatis quàm reliqua habere censemus. Verùm id optimum

Digitized by Google

foret, si regulas quasdam præscribamus, ad quarum trutinam et normam Astrologica examinentur; ut utilia retineantur, rejiciantur inania. Prima ea sit, de quâ jam antè monuimus, "Revolutiones majores retineantur, valeant minores horoscoporum et domorum." Illæ instar tormentorum grandium ictus suo a longinquo jacere queant, hæ tanquam arcus minores spatia evadere et vires deferre non possunt. Secunda est; "Operatio cœlestium in corpora omnigena non valet, sed tantùm in teneriora; qualia sunt humores, aër, et spiritus: atque hìc tamen excipimus operationes caloris solis et cœlestium, qui et ad metalla et ad plurima subterranea procul dubiò penetrat." Tertia est; "Omnis operatio cœlestium potiùs ad massas rerum extenditur, quàm ad individua." Obliquè tamen pervenit etiam ad individua nonnulla: illa scilicèt, quæ ex individuis ejusdem speciei sunt maximè possibilia, et tanquam cera mollior; veluti cùm constitutio aëris pestilens corpora minùs resistentia præterit. Quartâ est præcedenti non dissimilis; "Omnis operatio cœlestium non in puncta temporum aut angustias minutas, sed in spatia majora, defluit et dominatur." Itaque prædictiones de temperaturis anni veræ esse possint; de diebus singulis, pro vanis meritò habentur. Postrema est (quæ etiam prudentioribus astrologis semper placuit) quòd nulla insit astris fatalis necessitas, sed quòd inclinent ea potiùs quàm cogant. Addimus et illud (in quo in partes Astrologiæ, si fuerit emendata, non obscurè venire videbimur) nimirùm quòd nobis pro certo constet, cœlestia in se habere alios quosdam

Digitized by Google

influxus præter calorem et lumen; qui tamen ipsi secundum regulas illas quas jam posuimus, et non alitèr, valent. Verùm illi in intimâ Physicâ latent, et longiorem dissertationem postulant. Visum est igitur nobis (his quæ diximus ritè perpensis) inter Desiderata reponere Astrologiam his principiis nostris consentaneam: atque sicut Astronomiam, quæ physicis rationibus nitatur, Astronomiam Vivam nominavimus; ita et Astrologiam, quæ per easdem regitur, Astrologiam Sanam appellare placet. Circa quam rectè conficiendam licèt ea quæ diximus non parùm profutura sint, pauca tamen addemus more nostro, quæ liquidò proponent et ex quibus sit coagmentanda et ad quæ adhibenda.

Primò in Astrologiam Sanam recipiatur doctrina de commixtionibus radiorum, conjunctionibus scilicèt et oppositionibus, et reliquis syzygiis sive aspectibus planetarum inter se: planetarum autem per Signa Zodiaci pertransitum et locationem sub iisdem signis etiam huic parti, de commixtionibus radiorum, assignamus. Locatio enim planetæ sub signo est conjunctio quædam ejusdem cum stellis signi: quinetiam sicut conjunctiones, ita et oppositiones, et reliquæ syzygiæ planetarum erga stellas signorum notandæ sunt, quod adhuc plenè factum non est. At commixtiones radiorum stellarum fixarum ad invicèm utiles quidem sunt ad contemplationem de fabricâ mundi, et regionum subjacentium naturâ; ad prædictiones minimè, quia semper eodem modo se habent.

Secundò, recipiantur accessiones singulorum planetarum propiùs ad perpendiculum, aut recessiones ab

Digitized by Google

ipso, secùndum regionum climata. Habent enim planetæ singuli non minùs quàm Sol, suas æstates, suas hyemes; in quibus fortiùs, aut infirmiùs, radios jaciunt propter rationem perpendiculi. Etenim nobis dubium non est, quin Luna posita in Leone fortiùs operetur super corpora naturalia apud nos, quàm posita in Piscibus. Non quòd Luna sub Leone ad cor respiciat, sub Piscibus ad pedes (sicut fabulantur); sed propter elevationem versus perpendiculum et approximationem ad stellas majores, eâdem prorsùs ratione quâ et Sol.

Tertiò, recipiantur apogæa et perigæa planetarum cum debitâ disquisitione, ad quæ pertineat planetæ vigor in seipso, ad quæ vicinitas ad nos. Planeta enim in apogæo, sive exaltatione suâ, magìs alacer est; in perigæo autem, sive casu suo, magìs communicat.

Quartò, recipiantur (ut summatìm dicamus) omnia reliqua accidentia motûs planetarum; quales singulorum in itinere suo accelerationes, retardationes, progressus, stationes, retrogradationes; quales distantiæ a Sole, combustiones, augmenta et diminutiones luminis, eclipses, et si quæ sint alia. Etenim faciunt hæc omnìa, ut planetarum radii vel fortiùs vel debiliùs, diversis denique modis et virtutibus, operentur. Atque quatuor ista ad radiationes stellarum spectant.

Quinto, recipiantur quæ naturas stellarum, sive erraticarum sive fixarum, in propriâ suâ essentiâ et activitate reserare et detegere ullo modo queant; qualis magnitudo, qualis color et aspectus, qualis scintillatio et vibratio luminis, qualis situs

Digitized by Google

versus polos aut æquinoctium, quales asterismi; quæ aliis stellis magìs immixtæ, quæ magìs solitariæ; quæ superiores, quæ inferiores; quæ ex fixis intra vias Solis et planetarum (Zodiacum scilicèt), quæ extra; quis ex planetis velocior, quis tardior; quis moveatur in eclipticâ, quis pervagetur in latitudine; quis possit esse retrogradus, quis minimè; quis patiatur omnimodam distantiam a Sole, quis alligetur; quis moveatur celeriùs in apogæo, quis in perigæo; denique anomalia Martis, exspatiatio Veneris, et labores sive passiones admirandæ quæ non semèl et in Sole et in Venere deprehensæ sunt, et si quæ sint alia.

Postremò, recipiantur etiam ex traditione naturæ et inclinationes planetarum particulares, atque etiam stellarum fixarum; quæ, quandoquidem magno consensu tradantur, non levitèr (præterquàm ubì cum physicis rationibus planè discordant) rejiciendæ sunt. Atque ex talibus observationibus cöagmentatur Astrologia Sana; et secundum eas tantùm schemata cœli et componere et interpretari oportet.

Adhibetur autem Astrologia Sana ad prædictiones fidentiùs, ad electiones cautiùs, ad utraque autem intra terminos debitos. Prædictiones fieri possint de cometis futuris, qui (ut nostra fert conjectura) prænunciari possunt; et de omni genere meteororum, de diluviis, siccitatibus, ardoribus, conglaciationibus, terræ motibus, irruptionibus aquarum, eruptionibus ignium, ventis et pluviis majoribus, anni variis tempestatibus, pestilentiis, morbis gr[illegible] santibus, ubertate et caritate frugum, bellis[illegible] nibus, sectis, transmigrationibus populorum

Digitized by Google

de omnibus rerum vel naturalium vel civilium motibus aut innovationibus majoribus. Ad magìs autem specialia, et fortè singularia, prædictiones istæ (licèt minore certitudine) deduci possint, si repertis primò hujusmodi temporum inclinationibus generalibus, acri judicio vel physico vel politico applicentur illis speciebus aut individuis quæ hujusmodi accidentibus maximè sint obnoxia; veluti si quis ex præcognitione tempestatum anni eas reperiet (exempli gratiâ) magìs oleis quàm vitibus, magìs phthisicis quàm hepaticis, magìs incolis collium quàm vallium, magìs monachis quàm aulicis (propter victûs rationem diversam) propitias aut perniciosas: aut si quis ex cognitione influxûs, quem cœlestia habent super spiritus humanos, reperiat eum talem esse ut magìs populis quàm regibus, magìs viris doctis et curiosis quàm animosis et militaribus, magìs voluptariis quàm negotiosis aut politicis faveat aut adversetur. Hujusmodi autem innumera sunt; sed, quemadmodum diximus; non tantùm cognitionem illam generalem, quæ sumitur ex astris quæ sunt agentia, verùm etiam particularem subjectorum quæ sunt passiva requirunt.

Neque electiones prorsùs rejiciendæ sunt; sed parciùs illis quàm prædictionibus fidendum. Videmus enim in plantationibus et seminationibus et insitionibus, et ætatum lunæ observationes non esse res omninò frivolas. Sunt et multa ejus generis. Verùm et electiones istæ, etiam magìs quàm prædictiones, per nostras regulas cohibendæ sunt. Atque illud semper attendendum; valere electiones in illis tantùm casibus, ubì et virtus cœlestium talis sit quæ non subitò transeat, et actio inferiorum similitèr talis quæ non

Digitized by Google

statìm absolvatur; quemadmodum fit in illis exemplis, quæ memoravimus. Nam nec incrementa lunæ subitò transiguntur, nec incrementa plantarum. Punctualitas verò temporis omninò repudianda. Inveniuntur autem et talia complura, quod quis minùs putet, in electionibus circa civilia. Quòd si quis nos compellat eo nomine, quòd ex quibus ista Astrologia emendata elici possit et rursùs ad quæ utilitèr adhiberi aliquid monstravimus, quis verò sit eliciendi modus neutiquàm docuimus; ille minùs æquus fuerit, cùm artem ipsam (cujus debitores non sumus) a nobis exigat. Hoc tamen circa illud ipsum, quod petit, monebimus; quatuor tantùm esse modos, quibus ad hanc scientiam via sternatur. Primò, per experimenta futura; deìn, per experimenta præterita; rursùs, per traditiones; ultimò, per rationes physicas. Atque quod ad experimenta futura, quid attinet dicere; cùm illa sæculis compluribus ad eorum copiam comparandam indigeant, ut de iisdem cogitationem suscipere frustrà fuerit? Quod verò ad experimenta præterita; ea certè in manu hominum sunt, licèt res sit laboriosa, et multi otii. Possint enim astrologi, si sibi non desint, omnes casus majores (veluti inundationes, pestilentias, prælia, seditiones, mortes regum si placet, et similia, ex historiæ fide depromere; et situm cœlestium non secundum thematum subtilitatem sed juxta regulas eas revolutionum quæ a nobis adumbratæ sunt, qualis fuerit sub iisdem temporibus, intueri; ut ubì manifestus fuerit eventuum consensus et conspiratio, ibì prædictionis norma probabilis constituatur. Quatenùs ad tradi-

Digitized by Google

de omnibus rerum vel naturalium vel civilium
bus aut innovationibus majoribus. Ad magis
specialia, et fortè singularia, prædictiones ist
minore certitudine) deduci possint, si reperi
hujusmodi temporum inclinationibus ge
acri judicio vel physico vel politico applic
speciebus aut individuis quæ hujusmodi ac
maximè sint obnoxia; veluti si quis ex præ
tempestatum anni eas reperiet (exempli gr
oleis quàm vitibus, magìs phthisicis quà
magìs incolis collium quàm vallium, mag
quâm aulicis (propter victûs ratione
propitias aut perniciosas: aut si quis
influxûs, quem cœlestia habent super s
nos, reperiat eum talem esse ut magìs
regibus, magìs viris doctis et curiosis
et militaribus, magìs voluptariis quàm
politicis faveat aut adversetur. Huj
innumera sunt; sed, quemadmodum
tantùm cognitionem illam generalem
ex astris quæ sunt agentia, verùm e
rem subjectorum quæ sunt passiva re

Neque electiones prorsùs rejicie
parciùs illis quàm prædictionibus fide
enim in plantationibus et seminatio
bus, et ætatum lunæ observationes no
frivolas. Sunt et multa ejus generis.
tiones istæ, etiam magìs quàm prædic
regulas cohibendæ sunt. Atque illu
dendum; valere electiones in illis
ubì et virtus cœlestium talis sit
transeat, et actio inferiorum simili

Digitized by Google

fortè Musæ

rtes rectissimè
Schematismis
us et Motibus.
dè veræ Physicæ
n deduci possit.
m, Rarum; Grave,
gibile, Pneumati-
inatum, Fluidum;
Crudum; Durum,
m, Unitum; Spiritu-
positum; Absolutum,
atque venosum, sim-
Similares, Dissimilares;
um; Organicum, Inor-
nimatum; neque ultrà
le enim et Insensibile,
d doctrinam de Homine
rò et Motuum duo genera
notus simplices, in quibus
ontinetur, pro
notus
ta
git
us
et
im
is.
rò
;

Digitized by Google

tiones; eas ita ventilare oportet, ut quæ cum rationibus physicis manifestò pugnent e medio tollantur, quæ verò cum iis benè consentiant etiam auctoritate suâ valeant. Quantum denique ad physicas rationes, illæ maximè huic inquisitioni accommodatæ sunt, quæ de catholicis materiæ appetitibus, et passionibus, et de motibus corporum simplicibus et genuinis, inquirunt. His enim alis ad cœlestia ista materiata ascenditur tutissimè. Atque de Astrologiâ Sanâ hactenùs.

Insaniæ autem Astrologicæ (præter ea, quæ a principio notavimus, commenta) alia quædam portio superest non prætermittenda; quæ tamen ab Astrologiâ secludi solet, et in Magiam quam vocant Cœlestem transferri. Ea nacta est mirum commentum ingenii humani, nimirùm ut benevolus aliquis situs astrorum in sigillis aut signaculis (puta metalli, aut gemmæ alicujus ad intentionem propriæ) excipiatur, quæ horæ ejus felicitatem alias prætervolaturam detineant, et quasi volatilem figant. Quemadmodum gravitèr ille conqueritur, de tam nobili apud antiquos arte jampridem amissâ;

> "Annulus infuso non vivit mirus Olympo,
> Non magìs ingentes humili sub lumine Phœbos
> Fert gemma, aut celso divulsas cardine Lunas."

Certè reliquias Sanctorum, earumque virtutes, recepit Ecclesia Romana; neque enim in Divinis et immateriatis fluxus temporis obest; verùm ut condantur reliquiæ cœli, quò hora quæ recessit et tanquam mortua est reviviscat et continuetur, mera est super-

Digitized by Google

stitio. Missa igitur hæc faciamus, nisi fortè Musæ aniculæ jam factæ sint.

Physicam Abstractam in duas partes rectissimè dividi posse statuimus; doctrinam de Schematismis materiæ, et doctrinam de Appetitibus et Motibus. Utrosque cursìm enumerabimus, undè veræ Physicæ de Abstractis adumbratio quædam deduci possit. Schematismi materiæ sunt, Densum, Rarum; Grave, Leve; Calidum, Frigidum; Tangibile, Pneumaticum; Volatile, Fixum; Determinatum, Fluidum; Humidum, Siccum; Pingue, Crudum; Durum, Molle; Fragile, Tensile; Porosum, Unitum; Spirituosum, Jejunum; Simplex, Compositum; Absolutum, imperfectè Mistum; Fibrosum atque venosum, simplicis posituræ sive Æquum; Similares, Dissimilares; Specificatum, non Specificatum; Organicum, Inorganicum; Animatum, Inanimatum; neque ultrà rem extendimus. Sensibile enim et Insensibile, Rationale et Irrationale, ad doctrinam de Homine rejicimus. Appetituum verò et Motuum duo genera sunt. Sunt enim vel motus simplices, in quibus radix omnium naturalium actionum continetur, pro ratione tamen schematismorum materiæ; vel motus compositi sive producti, a quibus ultimis recepta Philosophia quæ parùm de corpore Naturæ stringit auspicatur. Debent autem haberi hujusmodi motus compositi (quales sunt generatio, corruptio, et reliqui) pro pensis quibusdam; aut summis motuum simplicium, potiùs quàm pro motibus primitivis. Motus simplices sunt Motus Antitypiæ, quem vulgò 'Motum ne fiat penetratio dimensionum' vocant;

Digitized by Google

stitio. Missa igitur hæc faciamus, nisi fortè Musæ aniculæ jam factæ sint.

Physicam Abstractam in duas partes rectissimè dividi posse statuimus; doctrinam de Schematismis materiæ, et doctrinam de Appetitibus et Motibus. Utrosque cursìm enumerabimus, undè veræ Physicæ de Abstractis adumbratio quædam deduci possit. Schematismi materiæ sunt, Densum, Rarum; Grave, Leve; Calidum, Frigidum; Tangibile, Pneumaticum; Volatile, Fixum; Determinatum, Fluidum; Humidum, Siccum; Pingue, Crudum; Durum, Molle; Fragile, Tensile; Porosum, Unitum; Spirituosum, Jejunum; Simplex, Compositum; Absolutum, imperfectè Mistum; Fibrosum atque venosum, simplicis posituræ sive Æquum; Similares, Dissimilares; Specificatum, non Specificatum; Organicum, Inorganicum; Animatum, Inanimatum; neque ultrà rem extendimus. Sensibile enim et Insensibile, Rationale et Irrationale, ad doctrinam de Homine rejicimus. Appetituum verò et Motuum duo genera sunt. Sunt enim vel motus simplices, in quibus unium n[illegible]lium actionum continetur, pro [illegible]amen [illegible]morum materiæ; vel motus [illegible]ti si[illegible]i, a quibus ultimis recepta [illegible]sop[illegible]ia[illegible]m de corpore Naturæ stringit [illegible]picatu[illegible] autem haberi hujusmodi motus [illegible]mpo[illegible] sunt generatio, corruptio, et [illegible]elio[illegible] quibusdam; aut summis motuum [illegible]si[illegible]ûs quàm pro motibus primitivis. [illegible] sunt Motus A[illegible]æ, quem vulgò [illegible]fiat penetrat[illegible]num' vocant;

Digitized by Google

Motus Nexûs, quem Motum ex fugâ vacui appellant; Motus Libertatis, 'ne detur compressio aut extensio præternaturalis;' Motus in Sphæram novam, sive ad rarefactionem et condensationem; Motus Nexûs secundi, 'sive ne detur solutio continuitatis;' Motus Congregationis Majoris, sive ad massas connaturalium suorum, qui vulgò dicitur Motus Naturalis; Motus Congregationis Minoris, qui vulgò dicitur Sympathiæ et Antipathiæ; Motus Disponens, sive 'ut partes benè collocentur in toto;' Motus Assimilationis, sive multiplicationis naturæ suæ super aliud; Motus Excitationis, ubi agens nobiliùs motum in alio latentem et sopitum excitat; Motus Sigilli sive Impressionis, operatio scilicèt absque communicatione substantiæ; Motus Regius, sive cohibitio reliquorum motuum a motu prædominante; Motus absque Termino, sive rotatio spontanea; Motus Trepidationis, sive systoles et diastoles, corporum scilicèt quæ locantur inter commoda et incommoda; Postremò Decubitus, sive Exhorrentia Motûs, quæ etiam plurimarum rerum est caussativa. Hujusmodi sunt Motus Simplices, qui ex penetralibus Naturæ verè prodeunt; quique complicati, continuati, alternati, frænati, repetiti, et multis modis aggregati motus illos compositos, sive summas motuum quæ receptæ sunt, aut illis similes constituunt. Summæ motuum sunt decantati illi motus, Generatio, Corruptio; Augmentatio, Diminutio; Alteratio, et Latio; etiam Mixtio, Separatio. Supersunt tantùm tanquam appendices Physicæ, mensuræ motuum; quid possit Quantum, sive Dosis Naturæ? Quid possit Distantia, id quod 'Orbis

Digitized by Google

Virtutis sive Activitatis' non malè vocatur? Quid possint Incitatio et Tarditas? Quid brevis aut longa Mora? Quid Vis aut Hebetudo rei? Quid Stimulus Peristaseos? Atque hæ sunt Physicæ veræ de Abstractis partes genuinæ. Etenim in schematismis materiæ, in motibus simplicibus, in summis sive aggregationibus motuum, et in mensuris motuum, Physica de Abstractis absolvitur. Nam motum voluntarium in animalibus, motum qui fit in actionibus sensuum, motum phantasiæ, appetitûs, et voluntatis, motum mentis decreti, et intellectualium ad proprias doctrinas amandamus. Illud tamen iteratò monemus, universa hæc quæ diximus in Physicâ non ulteriùs tractari, quàm ut inquirantur Materia et Efficiens ipsorum: retractantur enim in Metaphysicâ, quoad Formas et Fines.

Physicæ subjungemus appendices insignes duas, quæ non tam ad materiam quàm ad modum inquisitionis spectant; Problemata Naturalia, et Placita Antiquorum Philosophorum. Prior Naturæ multiplicis, sive Sparsæ, appendix est; secunda Naturæ unitæ, sive Summarum. Utraque ad sollertem dubitationem pertinet, quæ scientiæ pars est non contemnenda. Nam Problemata particulares dubitationes complectuntur; Placita generales, circa principia et fabricam. Problematum exemplum nobile est in libris Aristotelis: quod genus operis meruit certè, non solùm ut posterorum laudibus celebraretur, verùm etiam ut eorum laboribus continuaretur, cùm dubitationes indiès oriantur novæ. Attamen in hâc re adhibenda est cautio, magni utique momenti. Dubiorum comme-

Digitized by Google

moratio et propositio duplicem in se habet fructum: unum, quòd Philosophiam muniat contra errores; quandò id quod non planè liquet non judicatur aut asseritur (ne error errorem gigneret), sed suspenditur de eo judicium, et non fit positivum; alterum, quòd dubitationes in codicillos relatæ totidem spongiæ sunt, quæ incrementa scientiæ perpetuò ad se sugant et alliciant; undè fit ut illa quæ, nisi præcessissent dubitationes, levitèr et sicco pede transmissa fuissent, dubitationum admonitu attentè et studiosè observentur. Verùm hæ duæ utilitates vix unum compensant incommodum, quod nisi sedulò prohibeatur, se ingeret: nimirum quòd dubitatio, si semel admittatur tanquam justa et fiat quasi authentica, statìm defensores in utramque partem suscitabit, qui etiam posteris eandem licentiam dubitandi transmittant; adeò ut homines ingenia sua intendant et applicent ad hoc, ut alatur potiùs dubitatio quàm terminetur aut solvatur. Cujus quidem rei exempla et in jurisperitis et in academicis ubìque occurrunt, quibus moris est ut dubitationem semèl admissam perpetuam esse velint, nec minùs dubitandi quàm asserendi auctoramenta amplectantur: cùm tamen ille demùm sit ingenii usus legitimus, qui ex dubiis certa faciat, non qui certa in dubium vocet. Quare Kalendarium dubitationum, sive Problematum in naturâ, et desiderari assero et suscipi probo; modò curæ sit, ut auctâ scientiâ indiès (quod fiet procul-dubiò, si nos audiant homines) quæ clarè discussæ sint dubitationes ex albo deleantur. Huic Kalendario aliud addi cuperem, non minùs utile: cùm

Digitized by Google

enim in omni inquisitione inveniantur hæc tria; perspicuè vera, dubia, perspicuè falsa; utilissimum foret Kalendario dubiorum Kalendarium falsitatum et errorum popularium, vel in Historiâ Naturali vel in dogmatibus grassantium, adjungere, ne illæ ampliùs scientiis molestæ sint.

Quod ad Placita Antiquorum Philosophorum, qualia fuerunt Pythagoræ, Philolaï, Xenophanis, Anaxagoræ, Parmenidis, Leucippi, Democriti, aliorum (quæ homines contemptìm percurrere solent), non ab re fuerit paullò modestiùs in ea oculos conjicere. Etsi enim Aristoteles, more Ottomanorum, regnare se haud tutò posse putaret, nisi fratres suos omnes contrucidâsset; tamen iis, qui non regnum aut magisterium sed veritatis inquisitionem atque illustrationem sibi proponunt, non potest non videri res utilis diversas diversorum circa rerum naturas opiniones sub uno aspectu intueri. Neque tamen subest spes, quòd veritas aliqua purior ex illis aut similibus theoriis speranda ullo modo sit. Quemadmodùm enim eadem phænomena, et iidem calculi, et Ptolemæi principiis astronomicis et Copernici competunt; ita experientia ista vulgaris quâ utimur atque obvia rerum facies pluribus diversis theoriis se applicare potest, ubì ad rectam veritatis indagationem longè aliâ severitate opus fuerit. Eloquentèr enim Aristoteles; Infantes primò balbutientes quasvis mulieres appellare matres, post autem propriam matrem discernere; sic certè puerilis experientia omnem Philosophiam appellabit matrem, adulta verò matrem veram internoscet. Intereà juvabit Philosophias discre-

Digitized by Google

pantes (veluti diversas naturæ glossas quarum una fortassè uno loco, alia alio est emendatior) perlegere. Optârim igitur ex vitis Antiquorum Philosophorum, ex fasciculo Plutarchi de placitis eorum, ex citationibus Platonis, ex confutationibus Aristotelìs, ex sparsâ mentione quæ habetur in aliis libris tam ecclesiasticis quàm ethnicis (Lactantio, Philone, Philostrato, et reliquis) opus confici, cum diligentiâ et judicio, de Antiquis Philosophiis. Tale enim opus nondum exstare video. Attamen hìc moneo, ut hoc fiat distinctè, ita ut singulæ Philosophiæ seorsùm componantur et continuentur, non per titulos et fasciculos (quod Plutarchus fecit) excipiantur. Quævis enim Philosophia integra seipsam sustentat, atque dogmata ejus sibi mutuò et lumen et robur adjiciunt: quòd si distrahuntur, peregrinum quiddam et durum sonant. Certè quando apud Tacitum lego facta Neronis aut Claudii circumstantiis temporum, personarum, et occasionum vestita, nil video quod a probabilitate prorsùs abhorreat; cùm verò eadem lego in Suetonio Tranquillo per capita et communes locos, minimèque in serie temporis repræsentata, portenta quædam videntur et planè incredibilia. Neque absimilis est ratio Philosophiæ, quandò proponitur integra, et quandò in frusta concisa et dissecta. Neque verò ex hoc Placitorum Philosophiæ Kalendario nuperas theorias et dogmata excludo: sicut illam Theophrasti Paracelsi, eloquentèr in corpus quoddam et harmoniam philosophiæ redactam a Severino Dano; aut Telesii Consentini, qui Parmenidis philosophiam instaurans arma Peripateticorum in illos ipsos vertit; aut Patricii Veneti, qui Platonicorum fumos subli-

Digitized by Google

mavit; aut Gilberti popularis nostri, qui Philolaï dogmata reposuit; aut alterius cujuscunque, si modò dignus sit. Horum verò (quoniam volumina integra exstant) summæ tantùm indè conficiendæ, et cum ceteris conjungendæ. Atque de Physicâ cum Appendicibus hæc dicta sint.

Quantum ad Metaphysicam, assignavimus jam ei inquisitionem Caussarum Formalium et Finalium; quæ assignatio, quatenùs ad Formas, incassum facta videatur. Invaluit siquidem opinio atque inveteravit rerum formas essentiales, seu veras differentias, nullâ humanâ inveniri diligentiâ posse: quæ opinio interìm nobis elargitur, atque concedit, inventionem Formarum ex omnibus scientiæ partibus dignissimam esse quæ investigetur, si modò fieri possit ut reperiantur. Ad inventionis possibilitatem verò quod attinet, sunt certè ignavi regionum exploratores, qui ubì nil nisi cœlum et pontum vident, terras ultrà esse prorsùs negant. At manifestum est, Platonem virum sublimis ingenii quique veluti ex rupe excelsâ omnia circumspiciebat, in suâ de Ideis doctrinâ Formas esse verum scientiæ objectum vidisse; utcùnque sententiæ hujus verissimæ fructum amiserit, Formas penitùs a materiâ abstractas, non in materiâ determinatas contemplando et prensando: undè factum est, ut ad speculationes theologicas diverteret, quod omnem Naturalem suam Philosophiam infecit et polluit. Quòd sì diligentèr, seriò, et sincerè ad actionem et usum oculos convertamus, non difficile erit disquirere et notitiam assequi quæ sint illæ Formæ,

Digitized by Google

quarum cognitio res humanas miris modis locupletare et beare possit. Substantiarum enim Formæ (uno homine excepto, de quo Scriptura, " Formavit hominem de limo terræ, et spiravit in faciem ejus spiraculum vitæ," non ut de ceteris speciebus, " Producant aquæ, producat terra"), species inquam creaturarum, prout nunc per compositionem et transplantationem inveniuntur multiplicatæ, ita perplexæ sunt et complicatæ ut aut omninò de iis inquirere frustrà sit, aut inquisitio earum qualis esse potest seponi ad tempus, et postquam Formæ simplicioris naturæ ritè exploratæ sint et inventæ, tum demùm institui debeat. Quemadmodum enim nec facile esset, nec ullo modo utile, Formam soni investigare ejus qui verbum aliquod constituat, cùm verba compositione et transpositione litterarum sint infinita; at soni, qui litteram aliquam simplicem exprimat, Formam inquirere (quali scilicèt collisione, quali instrumentorum vocis applicatione, constituatur) comprehensibile est, immò facile, quæ tamen Formæ litterarum cognitæ ad Formas verborum illicò nos deducent: eâdem prorsùs ratione Formam inquirendo, leonis, quercûs, auri, immò etiàm aquæ aut aëris, operam quis luserit: formam verò inquirere Densi, Rari; Calidi, Frigidi; Gravis, Levis; Tangibilis, Pneumatici; Volatilis, Fixi; et similium tam Schematismorum qùam Motuum, quos in Physicâ tractandâ magnâ ex parte enumeravimus (et ' Formas Primæ Classis' appellare consuevimus), quique veluti litteræ alphabeti numero haud ita multi sunt, et

Digitized by Google

tamen Essentias et Formas omnium substantiarum conficiunt et sustinent; hoc est, inquam, illud ipsum quod conamur, quodque eam partem Metaphysicæ de quâ nunc inquirimus constituit et definit. Neque hæc officiunt, quominùs Physica easdem naturas consideret quoque (ut dictum est) sed tantùm quoad caussas fluxas. Exempli gratiâ, si de caussâ inquiratur albedinis in nive vel spumâ; rectè redditur, quòd sit subtilis intermixtio aëris cum aquâ, Hæc autem, longè abest, ut sit Forma albedinis, cùm aër etiam pulveri vitri aut crystalli intermixtus albedinem similitèr procreet, non minùs qùam si admisceatur aquæ: verùm caussa efficiens illa tantùm est, quæ nihil aliud quâm vehiculum est Formæ. At in Metaphysicâ si fiat inquisitio, hujusmodi quidpiam reperies; corpora duo diaphana intermixta, portionibus eorum opticis simplici ordine sive æqualitèr collocatis, constituere Albedinem. Hanc Metaphysicæ partem desiderari reperio. Nec mirum; quia illo inquirendi modo, qui hùc usque in usum venit nunquam in sæculum comparebunt rerum Formæ. Radix autem mali hujuś, ut et omnium, ea est; quòd homines et properè nimìs et nimìs longè ab experientiâ et rebus particularibus cogitationes suas divellere et abstrahere consueverunt, et suis meditationibus et argumentationibus se totos dedêre.

Usus autem hujus partis Metaphysicæ, quam desideratis annumero, duas ob caussas vel maximè excellit. Prima est, quòd scientiarum omnium officium sit et propria virtus, ut experientiæ ambages et itinera longa (quantum veritatis ratio permittit)

Digitized by Google

abbrevient, ac proïndè remedium veteri querimoniæ afferant, de 'Vitâ brevi et Arte longâ.' Illud verò optimè præstatur, axiomata scientiarum in magìs generalia, et quæ omni materiæ rerum individuarum competant, colligendo et uniendo. Sunt enim Scientiæ instar pyramidum, quibus Historia et Experientia tanquam basis unica substernuntur: ac proïndè basis Naturalis Philosophiæ est Historia Naturalis; tabulatum primum a basi est Physica, vertici proximum Metaphysica; ad conum quod attinet et punctum verticale (opus quod operatur Deus a principio usque ad finem; summariam nempè naturæ legem), hæsitamus meritò, an humana possit ad illud inquisitio pertingere. Ceterùm hæc tria veræ sunt Scientiarum contabulationes, suntque apud homines propriâ scientiâ inflatos et theomachos tanquam tres moles giganteæ;

"Ter sunt conati imponere Pelio Ossam,
Scilicèt atque Ossæ frondosum involvere Olympum:"

apud eos verò qui seipsos exinanientes omnia ad Dei gloriam referunt, tanquam trina illa acclamatio, Sancte, Sancte, Sancte. Sanctus enim Deus in multitudine operum suorum, sanctus in ordine eorum, sanctus in unione. Quare speculatio illa Parmenidis et Platonis, quamvis in illis nuda fuerit speculatio, excelluit tamen; "Omnia per scalam quandam ad unitatem ascendere." Atque illa demùm scientia ceteris est præstantior, quæ humanum intellectum minimùm multiplicitate onerat; quam liquet esse Metaphysicam, quippè quæ contemplatur præcipuè

Digitized by Google

simplices illas rerum Formas (quas superiùs Formas Primæ Classis nominavimus): quandoquidem, licèt numero paucæ, tamen commensurationibus et cöordinationibus suis omnem varietatem constituunt.

Secunda res, quæ hanc Metaphysicæ partem de Formis nobilitat, hæc nimirùm est; quòd potestatem humanam emancipet maximè et liberet, eamque in amplissimum et apertissimum operandi campum educat. Nam Physica per angustos et impeditos calles humanam operam dirigit, Naturæ ordinariæ flexuosos tramites imitata: sed latæ undìque sunt sapientibus viæ; Sapientiæ nimirùm (quæ a veteribus 'rerum divinarum et humanarum scientia' definiebatur) mediorum copia et varietas semper suppetit. Caussæ enim Physicæ novis inventis, in simili materiâ, lucem et ansam præbent. At qui Formam aliquam novit, novit etiam ultimam possibilitatem superinducendi naturam illam in omnigenam materiam, eoque minùs inter operandum restringitur et alligatur vel ad materiæ basim, vel ad conditionem efficientis. Quod genus scientiæ elegantèr describit etiam Salomon, etsi sensu magìs divino; "Non arctabuntur gressus tui, et currens non habebis offendiculum. Intelligit scilicèt Sapientiæ vias nec angustiis, nec obicibus, obnoxias esse.

Metaphysicæ pars secunda est Finalium Caussarum inquisitio, quam non ut prætermissam sed ut malè còllocatam notamus. Solent enim inquiri inter Physica, non inter Metaphysica. Quanquam si ordinis hoc solum vitium esset, non mihi fuerit tanti: ordo enim ad illustrationem [illegible] que est ex

Digitized by Google

substantiâ Scientiarum. At hæc ordinis inversio defectum insignem peperit, et maximam Philosophiæ induxit calamitatem. Tractatio enim caussarum finalium in Physicis inquisitionem caussarum physicarum expulit et dejecit; effecitque ut homines in istiusmodi speciosis et umbratilibus caussis acquiescerent, nec inquisitionem caussarum realium et verè Physicarum strenuè urgerent, ingenti Scientiarum detrimento. Etenim reperio hoc factum esse, non solùm a Platone, qui in hoc littore semper anchoram figit; verùm etiam ab Aristotele, Galeno, et aliis, qui sæpissimè etiam ad illa vada impingunt. Etenim qui caussas adduxerit hujusmodi, " palpebras cum pilis pro sepi et vallo esse ad munimentum oculorum, aut corii in animalibus firmitudinem esse ad propellendos calores et frigora, aut ossa pro columnis et trabibus a naturâ induci quibus fabrica corporis innitatur, aut folia arborum emitti quo fructus minùs patiantur a sole et vento, aut nubes in sublimi fieri ut terram imbribus irrigent, aut terram densari et solidari ut statio et mansio sit animalium," et alia similia; is in Metaphysicis non malè ista allegârit, in Physicis autem nequaquam. Immò, quod cœpimus dicere, hujusmodi sermonum discursus (instar remorarum, uti fingunt, navibus adhærentium) Scientiarum quasi velificationem et progressum retardârunt, ne cursum suum tenerent et ulteriùs progrederentur; et jampridem effecerunt ut Physicarum caussarum inquisitio neglecta deficeret ac silentio præteriretur. Quapropter Philosophia Naturalis Democriti et aliorum, qui Deum et Mentem a fabricâ rerum amoverunt, et

Digitized by Google

structuram universi infinitis naturæ prælusionibus et tentamentis (quas uno nomine Fatum aut Fortunam vocabant) attribuerunt, et rerum particularium caussas materiæ necessitati sine intermixtione Caussarum finalium assignârunt, nobis videtur (quantum ex fragmentis et reliquiis philosophiæ eorum conjicere licet) quatenùs ad caussas Physicas, multò solidior fuisse et altiùs in naturam penetrâsse quàm illa Aristotelis et Platonis; hanc unicam ob caussam, quòd illi in caussis finalibus nunquam operam triverunt, hi autem eas perpetuò inculcârunt. Atque magìs in hâc parte accusandus Aristoteles quàm Plato, quandoquidem fontem caussarum finalium Deum scilicèt omiserit, et Naturam pro Deo substituerit; caussasque ipsas finales potiùs ut logicæ amator, quàm theologiæ, amplexus sit. Neque hæc eò dicimus quòd caussæ illæ finales veræ non sint, et inquisitione admodùm dignæ, in speculationibus Metaphysicæ; sed quia, dum in Physicarum caussarum possessiones excurrunt, et irruunt, miserè eam provinciam depopulantur et vastant. Alioquìn, si modò intra terminos suos coërceantur, magnoperè hallucinantur quicunque eas Physicis caussis adversari aut repugnare putent. Nam caussa reddita, qùod 'palpebrarum pili oculos muniant,' nequicquam sanè repugnat alteri illi, quòd pilositas soleat contingere humiditatum orificiis.

"Muscosi fontes, &c."

Neque caussa reddita, quòd 'coriorum in ani[illegible]bus firmitudo pertinet ad cœli injurias propul[illegible] adversatur illi alteri, quòd illa firmitu[illegible] tractionem pororum in extimis corpo[illegible]

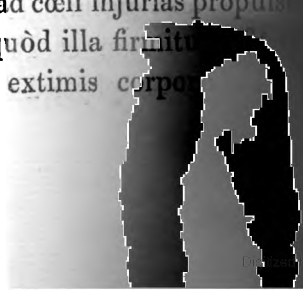

substantiâ Scientiarum. At hæc ordinis inv[illegible] conspi-
fectum insignem peperit, et maximam P[illegible] altera
induxit calamitatem. Tractatio enim ca[illegible]em deno-
nalium in Physicis inquisitionem caussaru[illegible] Providen-
rum expulit et dejecit; effecitque ut [illegible], sed potiùs
istiusmodi speciosis et umbratilibus cau[illegible]evehit. Nam
cerent, nec inquisitionem caussarum re[illegible] fuerit multò
Physicarum strenuè urgerent, ingenti[illegible]orum ad suos
detrimento. Etenim reperio hoc fac[illegible]
solùm a Platone, qui in hoc littore se[illegible] quæ ipse
figit; verùm etiam ab Aristotele, Gale[illegible]),
sæpissimè etiam ad illa vada impingu[illegible]
caussas adduxerit hujusmodi, " palp[illegible]
pro sepi et vallo esse ad munimentu[illegible] dicit,
corii in animalibus firmitudinem esse[illegible]
calores et frigora, aut ossa pro col[illegible] Subjicit
a naturâ induci quibus fabrica corp[illegible] im-
folia arborum emitti quo fructus [illegible], sol-
sole et vento, aut nubes in subl[illegible]
imbribus irrigent, aut terram d[illegible]isset,
statio et mansio sit animalium,"[illegible] et
Metaphysicis non malè ista al[illegible] eò usque
autem nequaquam. Immò, q[illegible] cùm
hujusmodi sermonum discurs[illegible]
uti fingunt, navibus adhæren[illegible]
velificationem et progressum[illegible]
suum tenerent et ulteriùs pro[illegible]
dem effecerunt ut Physicar[illegible]
neglecta deficeret ac silentio[illegible]
tèr Philosophia Naturalis D[illegible]
Deum et Mentem a fabri[illegible]

Digitized by Google

... et Mecha-
... recte, in
... secundum.

..., in Mechani-
... Specula-
... Magiæ: et
... duæ Opera-
...marum, et Caussis

...liter in duas partes
...e quâdam. Subjicitur
...riori Doctrinæ Specula-
...et inquisitio Caussarum
...n producit Mechanicam ;
...isitio Formarum producit
...arum Finalium inquisitio
...virgo Deo consecrata nihil
... esse et Mechanicam sæpiùs
...perariam, quæ a Physicâ non
... hanc in Historiam Naturalem
...hilosophiâ Naturali segregamus.
... de eâ Mechan... cum Caussis
...ta est. Ve... en intervenit
...ica, quæ nec ... operaria est,
...hiam prop... it. Operum
... quæ in ... notitiam
...unt ... manus

Digitized by Google

et deprædationem aëris; et sic de reliquis: conspirantibus optimè utrisque caussis, nisi quod altera intentionem, altera simplicem consecutionem denotet. Neque verò ista res in dubium vocat Providentiam Divinam, aut ei quidquam derogat, sed potiùs eandem miris modis confirmat et evehit. Nam sicut in rebus civilibus prudentia politica fuerit multò altior et mirabilior, si quis operâ aliorum ad suos fines et desideria abuti possit, quibus tamen nihil consilii sui impertit (ut interìm ea agant quæ ipse velit, neutiquam verò se hoc facere intelligant), quàm si consilia sua cum administris voluntatis suæ communicaret; sic Dei sapientia effulget mirabiliùs cùm Natura aliud agit, Providentia aliud elicit, quàm si singulis schematibus et motibus naturalibus Providentiæ characteres essent impressi. Scilicèt Aristoteli, postquàm Naturam finalibus caussis impregnâsset, "Naturamque nihil frustrà facere, suique voti semper esse compotem" (si impedimenta abessent), et hujusmodi multa eò spectantia posuisset, ampliùs Deo non fuit opus. At Democritus et Epicurus, cùm atomos suas prædicabant, eò usque a subtilioribus nonnullis tolerabantur; verùm cùm ex eorum fortuito concursu fabricam ipsam rerum absque mente coäluisse assererent, ab omnibus risu excepti sunt. Adeò ut tantum absit ut caussæ Physicæ homines a Deo et Providentiâ abducant, ut contra potiùs philosophi illi, qui in iisdem eruendis occupati fuerunt, nullum exitum rei reperiant nisi postremò ad Deum et Providentiam confugiant. Atque hæc de Metaphysicâ dicta sint, cujus partem

Digitized by Google

de caussis finalibus in libris et Physicis et Metaphysicis tractatam non negaverim; in his rectè, in illis perperàm propter incommodum indè secutum.

CAPUT V.

Partitio Operativæ Doctrinæ de Naturâ, in Mechanicam et Magiam; quæ respondent partibus Speculativæ; Physicæ Mechanica, Metaphysicæ Magia: et Expurgatio vocabuli Magiæ. Appendices duæ Operativæ; Inventarium Opum Humanarum, et Catalogus Polychrestorum.

Operativam de Naturâ similitèr in duas partes dividemus, idque ex necessitate quâdam. Subjicitur enim hæc divisio divisioni priori Doctrinæ Speculativæ: Physica siquidem et inquisitio Caussarum Efficientium et Materialium producit Mechanicam; at Metaphysica et Inquisitio Formarum producit Magiam. Nam Caussarum Finalium inquisitio sterilis est, et tanquam virgo Deo consecrata nihil parit. Neque nos fugit esse et Mechanicam sæpiùs merè empiricam et operariam, quæ a Physicâ non pendeat; verùm hanc in Historiam Naturalem conjecimus, a Philosophiâ Naturali segregamus. Loquimur tantùm de eâ Mechanicâ, quæ cum Caussis Physicis conjuncta est. Veruntamen intervenit quædam Mechanica, quæ nec prorsùs operaria est, neque tamen philosophiam propriè attingit. Operum enim inventa omnia, quæ in hominum notitiam venerunt, aut casu occurrerunt et deinceps per manus

Digitized by Google

tradita sunt, aut de industriâ quæsita. Quæ autem intentionalitèr inventa sunt, illa aut per caussarum et axiomatum lucem eruta sunt, aut per extensionem quandam vel translationem vel compositionem inventorum priorum deprehensa: quæ magìs ingeniosa quædam res est et sagax, quàm philosophica. Hanc verò partem, quam neutiquam contemnimus, non multò post, cùm de Experientiâ Litteratâ inter Logica tractabimus, cursìm perstringemus. Enimverò Mechanicam, de quâ nunc agimus, tractavit Aristoteles promiscuè, Hero in Spiritualibus, etiam Georgius Agricola scriptor recens diligentèr admodùm in Mineralibus, aliique quamplurimi in subjectis particularibus; adeò ut non habeam quod dicam de omissis in hâc parte; nisi quòd Mechanica promiscua secundum exemplum Aristotelis diligentiùs debuissent continuari per labores recentiorum, præsertìm cum delectu eorum Mechanicorum, quorum aut caussæ magìs obscuræ aut effectus magìs nobiles. Verum qui in hisce insistunt quasi oras tantùm maritimas perreptant,

——— " premendo littus iniquum :"

meo siquidem judicio vix possit aliquid in Naturâ radicitùs verti aut innovari, vel per casus aliquos fortuitos, vel per tentamenta [illegible]mentorum, vel ex luce Caussarum Physicaru[illegible]lumm[illegible]r inventionem Formarum. Si [illegible]ide[illegible] partem Metaphysicæ quæ de F[illegible]p[illegible] sequitur ut Naturalis etiam Ma[illegible] relativa, similitèr desideretur. [illegible] postulandum videt[illegible]ocabulu[illegible]

Digitized by Google

deteriorem partem jampridem acceptum, antiquo et honorifico sensui restituatur. Etenim Magia apud Persas pro sapientiâ sublimi, et scientiâ consensuum rerum universalium, accipiebatur; atque etiam tres illi reges, qui ab Oriente ad Christum adorandum venerunt, Magorum nomine vocabantur. Nos verò eam illo in sensu intelligimus, ut sit scientia quæ cognitionem Formarum Abditarum ad opera admiranda deducat, atque quod dici solet activa cum passivis conjungendo magnalia Naturæ manifestet. Nam quantum ad Naturalem Magiam (quæ in libris plurimorum volitat) credulas quasdam et superstitiosas traditiones et observationes de Sympathiis et Antipathiis rerum, atque de occultis et specificis proprietatibus complectentem cum frivolis ut plurimùm experimentis, potiùs occultandi artificio et larvâ quàm reipsà admirandis; non erraverit sanè, qui eam dixerit a scientiâ quam quærimus tantum distare, quoad veritatem naturæ, quantum libri rerum gestarum Arthuri ex Britanniâ aut Hugonis Burdegalensis et hujusmodi heroüm umbratilium differunt a Cæsaris Commentariis, quoad veritatem historicam. Manifestum enim est Cæsarem majora reverà perpetrâsse, quàm illi de heroïbus suis confingere ausi sunt, sed modis faciendi minimè fabulosis. Hujusmodi doctrinas benè adumbravit fabula de Ixione; m Junonis, potentiæ Deæ, concubitum animo naret, cum evanidâ nube rem habuit, ex os et C as progenuit. Sic qui nti c feruntur ad ea, quæ nt et nebulas cernere

Digitized by Google

tradita sunt, aut de industriâ quæsita. Quæ autem intentionalitèr inventa sunt, illa aut per caussarum et axiomatum lucem eruta sunt, aut per extensionem quandam vel translationem vel compositionem inventorum priorum deprehensa: quæ magìs ingeniosa quædam res est et sagax, quàm philosophica. Hanc verò partem, quam neutiquam contemnimus, non multò post, cùm de Experientiâ Litteratâ inter Logica tractabimus, cursìm perstringemus. Enimverò Mechanicam, de quâ nunc agimus, tractavit Aristoteles promiscuè, Hero in Spiritualibus, etiam Georgius Agricola scriptor recens diligentèr admodùm in Mineralibus, aliique quamplurimi in subjectis particularibus; adeò ut non habeam quod dicam de omissis in hâc parte; nisi quòd Mechanica promiscua secundum exemplum Aristotelis diligentiùs debuissent continuari per labores recentiorum, præsertìm cum delectu eorum Mechanicorum, quorum aut caussæ magìs obscuræ aut effectus magìs nobiles. Verum qui in hisce insistunt quasi oras tantùm maritimas perreptant,

——— " premendo littus iniquum :"

meo siquidem judicio vix possit aliquid in Naturâ radicitùs verti aut innovari, vel per casus aliquos fortuitos, vel per tentamenta experimentorum, vel ex luce Caussarum Physicarum, sed solummodò per inventionem Formarum. Si igitur desiderari eam partem Metaphysicæ quæ de Formis agit posuimus, sequitur ut Naturalis etiam Magia, quæ ad eam est relativa, similitèr desideretur. Verùm hoc loco postulandum videtur, ut vocabulum istud Magiæ, in

Digitized by Google

deteriorem partem jampridem acceptum, antiquo et honorifico sensui restituatur. Etenim Magia apud Persas pro sapientiâ sublimi, et scientiâ consensuum rerum universalium, accipiebatur; atque etiam tres illi reges, qui ab Oriente ad Christum adorandum venerunt, Magorum nomine vocabantur. Nos verò eam illo in sensu intelligimus, ut sit scientia quæ cognitionem Formarum Abditarum ad opera admiranda deducat, atque quod dici solet activa cum passivis conjungendo magnalia Naturæ manifestet. Nam quantum ad Naturalem Magiam (quæ in libris plurimorum volitat) credulas quasdam et superstitiosas traditiones et observationes de Sympathiis et Antipathiis rerum, atque de occultis et specificis proprietatibus complectentem cum frivolis ut plurimùm experimentis, potiùs occultandi artificio et larvâ quàm reipsà admirandis; non erraverit sanè, qui eam dixerit a scientiâ quam quærimus tantum distare, quoad veritatem naturæ, quantum libri rerum gestarum Arthuri ex Britanniâ aut Hugonis Burdegalensis et hujusmodi heroüm umbratilium differunt a Cæsaris Commentariis, quoad veritatem historicam. Manifestum enim est Cæsarem majora reverà perpetrâsse, quàm illi de heroïbus suis confingere ausi sunt, sed modis faciendi minimè fabulosis. Hujusmodi doctrinas benè adumbravit fabula de Ixione; qui cùm Junonis, potentiæ Deæ, concubitum animo sibi designaret, cum evanidâ nube rem habuit, ex quâ Centauros et Chimæras progenuit. Sic [illegible] insanâ et impotenti cupiditate feruntur ad ea, [illegible] per imaginationis tantùm fumos et nebulas [illegible]

Digitized by Google

se putant, loco operum nil aliud quàm spes inanes, et deformia quædam ac monstrosa spectra suscipient. Hujus autem Magiæ Naturalis, levis et degeneris, operatio super homines similis est soporiferis quibusdam medicamentis, quæ somnum conciliant, atque insupèr inter dormiendum læta et placentia somnia immittunt. Primò enim intellectum humanum in soporem conjecit, canendo proprietates specificas et virtutes occultas, et tanquam cœlitùs demissas, et per traditionum susurros solummodò perdiscendas; undè homines ad veras caussas eruendas et indagandas non ampliùs excitantur et evigilant, sed in hujusmodi otiosis et credulis opinionibus acquiescunt: deindè verò innumera commenta grata, et qualia quis optaret maximè, instar somniorum insinuat. Atque operæ pretium est notare in illis Scientiis, quæ nimium trahunt ex phantasiâ et fide (quales sunt Magia ista levis, de quâ nunc loquimur, Alchemia, Astrologia, et aliæ consimiles), media sua et theoriam solere esse magìs monstrosa, quàm finis ipse est, et actio quò tendunt. Versio argenti, aut argenti vivi, aut alicujus alterius metalli in aurum, res creditu dura: attamen longè verisimilius est ab homine, qui ponderis, coloris flavi, malleabilis et extensibilis, fixi etiam et volatilis naturas cognitas et perspectas habuerit, quique similitèr prima mineralium semina et menstrua diligentèr introspexerit, posse aurum multâ et sagaci molitione tandem produci; quàm quòd pauca Elixiris grana, paucis momentis, alia metalla in aurum vertere valeant per activitatem ejusdem Elixiris, quæ naturam scilicèt

Digitized by Google

perficere et omni impedimento liberare possit. Similitèr senectutis retardatio, aut gradûs alicujus juventutis instauratio, non facilè fidem reperiat : attamen longè verisimilius est ab homine, qui naturam arefactionis et spirituum super solida corporis deprædationes benè nôrit, quique naturam assimilationis atque alimentationis vel perfectioris vel pravioris perspexerit, naturam etiam spirituum et quasi flammæ corporis aliàs ad consumendum appositæ aliàs ad reparandum notârit, posse per diætas, balnea, unctiones, medicinas proprias, accommodata etiam exercitia, et similia, vitam prolongari aut vigorem juventutis aliquâ ex parte renovari ; quàm quòd hoc fieri possit per guttas pauculas, aut scrupulos alicujus pretiosi liquoris aut quintessentiæ. Rursùs, ex astris fata elici posse non statìm aut facilè homines consenserint : illa verò, quòd hora nativitatis (quæ sæpissimè ex pluribus accidentibus naturalibus vel acceleratur vel differtur) vitæ totius fortunam regat, aut quòd hora quæstionis sit cum re ipsâ quæ quæritur confatalis, meras nugas dixeris. Attamen tanta exercet humanum genus impotentia et intemperies, ut non solùm quæ fieri non possunt sibi spondeant, sed etiam maximè ardua sine molestiâ aut sudore, tanquam feriantes, se adipisci posse confidant. Verùm de Magiâ hactenùs ; cujus et vocabulum ipsum ab infamiâ vindicavimus, et speciem veram a falsâ et ignobili segregavimus.

Hujus verò partis, operativæ scilicèt de Naturâ, duæ sunt Appendices, magni utraque pretii. Prima est, ut fiat Inventarium opum humanarum, quo

Digitized by Google

excipiantur et brevitèr enumerentur omnia homĭnum bona et fortunæ (sive sint ex fructibus et proventibus naturæ, sive artis) quæ jam habentur, et quibus homines fruuntur: adjectis iis quæ olìm innotuisse constat, nunc autem periêrunt; ad hunc finem, ut qui ad nova inventa accingitur, de jam inventis et exstantibus negotium sibi non facessat. Hoc verò Inventarium magìs erit artificiosum magìsque etiam utile, si quæ communi hominum opinione impossibilia reputantur in unoquoque genere adjunxeris; atque unà proxima impossibilibus, quæ tamen habentur, copules: ut alterum humanam inventionem acuat, alterum quadantenùs dirigat; utque ex his optativis et potentialibus activa promptiùs deducantur. Secunda est, ut fiat Kalendarium eorum experimentorum, quæ maximè Polychresta sunt et ad aliorum inventionem faciunt et ducunt. Exempli gratiâ; experimentum artificialis conglaciationis aquæ, per glàciem cum sale nigro, ad infinita pertinet: hoc enim modum condensationis secretum revelat, quo homini nihil est fructuosius. Præstò enim est ignis ad rarefactiones; verùm in condensationibus laboratur. Plurimum autem facit ad inveniendi compendium, si hujusmodi Polychresta proprio Catalogo excipiantur.

Digitized by Google

CAPUT VI.

De magnâ Philosophiæ Naturalis, tam Speculativæ quàm Operativæ, Appendice Mathematicâ ; quòdque inter Appendices potiùs poni debet, quàm inter Scientias Substantivas. Partitio Mathematicæ, in Puram et Mixtam.

Optimè Aristoteles, Physicam et Mathematicam generare Practicam sive Mechanicam. Quare, cùm jam tam Speculativam quàm Operativam partem doctrinæ de Naturâ tractaverimus, locus est ut de Mathematicâ dicamus, quæ ad utramque est scientia auxiliaris. Hæc siquidem, in Philosophiâ receptâ, Physicæ et Metaphysicæ pars tertia adjungitur: at nobis ista retractantibus et recolentibus, si eam ut scientiam substantivam et principalem designare in animo esset, magìs consentaneum videretur, et rei ipsius naturæ et ordinis perspicuitati, ut constitueretur tanquam portio Metaphysicæ. Quantitas enim (quæ subjectum est Mathematicæ) materiæ applicata veluti dosis Naturæ est, et plurimorum effectuum in rebus naturalibus caussativa; ideòque inter Formas Essentiales numeranda est. Figuræ autem et Numerorum potentia in tantum apud antiquos valere visa est, ut Democritus principia varietatis rerum in figuris atomorum præcipuè collocaverit; at Pythagoras naturam rerum ex numeris constitui asseruerit. Illud interìm verum est, quantitatem inter Formas Naturales (quales nos eas intelligimus) omnium maximè esse abstractam, et a materiâ separabilem:

Digitized by Google

quod ipsum in caussâ fuit, cur et diligentiùs exculta et acriùs inquisita ab hominibus fuerit quàm aliæ quæcunque Formæ, quæ omnes in materiâ magìs sunt immersæ. Cùm enim id hominum animis planè insitum sit (plurimo certè cum Scientiarum detrimento) ut generalium quasi campis liberis magìs quàm particularium silvis et septis delectentur, nil repertum est Mathematicis gratius et jucundius, quo appetitus iste exspatiandi et meditandi expleretur. Etsi autem hæc vera sint, nobis tamen qui non tantùm veritati et ordini, verùm etiam usui et commodis hominum consulimus, satius demùm visum est Mathematicas, cùm et in Physicis et in Metaphysicis et in Mechanicis et in Magicis plurimùm polleant, ut omnium appendices et copias auxiliares designare. Quod etiam quodammodo facere compellimur, propter delicias et fastum Mathematicorum, qui hanc scientiam Physicæ ferè imperare discupiant. Nescio enim quo fato fiat ut Mathematica et Logica, quæ ancillarum loco erga Physicam se gerere debeant, nihilominùs certitudinem suam præ eâ jactantes dominatum contrà exercere præsumant. Verùm de loco et dignitate hujus scientiæ minùs curandum, de re ipsâ videamus.

Mathematica aut Pura est, aut Mixta. Ad Puram referuntur Scientiæ, quæ circa Quantitatem occupatæ sunt, a materiâ et axiomatibus physicis penitùs abstractam. Eæ duæ sunt, Geometria et Arithmetica; Quantitatem altera Continuam, altera Discretam tractans. Quæ duæ artes magno certè cum acumine et industriâ inquisitæ et tractatæ sunt: veruntamen et

Digitized by Google

Euclidis laboribus in Geometricis nihil additum est a sequentibus, quod intervallo tot sæculorum dignum sit, et doctrina de Solidis nec a veteribus nec a modernis pro rei usu et excellentiâ instructa et aucta est. In Arithmeticis autem, nec satìs varia et commoda inventa sunt supputationum compendia, præsertìm circa progressiones quarum in Physicis usus est non mediocris, nec Algebra benè consummata est; atque Arithmetica illa Pythagorica et mystica, quæ ex Proclo et reliquiis quibusdam Euclidis cœpit instaurari, exspatiatio quædam speculationis est. Hoc enim habet ingenium humanum, ut cùm ad solida non sufficiat, in supervacaneis se atterat. Mixta habet pro subjecto axiomata et portiones physicas: Quantitatem autem considerat, quatenùs est ad ea elucidanda et demonstranda et actuanda auxiliaris. Multæ siquidem Naturæ partes nec satìs subtilitèr comprehendi, nec satìs perspicuè demonstrari, nec satìs dextrè et certò ad usum accommodari possint, sine ope et interventu Mathematicæ. Cujus generis sunt Perspectiva, Musica, Astronomia, Cosmographia, Architectura, Machinaria, et nonnullæ aliæ. Ceterùm in Mathematicis Mixtis integras aliquas portiones desideratas jam non reperio, sed multas in posterum prædico, si homines non ferientur. Prout enim Physica majora indiès incrementa capiet, et nova axiomata educet; eò Mathematicæ operâ novâ in multis indigebit, et plures demùm fient Mathematicæ Mixtæ.

Jam autem doctrinam de Naturâ pertransivimus, et Desiderata in ipsâ notavimus. Quâ in re, si a

Digitized by Google

priscis et receptis opinionibus discesserimus, eoque nomine contradicendi ansam cuiquam præbuerimus, quod ad nos attinet, ut dissentiendi studium longè a nobis abest, ita etiam et contendendi consilium. Si hæc vera sunt,

" Non canimus surdis, respondent omnia silvæ ;"

vox naturæ ingeminabit, etsi vox hominum reclamet. Quemadmodum autem Alexander Borgia dicere solebat, de Expeditione Gallorum Neapolitanâ, " eos venisse cum cretâ in manibus quò diversoria sua notarent, non cum armis ut perrumperent ;" sic nobis magìs cordi est pacificus veritatis ingrèssus, ubì quasi cretâ consignentur animi qui tantum hospitem excipere possint, quàm qui pugnax est viamque sibi per contentiones et lites sternat. Absolutis igitur duabus partibus Philosophiæ, de Numine et de Naturâ, restat tertia de Homine.

Digitized by Google

FRANCISCI BACONI

BARONIS

DE

VERULAMIO,

VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE

DIGNITATE ET AUGMENTIS SCIENTIARUM.

LIBER QUARTUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Doctrinæ de Homine, in Philosophiam Humanitatis et Civilem. Partitio Philosophiæ Humanitatis, in Doctrinam circa Corpus Hominis, et Doctrinam circa Animam Hominis. Constitutio unius Doctrinæ generalis de Naturâ, sive de Statu Hominis. Partitio Doctrinæ de Statu Hominis, in Doctrinam de Personâ Hominis, et de Fœdere Animi et Corporis. Partitio Doctrinæ de Personâ Hominis, in Doctrinam de Miseriis Hominis, et de Prærogativis. Partitio Doctrinæ de Fœdere, in Doctrinam de Indicationibus, et de Impressionibus. Assignatio Physiognomiæ, et Interpretationis Somniorum Naturalium Doctrinæ de Indicationibus.

Si quis me, Rex optime, ob aliquid eorum quæ proposui, aut deincèps proponam, impetat aut vulneret

Digitized by Google

(præterquàm quòd intra præsidia Majestatis tuæ tutus esse debeam), sciat is se contra morem et disciplinam militiæ facere. Ego enim, buccinator tantùm, pugnam non ineo; unus fortassè ex iis de quibus Homerus,

Χαιρετε κηρυκες, Διος αγγελοι ηδε και ανδρων:

hi enim inter hostes, etiam infensissimos et acerbissimos, ultrò citròque inviolati ubìque commeabant. Neque verò nostra buccina homines advocat et excitat, ut se mutuò contradictionibus proscindant, aut secum ipsi prælientur et digladientur; sed potiùs ut pace inter ipsos factâ conjunctis viribus se adversus naturam rerum comparent, ejusque edita et munita capiant et expugnent, atque fines imperii humani (quantum Deus Opt. Max. pro bonitate suâ indulserit) proferant.

Veniamus nunc ad eam scientiam, ad quam nos ducit oraculum antiquum; nempè ad scientiam nostri. Cui, quo magìs nostrâ intersit, eò incumbendum est diligentiùs. Hæc scientia homini pro fine est Scientiarum; at naturæ ipsius portio tantùm. Atque hoc pro regulâ ponatur generali; quòd Scientiarum partitiones intelligantur et adhibeantur, ut Scientias potiùs signent aut distinguant quàm secent et divellant; ut perpetuò evitetur solutio continuitatis in Scientiis. Hujus etenim contrarium particulares Scientias steriles reddidit, inanes, et erroneas; dum a fonte et fomite communi non aluntur, sustentantur, et rectificantur. Sic videmus Ciceronem oratorem de Socrate et ejus scholâ conquerentem, quòd hic primus Philosophiam a Rhetoricâ disjunxerit; undè facta sit Rhetorica ars loquax et inanis. Constat

Digitized by Google

similitèr sententiam Copernici de rotatione terræ (quæ nunc quoque invaluit), quia phænomenis non repugnat, ab astronomicis principiis non posse revinci; a Naturalis tamen Philosophiæ principiis, rectè positis, posse. Artem denìque Medicam videmus, si a Naturali Philosophiâ destituatur, empiricorum praxi haud multùm præstare.

Hoc igitur posito, accedamus ad doctrinam de Homine. Ea duplex est. Aut enim contemplatur hominem segregatum, aut congregatum atque in societate. Alteram harum Philosophiam Humanitatis, alteram Civilem vocamus. Philosophia Humanitatis, sive Humana, ex partibus similibus illis, ex quibus homo ipse, consistit; nempè ex Scientiis quæ circa Corpus, et ex Scientiis quæ circa Animam versantur. Verùm priusquàm distributiones particulares persequamur, constituamus scientiam unam generalem de Naturâ et statu Hominis: digna enim certè res est, ut emancipetur hæc Scientia, et in Scientiam seorsùm redigatur. Conficitur autem illa ex iis rebus, quæ sunt tam corpori quàm animæ communes. Rursùs, hæc Scientia de Naturâ et Statu Hominis distribui potest in duas partes; attribuendo alteri Naturam Hominis indivisam alteri Vinculum ipsum Animæ et Corporis: quarum primam doctrinam de Personâ Hominis, secundam doctrinam de Fœdere vocabimus. Liquet autem hæc omnia, cùm sint communia et mixta, primæ illi divisioni Scientiarum circa Corpus et Scientiarum circa Animam versantium assignari non potuisse.

Digitized by Google

Doctrina de Personâ Hominis duas res præcipuè complectitur; contemplationes scilicèt de Miseriis humani generis, et de ejusdem Prærogativis sive Excellentiis. Atque deploratio humanarum ærumnarum elegantèr et copiosè a compluribus adornata est, tam in scriptis philosophicis quàm theologicis, estque res et dulcis simul et salubris.

At illa altera de Prærogativis digna visa res nobis, quæ inter Desiderata proponatur. Elegantissimè certè Pindarus (ut plerùmque solet) inter laudandum Hieronem ait, "eum decerpere summitates ex omnibus virtutibus." Equidem plurimùm ad magnanimitatem et humanum decus conferre posse putarem, si ultimitates (ut loquuntur Scholastici) sive summitates, ut Pindarus, humanæ naturæ colligerentur, præcipuè ex historiæ fide; illud est, quid ultimum et supremum fuerit quò unquam humana natura per se ascenderit, in singulis et corporis et animi dotibus. Quanta res, quæ de Cæsare narratur, quod amanuensibus quinque simul dictare suffecerit? Quin et exercitationes illæ antiquorum rhetorum, Protagoræ, Gorgiæ; etiam philosophorum, Callisthenis, Posidonii, Carneadis (ut de quovis themate in utramque partem ex tempore disserere elegantèr et copiosè potuerint) ingenii humani vires haud parùm nobilitant. Res autem usu minor, at ostentatione et facultate fortassè major, quam de Archiâ magistro suo memorat Cicero; "eum magnum numerum optimorum versuum, de iis rebus quæ tum agerentur, potuisse dicere ex tempore." Tot millibus hominum nomina reddere potuisse Cyrum

Digitized by Google

aut Scipionem, magnum memoriæ decus. At virtutum moralium palmæ non minùs celebres, quàm intellectualium. Quantam rem in exercitio patientiæ exhibet historia illa vulgata de Anaxarcho, qui quæstioni et tormentis subjectus linguam (indicii spem) dentibus præscidit, et in os tyranni exspuit? Neque tolerantiâ cedit (licèt dignitate plurimùm), quod sæculo nostro accidit in Burgundo quodam, Principis Aurasionensis interfectore. Is virgis ferreis flagellatus, et forcipibus ignitis laceratus, nullum prorsùs gemitum edidit: quinetiam cùm fortè fractum aliquid desupèr in caput adstantis cujuspiam incideret, ustulatus jam nebulo et in mediis tormentis risit; qui tamen paullò antè, cùm cincinni capillitii quos gestabat tonderentur, fleverat. Animi quoque mira serenitas et securitas, sub ipsum tempus mortis, in pluribus enituit; qualis fuit illa centurionis apud Tacitum. Is cùm a milite, qui eum ex imperato occisurus esset, juberetur ut cervicem porrigeret fortitèr, " Utinam (inquit ille) tu tam fortitèr ferias." At Jöannes Dux Saxoniæ, cùm inter ludum scacchorum diploma, quo nex ejus in posterum diem mandabatur, allatum esset, adstantem quendam ad se vocavit, et subridens; " Specta," inquit, " num non potiores partes ludi hujus teneam: iste enim (ad collusorem innuens), me mortuo, jactabit suas potiores partes fuisse." Noster verò Morus, Angliæ Cancellarius, cùm pridiè quo moriturus esset tonsor ad eum veniret (missus scilicèt ad hoc, ne fortè capillitio promisso esset apud populum in spectaculo miserabilior) eumque interrogaret, ' Num tonderi placeret?'

Digitized by Google

renuit, atque ad tonsorem versus; "Mihi," inquit, "cum rege de capite meo controversia est: antequàm verò illa terminata fuerit, sumptus in illud non faciam." Quin et idem sub ipsum mortis articulum, postquàm jam caput in truncum fatalem reclinâsset, rursùs se paullulùm erexit, et barbâ quæ ei erat promissior lenitèr amotâ; "At certè hæc," inquit, "non offendit regem." Verùm, ne hoc loco longiores simus, satìs patet quid velimus; nempè ut miracula naturæ humanæ, viresque ejus et virtutes ultimæ tam animi quàm corporis, in volumen aliquod colligantur, quod fuerit instar Fastorum de humanis triumphis. Quâ in re, institutum Valerii Maximi et C. Plinii probamus, diligentiam et judicium eorum requirimus.

Quantum ad doctrinam de Fœdere, sive de Communi Vinculo Animæ et Corporis, ea in duas partes tribui possit. Quemadmodùm enim inter Fœderatos intercedunt et mutua rerum suarum communicatio et mutua officia, sic fœdus istud animæ et corporis duabus similitèr rebus continetur; nimirùm ut describatur "quomodò hæc duo (anima scilicèt et corpus) se invicèm detegant; et quomodò invicèm in se agant. Notitiâ sive Indicatione, et Impressione." Harum prior (descriptio scilicèt, qualis possit haberi notitia de Animâ ex habitu Corporis, aut de Corpore ex accidentibus Animi) duas nobis peperit artes, utramque P[illegible]nis; inquisitionibus alteram Aristotelis, alter[illegible]ocratis de[illegible] Quanquam autem temp[illegible]tiora h[illegible] superstitiosis et phantas[illegible]uris pol[illegible] repugnatæ tamen ac in inte[illegible]ntæ et [illegible]

Digitized by Google

mentum habent in naturâ solidum, et fructum edunt ad vitam communem utilem. Prima est Physiognomia, quæ per corporis lineamenta animi indicat propensiones: altera Somniorum Naturalium interpretatio, quæ corporis statum et dispositionem ex animi agitationibus detegit. In harum priore, partem nonnullam desiderari perspicio. Siquidem Aristoteles ingeniosè et sollertèr corporis fabricam dum quiescit tractavit, eandem in motu (nimirùm gestus corporis) omisit; qui tamen non minùs artis observationibus subjiciuntur, et majoris sunt usûs. Etenim lineamenta corporis animi inclinationes et propensiones generales ostendunt; oris autem et partium motus et gestus, insupèr aditus et tempora, et præsentis dispositionis et voluntatis signa declarant. Ut enim aptissimis atque elegantissimis Majestatis tuæ verbis utar, "Lingua aures ferit, gestus verò oculos alloquitur." Hoc verò benè nôrunt veteratores complures et astuti homines, quorum oculi in aliorum vultu et gestibus habitant, idque in commodum suum trahunt; utpotè in quo facultatis et prudentiæ suæ pars maxima vertatur. Nec sanè negari potest hoc ipsum simulationis in altero indicem esse mirificum, et monere homines optimè de electionibus temporum et opportunitatum adeundi personas; quæ civilis prudentiæ pars est non parva. Nemo autem putet hujusmodi sollertiam aliquid quidem valere circa homines individuos, sub regulâ autem non cadere: [illegible]num ferè modum omnes ridemus, et plo[illegible]rubescimus, et frontem contrahimus; et [illegible]m) de mo[illegible]s subtilioribus. Si quis

Digitized by Google

renuit, atque ad tonsorem versus; "Mihi," inquit, "cum rege de capite meo controversia est: antequàm verò illa terminata fuerit, sumptus in illud non faciam." Quin et idem sub ipsum mortis articulum, postquàm jam caput in truncum fatalem reclinâsset, rursùs se paullulùm erexit, et barbâ quæ ei erat promissior lenitèr amotâ; "At certè hæc," inquit, "non offendit regem." Verùm, ne hoc loco longiores simus, satìs patet quid velimus; nempè ut miracula naturæ humanæ, viresque ejus et virtutes ultimæ tam animi quàm corporis, in volumen aliquod colligantur, quod fuerit instar Fastorum de humanis triumphis. Quâ in re, institutum Valerii Maximi et C. Plinii probamus, diligentiam et judicium eorum requirimus.

Quantum ad doctrinam de Fœdere, sive de Communi Vinculo Animæ et Corporis, ea in duas partes tribui possit. Quemadmodùm enim inter Fœderatos intercedunt et mutua rerum suarum communicatio et mutua officia, sic fœdus istud animæ et corporis duabus similitèr rebus continetur; nimirùm ut describatur "quomodò hæc duo (anima scilicèt et corpus) se invicèm detegant; et quomodò invicèm in se agant, Notitiâ sive Indicatione, et Impressione." Harum prior (descriptio scilicèt, qualis possit haberi notitia de Animâ ex habitu Corporis, aut de Corpore ex accidentibus Animi) duas nobis peperit artes, utramque Prædictionis; inquisitionibus alteram Aristotelis, alteram Hippocratis decoratam. Quanquam autem tempora recentiora has artes superstitiosis et phantasticis mixturis polluerint, repurgatæ tamen ac in integrum restitutæ et funda-

Digitized by Google

mentum habent in naturâ solidum, et fructum edunt ad vitam communem utilem. Prima est Physiognomia, quæ per corporis lineamenta animi indicat propensiones: altera Somniorum Naturalium interpretatio, quæ corporis statum et dispositionem ex animi agitationibus detegit. In harum priore, partem nonnullam desiderari perspicio. Siquidem Aristoteles ingeniosè et sollertèr corporis fabricam dum quiescit tractavit, eandem in motu (nimirùm gestus corporis) omisit; qui tamen non minùs artis observationibus subjiciuntur, et majoris sunt usûs. Etenim lineamenta corporis animi inclinationes et propensiones generales ostendunt; oris autem et partium motus et gestus, insupèr aditus et tempora, et præsentis dispositionis et voluntatis signa declarant. Ut enim aptissimis atque elegantissimis Majestatis tuæ verbis utar, "Lingua aures ferit, gestus verò oculos alloquitur." Hoc verò benè nôrunt veteratores complures et astuti homines, quorum oculi in aliorum vultu et gestibus habitant, idque in commodum suum trahunt; utpotè in quo facultatis et prudentiæ suæ pars maxima vertatur. Nec sanè negari potest hoc ipsum simulationis in altero indicem esse mirificum, et monere homines optimè de electionibus temporum et opportunitatum adeundi personas; quæ civilis prudentiæ pars est non parva. Nemo autem putet hujusmodi sollertiam aliquid quidem valere circa homines individuos, sub regulâ autem non cadere: nam ad unum ferè modum omnes ridemus, et ploramus, et erubescimus, et frontem contrahimus; et sic (ut plurimùm) de motibus subtilioribus. Si quis

Digitized by Google

autem hìc Chiromantiæ meminit, sciat rem esse prorsùs vanam, et in hujusmodi sermonibus quos tractamus nec dignam quidem quæ nominetur.

Quod verò ad Somniorum Naturalium interpretationem attinet, res est quorundam laboribus pertractata, sed plurimis ineptiis scatens. Illud tantùm in præsentiâ innuo, basim illam huic rei, quæ maximè est solida, non substerni. Ea hujusmodi est: ubì idem fit ab internâ caussâ, quod fieri quoque solet ab externâ, actus ille externus transit in somnium. Similis est stomachi oppressio, ex crasso vapore atque incubitu ponderis externi. Itaque qui incubo laborant pondus sibi superimponi, magno cum apparatu circumstantiarum, somniant. Similis viscerum pensilitas ex fluctuum agitatione in mari, et ex flatu circa præcordia collecto: itaque hypochondriaci sæpiùs navigationes et agitationes super aquas somniant. Sunt et innumera id genus.

Posterior pars doctrinæ Fœderis, quam Impressionem nominavimus, in artem nondum redacta est; sed obitèr tantùm, et carptìm, inter alios tractatus aliquandò intervenit. Illa eandem antistrophen cum priori habet. Quippè duo considerat: aut quomodo, et quousque humores et temperamentum corporis immutent animam, in eamque agant; aut rursùs quomodò et quousque animæ passiones vel apprehensiones immutent corpus, et in illud agant: Horum prius, in re medicâ, interdum tractari videmus; at id ipsum se miris modis religionibus inservit. Pharmaca enim præscribunt medici, quæ morbi

Digitized by Google

animæ persanandis inserviant, ut in curationibus maniæ et melancholiæ; quinetiam medicinas porrigunt ad animum exhilarandum, ad cor muniendum, atque indè fortitudinem augendam, ad ingenium acuendum, ad memoriam roborandam, et similia. At diætæ, et delectus ciborum et potuum, et ablutiones, et aliæ circa corpus observantiæ in sectâ Pythagoræorum, et in hæresi Manichæorum, et in lege Mahometi omnem modum superant. Ordinationes quoque Legis Cærimonialis sanguinis et adipis esum prohibentes, ac animalia munda ab immundis distinguentes (quatenùs ad cibi usum), et plurimæ sunt et præcisæ. Immò Christiana fides ipsa, quamvis a Cærimoniarum nube libera et serena, usum tamen retinet jejuniorum, abtinentiarum, et aliarum rerum quæ ad corporis macerationem et humiliationem spectant, tanquam rerum non merè ritualium sed etiam fructuosarum. Atqui radix omnium hujusmodi præceptionum (præter ipsam cærimoniam, et exercitium obedientiæ) in hâc re consistit, de quâ loquimur; nimirùm, quòd anima compatiatur corpori. Si quis autem judicio infirmior existimet istas corporis in animam impressiones aut immortalitatem animæ in dubium revocare, aut imperio animæ in corpus derogare, levi dubitationi leve responsum suffecerit. Exempla petat vel ab infante in utero matris, qui simul cum matris affectibus compatitur, et tamen e corpore matris suo tempore excluditur; vel a monarchis, qui licèt potentes a servorum impetu quandòque flectuntur, salvâ interim Majestate suâ regiâ.

Digitized by Google

autem hìc Chiromantiæ meminit, sciat rem esse prorsùs vanam, et in hujusmodi sermonibus quos tractamus nec dignam quidem quæ nominetur.

Quod verò ad Somniorum Naturalium interpretationem attinet, res est quorundam laboribus pertractata, sed plurimis ineptiis scatens. Illud tantùm in præsentiâ innuo, basim illam huic rei, quæ maximè est solida, non substerni. Ea hujusmodi est: ubì idem fit ab internâ caussâ, quod fieri quoque solet ab externâ, actus ille externus transit in somnium. Similis est stomachi oppressio, ex crasso vapore atque incubitu ponderis externi. Itaque qui incubo laborant pondus sibi superimponi, magno cum apparatu circumstantiarum, somniant. Similis viscerum pensilitas ex fluctuum agitatione in mari, et ex flatu circa præcordia collecto: itaque hypochondriaci sæpiùs navigationes et agitationes super aquas somniant. Sunt et innumera id genus.

Posterior pars doctrinæ Fœderis, quam Impressionem nominavimus, in artem nondum redacta est; sed obitèr tantùm, et carptìm, inter alios tractatus aliquandò intervenit. Illa eandem antistrophen cum priori habet. Quippè duo considerat: aut quomodo, et quousque humores et temperamentum corporis immutent animam, in eamque agant; aut rursùs quomodò et quousque animæ passiones vel apprehensiones immutent corpus, et in illud agant. Horum prius, in re medicâ, interdum tractari vidimus; at id ipsum se miris modis religionibus inservit. Pharmaca enim præscribunt medici, quæ morbi

Digitized by Google

animæ persanandis inserviant, ut in curationibus maniæ et melancholiæ; quinetiam medicinas porrigunt ad animum exhilarandum, ad cor muniendum, atque indè fortitudinem augendam, ad ingenium acuendum, ad memoriam roborandam, et similia. At diætæ, et delectus ciborum et potuum, et ablutiones, et aliæ circa corpus observantiæ in sectâ Pythagoræorum, et in hæresi Manichæorum, et in lege Mahometi omnem modum superant. Ordinationes quoque Legis Cærimonialis sanguinis et adipis esum prohibentes, ac animalia munda ab immundis distinguentes (quatenùs ad cibi usum), et plurimæ sunt et præcisæ. Immò Christiana fides ipsa, quamvis a Cærimoniarum nube libera et serena, usum tamen retinet jejuniorum, abtinentiarum, et aliarum rerum quæ ad corporis macerationem et humiliationem spectant, tanquam rerum non merè ritualium sed etiam fructuosarum. Atqui radix omnium hujusmodi præceptionum (præter ipsam cærimoniam, et exercitium obedientiæ) in hâc re consistit, de quâ loquimur; nimirùm, quòd anima compatiatur corpori. Si quis autem judicio infirmior existimet istas corporis in animam impressiones aut immortalitatem animæ in dubium revocare, aut imperio animæ in corpus derogare, levi dubitationi leve responsum sufficerit. Exempla petat vel ab infante in utero matris, qui simul cum matris affectibus compatitur, et tamen e corpore matris suo tempore excluditur; vel a monarchis, qui licèt potentes a servorum impetu quandoque flectuntur, salvâ interim Majestate suâ regiâ.

Digitized by Google

et deprædationem aëris; et sic de reliquis: conspirantibus optimè utrisque caussis, nisi quod altera intentionem, altera simplicem consecutionem denotet. Neque verò ista res in dubium vocat Providentiam Divinam, aut ei quidquam derogat, sed potiùs eandem miris modis confirmat et evehit. Nam sicut in rebus civilibus prudentia politica fuerit multò altior et mirabilior, si quis operâ aliorum ad suos fines et desideria abuti possit, quibus tamen nihil consilii sui impertit (ut interìm ea agant quæ ipse velit, neutiquam verò se hoc facere intelligant), quàm si consilia sua cum administris voluntatis suæ communicaret; sic Dei sapientia effulget mirabiliùs cùm Natura aliud agit, Providentia aliud elicit, quàm si singulis schematibus et motibus naturalibus Providentiæ characteres essent impressi. Scilicèt Aristoteli, postquàm Naturam finalibus caussis impregnâsset, "Naturamque nihil frustrà facere, suique voti semper esse compotem" (si impedimenta abessent), et hujusmodi multa eò spectantia posuisset, ampliùs Deo non fuit opus. At Democritus et Epicurus, cùm atomos suas prædicabant, eò usque a subtilioribus nonnullis tolerabantur; verùm cùm ex eorum fortuito concursu fabricam ipsam rerum absque mente coäluisse assererent, ab omnibus risu excepti sunt. Adeò ut tantum absit ut caussæ Physicæ homines a Deo et Providentiâ abducant, ut contra potiùs philosophi illi, qui in iisdem eruendis occupati fuerunt, nullum exitum rei reperiant nisi postremò ad Deum et Providentiam confugiant. Atque hæc de Metaphysicâ dicta sint, cujus partem

Digitized by Google

de caussis finalibus in libris et Physicis et Metaphysicis tractatam non negaverim; in his rectè, in illis perperàm propter incommodum indè secutum.

CAPUT V.

Partitio Operativæ Doctrinæ de Naturâ, in Mechanicam et Magiam; quæ respondent partibus Speculativæ; Physicæ Mechanica, Metaphysicæ Magia: et Expurgatio vocabuli Magiæ. Appendices duæ Operativæ; Inventarium Opum Humanarum, et Catalogus Polychrestorum.

OPERATIVAM de Naturâ similitèr in duas partes dividemus, idque ex necessitate quâdam. Subjicitur enim hæc divisio divisioni priori Doctrinæ Speculativæ: Physica siquidem et inquisitio Caussarum Efficientium et Materialium producit Mechanicam; at Metaphysica et Inquisitio Formarum producit Magiam. Nam Caussarum Finalium inquisitio sterilis est, et tanquam virgo Deo consecrata nihil parit. Neque nos fugit esse et Mechanicam sæpiùs merè empiricam et operariam, quæ a Physicâ non pendeat; verùm hanc in Historiam Naturalem conjecimus, a Philosophiâ Naturali segregamus. Loquimur tantùm de eâ Mechanicâ, quæ cum Caussis Physicis conjuncta est. Veruntamen intervenit quædam Mechanica, quæ nec prorsùs operaria est, neque tamen philosophiam propriè attingit. Operum enim inventa omnia, quæ in hominum notitiam venerunt, aut casu occurrerunt et deinceps per manus

Digitized by Google

tradita sunt, aut de industriâ quæsita. Quæ autem intentionalitèr inventa sunt, illa aut per caussarum et axiomatum lucem eruta sunt, aut per extensionem quandam vel translationem vel compositionem inventorum priorum deprehensa: quæ magìs ingeniosa quædam res est et sagax, quàm philosophica. Hanc verò partem, quam neutiquam contemnimus, non multò post, cùm de Experientiâ Litteratâ inter Logica tractabimus, cursìm perstringemus. Enimverò Mechanicam, de quâ nunc agimus, tractavit Aristoteles promiscuè, Hero in Spiritualibus, etiam Georgius Agricola scriptor recens diligentèr admodùm in Mineralibus, aliique quamplurimi in subjectis particularibus; adeò ut non habeam quod dicam de omissis in hâc parte; nisi quòd Mechanica promiscua secundum exemplum Aristotelis diligentiùs debuissent continuari per labores recentiorum, præsertìm cum delectu eorum Mechanicorum, quorum aut caussæ magìs obscuræ aut effectus magìs nobiles. Verum qui in hisce insistunt quasi oras tantùm maritimas perreptant,

——— " premendo littus iniquum :"

meo siquidem judicio vix possit aliquid in Naturâ radicitùs verti aut innovari, vel per casus aliquos fortuitos, vel per tentamenta experimentorum, vel ex luce Caussarum Physicarum, sed solummodò per inventionem Formarum. Si igitur desiderari eam partem Metaphysicæ quæ de Formis agit posuimus, sequitur ut Naturalis etiam Magia, quæ ad eam est relativa, similitèr desideretur. Verùm hoc loco postulandum videtur, ut vocabulum istud Magiæ, in

Digitized by Google

deteriorem partem jampridem acceptum, antiquo et honorifico sensui restituatur. Etenim Magia apud Persas pro sapientiâ sublimi, et scientiâ consensuum rerum universalium, accipiebatur; atque etiam tres illi reges, qui ab Oriente ad Christum adorandum venerunt, Magorum nomine vocabantur. Nos verò eam illo in sensu intelligimus, ut sit scientia quæ cognitionem Formarum Abditarum ad opera admiranda deducat, atque quod dici solet activa cum passivis conjungendo magnalia Naturæ manifestet. Nam quantum ad Naturalem Magiam (quæ in libris plurimorum volitat) credulas quasdam et superstitiosas traditiones et observationes de Sympathiis et Antipathiis rerum, atque de occultis et specificis proprietatibus complectentem cum frivolis ut plurimùm experimentis, potiùs occultandi artificio et larvâ quàm reipsà admirandis; non erraverit sanè, qui eam dixerit a scientiâ quam quærimus tantum distare, quoad veritatem naturæ, quantum libri rerum gestarum Arthuri ex Britanniâ aut Hugonis Burdegalensis et hujusmodi heroüm umbratilium differunt a Cæsaris Commentariis, quoad veritatem historicam. Manifestum enim est Cæsarem majora reverà perpetrâsse, quàm illi de heroïbus suis confingere ausi sunt, sed modis faciendi minimè fabulosis. Hujusmodi doctrinas benè adumbravit fabula de Ixione; qui cùm Junonis, potentiæ Deæ, concubitum animo sibi designaret, cum evanidâ nube rem habuit, ex quâ Centauros et Chimæras progenuit. Sic qui insanâ et impotenti cupiditate feruntur ad ea, quæ per imaginationis tantùm fumos et nebulas cernere

Digitized by Google

se putant, loco operum nil aliud quàm spes inanes, et deformia quædam ac monstrosa spectra suscipient. Hujus autem Magiæ Naturalis, levis et degeneris, operatio super homines similis est soporiferis quibusdam medicamentis, quæ somnum conciliant, atque insupèr inter dormiendum læta et placentia somnia immittunt. Primò enim intellectum humanum in soporem conjecit, canendo proprietates specificas et virtutes occultas, et tanquam cœlitùs demissas, et per traditionum susurros solummodò perdiscendas; undè homines ad veras caussas eruendas et indagandas non ampliùs excitantur et evigilant, sed in hujusmodi otiosis et credulis opinionibus acquiescunt: deindè verò innumera commenta grata, et qualia quis optaret maximè, instar somniorum insinuat. Atque operæ pretium est notare in illis Scientiis, quæ nimium trahunt ex phantasiâ et fide (quales sunt Magia ista levis, de quâ nunc loquimur, Alchemia, Astrologia, et aliæ consimiles), media sua et theoriam solere esse magìs monstrosa, quàm finis ipse est, et actio quò tendunt. Versio argenti, aut argenti vivi, aut alicujus alterius metalli in aurum, res creditu dura: attamen longè verisimilius est ab homine, qui ponderis, coloris flavi, malleabilis et extensibilis, fixi etiam et volatilis naturas cognitas et perspectas habuerit, quique similitèr prima mineralium semina et menstrua diligentèr introspexerit, posse aurum multâ et sagaci molitione tandem produci; quàm quòd pauca Elixiris grana, paucis momentis, alia metalla in aurum vertere valeant per activitatem ejusdem Elixiris, quæ naturam scilicèt

Digitized by Google

perficere et omni impedimento liberare possit. Similitèr senectutis retardatio, aut gradûs alicujus juventutis instauratio, non facilè fidem reperiat : attamen longè verisimilius est ab homine, qui naturam arefactionis et spirituum super solida corporis deprædationes benè nôrit, quique naturam assimilationis atque alimentationis vel perfectioris vel pravioris perspexerit, naturam etiam spirituum et quasi flammæ corporis aliàs ad consumendum appositæ aliàs ad reparandum notârit, posse per diætas, balnea, unctiones, medicinas proprias, accommodata etiam exercitia, et similia, vitam prolongari aut vigorem juventutis aliquâ ex parte renovari ; quàm quòd hoc fieri possit per guttas pauculas, aut scrupulos alicujus pretiosi liquoris aut quintessentiæ. Rursùs, ex astris fata elici posse non statìm aut facilè homines consenserint : illa verò, quòd hora nativitatis (quæ sæpissimè ex pluribus accidentibus naturalibus vel acceleratur vel differtur) vitæ totius fortunam regat, aut quòd hora quæstionis sit cum re ipsâ quæ quæritur confatalis, meras nugas dixeris. Attamen tanta exercet humanum genus impotentia et intemperies, ut non solùm quæ fieri non possunt sibi spondeant, sed etiam maximè ardua sine molestiâ aut sudore, tanquam feriantes, se adipisci posse confidant. Verùm de Magiâ hactenùs ; cujus et vocabulum ipsum ab infamiâ vindicavimus, et speciem veram a falsâ et ignobili segregavimus.

Hujus verò partis, operativæ scilicèt de Naturâ, duæ sunt Appendices, magni utraque pretii. Prima est, ut fiat Inventarium opum humanarum, quo

Digitized by Google

excipiantur et brevitèr enumerentur omnia homĭnum bona et fortunæ (sive sint ex fructibus et proventibus naturæ, sive artis) quæ jam habentur, et quibus homines fruuntur: adjectis iis quæ olìm innotuisse constat, nunc autem periêrunt; ad hunc finem, ut qui ad nova inventa accingitur, de jam inventis et exstantibus negotium sibi non facessat. Hoc verò Inventarium magìs erit artificiosum magìsque etiam utile, si quæ communi hominum opinione impossibilia reputantur in unoquoque genere adjunxeris; atque unà proxima impossibilibus, quæ tamen habentur, copules: ut alterum humanam inventionem acuat, alterum quadantenùs dirigat; utque ex his optativis et potentialibus activa promptiùs deducantur. Secunda est, ut fiat Kalendarium eorum experimentorum, quæ maximè Polychresta sunt et ad aliorum inventionem faciunt et ducunt. Exempli gratiâ; experimentum artificialis conglaciationis aquæ, per glaciem cum sale nigro, ad infinita pertinet: hoc enim modum condensationis secretum revelat, quo homini nihil est fructuosius. Præstò enim est ignis ad rarefactiones; verùm in condensationibus laboratur. Plurimum autem facit ad inveniendi compendium, si hujusmodi Polychresta proprio Catalogo excipiantur.

Digitized by Google

CAPUT VI.

De magnâ Philosophiæ Naturalis, tam Speculativæ quàm Operativæ, Appendice Mathematicâ; quòdque inter Appendices potiùs poni debet, quàm inter Scientias Substantivas. Partitio Mathematicæ, in Puram et Mixtam.

Optimè Aristoteles, Physicam et Mathematicam generare Practicam sive Mechanicam. Quare, cùm jam tam Speculativam quàm Operativam partem doctrinæ de Naturâ tractaverimus, locus est ut de Mathematicâ dicamus, quæ ad utramque est scientia auxiliaris. Hæc siquidem, in Philosophiâ receptâ, Physicæ et Metaphysicæ pars tertia adjungitur: at nobis ista retractantibus et recolentibus, si eam ut scientiam substantivam et principalem designare in animo esset, magìs consentaneum videretur, et rei ipsius naturæ et ordinis perspicuitati, ut constitueretur tanquam portio Metaphysicæ. Quantitas enim (quæ subjectum est Mathematicæ) materiæ applicata veluti dosis Naturæ est, et plurimorum effectuum in rebus naturalibus caussativa; ideòque inter Formas Essentiales numeranda est. Figuræ autem et Numerorum potentia in tantum apud antiquos valere visa est, ut Democritus principia varietatis rerum in figuris atomorum præcipuè collocaverit; at Pythagoras naturam rerum ex numeris constitui asseruerit. Illud interìm verum est, quantitatem inter Formas Naturales (quales nos eas intelligimus) omnium maximè esse abstractam, et a materiâ separabilem:

Digitized by Google

quod ipsum in caussâ fuit, cur et diligentiùs exculta et acriùs inquisita ab hominibus fuerit quàm aliæ quæcunque Formæ, quæ omnes in materiâ magìs sunt immersæ. Cùm enim id hominum animis planè insitum sit (plurimo certè cum Scientiarum detrimento) ut generalium quasi campis liberis magìs quàm particularium silvis et septis delectentur, nil repertum est Mathematicis gratius et jucundius, quo appetitus iste exspatiandi et meditandi expleretur. Etsi autem hæc vera sint, nobis tamen qui non tantùm veritati et ordini, verùm etiam usui et commodis hominum consulimus, satius demùm visum est Mathematicas, cùm et in Physicis et in Metaphysicis et in Mechanicis et in Magicis plurimùm polleant, ut omnium appendices et copias auxiliares designare. Quod etiam quodammodo facere compellimur, propter delicias et fastum Mathematicorum, qui hanc scientiam Physicæ ferè imperare discupiant. Nescio enim quo fato fiat ut Mathematica et Logica, quæ ancillarum loco erga Physicam se gerere debeant, nihilominùs certitudinem suam præ eâ jactantes dominatum contrà exercere præsumant. Verùm de loco et dignitate hujus scientiæ minùs curandum, de re ipsâ videamus.

Mathematica aut Pura est, aut Mixta. Ad Puram referuntur Scientiæ, quæ circa Quantitatem occupatæ sunt, a materiâ et axiomatibus physicis penitùs abstractam. Eæ duæ sunt, Geometria et Arithmetica; Quantitatem altera Continuam, altera Discretam tractans. Quæ duæ artes magno certè cum acumine et industriâ inquisitæ et tractatæ sunt: veruntamen et

Digitized by Google

Euclidis laboribus in Geometricis nihil additum est a sequentibus, quod intervallo tot sæculorum dignum sit, et doctrina de Solidis nec a veteribus nec a modernis pro rei usu et excellentiâ instructa et aucta est. In Arithmeticis autem, nec satìs varia et commoda inventa sunt supputationum compendia, præsertìm circa progressiones quarum in Physicis usus est non mediocris, nec Algebra benè consummata est; atque Arithmetica illa Pythagorica et mystica, quæ ex Proclo et reliquiis quibusdam Euclidis cœpit instaurari, exspatiatio quædam speculationis est. Hoc enim habet ingenium humanum, ut cùm ad solida non sufficiat, in supervacaneis se atterat. Mixta habet pro subjecto axiomata et portiones physicas: Quantitatem autem considerat, quatenùs est ad ea elucidanda et demonstranda et actuanda auxiliaris. Multæ siquidem Naturæ partes nec satìs subtilitèr comprehendi, nec satìs perspicuè demonstrari, nec satìs dextrè et certò ad usum accommodari possint, sine ope et interventu Mathematicæ. Cujus generis sunt Perspectiva, Musica, Astronomia, Cosmographia, Architectura, Machinaria, et nonnullæ aliæ. Ceterùm in Mathematicis Mixtis integras aliquas portiones desideratas jam non reperio, sed multas in posterum prædico, si homines non ferientur. Prout enim Physica majora indiès incrementa capiet, et nova axiomata educet; eò Mathematicæ operâ novâ in multis indigebit, et plures demùm fient Mathematicæ Mixtæ.

Jam autem doctrinam de Naturâ pertransivimus, et Desiderata in ipsâ notavimus. Quâ in re, si a

Digitized by Google

priscis et receptis opinionibus discesserimus, eoque nomine contradicendi ansam cuiquam præbuerimus, quod ad nos attinet, ut dissentiendi studium longè a nobis abest, ita etiam et contendendi consilium. Si hæc vera sunt,

" Non canimus surdis, respondent omnia silvæ ;"

vox naturæ ingeminabit, etsi vox hominum reclamet. Quemadmodum autem Alexander Borgia dicere solebat, de Expeditione Gallorum Neapolitanâ, " eos venisse cum cretâ in manibus quò diversoria sua notarent, non cum armis ut perrumperent ;" sic nobis magìs cordi est pacificus veritatis ingrèssus, ubì quasi cretâ consignentur animi qui tantum hospitem excipere possint, quàm qui pugnax est viamque sibi per contentiones et lites sternat. Absolutis igitur duabus partibus Philosophiæ, de Numine et de Naturâ, restat tertia de Homine.

Digitized by Google

FRANCISCI BACONI

BARONIS

DE

VERULAMIO,

VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE

DIGNITATE ET AUGMENTIS SCIENTIARUM.

LIBER QUARTUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Doctrinæ de Homine, in Philosophiam Humanitatis et Civilem. Partitio Philosophiæ Humanitatis, in Doctrinam circa Corpus Hominis, et Doctrinam circa Animam Hominis. Constitutio unius Doctrinæ generalis de Naturâ, sive de Statu Hominis. Partitio Doctrinæ de Statu Hominis, in Doctrinam de Personâ Hominis, et de Fœdere Animi et Corporis. Partitio Doctrinæ de Personâ Hominis, in Doctrinam de Miseriis Hominis, et de Prærogativis. Partitio Doctrinæ de Fœdere, in Doctrinam de Indicationibus, et de Impressionibus. Assignatio Physiognomiæ, et Interpretationis Somniorum Naturalium Doctrinæ de Indicationibus.

Si quis me, Rex optime, ob aliquid eorum quæ proposui, aut deincèps proponam, impetat aut vulneret

Digitized by Google

(præterquàm quòd intra præsidia Majestatis tuæ tutus esse debeam), sciat is se contra morem et disciplinam militiæ facere. Ego enim, buccinator tantùm, pugnam non ineo; unus fortassè ex iis de quibus Homerus,

Χαιρετε κηρυκες, Διος αγγελοι ηδε και ανδρων:

hi enim inter hostes, etiam infensissimos et acerbissimos, ultrò citròque inviolati ubìque commeabant. Neque verò nostra buccina homines advocat et excitat, ut se mutuò contradictionibus proscindant, aut secum ipsi prælientur et digladientur; sed potiùs ut pace inter ipsos factâ conjunctis viribus se adversus naturam rerum comparent, ejusque edita et munita capiant et expugnent, atque fines imperii humani (quantum Deus Opt. Max. pro bonitate suâ indulserit) proferant.

Veniamus nunc ad eam scientiam, ad quam nos ducit oraculum antiquum; nempè ad scientiam nostri. Cui, quo magìs nostrâ intersit, eò incumbendum est diligentiùs. Hæc scientia homini pro fine est Scientiarum; at naturæ ipsius portio tantùm. Atque hoc pro regulâ ponatur generali; quòd Scientiarum partitiones intelligantur et adhibeantur, ut Scientias potiùs signent aut distinguant quàm secent et divellant; ut perpetuò evitetur solutio continuitatis in Scientiis. Hujus etenim contrarium particulares Scientias steriles reddidit, inanes, et erroneas; dum a fonte et fomite communi non aluntur, sustentantur, et rectificantur. Sic videmus Ciceronem oratorem de Socrate et ejus scholâ conquerentem, quòd hic primus Philosophiam a Rhetoricâ disjunxerit; undè facta sit Rhetorica ars loquax et inanis. Constat

Digitized by Google

similitèr sententiam Copernici de rotatione terræ (quæ nunc quoque invaluit), quia phænomenis non repugnat, ab astronomicis principiis non posse revinci; a Naturalis tamen Philosophiæ principiis, rectè positis, posse. Artem denìque Medicam videmus, si a Naturali Philosophiâ destituatur, empiricorum praxi haud multùm præstare.

Hoc igitur posito, accedamus ad doctrinam de Homine. Ea duplex est. Aut enim contemplatur hominem segregatum, aut congregatum atque in societate. Alteram harum Philosophiam Humanitatis, alteram Civilem vocamus. Philosophia Humanitatis, sive Humana, ex partibus similibus illis, ex quibus homo ipse, consistit; nempè ex Scientiis quæ circa Corpus, et ex Scientiis quæ circa Animam versantur. Verùm priusquàm distributiones particulares persequamur, constituamus scientiam unam generalem de Naturâ et statu Hominis: digna enim certè res est, ut emancipetur hæc Scientia, et in Scientiam seorsùm redigatur. Conficitur autem illa ex iis rebus, quæ sunt tam corpori quàm animæ communes. Rursùs, hæc Scientia de Naturâ et Statu Hominis distribui potest in duas partes; attribuendo alteri Naturam Hominis indivisam alteri Vinculum ipsum Animæ et Corporis: quarum primam doctrinam de Personâ Hominis, secundam doctrinam de Fœdere vocabimus. Liquet autem hæc omnia, cùm sint communia et mixta, primæ illi divisioni Scientiarum circa Corpus et Scientiarum circa Animam versantium assignari non potuisse.

Digitized by Google

Doctrina de Personâ Hominis duas res præcipuè complectitur; contemplationes scilicèt de Miseriis humani generis, et de ejusdem Prærogativis sive Excellentiis. Atque deploratio humanarum ærumnarum elegantèr et copiosè a compluribus adornata est, tam in scriptis philosophicis quàm theologicis, estque res et dulcis simul et salubris.

At illa altera de Prærogativis digna visa res nobis, quæ inter Desiderata proponatur. Elegantissimè certè Pindarus (ut plerùmque solet) inter laudandum Hieronem ait, "eum decerpere summitates ex omnibus virtutibus." Equidem plurimùm ad magnanimitatem et humanum decus conferre posse putarem, si ultimitates (ut loquuntur Scholastici) sive summitates, ut Pindarus, humanæ naturæ colligerentur, præcipuè ex historiæ fide; illud est, quid ultimum et supremum fuerit quò unquam humana natura per se ascenderit, in singulis et corporis et animi dotibus. Quanta res, quæ de Cæsare narratur, quod amanuensibus quinque simul dictare suffecerit? Quin et exercitationes illæ antiquorum rhetorum, Protagoræ, Gorgiæ; etiam philosophorum, Callisthenis, Posidonii, Carneadis (ut de quovis themate in utramque partem ex tempore disserere elegantèr et copiosè potuerint) ingenii humani vires haud parùm nobilitant. Res autem usu minor, at ostentatione et facultate fortassè major, quam de Archiâ magistro suo memorat Cicero; "eum magnum numerum optimorum versuum, de iis rebus quæ tum agerentur, potuisse dicere ex tempore." Tot millibus hominum nomina reddere potuisse Cyrum

Digitized by Google

aut Scipionem, magnum memoriæ decus. At virtutum moralium palmæ non minùs celebres, quàm intellectualium. Quantam rem in exercitio patientiæ exhibet historia illa vulgata de Anaxarcho, qui quæstioni et tormentis subjectus linguam (indicii spem) dentibus præscidit, et in os tyranni exspuit? Neque tolerantiâ cedit (licèt dignitate plurimùm), quod sæculo nostro accidit in Burgundo quodam, Principis Aurasionensis interfectore. Is virgis ferreis flagellatus, et forcipibus ignitis laceratus, nullum prorsùs gemitum edidit: quinetiam cùm fortè fractum aliquid desupèr in caput adstantis cujuspiam incideret, ustulatus jam nebulo et in mediis tormentis risit; qui tamen paullò antè, cùm cincinni capillitii quos gestabat tonderentur, fleverat. Animi quoque mira serenitas et securitas, sub ipsum tempus mortis, in pluribus enituit; qualis fuit illa centurionis apud Tacitum. Is cùm a milite, qui eum ex imperato occisurus esset, juberetur ut cervicem porrigeret fortitèr, "Utinam (inquit ille) tu tam fortitèr ferias." At Jöannes Dux Saxoniæ, cùm inter ludum scaechorum diploma, quo nex ejus in posterum diem mandabatur, allatum esset, adstantem quendam ad se vocavit, et subridens; "Specta," inquit, "num non potiores partes ludi hujus teneam: iste enim (ad collusorem innuens), me mortuo, jactabit suas potiores partes fuisse." Noster verò Morus, Angliæ Cancellarius, cùm pridiè quo moriturus esset tonsor ad eum veniret (missus scilicèt ad hoc, ne fortè capillitio promisso esset apud populum in spectaculo miserabilior) eumque interrogaret, 'Num tonderi placeret?'

Digitized by Google

renuit, atque ad tonsorem versus; "Mihi," inquit, "cum rege de capite meo controversia est: antequàm verò illa terminata fuerit, sumptus in illud non faciam." Quin et idem sub ipsum mortis articulum, postquàm jam caput in truncum fatalem reclinâsset, rursùs se paullulùm erexit, et barbâ quæ ei erat promissior lenitèr amotâ; "At certè hæc," inquit, "non offendit regem." Verùm, ne hoc loco longiores simus, satìs patet quid velimus; nempè ut miracula naturæ humanæ, viresque ejus et virtutes ultimæ tam animi quàm corporis, in volumen aliquod colligantur, quod fuerit instar Fastorum de humanis triumphis. Quâ in re, institutum Valerii Maximi et C. Plinii probamus, diligentiam et judicium eorum requirimus.

Quantum ad doctrinam de Fœdere, sive de Communi Vinculo Animæ et Corporis, ea in duas partes tribui possit. Quemadmodùm enim inter Fœderatos intercedunt et mutua rerum suarum communicatio et mutua officia, sic fœdus istud animæ et corporis duabus similitèr rebus continetur; nimirùm ut describatur "quomodò hæc duo (anima scilicèt et corpus) se invicèm detegant; et quomodò invicèm in se agant, Notitiâ sive Indicatione, et Impressione." Harum prior (descriptio scilicèt, qualis possit haberi notitia de Animâ ex habitu Corporis, aut de Corpore ex accidentibus Animi) duas nobis peperit artes, utramque Prædictionis; inquisitionibus alteram Aristotelis, alteram Hippocratis decoratam. Quanquam autem tempora recentiora has artes superstitiosis et phantasticis mixturis polluerint, repurgatæ tamen ac in integrum restitutæ et funda-

Digitized by Google

mentum habent in naturâ solidum, et fructum edunt ad vitam communem utilem. Prima est Physiognomia, quæ per corporis lineamenta animi indicat propensiones: altera Somniorum Naturalium interpretatio, quæ corporis statum et dispositionem ex animi agitationibus detegit. In harum priore, partem nonnullam desiderari perspicio. Siquidem Aristoteles ingeniosè et sollertèr corporis fabricam dum quiescit tractavit, eandem in motu (nimirùm gestus corporis) omisit; qui tamen non minùs artis observationibus subjiciuntur, et majoris sunt usûs. Etenim lineamenta corporis animi inclinationes et propensiones generales ostendunt; oris autem et partium motus et gestus, insupèr aditus et tempora, et præsentis dispositionis et voluntatis signa declarant. Ut enim aptissimis atque elegantissimis Majestatis tuæ verbis utar, "Lingua aures ferit, gestus verò oculos alloquitur." Hoc verò benè nôrunt veteratores complures et astuti homines, quorum oculi in aliorum vultu et gestibus habitant, idque in commodum suum trahunt; utpotè in quo facultatis et prudentiæ suæ pars maxima vertatur. Nec sanè negari potest hoc ipsum simulationis in altero indicem esse mirificum, et monere homines optimè de electionibus temporum et opportunitatum adeundi personas; quæ civilis prudentiæ pars est non parva. Nemo autem putet hujusmodi sollertiam aliquid quidem valere circa homines individuos, sub regulâ autem non cadere: nam ad unum ferè modum omnes ridemus, et ploramus, et erubescimus, et frontem contrahimus; et sic (ut plurimùm) de motibus subtilioribus. Si quis

Digitized by Google

autem hìc Chiromantiæ meminit, sciat rem esse prorsùs vanam, et in hujusmodi sermonibus quos tractamus nec dignam quidem quæ nominetur.

Quod verò ad Somniorum Naturalium interpretationem attinet, res est quorundam laboribus pertractata, sed plurimis ineptiis scatens. Illud tantùm in præsentiâ innuo, basim illam huic rei, quæ maximè est solida, non substerni. Ea hujusmodi est: ubì idem fit ab internâ caussâ, quod fieri quoque solet ab externâ, actus ille externus transit in somnium. Similis est stomachi oppressio, ex crasso vapore atque incubitu ponderis externi. Itaque qui incubo laborant pondus sibi superimponi, magno cum apparatu circumstantiarum, somniant. Similis viscerum pensilitas ex fluctuum agitatione in mari, et ex flatu circa præcordia collecto: itaque hypochondriaci sæpiùs navigationes et agitationes super aquas somniant. Sunt et innumera id genus.

Posterior pars doctrinæ Fœderis, quam Impressionem nominavimus, in artem nondum redacta est; sed obitèr tantùm, et carptìm, inter alios tractatus aliquandò intervenit. Illa eandem antistrophen cum priori habet. Quippè duo considerat: aut quomodo, et quousque humores et temperamentum corporis immutent animam, in eamque agant; aut rursùs, quomodò et quousque animæ passiones vel apprehensiones immutent corpus, et in illud agant? Horum prius, in re medicâ, interdum tractari videmus; at id ipsum se miris modis religionibus inservit. Pharmaca enim præscribunt medici, quæ morbis

Digitized by Google

animæ persanandis inserviant, ut in curationibus maniæ et melancholiæ; quinetiam medicinas porrigunt ad animum exhilarandum, ad cor muniendum, atque indè fortitudinem augendam, ad ingenium acuendum, ad memoriam roborandam, et similia. At diætæ, et delectus ciborum et potuum, et ablutiones, et aliæ circa corpus observantiæ in sectâ Pythagoræorum, et in hæresi Manichæorum, et in lege Mahometi omnem modum superant. Ordinationes quoque Legis Cærimonialis sanguinis et adipis esum prohibentes, ac animalia munda ab immundis distinguentes (quatenùs ad cibi usum), et plurimæ sunt et præcisæ. Immò Christiana fides ipsa, quamvis a Cærimoniarum nube libera et serena, usum tamen retinet jejuniorum, abtinentiarum, et aliarum rerum quæ ad corporis macerationem et humiliationem spectant, tanquam rerum non merè ritualium sed etiam fructuosarum. Atqui radix omnium hujusmodi præceptionum (præter ipsam cærimoniam, et exercitium obedientiæ) in hâc re consistit, de quâ loquimur; nimirùm, quòd anima compatiatur corpori. Si quis autem judicio infirmior existimet istas corporis in animam impressiones aut immortalitatem animæ in dubium revocare, aut imperio animæ in corpus derogare, levi dubitationi leve responsum suffecerit. Exempla petat vel ab infante in utero matris, qui simul cum matris affectibus compatitur, et tamen e corpore matris suo tempore excluditur; vel a monarchis, qui licèt potentes a servorum impetu quandòque flectuntur, salvâ interim Majestate suâ regiâ.

Digitized by Google

Jam quod ad partem reciprocam (de animâ, et affectibus ejus in corpus agentibus), illa quoque in medicinâ locum invenit. Nemo enim medicus est paullò prudentior, quin accidentia animi ut rem maximi ad sanationes suas momenti, quæque omnia alia remedia plurimùm vel adjuvet vel impediat, consideret et tractet. At aliud quidpiam, quod hùc pertinet, parcè admodùm, nec pro rei vel subtilitate vel utilitate, inquisitum est; quatenùs scilicèt (missis affectibus) ipsa imaginatio animæ, vel cogitatio perquàm fixa et veluti in fidem quandam exaltata, valeat ad immutandum corpus imaginantis? Quamvìs enim vim habeat ad nocendum manifestam, haud tamen indè sequitur pari potentiâ præditum esse ad subveniendum: non magìs herclè quàm si quis concluserit, quoniam reperitur aliquis aër ita pestilens ut subitò interimat, debere quoque esse aliquem aërem ita salubrem ut decumbentem subitò restituat. Atque hæc inquisitio nobilis profectò esset usûs: verùm (ut ait Socrates) natatore Delio indiget, quia mergitur in profundo. Rursùs inter has doctrinas de Fœdere, sive consensibus animæ et corporis, non alia fuerit magìs necessaria quàm illa disquisitio de sedibus propriis et domiciliis, quæ singulæ animæ facultates habent in corpore ejusque organis. Quod genus Scientiæ qui sectati fuerint non desunt, sed quæ habentur in plerisque aut controversa sunt, aut levitèr inquisita; ut majori diligentiâ et acumine opus sit. Nam sententia introducta a Platone, quâ Intellectus in cerebro tanquam in arce collocatus est, Animositas (quam

Digitized by Google

ille satìs imperitè Iracundiam vocavit, cùm Tumori et Superbiæ sit propior) in corde, Concupiscentia autem et Sensualitas in jecinore, neque prorsùs contemnenda est neque cupidè recipienda. Rursùs, nec collocatio facultatum illorum intellectualium (Phantasiæ, Rationis, Memoriæ) secundum ventriculos cerebri, erroris expers est. Atque doctrinam de Naturâ Hominis indivisâ, et etiam de Fœdere Animi et Corporis, explicavimus.

CAPUT II.

Partitio Doctrinæ circa Corpus Hominis in Medicinam, Cosmeticam, Athleticam, et Voluptariam. Partitio Medicinæ in Officia tria, viz. in Conservationem Sanitatis, Curationem Morborum, et Prolongationem Vitæ: quòdque pars postrema de Prolongatione Vitæ disjungi debeat a duabus reliquis.

Doctrina circa Corpus Hominis eandem recipit divisionem, quam Bona Corporis ipsius quibus inservit. Bona Corporis Humani quatuor sunt; Sanitas, Forma sive Pulcritudo, Vires, Voluptas. Totidem igitur Scientiæ; Medicina, Cosmetica, Athletica, et Voluptaria, quam Tacitus appellat 'eruditum luxum.'

Medicina ars in primis nobilis, et ex generosissimâ prosapiâ secundum pöetas. Illi enim introduxerunt Apollinem primarium medicinæ Deum; cui filium dederunt Æsculapium, Deum itidèm et medicinæ professorem: quippè cùm sol in naturalibus sit

Digitized by Google

vitæ auctor et fons, medicus ejusdem conservator et tanquam scaturigo altera. At decus longè illustrius accedit medicinæ ex operibus Servatoris, qui et animæ et corporis medicus fuit, et sicut animam doctrinæ suæ cœlestis, ita corpus miraculorum suorum objectum veluti proprium constituit. Nusquam enim legimus miraculum aliquod ab eo patratum, circa honores aut pecunias (præter unicum, quo tributum redderetur Cæsari), sed tantùm circa corpus humanum aut conservandum, aut sustentandum, aut persanandum.

Subjectum istud medicinæ (corpus nimirùm humanum) ex omnibus, quæ Natura procreavit, maximè est capax remedii; sed vicissìm illud remedium maximè est obnoxium errori. Eadem namque subjecti subtilitas et varietas, ut magnam medendi facultatem præbet, sic magnam etiam aberrandi facilitatem. Quocircà, quemadmodum ars ista (præsertìm quo nunc habetur modo) inter præcipuè conjecturales, ita inquisitio ejus reponenda est inter summè arduas et accuratas. Neque propterea cum Paracelso et Alchemistis ita desipimus, ut putemus inveniri in corpore humano, quæ singulis universitatis rerum speciebus (stellis, mineralibus, et aliis) respondeant, sicut illi fabulantur, levitèr et crassâ Minervâ traducentes emblema illud veterum, quòd homo esset Microcosmus sive epitome totius mundi, ad hoc commentum suum. Verùm nihilominùs hùc res redit, ut (quod accepimus dicere) non inveniatur inter corpora naturalia aliquod tam multiplicitèr compositum quàm corpus humanum.

Digitized by Google

Videmus enim herbas et plantas ex terrâ et aquâ nutriri, animalia ex herbis et fructibus; hominem verò ex carnibus ipsorum animalium (quadrupedum, avium, piscium); etiam ex herbis, granis, fructibus, succis et liquoribus variis; non sine multiplici commixtione, conditurâ, et præparatione horum corporum, priusquàn homini sint in cibum. Adde quòd animalibus vivendi modus sit simplicior, affectusque qui in corpus agant pauciores, et ad unum ferè modum operantes; ubì homo locis habitationum, exercitationibus, affectibus, somno et vigiliis vices propè infinitas variarum mutationum subit. Usque adeò verum est, unam inter res ceteras corporis humani massam maximè fermentatam et ex plurimis coägmentatam esse. At anima contrà substantiarum est simplicissima, ut non malè cecinerit ille;

——" purumque reliquit
Æthereum sensum, atque auräi simplicis ignem:"

undè minimè est mirandum, animam sic collocatam requiem non invenire, juxta axioma illud; "Motum rerum extra locum esse rapidum, placidum in loco." Verùm ut ad rem redeamus. Varia ista et subtilis corporis humani compositio et fabrica effecit, ut sit instar organi musici operosi et exquisiti, quod harmoniâ suâ facilè excidit. Quare apud poëtas, summâ ratione, musica cum medicinâ in Apolline conjungitur: quia similis ferè sit utriusque artis genius, atque in eo consistat planè medici officium, ut sciat humani corporis lyram ita tendere et pulsare, ut reddatur concentus minimè discors et insuavis. Ergò demùm ista subjecti inconstantia et varietas artem reddidit

Digitized by Google

magìs conjecturalem: ars autem tam conjecturalis cùm sit, locum ampliorem dedit non solùm errori, verùm etiam imposturæ. Siquidem omnes aliæ propemodùm artes et scientiæ virtute suâ et functione, non successu aut opere, judicantur. Advocatum ipsa agendi et dicendi facultas, non exitus caussæ, commendat; gubernator navis clavi tenendi peritiâ, non expeditionis fortunâ, se probat. At medicus, et fortassè politicus, vix habent actiones aliquas proprias, quibus specimen artis et virtutis suæ liquidò exhibeant; sed ab eventu præcipuè honorem aut dedecus reportant, iniquissimo prorsùs judicio. Quotus enim quisque novit, ægroto mortuo aut restituto, ìtèm republicâ stante vel labante, utrùm sit res casûs an consilii? Fit itaque sæpissimè ut impostor palmam, virtus censuram, referat. Quin ea est hominum infirmitas et credulitas, ut sæpenumerò agyrtam aut sagam docto medico præponant: quare poëtæ oculati planè et perspicaces fuisse videntur, cùm Æsculapio Circem sororem dederunt, utrumque e Sole prognatum; sicut habetur in versibus de Æsculapio Phœbigenâ,

> "Ille repertorem medicinæ talis et artis
> Fulmine Phœbigenam Stygias detrusit ad undas:"

et similitèr de Circe Solis filiâ,

> "Dives inaccessis ubì Solis filia lucis
> Urit odoratam nocturna in lumina cedrum."

Omnibus enim temporibus, famâ et opinione vulgi, sagæ et aniculæ et impostores medicorum quodammodò rivales fuêre, et de curationum celebritate cum iisdem ferè certârunt. Ex hoc dic sodes quid

Digitized by Google

sequitur? Nempe ut medici ita secum, quemadmodùm Salomon in re graviori; "Si unus et stulti et meus eventus erit, quid mihi prodest quòd majorem sapientiæ dedi operam?" Equidem medicis minùs succenseo, si sæpenumerò vacent alicui alteri studio quod adamant, magìs quàm arti suæ propriæ. Invenies etenim inter eos poëtas, antiquarios, criticos, rhetores, politicos, theologos, atque in iis artibus magìs quàm in professione propriâ eruditos. Neque hoc fit, ut arbitror, quia (ut quidam declamator contra Scientias medicis objicit) habeant quæ sibi obversentur objecta tam fœda et tristia, ut animum ad alia abducere iis omninò sit opus; nam, qui homines sint 'nihil humani a se alienum putent:' sed ob hoc ipsum, de quo nunc agimus; nempè quòd arbitrentur parùm ipsis interesse vel ad existimationem, vel ad lucrum, utrùm artis suæ mediocritatem an perfectionem in eâ majorem assequantur. Morbi enim tædia, vitæ dulcedo, spei fallacia, et amicorum commendatio efficiunt, ut homines facilè in medicis qualibuscunque fiduciam collocent: verum si quis hæc attentiùs perpendat, ea potiùs ad culpam medicorum quàm ad culpæ excusationem spectant. Neque enim spem abjicere, sed vires potiùs intendère, debuerant. Nam si cui placet observationem expergefacere suam, et paullatìm circumspicere, etiam ex exemplis obviis et familiaribus facilè deprehendet, quantum obtineat imperii intellectûs subtilitas et acumen in varietatem sive materiæ sive formæ rerum. Nil magìs varium, quàm hominum facies et vultus. Eorum tamen discrimina infinita retinet memoria:

Digitized by Google

immò pictor ex pauculis colorum testis, acie oculi usus et vi phantasiæ et manûs constantiâ, omnium facies qui sunt, fuerunt, atque etiam (si coràm repræsentarentur) qui futuri sunt, penicillo imitari ac describere posset. Humana voce nil magìs varium. Hujus tamen discrimina in singulis personis facilè internoscimus: quinetiàm non desunt moriones et pantomimi quidam, qui quotquot libuerit reddere sciunt et ad vivum exprimere. Nil magìs varium quàm soni articulati, verba scilicèt. Via tamen inita est, ea reducendi ad paucas litteras alphabeti. Atque illud verissimum est, non ex eo quòd mens humana sit minùs subtilis aut capax, perplexitates et acatalepsias in Scientiis plerùmque provenire; sed ex eo potiùs, quòd objectum nimìs in remoto collocatum sit. Sicut enim sensus procul ab objecto dissitus plurimùm fallitur, debitè appropinquatus non multùm errat; ita fit in intellectu. Solent autem homines naturam tanquam ex prœaltâ turri et a longè despicere et circa generalia nimiùm occupari; quandò si descendere placuerit, et ad particularia accedere, resque ipsas attentiùs et diligentiùs inspicere, magìs vera et utilis fieret comprehensio. Itaque hujus incommodi remedium non in eo solùm est, ut organum ipsum vel acuant vel roborent, sed simul ut ad objectum propiùs accedant. Ideòque dubitandum non est quin si medici, missis paullispèr istis generalibus, naturæ obviàm ire vellent; compotes ejus fierent de quo ait poëta,

"Et quoniam variant morbi, variabimus artes;
Mille mali species, mille salutis erunt."

Digitized by Google

Quod eò magìs facere debent, quia philosophiæ ipsæ quibus innituntur medici, sive methodici sive chemici (medicina autem in philosophiâ non fundata res infirma est), parvi reverà sunt. Quare si nimìs generalia, licèt vera forent, hoc vitium habeant, quòd non benè homines ad actionem deducant; certè majus est periculum ab illis generalibus, quæ in se falsa sunt, atque loco deducendi educunt.

Medicina igitur (uti perspeximus) adhuc talitèr comparata est, ut fuerit magìs ostentata quàm elaborata, etiam magis elaborata quàm amplificata, cùm labores in eam insumpti potiùs in circulo quàm in progressu sè exercuerint. Plurima enim in eâ video a scriptoribus iterata, addita pauca. Eam in tres partes dividemus, quæ tria ejus officia nominabimus. Primum est, Conservatio Sanitatis; secundum, Curatio Morborum; tertium, Prolongatio Vitæ. At istud postremum non videntur medici, tanquam partem principalem artis suæ agnovisse, verùm idem reliquis duobus satìs imperitè immiscuisse. Putant enim, si propulsentur morbi antequàm ingruant, et curentur postquàm invaserint, Prolongationem Vitæ ultrò sequi. Quòd licèt minimè dubium sit, tamen parùm acutè prospiciunt horum utrumque ad morbos tantùm pertinere, et ad eam solummodò Vitæ Prolongationem quæ a morbis abbreviatur et intercipitur: atqui filum ipsum vitæ producere, ac mortem per resolutionem simplicem et atrophiam sensilem sensìm obrepentem ad tempus summovere, argumentum est quod nemo ex medicis pro dignitate tractavit. Neque

Digitized by Google

verò subeat animos hominum ille scrupulus, ac si hæc res fato et Divinæ Providentiæ commissa in artis officium et munus jam primùm a nobis revocaretur: Providentia enim proculdubiò mortes quascunque sive ex violentiâ, sive ex morbis, sive ex decursu ætatis, paritèr regit; neque tamen ideò præventiones et remedia excludit. Ars autem et industria humana naturæ et fato non imperant, sed subministrant. Verùm de hâc parte paullò pòst dicemus; hæc tantùm intereà præfati, ne quis tertium istud officium medicinæ cum duobus prioribus, quod ferè adhuc factum est, imperitè confundat.

Quod ad officium tuendæ Sanitatis attinet (ex officiis prædictis Medicinæ primum), multi de eo scripserunt, cùm in aliis rebus satìs imperitè, tùm nimiùm ut arbitramur delectui ciborum, minùs quàm par est quantitati eorum tribuentes. Quin et in quantitate ipsâ, tanquam philosophi morales, mediocritatem nimìs laudârunt; cùm et jejunia in consuetudinem versa, et victus liberalis cui quis asueverit, meliùs sanitatem tueantur quàm istæ mediocritates quæ Naturam ignavam ferè reddunt, neque excessûs neque indigentiæ cùm opus fuerit patientem. Exercitationum autem species, quæ in sanitate tuendâ plurimùm pollent, nemo ex medicis benè distinxit aut annotavit; cùm vix inveniatur aliqua inclinatio in morbum quæ non exercitatione quâdam propriâ corrigi possit. Morbis Renum globorum lusus convenit, Pulmonum sagittatio, Stomachi deambulatio et gestatio, atque aliis aliæ.

Digitized by Google

Verùm cùm hæc pars, de Valetudinis Conservatione, secundum totum tractata sit, defectus minores persequi non est nostri instituti.

Quod verò ad Curationem Morborum attinet, illa demùm pars est medicinæ, in quâ plurimum laboris insumptum est, licèt fructu satìs tenui. Continet autem doctrinam de morbis, quibus corpus humanum subjicitur; unà cum eorundem caussis, symptomatibus, et medelis. In hoc secundo officio medicinæ, multa sunt quæ desiderantur; ex his pauca sed maximè insignia proponemus, quæ enumerâsse satìs duxerimus absque aliâ ordinis aut methodi lege.

Primum est, intermissio Diligentiæ illius Hippocratis, utilis admodùm et accuratæ, cui moris erat narrativam componere casuum circa ægrotos specialium; referendo qualis fuisset morbi natura, qualis medicatio, qualis eventus. Atque hujus rei nactis nobis jam exemplum tam proprium atque insigne, in eo scilicèt viro qui tanquam parens artis habitus est, minimè opus erit exemplum aliquod forinsecum ab alienis artibus petere; veluti a prudentiâ jurisconsultorum, quibus nihil antiquius quàm illustriores casus et novas decisiones scriptis mandare, quò meliùs se ad futuros casus muniant et instruant. Istam proindè continuationem Medicinalium Narrationum desiderari video, præsertìm in unum corpus cum diligentiâ et judicio digestam: quam tamen non intelligo ita fieri debere amplam ut planè vulgata, et quæ quotidiè obveniant, excipiat (id enim infinitum quiddam esset, neque ad rem); nec

Digitized by Google

rursùs tam angustam ut sòlum modò mirabilia et stupenda, id quod a nonnullis factum est, complectatur. Multa enim in modo rei et circumstantiis ejus nova sunt, quæ in genere ipso nova non sunt. Qui autem ad observandum adjiciet animum, ei etiam in rebus quæ vulgares videntur multa observatu digna occurrent.

Item in Disquisitionibus Anatomicis fieri solet, ut quæ corpori humano in universum competant, ea diligentissimè usque ad curiositatem et in minimis quibusque notentur: at circa varietatem, quæ in diversis corporibus reperitur, medicorum diligentia fatiscit. Ideòque Anatomiam Simplicem luculentissimè tractari assero, Anatomiam Comparatam desiderari statuo. Partes enim singulas rectè perscrutantur homines, earumque consistentias, figuras, situs; sed illarum partium diversam in diversis hominibus figuram et conditionem minùs observant. Atque hujus omissionis caussam non aliam esse arbitramur, quàm quòd ad primam inquisitionem inspectio unius aut alterius anatomiæ sufficere possit; ad posteriorem verò (quæ Comparativa est, et casum recipit) necesse est, ut plurimarum dissectionum attenta et perspicax observatio adhibeatur. Prior etiam res est, in quâ homines docti in prælectionibus suis et in cœtu adstantium se jactare possunt: at secunda ea est, quæ tacitâ et diutinâ experientiâ tantùm acquiri potest. Illud intereà minimè dubium est, quòd internarum partium figura et structura parùm admodùm externorum membrorum varietati et lineamentis cedat; quòdque corda, aut jecinora, aut ventriculi tam dissimilia sint in hominibus quàm

Digitized by Google

aut frontes, aut nasi, aut aures. Atque in his ipsis differentiis partium internarum reperiuntur sæpiùs caussæ continentes multorum morborum; quod non attendentes medici humores interdùm minimè delinquentes criminantur, cùm ipsa mechanica partis alicujus fabrica in culpâ sit. In quorum morborum curâ opera luditur, si adhibeantur medicinæ alterantes, quia res alterationem non recipit; sed emendanda res et accommodanda, seu pallianda, per victûs regimen et medicinas familiares. Similitèr, ad Anatomiam Comparatam pertinent accuratæ observationes tam humorum omnigenûm, quàm vestigiorum et impressionum morborum in corporibus variis dissectis. Etenim humores in anatomiis tanquam purgamenta et fastidia ferè prætermitti solent, cùm tamen in primis necessarium sit notare quales et quàm multiplices sint humorum differentium species (non nimiùm in hâc re tribuendo divisionibus eorum receptis), qui in corpore humano aliquandò inveniantur; et in quibus cavitatibus et receptaculis quilibet ipsorum sedes et nidulos suos figere potissimùm soleat; quoque juvamento, aut damno, atque his similia. Itidèm vestigia et impressiones morborum, et interiorum partium ab iis læsiones et devastationes, in diversis anatomiis cum diligentiâ notanda; nempè apostemata, ulcera, solutiones continuitatis, putrefactiones, exesiones, consumptiones; rursùs, contractiones, extensiones, convulsiones, luxationes, dislocationes, obstructiones, repletiones, tumores; unà cum omnibus materiis præternaturalibus quæ in corpore humano inveniuntur, veluti calculis,

Digitized by Google

carnositatibus, tuberibus, vermibus, et hujusmodi. Hæc inquam omnia, et his similia, per eam quam diximus Anatomiam Comparatam et multorum medicorum experimenta in unum collata, magnâ cum curâ perquiri et componi debent. At varietas ista accidentium in anatomicis aut perfunctoriè tractatur, aut silentio præteritur.

De illo verò altero defectu circa Anatomiam (nempè quòd non fieri consueverit in corporibus vivis) quid attinet dicere? Res enim hæc odiosa, et barbara, et a Celso rectè damnata. Neque tamen illud minùs verum est (quod annotatum fuit a priscis) poros complures et meatus et pertusiones, quæ sunt ex subtilioribus, in anatomicis dissectionibus non comparere, quippè quæ in cadaveribus occluduntur et latent; cùm in viventibus dilatentur, et possent esse conspicui. Itaque ut et usui consulatur simul et humanitati, non est omninò rejicienda Anatomia Vivorum, neque ad fortuitas chirurgicorum inspectiones (quod Celsus fecit) remittenda; cùm hoc ipsum benè expediri possit per dissectionem Brutorum Vivorum quæ, non obstante suarum partium dissimilitudine ab humanis, huic inquisitioni adhibito judicio satisfacere possint.

Itèm in inquisitione illorum de morbis inveniunt morbos complures, quos insanabiles decernunt, alios jam indè a principio morborum, alios post talem quampiam periodum. Ita ut L. Syllæ et Triumvirorum proscriptiones res nihili fuerint, præ medicorum proscriptionibus, per quas tot homines iniquissimis edictis morti dedunt; quorum tamen

Digitized by Google

plurimi minore cum difficultate evadunt, quàm illi olìm inter proscriptiones Romanas. Neque igitur dubitabo inter Desiderata reponere opus aliquod de Curationibus Morborum qui habentur pro Insanabilibus, ut evocentur et excitentur medici aliqui egregii et magnanimi, qui huic operi (quantum largitur natura rerum) incumbant; quandò hoc ipsum, " istos morbos pronunciare insanabiles," neglectum et incuriam veluti lege sanciat, et ignorantiam ab infamiâ eximat.

Item, ut paullò ulteriùs insistam; etiam planè censeo ad officium medici pertinere, non tantùm ut sanitatem restituat, verùm etiam ut dolores et cruciatus morborum mitiget: neque id ipsum solummodò, cùm illa mitigatio doloris, veluti symptomatis periculosi, ad convalescentiam faciat et conducat; immò verò cùm, abjectâ prorsùs omni sanitatis spe, excessum tantùm præbeat e vitâ magìs lenem et placidum. Siquidem non parva est felicitatis pars (quam sibi tantoperè precari solebat Augustus Cæsar) illa euthanasia; quæ etiam observata est in excessu Antonini Pii, quandò non tam mori videretur quàm dulci et alto sopore excipi. Scribitur etiam de Epicuro, quòd hoc ipsum sibi procuraverit: cùm enim morbus ejus haberetur pro desperato, ventriculum et sensus meri largiore haustu et ingurgitatione obruit; undè illud in epigrammate,

——— " hinc Stygias ebrius hausit aquas."

Vino scilicèt Stygii laticis amaritudinem sustulit. At nostris temporibus medicis quasi religio est,

Digitized by Google

ægrotis postquàm deplorati sint assidere; ubì meo judicio, si officio suo atque adeò humanitati ipsi deesse nolint, et artem ediscere et diligentiam præstare deberent, quâ animam agentes faciliùs et mitiùs e vitâ demigrent. Hanc autem partem, inquisitionem de euthanasiâ exteriori (ad differentiam ejus euthanasiæ, quæ animæ præparationem respicit) appellamus, eamque inter Desiderata reponimus.

Item in Curationibus Morborum illud generalitèr desiderari reperio; quòd medici hujusce ætatis, licèt generales intentiones curationum non malè persequantur, particulares tamen medicinas, quæ ad Curationes Morborum singulorum proprietate quâdam spectant, aut non benè nôrunt aut non religiosè observant. Nam medici traditionum et experientiæ probatæ fructum magistralitatibus suis destruxerunt et sustulerunt, addendo et demendo et mutando circa medicinas, prout iis libitum fuerit, et ferè pharmacopœorum more quid pro quo substituendo; ita superbè imperantes medicinæ, ut medicina non ampliùs imperet morbo. Demptis enim Theriacâ, et Mithridatio, et fortassè Diascordio, et Confectione Alkermes, et paucis aliis medicinis, ad nulla ferè certa pharmaca se religiosè et severè adstringunt. Nam medicamenta illa, quæ in officinis prostant venalia, potiùs in promptu sunt ad intentiones generales quàm accommodata et propria ad curationes particulares: siquidem speciatìm nullum morbum magnoperè respiciunt; verùm generatìm ad obstructiones aperiendas, concoctiones confortandas, intemperies alterandas pertinent. Atque hìnc

Digitized by Google

præcipuè fit, ut empirici et vetulæ sæpenumerò in curandis morbis feliciùs operentur quàm medici eruditi; quia medicinarum probatarum confectionem et compositionem fidelitèr et scrupulosè retinent. Equidem memini medicum quendam apud nos in Angliâ, practicâ celebrem, religione propè Judæum, librorum lectione tanquam Arabem, solitum dicere; "Medici vestri Europæi sunt quidem viri docti: sed non nôrunt particulares curationes morbòrum." Quinetiam idem ludere solebat, parùm decorè, dicendo; "Medicos nostros similes esse episcopis: ligandi et solvendi claves habere, et nihil amplius." Sed ut seriò quod res est dicamus; plurimùm referre censemus, si medici aliqui, et eruditione et practicâ insigniores, opus aliquod conficiant de medicinis probatis et experimentalibus ad morbos particulares. Nam quod speciosâ quis ratione nixus existimet decere medicum doctum (habitâ ratione complexionis ægrorum, ætatis, tempestatis anni, consuetudinum, et hujusmodi) potiùs medicinas ex tempore aptare, quàm certis aliquibus præscriptis insistere; id fallax res est, et experientiæ non satìs attribuit, judicio plus nimìs. Sanè quemadmodum in republicâ Romanâ cives erant utilissimi et optimè compositi, qui aut consules populo favebant, aut tribuni in partes senatûs inclinabant; ita in hâc materiâ de quâ agimus medicos eos probamus, qui aut in magnâ eruditione traditiones experientiæ plurimùm faciunt, aut in practicâ insigni methodos et generalia artis non aspernantur. Modificationes verò medicinarum (si quandò sit opus eas adhibere) potiùs in vehiculis

Digitized by Google

earum exercendæ sunt, quàm in ipso corpore medicinarum; in quo nil novandum, absque evidenti necessitate. Hanc igitur partem, quæ de Medicinis Authenticis et Positivis tractet, desiderari statuimus. Res autem est, quæ tentari non debet absque acri et severo judicio, et tanquam in synodo medicorum selectorum.

Item inter præparationes medicinarum, mirari subit (præsertìm cùm medicinæ ex mineralibus a Chemicis in tantum evectæ et celebratæ sint, cùmque tales medicinæ tutiùs adhibeantur ad exteriora quàm intrò sumantur) neminem adhuc inventum, qui per artem thermas naturales et fontes medicinales imitari annixus fuerit; cùm tamen in confesso sit thermas illas et fontes virtutes suas ex venis mineralium, per quas permeant, nancisci: quinetiam in manifestum hujus rei documentum benè nôrit humana industria discernere et distinguere per separationes quasdam, ex quo genere mineralium hujusmodi aquæ inficiantur; veluti an ex sulphure, vitriolo, chalybe, aut aliquo simili? Quæ naturalis aquarum tinctura, si ad artificiosas compositiones reduci posset, fuerit in potestate hominis et plura genera earum prout usus postulat efficere, et temperamentum ipsarum pro arbitrio regere. Hanc igitur partem, de imitatione naturæ in Balneis Artificialibus (re proculdubiò et utili, et in promptu) desiderari censemus.

Ne verò singula scrupulosiùs exsequamur quàm vel instituto nostro vel hujusce tractatûs naturæ convenit, claudemus hanc partem defectûs alterius cujusdam enumeratione, qui maximi nobis videtur

Digitized by Google

momenti; nimirùm quòd medendi ratio, quæ obtinuit, sit nimio plus compendiosa quàm ut insigne aliquid aut arduum præstare possit. Etenim judicio nostro opinio fuerit magìs blanda quàm vera, si quis existimet medicamentum aliquod tam potens aut felix fieri posse, ut usus ejus simplex curationi alicui grandiori sufficiat. Mirabilis profectò foret oratio quæ pronunciata, aut etiàm sæpiùs repetita, vitium aliquod animo penitùs insitum aut inveteratum corrigere aut tollere possit. Longè certè abest. Verùm quæ in naturâ eximiè possunt et pollent sunt ordo, prosecutio, series, vicissitudo artificiosa. Quæ, licèt majus quoddam in præcipiendo judicium majoremque in parendo constantiam requirant, tamen effectuum magnitudine abundè rem compensant. Etsi autem ex operâ medicorum quotidianâ quam invisendo, assidendo, præscribendo ægrotis præstant, putaret quispiam haud segnitèr ipsos curationem persequi atque in eâdem certâ quâdem viâ insistere; tamen si quis ea quæ præscribere et ministrare soleant medici acutiùs introspiciat, inveniet pleraque vacillationis et inconstantiæ plena, et quæ ex tempore excogitentur, et in mentem illis veniant absque certo aliquo aut præviso curationis tramite. Debuerant autem etiam ab initio, post morbum benè perspectum et cognitum, seriem curandi ordinatam meditari; neque ab eâ absque gravi caussâ discedere. Atque sciant pro certo medici, posse (exempli gratiâ) tria fortassè aut quatuor medicamenta ad morbum aliquem gravem curandum rectè præscribi, quæ debito ordine et debito intervallo sumpta curationem

Digitized by Google

præstent; quorum singula si per se tantùm sumerentur, aut si ordo inverteretur, aut intervallum non servaretur, fuerint prorsùs nocitura. Neque tamen id volumus, ut omnis scrupulosa et superstitiosa curandi ratio in pretio sit tanquam optima (non magìs quàm omnis via arcta via sit ad cœlum): verùm ut æquè recta sit via, ac arcta et difficilis. Hanc autem partem, quam Filum Medicinale vocabimus, desiderari ponimus. Atque hæc illa sunt, quæ in doctrinâ medicinæ de Curatione Morborum desideramus; nisi quòd restet unicum, quod pluris est quàm illa omnia. Desideratur nimirùm Philosophia Naturalis vera et activa, cui Medicinæ scientia inædificetur. Ceterùm illa non est hujusce tractatûs.

Tertiam partem medicinæ posuimus illam de Prolongatione Vitæ, quæ nova est, et desideratur, estque omnium nobilissima. Si enim tale aliquid inveniri possit, non versabitur tantùm medicina in curationum sordibus, nec medici ipsi propter necessitatem solummodò honorabuntur, sed utique propter donum mortalibus ex terrenis quasi maximum, cujus poterint esse secundum Deum dispensatores et administri. Licèt enim mundus homini Christiano ad Terram Promissionis contendenti tanquam eremus sit, tamen in eremo ipso proficiscentibus calceos et vestes (corpus scilicèt nostrum, quod animæ loco tegminis est) minùs atteri, Gratiæ Divinæ munus quoddam æstimandum. Hâc de re, quia est ex optimis eamque inter Desiderata posuimus, ex more nostro et Monita dabimus et Indicia et Præcepta.

Digitized by Google

Primò monemus ex scriptoribus circa hoc argumentum neminem esse, qui aliquid magni, ne dicamus aliquid sani, repererit. Aristoteles certè commentarium de hoc edidit perpusillum, in quo nonnihil inest acuti; quòd ipse omnia esse vult, ut solet. At recentiores tam oscitantèr et superstitiosè de hoc scripserunt, ut argumentum ipsum ob eorum vanitatem tanquam vanum et vecors haberi cœperit.

Secundò monemus ipsas intentiones, quæ hùc spectant, medicorum res nihili esse, et cogitationes hominum a re potiùs abducere quàm versus eam dirigere. Sermocinantur enim, mortem in destitutione calidi et humidi consistere: debere itaque calorem naturalem confortari, humorem autem radicalem foveri. Perindè ac si hæc res jusculis aut lactucis et malvis aut amydo aut jujubis, aut rursùs aromatibus aut vino generoso, aut etiam spiritu vini et oleis chemicis confici possit; quæ omnia obsunt potiùs quàm prosunt.

Tertiò monemus ut homines nugari desinant, nec tam faciles sint ut credant grande illud opus, quale est naturæ cursum remorari et retrovertere, posse haustu aliquo matutino aut usu alicujus pretiosæ medicinæ ad exitum perduci; non auro potabili, non margaritarum essentiis, et similibus nugis; sed ut pro certo habeant Prolongationem Vitæ esse rem operosam, et quæ ex compluribus remediis atque eorum inter se connexione idoneâ constet. Neque enim quisquam ita stupidus esse debet, ut credat quod nunquam factum est adhuc, id fieri jam posse, nisi per modos etiam nunquam tentatos.

Digitized by Google

Quartò monemus ut homines ritè animadvertant et distinguant circa ea quæ ad Vitam Sanam, et ea quæ ad Vitam Longam, conferre possunt. Sunt enim nonnulla quæ ad spirituum alacritatem, et functionum robur, et morbos arcendos prosunt; quæ tamen de summâ vitæ detrahunt, et atrophiam senilem absque morbis accelerant. Sunt et alia, quæ ad Prolongationem Vitæ et atrophiam senilem longiùs summovendam juvant, sed tamen non usurpantur absque periculo valetudinis, adeò ut qui iis utentur ad Prolongationem Vitæ debeant simul incommodis occurrere, quæ alioquìn ex eorum usu supervenire possint. Atque Monita hactenùs dedimus.

Quod ad Indicia attinet; tale hujus rei, quam animo metimur, plasma est. Conservantur res et durant duobus modis; aut in Identitate suâ, aut per Reparationem. In Identitate suâ, ut Musca aut Formica in Succino, Flos aut Pomum aut Lignum in Conservatoriis Nivalibus, Cadaver inter Balsama: per Reparationem, ut in Flammâ, et in Mechanicis. Operanti ad Prolongationem Vitæ utroque genere utendum est (disjuncta minùs possunt), corpusque humanum conservandum quemadmodum inanimata conservantur, ac rursùs quemadmodum flamma conservatur, ac denìque quadantenùs ut mechanica conservantur. Tres igitur sunt ad Prolongandam Vitam intentiones; Retardatio Consumptionis, Probitas Reparationis, et Renovatio ejus quod cœpit veterascere. Consumptio fit a duabus deprædationibus; deprædatione spiritûs innati, et deprædatione

Digitized by Google

aëris ambientis. Prohibitio utriusque duplex; aut si agentia illa fiant minùs prædatoria, aut si patientia (succi scilicèt corporis) reddantur minùs deprædabilia. Spiritus fit minùs prædatorius, si aut substantiâ densetur, ut in usu opiatorum et nitratorum, et in contristationibus; aut quantitate minuatur, ut in diætis Pythagoricis et monasticis; aut motu leniatur, ut in otio et tranquillitate. Aër ambiens fit minùs prædatorius, si aut minùs incalescat a radiis solis, ut in regionibus frigidioribus, in speluncis, in montibus, et columnis anachoretarum; aut summoveatur a corpore, ut in cute densâ, et in plumis avium, et in usu olei et unguentorum absque aromatibus. Succi corporis redduntur minùs deprædabiles, si aut duri facti sint, aut roscidi sive oleosi: duri, ut in victu aspero, vitâ in frigido, exercitationibus robustis, balneis quibusdam mineralibus; roscidi, ut in usu dulcium, et abstinentiâ a salsis et acidis, et maximè omnium in tali mixtione potûs, quæ sit partium valdè tenuium et subtilium, absque tamen omni acrimoniâ aut acedine. Reparatio fit per alimenta. Alimentatio autem promovetur quatuor modis: per concoctionem viscerum ad extrusionem alimenti, ut in confortantibus viscera principalia; per excitationem partium exteriorum ad attractionem alimenti, ut exercitationibus et fricationibus debitis atque unctionibus quibusdam et balneis appropriatis; per præparationem alimenti ipsius, ut faciliùs se insinuet et digestiones ipsas quadantenùs anticipet, ut in varii[illegible] et artificiosis modis cibi condiendi, potûs mis[illegible] panis fermentandi, et horum trium virtute[illegible]

Digitized by Google

redigendi; per confortationem ipsius ultimi actûs assimilationis, ut in somno tempestivo, et applicationibus quibusdam exterioribus. Renovatio ejus, quod cœpit veterascere, fit duobus modis: vel per intenerationem habitûs corporis ipsius, ut in usu malacissationum ex balneis, emplastris, et unctionibus, quæ talia sint ut imprimant, non extrahant; vel per expurgationem succi veteris, et substitutionem succi novi, ut in tempestivis et repetitis purgationibus, sanguinis missionibus, et diætis attenuantibus quæ florem corporis restituunt. Atque de Indiciis hactenùs.

Præcepta quanquam ex ipsis Indiciis plurima possint deduci, tria tamen veluti præcipua subjungere visum est. Præcipimus primò ut Prolongatio Vitæ exspectetur potiùs a diætis statis quàm a regimine aliquo victûs familiari, aut etiam a medicamentorum particularium excellentiâ. Etenim quæ tantâ virtute pollent ut naturam retrovertere valeant, fortiora plerùmque sunt et potentiora ad alterandum quàm ut simul in aliquâ medicinâ componi, multò minùs in victu familiari interspergi possint. Superest itaque ut seriatìm, et regularitèr, et ad tempora certa, et vicibus certis recurrentia adhibeantur.

Secundò præcipimus, ut Prolongatio Vitæ exspectetur potiùs ab operatione in spiritus et a malacissatione partium quàm a modis alimentandi. Etenim cùm corpus humanum ejusque fabrica (missis externis) a tribus patiatur, Spiritibus scilicèt, Partibus, et Alimentis; via Prolongationis Vitæ per Alimentandi modos longa est, atque per multas ambages et

Digitized by Google

circuitus, at viæ per operationes super Spiritus et super Partes multò breviores sunt, et quibus citiùs ad finem desideratum pervenitur: eo quòd Spiritus subitò patiantur et a vaporibus et ab affectibus, quæ miris modis in eos possunt, Partes itèm per balnea aut unguenta aut emplastra, quæ subitas etiam impressiones faciunt.

Tertiò præcipimus, quòd malacissatio partium per exterius fieri debet per Consubstantialia, Imprimentia, et Occludentia. Consubstantialia enim benevolo partium amplexu libentèr excipiuntur, et propriè malacissant. Imprimentia autem et virtutem malacissantium, tanquam vehicula, faciliùs et altiùs deducunt, atque ipsa partes nonnihil expandunt. Occludentia autem virtutem utrorumque retinent, et paullispèr figunt, et perspirationem quæ est res malacissationi opposita (quia humidum emittit) cohibent. Itaque per hæc tria, sed potiùs ordine disposita et succedentia quàm commixta, res absolvitur. Interìm in hâc parte monemus, non eam esse intentionem malacissationis ut nutriat partes per exterius, sed tantùm ut eas reddat magìs idoneas ad nutriendum. Quidquid enim magìs aridum est, minùs est activum ad assimilandum. Atque de Prolongatione Vitæ, quæ est pars tertia medicinæ novitèr adscripta, hæc dicta sint.

Veniamus ad Cosmeticam, quæ certè partes habet civiles, partes rursùs effeminatas. Corporis enim munditia et decor honestus rectè existimatur promanare a modestiâ quâdam morum, et a reverentia in primis erga Deum cujus creaturæ sunt

Digitized by Google

erga societatem in quâ degimus, tum etiam erga nosmetipsos quos non minùs immò magìs quàm alios revereri debemus. Verùm adulterina illa decoratio, quæ fucos et pigmenta adhibet, digna certè est illis defectibus qui eam semper comitantur ; cùm non sit aut ad fallendum satìs ingeniosa, aut ad utendum satìs commoda, aut ad salubritatem satìs tuta et innocua. Miramur autem pravam hanc consuetudinem fucandi leges censorias, tam ecclesiasticas quàm civiles (quæ aliàs in luxuriam circa vestes aut cultus capillorum effeminatos admodùm fuerint severæ), ita diù fugisse. Legimus certè de Jezebele, quòd pigmentis faciem obliverit ; verùm de Estherâ, et Judithâ, nil tale perhibetur.

Pergamus ad Athleticam. Eam sensu intelligimus paullò largiori, quàm accipi consuevit. Hùc enim referimus, quidquid versatur circa conciliandam qualemcunque (quam corpus humanum suscipit) habilitatem ; sive sit Agilitatis, sive Tolerantiæ : quarum Agilitas duas habet partes, robur et velocitatem ; ac Tolerantia itidèm duas, vel indigentiarum naturalium patientiam vel in cruciatibus fortitudinem. Quorum omnium videmus sæpenumerò exempla insignia in practicâ funambulorum, in ḍuro victu hominum quorundam barbarorum, in stupendis viribus maniacorum, et in constantiâ nonnullorum inter éxquisita ṭormenta. Immò si aliqua alia reperiatur facultas, quæ in priorem partitionem non cadit (qualis in urinatoribus sæpè conspicitur, qui mirificè anhelitum cohibere possunt), ad hanc ipsam artem aggregari volumus. Atque quòd talia fieri quandòque

Digitized by Google

possint, manifestissimum est: at philosophia et inquisitio caussarum circa eadem ferè neglecta jacet; hanc arbitramur ob caussam, quòd hominibus persuasum sit hujusmodi magisteria naturæ solummodò vel ex peculiari certorum hominum indole (quæ sub disciplinam non cadit), vel a diutinâ ab annis usque puerilibus consuetudine, quæ potiùs imperari quàm doceri solet, obtinere. Quod etsi verum prorsùs non sit, tamen defectus hujusmodi rerum quid attinet notare? Certamina enim Olympica jam diù cessârunt; tum etiam in ejusmodi rebus mediocritas sufficit ad usum, excellentia autem mercenariæ cuidam ostentationi ferè inservit.

Postremò accedimus ad Artes Voluptarias. Eæ secundum sensus ipsos dispertitæ sunt. Oculos oblectat præcipuè Pictoria, cum aliis artibus innumeris (quæ ad magnificentiam spectant) circa ædificia, hortos, vestes, vasa, calices, gemmas, et similia. Aures demulcet Musica, quæ tantâ vocum, spiritûs, chordarum varietate et apparatu instructa est. Olìm etiam hydraulica pro Coryphæis quibusdam artis ejus habita sunt, quæ nunc propè obsoleverunt. Atque artes, quæ ad visum aut auditum spectant, præ aliis præcipuè liberales habitæ sunt. Sensus hi duo magìs casti, scientiæ magìs eruditæ, quippè qui etiam Mathematicam veluti ancillam in familiis suis habeant: etiam altera ad memoriam et demonstrationes, altera ad mores et affectus animi nonnihil respicit. Reliquorum sensuum oblectationes, atque artes circa ipsos, minùs in honore sunt; veluti luxuriæ quàm magnificentiæ propiores. Unguenta,

Digitized by Google

odoramenta, deliciæ et cupediæ mensarum, maximè autem incitamenta libidinis, rectiùs censore quàm doctore indigent. Optimè sanè a quibusdam annotatum est, nascentibus et crescentibus rebuspublicis artes Militares florere, in statu et culmine positis Liberales, at ad declinationem et decasum vergentibus Voluptarias. Hæc verò ætas nostra, vereor ne tanquam in decasu felicitatis in Artes Voluptarias inclinet. Quare ista missa faciamus. Cum Artibus Voluptariis Joculares copulo: deceptiones siquidem sensuum inter delectationes sensuum reponendæ sunt.

Jam verò, transcursis doctrinis illis circa Corpus Humanum (Medicinâ, Cosmeticâ, Athleticâ, Voluptariâ), illud obiter monemus: cùm in corpore humano tot res in considerationem veniant, partes, humores, functiones, facultates, accidentia; cùmque (si nobis integrum esset) constitui oportuisset corpus unicum doctrinæ de Corpore Humano, quæ ista omnia complecteretur, simile illi doctrinæ de Animâ de quâ mox dicemus, tamen ne artes nimis multiplicentur, neve veteres artium limites plus quàm necesse fuerit transponantur; doctrinam de Partibus Corporis Humani, de Functionibus, de Humoribus, de Respiratione, de Somno, de Generatione, de Fœtu et Gestatione in Utero, de Augmentis, de Pubertate, de Canitie, de Impinguatione, et similibus in Corpus Medicinæ recipimus; licèt ad officia illa tria non propriè pertineant, sed quia corpus ipsum hominis sit per omnia medicinæ subjectum. Motum autem voluntarium, et sensum, ad doctrinam de Animâ rejicimus; siquidem Animæ partes in his duobus

Digitized by Google

sunt potiores. Atque sic doctrinam, quæ circa Corpus Hominis versatur, quod Animæ pro tabernaculo duntaxàt est, claudimus.

CAPUT III.

Partitio Philosophiæ Humanæ circa Animam, in Doctrinam de Spiraculo et Doctrinam de Animâ Sensibili sive Productâ. Partitio secunda ejusdem Philosophiæ in Doctrinam de Substantiâ et Facultatibus Animæ et Doctrinam de Usu et Objectis Facultatum. Appendices duæ Doctrinæ de Facultatibus Animæ; Doctrina de Divinatione Naturali, et Doctrina de Fascinatione. Distributio Facultatum Animæ Sensibilis, in Motum et Sensum.

Veniamus ad doctrinam de Animâ Humanâ; e cujus thesauris omnes ceteræ doctrinæ depromptæ sunt. Ejus duæ sunt partes; altera tractat de Animâ Rationali, quæ divina est; altera de Irrationali, quæ communis est cum brutis. Notavimus autem paullò superiùs (ubì de Formis loquebamur) differentes illas duas Animarum emanationes, quæ in primâ utriusque creatione se dant conspiciendas; nimirùm, quòd altera ortum habuerit a spiraculo Dei, altera e matricibus elementorum. Nam de Animæ Rationalis generatione primitivâ ita ait Scriptura; "Formavit hominem de limo terræ, et spiravit in faciem ejus spiraculum vitæ." At generatio Animæ Irrationalis, sive Brutorum, facta est per verba illa, "Producat aqua," "Producat terra;" hæc autem Anima (qualis est

Digitized by Google

in homine) Animæ Rationali organum tantùm est, atque originem habet et ipsa quoque, quemadmodùm in brutis, e limo terræ. Neque enim dictum est, "Formavit corpus hominis de limo terræ," sed "Formavit hominem;" integrum scilicèt hominem, excepto illo spiraculo. Quamobrèm partem primam doctrinæ generalis circa Animam Humanam, doctrinam de Spiraculo appellabimus; Secundam verò, doctrinam de Animâ Sensibili sive Productâ. Neque tamen, cùm hactenùs Philosophiam solam tractemus (quippè Sacram Theologiam in fine operis collocavimus) partitionem istam a Theologiâ mutuaremur nisi etiam cum principiis Philosophiæ conveniret. Plurimæ enim et maximæ sunt Animæ Humanæ præcellentiæ supra animas brutorum, etiam philosophantibus secundum sensum manifestæ. Ubicùnque autem tot et tantarum invenitur excellentiarum symbolum, ibì meritò semper constitui debet differentia specifica. Itaque nobis non nimiùm placet confusa illa et promiscua philosophorum de Animæ functionibus tractatio: ac si Anima Humana gradu potiùs quàm specie discriminata esset ab animâ brutorum; non alitèr quàm sol inter astra, aut aurum inter metalla.

Subjungenda est etiam partitio alia doctrinæ generalis circa Animam Humanam, antequàm de speciebus fusiùs loquamur. Etenìm quæ de speciebus posteà dicemus utramque partitionem, tum illam quam jam modò posuimus, tum istam quam nunc proponemus, simul tractabunt. Secunda igitur partitio sit, in doctrinam de Substantiâ et Facultatibus

Digitized by Google

Animæ, et doctrinam de Usu et Objectis Facultatum.

Præmissis itaque his partitionibus gemmis, ad Species accedamus. Doctrina de Spiraculo, eademque de Substantiâ Animæ Rationalis, complectitur inquisitiones illas de naturâ ejus; utrum Nativa sit illa, an Adventitia; Separabilis, an Inseparabilis; Mortalis, an Immortalis; quatenùs legibus materiæ adligata, quatenùs minimè; et similia? Quæ verò hujus sunt generis, licèt etiam in philosophiâ et diligentiorem et altiorem inquisitionem subire possint quàm adhuc habetur, utcùnque tamen in fine religioni determinanda et definienda rectiùs transmitti censemus; alitèr enim erroribus haud paucis, et sensûs illusionibus, omninò exponentur. Etenim cùm substantia Animæ in creatione suâ non fuerit extracta aut deducta ex massâ cœli et terræ, sed immediatè inspirata a Deo, cùmque leges cœli et terræ sint propria subjecta philosophiæ; quomodò possit cognitio de Substantiâ Animæ Rationalis ex philosophiâ peti et haberi? Quinimmò ab eâdem inspiratione divinâ hauriatur, a quâ substantia animæ primò emanavit.

Doctrina verò de Animâ Sensibili sive Productâ, etiam quatenùs ad Substantiam ejus, verè inquiritur: at ea inquisitio nobis quasi desiderari videtur. Quid enim ad doctrinam de Substantiâ Animæ faciunt actus ultimus et forma Corporis, et hujusmodi nugæ logicæ? Anima siquidem Sensibilis sive Brutorum planè substantia corporea censenda est, a calore attenuata et facta invisibilis; aura (inquam) ex naturâ flammeâ et aëreâ conflata, aëris molliti-

Digitized by Google

ad impressionem recipiendam, ignis vigore ad actionem vibrandam dotata; partìm ex oleosis, partìm ex aqueis nutrita; corpore obducta, atque in animalibus perfectis in capite præcipuè locata, in nervis percurrens, et sanguine spirituoso arteriarum refecta et reparata; quemadmodum Bernardinus Telesius, et discipulus ejus Augustinus Donius, aliquâ ex parte non omninò inutilitèr asseruerunt. Itaque de hâc doctrinâ diligentior fiat inquisitio: eo magìs, quòd hæc res non benè intellecta opiniones superstitiosas et planè contaminatas, et dignitatem Animæ Humanæ pessimè conculcantes, de Metempsychosi et lustrationibus animarum per periodos annorum, denìque de nimìs propinquâ Animæ Humanæ erga animas brutorum per omnia cognatione peperit. Est autem hæc Anima in brutis anima principalis, cujus corpus brutorum organum; in homine autem, organum tantùm est ipsa Animæ Rationalis, et Spiritûs potiùs appellatione quàm Animæ indigitari possit. Atque de Substantiâ Animæ hactenùs.

Facultates autem Animæ notissimæ sunt; Intellectus, Ratio, Phantasia, Memoria, Appetitus, Voluntas, denìque universæ illæ, circa quas versantur scientiæ Logicæ et Ethicæ. Sed in doctrinâ de Animâ origines ipsarum tractari debent, idque physicè, prout Animæ innatæ sint et adhæreant; usus tantùm ipsarum, et objecta, illis alteris artibus deputantur. Atque in hâc parte nihil egregii, ut nobis videtur, adhuc repertum est; quanquam desiderari eam haud sanè dixerimus. Habet etiam pars ista, De Facultatibus Animæ, Appendices duas; quæ et ipsæ, quemadmodum tractantur, potiùs fumos nobis exhibuerunt

Digitized by Google

quàm flammam aliquam lucidam veritatis. Altera harum est doctrina de Divinatione Naturali; altera de Fascinatione.

Divinationem ab antiquis, nec malè, in duas partes divisam habemus; Artificialem, et Naturalem. Artificialis ratiocinando, ex indicatione signorum, prædictionem colligit: Naturalis, ex ipsâ animi præsensione internâ, absque signorum adminiculis, præsagit. Artificialis duplex; altera argumentatur ex caussis, altera ex experimentis tantùm cœcâ quâdam auctoritate: quæ posterior, ut plurimùm, superstitiosa est; quales erant ethnicorum disciplinæ circa inspectionem extorum, volatum avium, et similia. Etiam Chaldæorum astrologia sollennior, non multò melior. At Artificialis Divinatio utraque inter diversas Scientias spargitur. Habet Astrologus prædictiones suas, ex situ astrorum: habet etiam Medicus suas de morte ingruente, de convalescentiâ, de symptomatibus morborum superventuris ex urinis, pulsibus, aspectu ægrorum, et similibus. Habet et Politicus suas; "O urbem venalem, et citò perituram si emptorem invenerit:" cujus vaticinii fides non diù morata est; impleta primùm in Syllâ, posteà in Cæsare. Hujusmodi igitur prædictiones præsentis non sunt instituti, verùm ad artes proprias remitti debent. Naturalis autem Divinatio, ex vi scilicèt internâ animi ortum habens, ea demùm est de quâ nunc agitur. Hæc duplex est; altera Nativa, altera per Influxum. Nativa hoc nititur suppositionis fundamento; quòd Anima in se reducta atque collecta, nec in corporis organa diffusa, habeat ex vi propriâ

Digitized by Google

essentiæ suæ aliquam prænotionem rerum futurarum: illa verò optimè cernitur in somniis, ecstasibus, confiniis mortis; rariùs inter vigilandum, aut cùm corpus sanum sit ac validum. Hujusmodi verò status animi procuratur ferè aut adjuvatur ex abstinentiis, atque illis rebus quæ animam a muneribus corporis exercendis maximè sevocant, ut suâ naturâ absque impeditionibus exteriorum gaudere possit. Divinatio verò per Influxum hoc altero suppositionis fundamento nititur; quòd Anima, veluti speculum, illuminationem quandam secundariam a præscientiâ Dei et spirituum excipiat; cui etiam idem, qui priori, status et regimen corporis confert. Eadem enim Animæ sevocatio efficit, ut et suâ naturâ impensiùs utatur, et divinorum influxuum sit magis susceptiva: nisi quòd in Divinationibus per Influxum Anima fervore quodam atque tanquam Numinis præsentis impatientiâ, quæ apud priscos Sacri Furoris nomine vocabatur, corripiatur; in Divinatione autem Nativâ, quieti potiùs et vacationi propior sit.

Fascinatio autem est vis et actus Imaginationis intensivus in corpus alterius: vim enim Imaginationis super corpus proprium ipsius imaginantis superiùs perstrinximus. In hoc genere schola Paracelsi, et ementitæ Naturalis Magiæ cultores, tam fuerunt immodici ut imaginationis impetum et apprehensionem miracula-patranti Fidei tantùm non exæquârint. Alii ad similitudinem veri propiùs accedentes, cùm occultas rerum energias et impressiones, sensuum irradiationes, contagionum de corpore in corpus transmissiones, virtutum magnetica-

Digitized by Google

rum delationes acutiùs intuerentur, in eam opinionem devenerunt, ut multò magìs a spiritu in spiritum (cùm spiritus præ rebus omnibus sit et ad agendum strenuus, et ad patiendum tener et mollis) impressiones, et delationes, et communicationes fieri poterint. Undè increbuerunt opiniones factæ quasi populares de Genio superiori, de hominibus quibusdam infaustis et ominosis, de ictibus amoris et invidiæ, et aliæ his similes. Atque huic conjuncta est disquisitio, quomodò Imaginatio intendi et fortificari possit? Quippè si Imaginatio fortis tantarum sit virium, operæ pretium fuerit nôsse quibus modis eam exaltari et seipsâ majorem fieri detur? Atque hìc obliquè, nec minùs periculosè, se insinuat palliatio quædam et defensio maximæ partis Magiæ Cærimonialis. Speciosus enim fuerit prætextus Cærimonias, Characteres, Incantationes, Gesticulationes, Amuleta, et similia, non ex aliquo tacito aut sacramentali cum malis Spiritibus contractu vires nancisci; sed eò pertinere tantùm ut Imaginatio illius, qui his utitur, roboretur et exaltetur: quemadmodum etiam in religione usus Imaginum ad mentes hominum in rerum contemplatione defigendas, et devotionem precantium excitandam, invaluit. Attamen mea talis est sententia; etiamsi detur vim Imaginationis esse utìque potentem, atque insupèr Cærimonias vim illam intendere et roborare; posito denìque quòd adhibeantur Cærimoniæ ad hanc intentionem sincerè, atque tanquam remedium physicum, absque aliquâ vel minimâ cogitatione de invitandis per ipsas auxiliis Spirituum; haberi nihilominùs debent pro

Digitized by Google

illicitis, propterea quod sententiæ illi divinæ adversus hominem propter peccatum latæ repugnent et recalcitrent, "In sudore vultûs comedes panem tuum." Siquidem Magia ejus generis egregios illos fructus, quibus Deus pretium laborem constituit, adipiscendos proponit per paucas easque faciles et minimè operosas observantias.

Supersunt doctrinæ duæ, quæ ad Facultates Animæ Inferioris sive Sensibilis præcipuè spectant, utpotè quæ cum organis corporeis maximè communicant; altera de Motu Voluntario, altera de Sensu et Sensibili. In priori harum, etiam aliàs satìs jejunè inquisitâ, unica pars ferè integra deest. Etenim de officio et fabricâ commodâ nervorum et musculorum, et aliorum quæ ad hunc motum requiruntur, quæque pars corporis quiescat dum alia moveatur, tum quòd hujusce motûs rector et quasi auriga sit Imaginatio, adeò ut dimissâ imagine ad quam motus fertur statìm intercipiatur et sistatur motus ipse (ut cùm deambulamus, si alia subeat cogitatio acris et defixa, continuò consistimus); et aliæ nonnullæ subtilitates non malæ in observationem et inquisitionem jampridèm venerunt. Quomodò verò compressiones et dilatationes et agitationes spiritûs (qui proculdubiò motûs fons est) corpoream et crassam partium molem flectat, excitet, aut pellat, adhuc diligentèr inquisitum et tractatum non est. Neque mirum, cùm Anima ipsa Sensibilis hactenùs potiùs pro entelechiâ et functione quâdam habita sit, quàm pro substantiâ. At quandò jam innotuerit ipsam esse substantiam corpoream et

Digitized by Google

materiatam, necesse est etiam ut quibus nixibus aura tam pusilla et tenera corpora tam crassa et dura in motu ponere possit inquiratur. De hâc parte igitur, cùm desideretur, fiat inquisitio.

At de Sensu et Sensibili longè uberior et diligentior adhibita est inquisitio, tam in tractatibus circa ea generalibus quàm in artibus specialibus, utpotè Perspectivâ, Musicâ: quàm verè, nihil ad institutum; quandoquidem illa tanquam Desiderata ponere non liceat. Sunt tamen duæ partes nobiles et insignes, quas in hâc doctrinâ desiderari statuimus; altera de Differentiâ Perceptionis et Sensûs, altera de Formâ Lucis.

Atque differentiam inter Perceptionem et Sensum benè enucleatam debuerant philosophi tractatibus suis de Sensu et Sensibili præmittere, ut rem maximè fundamentalem. Videmus enim, quasi omnibus corporibus naturalibus inesse vim manifestam percipiendi; etiam electionem quandam amica amplectendi, inimica et aliena fugiendi. Neque nos de subtilioribus perceptionibus tantùm loquimur; veluti cùm magnes ferrum allicit, flamma ad naphtham assilit, bulla bullæ approximata coït, radiatio ab objecto albo dissilit, corpus animalis utilia assimilat, inutilia excernit, spongiæ pars (etiam super aquam elevata) aquam attrahit, aërem expellit, et hujusmodi: etenim quid attinet talia enumerare? Nullum siquidem corpus ad aliud admotum illud immutat, aut ab illo immutatur, nisi operationem præcedat Perceptio reciproca. Percipit corpus meatus, quibus se insinuat; percipit impetum alterius corporis, cui

Digitized by Google

cedit; percipit amotionem alterius corporis a quo detinebatur, cùm se recipit; percipit divulsionem sui continui, cui ad tempus resistit; ubìque denìque est Perceptio. Aër verò calidum et frigidum tam acutè percipit, ut ejus Perceptio sit longè subtilior quàm tactûs humani; qui tamen pro calidi et frigidi normâ habetur. Duplex igitur deprehenditur circa hanc doctrinam hominum culpa; alia, quòd eam intactam et intractatam (cùm tamen sit res nobilissima) plerùmque reliquerunt; alia, quòd qui huic contemplationi fortè animum adjecerunt longiùs quàm par est provecti sunt, et sensum corporibus omnibus tribuerunt; ut piaculum ferè sit ramum arboris avellere, ne fortè instar Polydori ingemiscat. At debuerant illi differentiam Perceptionis et Sensûs, non tantùm in comparatione sensibilium ad insensibilia secundum corpus integrum explorare, veluti plantarum et animalium; verùm etiam in corpore ipso sensibili animadvertere, quid in caussâ sit cur tot actiones expediantur absque omni tamen sensu; cur alimenta digerantur, egerantur; humores et succi sursùm, deorsùm ferantur; cor et pulsus vibrent; viscera sua quæque opificia, sicut officinæ, producant; et tamen hæc omnia, et complura alia, absque sensu fiant? Verùm homines non satìs acutè, qualis sit actio sensûs, viderunt; atque quod genus corporis, quæ mora, quæ conduplicatio impressionis ad hoc requirantur, ut dolor vel voluptas sequatur? Denìque differentiam inter Perceptionem simplicem et Sensum nullo modo nôsse videntur, nec quatenùs fieri possit Perceptio absque Sensu. Neque enim

Digitized by Google

hæc verborum tantùm controversia est, sed de re magni prorsùs momenti. De hâc igitur doctrinâ (ut in primis utili, et ad plurima spectante) meliùs inquiratur. Quandoquidem etiam circa hanc rem inscitia tantum apud nonnullos ex antiquis philosophis potuerit, ut omnibus sine discrimine corporibus animam infundi putaverint: neque enim videbant, quomodò motus cum discretione fieri potuerit absque sensu; aut sensus adesse absque animâ.

De Formâ Lucis quòd debita non facta fuerit inquisitio, præsertìm cùm in Perspectivâ strenuè elaborârint homines, stupenda quædam negligentia censeri possit. Etenim nec in Perspectivâ, nec aliàs, aliquid de Luce quod valeat inquisitum est. Radiationes ejus tractantur, origines minimè. Sed collocatio demùm Perspectivæ inter Mathematica hunc ipsum defectum, et alios similes, peperit; quia a Physicis præmaturè discessum est. Tractatio autem de Luce et caussis ejus in Physicis rursùs superstitiosa ferè est, tanquam de re inter divina et naturalia mediâ, adeò ut quidam ex Platonicis eam materiâ ipsâ antiquiorem introduxerint: cùm enim spatium esset diffiatum, id primum lumine, posteà verò corpore impletum fuisse vanissimo commento asseruerunt; quandò tamen Scripturæ Sacræ massam cœli et terræ tenebrosam, ante lucem creatam, disertè posuerint. Quæ verò physicè et secundum sensum de eâ tractantur, ea statìm ad rationes descendunt, ut parum physicæ inquisitionis circa hanc rem exstet. Debuerant autem homines contemplationes suas submittere paullispèr, et quid sit corporibus omnibus

Digitized by Google

lucidis commune inquirere, tanquam de Formâ Lucis. Etenim quàm immensa est corporis differentia (si ex dignitate considerentur) inter solem et lignum putridum, aut squamas etiam piscium putridas? Inquirere etiam debuerant, quid tandem in caussâ sit cur aliqua ignescant, et lucem ex se jaciant calefacta, alia minimè? Ferrum, metalla, lapides, vitrum, ligna, oleum, sevum ab igne vel flammam vibrant, vel saltèm rubescunt: at aqua, aër, acerrimo et tanquam furenti calore fervefacta, nihil tamen lucis adipiscuntur nec splendent. Quòd si quis hoc eò fieri putet quòd proprium sit ignis lucere, aqua autem et aër igni omninò inimica sint, is sanè nunquam per obscura noctis in aquâ salsâ tempestate calidâ remigavit; cùm guttulas aquæ, ex remorum concussione subsilientes, micare et lucescere videre potuisset. quod etiam fit in spumâ maris ferventiore, quam Pulmonem Marinum vocant. Quid denìque habent commune cum flammâ et ignitis cicindelæ, et luciolæ, et Musca Indica quæ cameram totam illustrat, et oculi quorundam animalium in tenebris, et saccharum inter radendum aut frangendum, et sudor equi nocte æstuosâ festinantis, et alia nonnulla? Quin et homines tam parùm in hâc re viderunt, ut plerique scintillas e silice aërem attritum putent. Attamen quandò aër calore non ignescat, et lucem manifestò concipiat, quomodò tandem fit ut noctuæ et feles et alia nonnulla animalia noctù cernant? Adeò ut ipsi aëri (quandò visio absque luce non transigatur) necesse est inesse lucem aliquam nativam et genuinam, quamvìs tenuem admodùm et

Digitized by Google

infirmam, quæ tamen sit radiis visivis hujusmodi animalium proportionata, iisque ad videndum sufficiat. Verùm hujusce mali (ut plurimorum) caussa est, quòd homines ex instantiis particularibus formas naturarum communes non elicuerint; id quod nos tanquam subjectum proprium Metaphysicæ posuimus, quæ et ipsa Physicæ sive doctrinæ de Naturâ pars est. Itaque de Formâ et Originibus Lucis fiat inquisitio, eaque interìm inter Desiderata ponatur.

Atque de doctrinâ circa Substantiam Animæ tam Rationalis quàm Sensibilis, cum Facultatibus suis, atque de ejusdem doctrinæ Appendicibus, hæc dicta sint.

Digitized by Google

Digitized by Google

FRANCISCI BACONI

BARONIS

DE

VERULAMIO,

VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE

DIGNITATE ET AUGMENTIS SCIENTIARUM.

LIBER QUINTUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Doctrinæ circa Usum et Objecta Facultatum Animæ Humanæ in Logicam, et Ethicam. Partitio Logicæ in Artes Inveniendi, Judicandi, Retinendi, et Tradendi.

Doctrina circa Intellectum, Rex optime, atque illa altera circa Voluntatem Hominis, in natalibus suis tanquam gemellæ sunt. Etenim Illuminationis Puritas et Arbitrii Libertas simul inceperunt, simul corruerunt. Neque datur in universitate rerum tam intima sympathia, quàm illa Veri et Boni. Quo magìs rubori fuerit viris doctis, si scientiâ sint tanquam angeli alati, cupiditatibus verò tanquam

Digitized by Google

serpentes, qui humi reptant; circumgerentes animas instar speculi sanè, sed menstruati.

Venimus jam ad doctrinam circa Usum et Objecta Facultatum Animæ Humanæ. Illa duas habet partes, easque notissimas et consensu receptas, Logicam et Ethicam: nisi quòd Doctrinam Civilem, quæ vulgò ut pars Ethicæ collocatur, jam antè emancipaverimus, et in integram doctrinam de Homine Congregato sive in societate constituerimus; hîc tantùm de Homine segregato tractantes. Logica de Intellectu et Ratione, Ethica de Voluntate, Appetitu, et Affectibus disserit: altera Decreta, altera Actiones progignit. Verum quidem est, quòd Phantasia in utrâque provinciâ, tam judiciali quàm ministeriali, legati cujusdam aut internuncii, aut procuratoris reciproci vices gerit. Nam Sensus idola omnigena Phantasiæ tradit, de quibus postèa Ratio judicat: at Ratio vicissìm idola electa et probata Phantasiæ transmittit, priusquàm fiat executio decreti. Siquidem motum voluntarium perpetuò præcedit, eumque incitat Phantasia; adeò ut Phantasia sit utrique, tam Rationi quàm Voluntati, instrumentum commune: nisi quòd Janus iste bifrons sit, et duas obvertat facies. Facies enim, Rationem aspiciens, veritatis habet effigiem; facies autem, Actionem aspiciens, effigiem bonitatis: quæ tamen sint facies,

——— "quales decet esse sororum."

Neque verò merus et nudus internuncius est Phantasia, sed auctoritatem non exiguam vel accipit, vel usurpat, præter delationem simplicem mandati. Rectè enim Aristoteles; "Id imperii habet Anima

Digitized by Google

in Corpus, quod dominus in mancipium : Ratio verô in Phantasiam, quod in liberâ civitate magistratus in civem," ad quem possit suâ vice redire dominatio. Videmus enim quòd in iis, quæ sunt fidei et religionis, Phantasia supra ipsam Rationem scandat et evehatur : non quòd illuminatio divina locum habeat in Phantasiâ (quin potiùs in ipsâ arce mentis et intellectûs) ; verùm quemadmodum Gratia Divina in virtutibus utitur motibus Voluntatis, ita similitèr Gratia Divina in illuminationibus utitur motibus Phantasiæ ; undè fit ut Religio semper aditum sibi ac viam ad animum quæsiêrit per similitudines, typos, parabolas, visiones, insomnia. Rursùs haud humile est regnum Phantasiæ in persuasionibus, a vi eloquentiæ insinuatis. Nam ubì per orationis artificia hominum animi demulcentur, inflammantur, et in quamcunque partem pertrahuntur ; totum illud fit per exsuscitationem Phantasiæ, quæ impotens jam facta non solùm Rationi insultat, verùm eidem vim quodammodò facit partìm occœcando, partìm exstimulando. Neque tamen caussa videtur, cur a partitione priore discedamus. Nam Phantasia Scientias ferè non parit : siquidem Poësis (quæ a principio Phantasiæ attributa est) pro lusu potiùs ingenii quàm pro scientiâ habenda. Potestatem autem Phantasiæ in naturalibus doctrinæ de Anima paullò antè assignavimus. Eam verò quam habet cum Rhetoricâ cognationem illi ipsi arti, de quâ infrà tractabimus, remitti par est.

Pars ista Humanæ Philosophiæ, quæ ad Logicam spectat, ingeniorum plurimorum gustui ac palato

Digitized by Google

minùs grata est; et nihil aliud videtur quàm spinosæ subtilitatis laqueus ac tendicula. Nam sicut verè dicitur, 'Scientiam esse animi pabulum;' ita in hoc pabulo appetendo et deligendo plerique palatum nacti sunt Israëlitarum simile in deserto, quos cupido incessit redeundi ad ollas carnium, mannæ autem fastidium cepit: quæ licèt cibus fuerit cœlestis, minùs tamen sentiebatur almus et sapidus. Eodem modo (ut plurimùm) illæ Scientiæ placent, quæ habent infusionem nonnullam carnium magìs esculentam; quales sunt Historia Civilis, Mores, Prudentia Politica, circa quas hominum cupiditates, laudes, fortunæ vertuntur et occupatæ sunt. At istud lumen siccum plurimorum mollia et madida ingenia offendit et torret. Ceterùm unamquamque rem propriâ si placet dignitate metiri, Rationales Scientiæ reliquarum omninò claves sunt. Atque quemadmodum manus instrumentum instrumentorum, anima forma formarum, ita et illæ artes artium ponendæ sunt. Neque solùm dirigunt, sed et roborant; sicut sagittandi usus et habitus non tantùm facit ut meliùs quis collimet, sed ut arcum tendat fortiorem.

Artes Logicæ quatuor numero sunt, divisæ ex finibus suis in quos tendunt. Id enim agit homo in Rationalibus, aut ut inveniat quod quæsiverit, aut judicet quod invenerit, aut retineat quod judicaverit, aut tradat quod retinuerit. Necesse igitur est, ut totidem sint Artes Rationales; Ars Inquisitionis seu Inventionis, Ars Examinis seu Judicii, Ars Custodiæ seu Memoriæ, et Ars Elocutionis seu Traditionis. De quibus jam sigillatìm dicemus.

Digitized by Google

CAPUT II.

Partitio Inventivæ in Inventivam Artium, et Argumentorum: quòdque prior harum, quæ eminet, desideretur. Partitio Inventivæ Artium in Experientiam Litteratam, et Organum Novum. Delineatio Experientiæ Litteratæ.

INVENTIONIS duæ sunt species, valdè profectò inter se discrepantes; una Artium et Scientiarum, altera Argumentorum et Sermonum. Priorem harum desiderari prorsùs pronuncio. Qui quidem talis mihi videtur esse defectus, ac si quis in Inventario conficiendo bonorum alicujus defuncti ita referat, 'Numeratæ pecuniæ nihil.' Ut enim cetera omnia pecuniâ parantur, ita et per hanc artem reliquæ acquiruntur. Atque sicut India Occidentalis nunquam nobis inventa fuisset, nisi præcessisset Acûs Nauticæ inventio; licèt regiones illæ immensæ, Versoriæ motus pusillus sit: ita non est cur miretur quispiam in Artibus perlustrandis et promovendis ampliores progressus factos non esse, quandoquidem Ars ipsa inveniendi et perlustrandi Scientias hactenùs ignoretur.

Hanc Scientiæ desiderari partem planè in confesso est. Primò enim Dialectica nihil profitetur, immò ne cogitat quidem de inveniendis Artibus sive Mechanicis sive (quas vocant) Liberalibus; aut etiam de illarum operibus, harum verò axiomatibus eliciendis; sed quasi præteriens homines alloquitur et dimittit, edicens ut cuique in suâ arte credant. Celsus vir

Digitized by Google

prudens, non solum medicus (licèt moris sit omnibus in laudes artis propriæ effundi) gravitèr et ingenuè de Empiricis et Dogmaticis medicorum sectis loquens, fatetur; " Medicamenta et remedia priùs fuisse inventa, de caussis verò et rationibus posteriùs disceptatum: non ordine converso, caussas ex naturâ rerum primò erutas fuisse, easque inventioni remediorum præluxisse." At Plato non semèl innuit " Particularia infinita esse; maximè rursùs generalia minùs certa documenta exhibere: medullam igitur Scientiarum, quâ artifex ab imperito distinguitur, in mediis propositionibus consistere, quas per singulas Scientias tradidit et docuit experientia. Quin et illi, qui de primis rerum inventoribus aut Scientiarum originibus verba fecerunt, casum potiùs quam artem celebrârunt; atque animalia bruta, quadrupedes, aves, pisces, serpentes magìs quàm homines, tanquam Scientiarum doctores, introduxerunt:

" Dictamnum Genitrix Dictæâ carpit ab Idâ,
Puberibus caulem foliis, et flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, cùm tergo volucres hæsêre sagittæ."

Adeò ut minimè mirum sit, cùm in more apud antiquos fuerit rerum utilium inventores consecrare, apud Ægyptios gentem priscam (cui plurimæ Artes initia sua debent) templa plena fuisse simulacris brutorum, hominum verò simulacris propè vacua;

" Omnigenûmque Deûm monstra, et latrator Anubis,
Contrà Neptunum, et Venerem, contràque Minervam, &c."

Quòd si malis, ex traditione Græcorum, Artes

Digitized by Google

potiùs hominibus ut inventoribus tribuere; haudquaquam tamen dixeris Prometheum ad ignis inventionem contemplationes adhibuisse, aut cùm silicem primò percuteret scintillas exspectâsse; sed casu in illud incidisse, atque (ut aiunt) furtum Jovi fecisse. Ita ut ad Artium Inventionem quod attinet, capræ silvestri pro emplastris, Philomelæ pro modulationibus musicis, Ibidi pro lavationibus intestinorum, operculo ollæ quod dissiluit pro re tormentariâ, deniquè (ut verbo dicamus) casui, aut cuivis alteri rei, plus debeamus quàm Dialecticæ. Nec verò multò alitèr se habet modus ille inveniendi, quem rectè describit Virgilius,

> " Ut varias Usus meditando extunderet artes
> Paullatìm." ———

Non enim alia hìc proponitur inveniendi methodus quàm cujus bruta ipsa sunt capacia, et quam crebrò usurpant; nimirùm attentissima circa unam rem solicitudo, ejusque perpetua exercitatio, quas sui conservandi necessitas hujusmodi animantibus imponit. Cicero enim verè admodùm; " Usus, uni rei deditus, et Naturam et Artem sæpè vincit." Quare si prædicetur de hominibus,

> ——— " Labor omnia vincit
> Improbus, et duris urgens in rebus egestas;"

etiam de brutis similitèr quæritur,

> " Quis expedivit psittaco suum Χαιρε?"

Corvo quis auctor fuit, ut magnâ siccitate lapillos immitteret arbori cavæ, ubì aquàm fortè conspexerit, ut surgentem laticem rostro posset attingere? Quis viam monstravit apibus, qui per aërem tanquam

Digitized by Google

vastum mare agros floridos, licèt multùm ab alvearibus dissitos, solent petere et favos suos denuò repetere? Quis formicam docuit, ut grana in colliculo suo reponenda circumroderet priùs, ne reposita germinarent et spem suam illuderent? Quòd si in versu illo Virgiliano quis notet verbum illud 'Extundere' quod difficultatem rei, et verbum illud 'Paullatìm' quod tarditatem innuit, redibimus undè profecti sumus, ad Ægyptiorum illos Deos; cùm hactenùs homines modicè rationis facultate, neutiquàm verò officio artis, usi sint ad inventa detegenda.

Secundò, hoc ipsum quod asserimus (si advertatur paullò diligentiùs) demonstrat Inductionis forma, quam proponit Dialectica; quâ scilicèt Scientiarum principia inveniantur, et probentur: quæ vitiosa planè est, et incompetens, et Naturam tantùm abest ut perficiat, ut etiam eam pervertat et detorqueat. Qui enim modum acutè introspexerit quo ros iste æthereus Scientiarum, similis illi de quo loquitur pöeta,

——— "aërei mellis cœlestia dona,"

colligatur (cùm et Scientiæ ipsæ ex exemplis singulis, partìm naturalibus partìm artificialibus, tanquam prati floribus et horti, extrahantur), reperiet profectò animum suâpte sponte et nativâ indole Inductionem sollertiùs conficere, quàm quæ describitur a Dialecticis: siquidem ex nudâ enumeratione particularium (ut Dialectici solent), ubì non invenitur instantia contradictoria, vitiosè concluditur, neque aliquid aliud hujusmodi Inductio producit quàm conjecturam probabilem. Quis enim in se recipiet, cùm

Digitized by Google

particularia quæ quis novit, aut quorum meminit, ex unâ tantùm parte compareant, non delitescere aliquod quod omninò repugnet? Perindè ac si Samuel acquievisset in illis Isaï filiis, quos coràm adductos videbat in domo, et minimè quæsivisset Davidem qui in agro aberat. Atque hæc Inductionis forma, si verum omninò dicendum sit, tam pinguis est et crassa, ut incredibile videatur tam acuta et subtilia ingenia (qualia in his rebus meditationes suas exercuerunt) potuisse eam mundo obtrudere, nisi illud in caussâ fuisset, quòd operâ festinatâ ad theorias et dogmata contendissent, particularia autem (præsertìm moram in iis longiorem) ex fastu quodam et elatione animi despexissent. Illi enim exempla sive instantias particulares vice lictorum aut viatorum adhibuerunt ad summovendam turbam, ut dogmatibus suis viam aperirent: neutiquam autem ea indè ab initio in consilium advocârunt, ut legitima fieret et matura de rerum veritate deliberatio. Certè perculserit animos pia et religiosa quædam admiratio, cùm videamus eadem calcata vestigia ad errorem ducentia in divinis et humanis. Quemadmodum enim in Divinâ Veritate percipiendâ ægrè quis in animum inducat, ut fiat tanquam parvulus; ita in humanâ perdiscendâ provectos utique, puerorum more, prima Inductionum elementa adhuc legere et retractare res humilis existimatur et quasi contemnenda.

Tertiò, si concedatur principia Scientiarum ex Inductione quâ utuntur, vel sensu et experientiâ, rectè posse constitui, certissimum est tamen axio-

Digitized by Google

mata inferiora ab iis per Syllogismum non posse (in rebus naturalibus, quæ participant ex materiâ) rectè et tutò deduci. In Syllogismo enim fit reductio propositionum ad principia per propositiones medias. Hæc autem sive Inveniendi sive Probandi forma, in Scientiis Popularibus (veluti Ethicis, Politicis, Legibus, et hujusmodi) locum habet, immò et in Theologicis, quandoquidem Deo pro bonitate suâ placuerit captui humano se accommodare: at in Physicis, ubì Natura opere, non adversarius argumento constringendus est, elabitur planè veritas ex manibus propter longè majorem naturalium operationum quàm verborum subtilitatem; adeò ut succumbente Syllogismo, Inductionis (veræ scilicèt et emendatæ) officio ubìque opus sit, tam ad principia magìs generalia quàm ad propositiones inferiores. Nam Syllogismi ex propositionibus consistunt, propositiones ex verbis, verba notionum tesseræ sunt: quare si notiones ipsæ (quæ verborum animæ sunt) malè et variè a rebus abstrahantur, tota fabrica corruit. Neque laboriosa vel consequentiarum argumentorum, vel veritatis propositionum examinatio rem in integrum unquam restituet; cùm error sit, ut loquuntur medici, in digestione primâ, quæ a functionibus sequentibus non rectificatur. Non igitur absque magnâ et evidenti caussâ evenit, ut complures ex philosophis (aliqui autem eorum maximè insignes) Academici fuerint et Sceptici, qui scientiæ humanæ et syllepsium certitudinem sustulerunt; ultra verisimilitudinem, aut probabilitatem, negantes eam pertingere. Inficias non iverim visum

Digitized by Google

esse nonnullis Socratem, cùm Scientiæ certitudinem a se amoveret, per ironiam tantùm hoc fecisse, et Scientiam dissimulando simulâsse; renunciando scilicèt iis quæ manifestò sciebat, ut eo modo etiam quæ nesciebat scire putaretur. Neque etiam in recentiore Academiâ, quam amplexus est Cicero, illa opinio Acatalepsiæ admodùm sincerè culta fuit. Etenim qui eloquentiâ floruerunt, hanc ferè sectam sibi desumpserunt, ut in utramque partem copiosè disserendi gloriam assequerentur: unde a viâ illâ rectâ, per quam ad veritatem pergere debuissent, tanquam ad deambulationes quasdam amœnas animi caussâ institutas deflexum est. Constat tamen nonnullos sparsìm in utrâque Academiâ (Veteri et Novâ), multò magìs inter Scepticos, Acatalepsiam istam simplicitèr et integrè tenuisse. Verùm in hoc maximè ab illis peccatum est, quòd sensuum perceptiones calumniabantur; undè Scientias radicitùs evellebant. Sensus verò, licèt sæpenumerò homines aut fallant aut destituant, possint tamen multâ adjuti industriâ ad Scientias sufficere; idque non tam ope instrumentorum (licèt et hæc quoque aliquâ ex parte prosint) quàm experimentorum ejus generis, quæ objecta subtiliora quàm pro sensûs facultate ad objecta sensu comprehensibilia producere queant. Debuerant autem potiùs defectum hâc in parte imputâsse mentis tum erroribus, tum contumaciæ (quæ rebus ipsis morigera esse recusat), et pravis demonstrationibus, et modis ratiocinandi et concludendi ex perceptione sensuum perperàm institutis. Hæc autem loquimur, non quò intellectui

Digitized by Google

detrahatur, aut negotium totum deseratur; sed quò intellectui auxilia commoda comparentur et subministrentur, quibus rerum ardua et naturæ obscuritatem vincere possunt. Nemò enim tantâ pollet manûs constantiâ aut etiam habitu, ut rectam lineam ducere aut perfectum circulum circumscribere manu liberâ possit; quod tamen ope regulæ, aut circini, facere in promptu est. Hæc igitur res ipsa est quam paramus, et ingenti conatu molimur; ut scilicèt mens per Artem fiat rebus par, utque inveniatur Ars quædam Indicii et Directionis, quæ ceteras Artes earumque axiomata atque opera detegat et in conspectum det. Hanc enim meritò desiderari posuimus.

Ars ista Indicii, ita enim eam appellabimus, duas habet partes. Aut enim defertur Indicium ab experimentis ad experimenta; aut ab experimentis ad axiomata, quæ et ipsa nova experimenta designent. Priorem harum Experientiam Litteratam nominabimus, posteriorem verò Interpretationem Naturæ, sive Novum Organum. Prior quidem, ut alibì attigimus, vix pro Arte habenda est aut parte Philosophiæ, sed pro sagacitate quâdam; undè etiam eam Venationem Panis (hoc nomen ex fabulâ mutuati) quandòque appellamus. Attamen quemadmodum possit quis in viâ suâ triplici modo progredi; aut cùm palpat ipse in tenebris, aut cùm alterius manu ducatur ipse parùm videns, aut denìque cùm vestigia lumine adhibito regat: similitèr cùm quis experimenta omnigena absque ullâ serie aut methodo tentet, ea demùm mera est palpatio; cùm verò nonnullâ utatur in experimentando directione et

Digitized by Google

ordine, perindè est ac si manu ducatur: atque hoc illud est quod per Experientiam Litteratam intelligimus. Nam Lumen ipsum, quod tertium fuit, ab Interpretatione Naturæ sive Novo Organo petendum est.

Litterata Experientia, sive Venatio Panis, modos experimentandi tractat. Eam, cùm desiderari posuerimus, neque res sit planè perspicua, pro more et instituto nostro aliquatenùs adumbrabimus. Modus experimentandi præcipuè procedit, aut per Variationem Experimenti, aut per Productionem Experimenti, aut per Translationem Experimenti, aut per Inversionem Experimenti, aut per Compulsionem Experimenti, aut per Applicationem Experimenti, aut per Copulationem Experimenti, aut denìque per Sortes Experimenti. Universa verò ista cohibita sunt citra terminos axiomatis alicujus inveniendi. Illa enim altera pars de Novo Organo omnem Transitionem Experimentorum in Axiomata, aut Axiomatum in Experimenta sibi vindicat.

Variatio Experimenti fit, primò, in Materiâ; scilicèt quandò Experimentum in jam cognitis certæ materiæ ferè adhæsit, nunc verò in illis quæ similis sunt speciei tentetur: veluti confectio Papyri in pannis linteis tantùm probata est, in sericis minimè (nisi fortè apud Chinenses); neque rursùs in filaceis, compositis ex setis et pilis, ex quibus conficitur quod vocamus Camelotum; neque denìque in laneis, gossipio, et pellibus; quanquam hæc tria postrema magìs esse videntur heterogenea, itaque admisceri possint potiùs quàm per se utilia esse. Item insitio in arboribus fructiferis in usu est, in arboribus

Digitized by Google

silvestribus rarò tentata; licèt perhibeatur ulmum in ulmum insitam miras producere foliorum umbras. Insitio etiam in floribus rara admodùm est; licèt hoc jam cœperit fieri in rosis muscatellis, quæ rosis communibus felicitèr inoculantur. Etiam Variationem in parte rei inter Variationes in Materiâ ponimus. Videmus enim surculum in trunco arboribus insitum feliciùs pullulare, quàm si terræ indatur. Cur non et semen cepæ capiti alterius cepæ viridis inditum feliciùs germinet, quàm si nudæ terræ commissum fuerit? Atque hìc radix pro trunco variatur; ut hæc res insitio quædam in radice videri possit. Variatio Experimenti fit, secundò, in Efficiente. Radii Solis per specula comburentia calore ita intenduntur ut materiam, quæ ignem facilè concipiat, accendere possint. Num et radii Lunæ per eadem ad lenissimum aliquem gradum teporis actuari possunt; ut videamus, utrùm corpora omnia cœlestia sint potestate calida? Itèm calores radiosi, per specula scilicèt, intenduntur. Num etiam calores opaci (quales sunt lapidum et metallorum antequàm candeant) idem patiuntur, an potiùs sunt luminis in hâc re partes nonnullæ? Itèm succinum et gagates fricata paleas trahunt. Num etiam et ad ignem tepefacta? Variatio Experimenti fit, tertiò, in Quanto: circa quod diligens admodùm est adhibenda cura, cùm hoc multi circumstent errores. Credunt enim homines, auctâ aut multiplicatâ Quantitate pro ratâ, augeri aut multiplicari virtutem. Et hoc ferè postulant et supponunt, tanquam res sit mathematicæ cujusdam certitudinis: quod omninò falsissimum est. Globus plumbeus unius libræ a turri demissus, puta

Digitized by Google

decem pulsuum spatio, ad terram descendit. Num globus duarum librarum, in quo impetus iste motûs quem vocant naturalis duplicari debet, spatio quinque pulsuum terram feriet? At ille æquali ferè tempore descendet, neque accelerabitur juxta rationem Quanti. Itèm sulphuris puta drachma una, semilibræ chalybis admixta, eam fluere faciet et colliquari. Num igitur uncia sulphuris quatuor libris chalybis ad colliquationem sufficiet? At illud non sequitur. Certum enim est, obstinationem materiæ in patiente per Quantitatem augeri ampliùs, quàm activitatem virtutis in agente. Porrò nimium æquè fallit, ac parum. Etenim in excoctionibus et depurationibus metallorum error est familiaris; ut ad excoctionem promovendam aut calorem fornacis, aut additamenti quod injiciunt molem, augeant. At illa supra modum aucta operationem impediunt; propterea quod, vi et acrimoniâ suâ, multum ex metallo puro in fumos vertant et asportent: ut et jactura fiat, et massa quæ remanet magìs sit obstinata et dura. Debent igitur homines ludibrium illud mulieris Æsopi cogitare; quæ sperârat ex duplicatâ mensurâ hordei gallinam suam duo ova quotidiè parituram. At illa impinguata nullum peperit. Prorsùs non tutum fuerit alicui experimento naturali confidere, nisi facta fuerit probatio et in minore et in majore Quanto. Atque de Variatione Experimenti hactenùs.

Productio Experimenti duplex; Repetitio, et Extensio: nimirùm, cùm aut experimentum iteratur, aut ad subtilius quiddam urgetur. Repetitionis

Digitized by Google

silvestribus rarò tentata; licèt perhibeatur ulmum in ulmum insitam miras producere foliorum umbras. Insitio etiam in floribus rara admodùm est; licèt hoc jam cœperit fieri in rosis muscatellis, quæ rosis communibus felicitèr inoculantur. Etiam Variationem in parte rei inter Variationes in Materiâ ponimus. Videmus enim surculum in trunco arboribus insitum feliciùs pullúlare, quàm si terræ indatur. Cur non et semen cepæ capiti alterius cepæ viridis inditum feliciùs germinet, quàm si nudæ terræ commissum fuerit? Atque hìc radix pro trunco variatur; ut hæc res insitio quædam in radice videri possit. Variatio Experimenti fit, secundò, in Efficiente. Radii Solis per specula comburentia calore ita intenduntur ut materiam, quæ ignem facilè concipiat, accendere possint. Num et radii Lunæ per eadem ad lenissimum aliquem gradum teporis actuari possunt; ut videamus, utrùm corpora omnia cœlestia sint potestate calida? Itèm calores radiosi, per specula scilicèt, intenduntur. Num etiam calores opaci (quales sunt lapidum et metallorum antequàm candeant) idem patiuntur, an potiùs sunt luminis in hâc re partes nonnullæ? Itèm succinum et gagates fricata paleas trahunt. Num etiam et ad ignem tepefacta? Variatio Experimenti fit, tertiò, in Quanto: circa quod diligens admodùm est adhibenda cura, cùm hoc multi circumstent errores. Credunt enim homines, auctâ aut multiplicatâ Quantitate pro ratâ, augeri aut multiplicari virtutem. Et hoc ferè postulant et supponunt, tanquam res sit mathematicæ cujusdam certitudinis: quod omninò falsissimum est. Globus plumbeus unius libræ a turri demissus, puta

Digitized by Google

decem pulsuum spatio, ad terram descendit. Num globus duarum librarum, in quo impetus iste motûs quem vocant naturalis duplicari debet, spatio quinque pulsuum terram feriet? At ille æquali ferè tempore descendet, neque accelerabitur juxta rationem Quanti. Itèm sulphuris puta drachma una, semilibræ chalybis admixta, eam fluere faciet et colliquari. Num igitur uncia sulphuris quatuor libris chalybis ad colliquationem sufficiet? At illud non sequitur. Certum enim est, obstinationem materiæ in patiente per Quantitatem augeri ampliùs, quàm activitatem virtutis in agente. Porrò nimium æquè fallit, ac parum. Etenim in excoctionibus et depurationibus metallorum error est familiaris; ut ad excoctionem promovendam aut calorem fornacis, aut additamenti quod injiciunt molem, augeant. At illa supra modum aucta operationem impediunt; propterea quod, vi et acrimoniâ suâ, multum ex metallo puro in fumos vertant et asportent: ut et jactura fiat, et massa quæ remanet magìs sit obstinata et dura. Debent igitur homines ludibrium illud mulieris Æsopi cogitare; quæ sperârat ex duplicatâ mensurâ hordei gallinam suam duo ova quotidiè parituram. At illa impinguata nullum peperit. Prorsùs non tutum fuerit alicui experimento naturali confidere, nisi facta fuerit probatio et in minore et in majore Quanto. Atque de Variatione Experimenti hactenùs.

Productio Experimenti duplex; Repetitio, et Extensio: nimirùm, cùm aut experimentum iteratur, aut ad subtilius quiddam urgetur. Repetitionis

Digitized by Google

exemplum tale sit. Spiritus Vini fit ex vino per distillationem unicam, estque vino ipso multò acrior et fortior. Num etiam spiritus vini ipse destillatus, sive sublimatus, seipsum fortitudine æquè superabit? At Repetitio quoque non absque fallaciâ est. Etenim tum secunda exaltatio prioris excessum non æquat, tum etiam sæpenumerò per Iterationem Experimenti post statum sive acmen quandam operationis tantum abest ut progrediatur Natura, ut potiùs relabatur. Judicium igitur in hâc re adhibendum. Itèm Argentum Vivum in linteo aut aliàs in medio plumbi liquefacti, cùm refrigescere cœperit, insertum stupefit, nec ampliùs fluit. Num et idem argentum vivum, si sæpiùs immissum fuerit, ita figetur ut fiat malleabile? Extensionis exemplum tale sit. Aqua in summo posita, et pensilis facta, et per rostrum vitri oblongum in vinum dilutum immersa, separabit aquam a vino; vino in summum se paullatìm recipiente, aquâ in imo subsidente. Num etiam, quemadmodum vinum et aqua (corpora scilicèt diversa) hoc ingenio separantur, possint quoque partes vini, corporis nimirùm integri, subtiliores a crassioribus separari; ut fiat tanquam destillatio per pondus, et in summo reperiatur aliquid spiritui vini proximum, sed fortè delicatius? Itèm, Magnes ferrum integrum trahit. Num etiam frustum magnetis, in dissolutione ferri immersum, ferrum ad se alliciet et se ferro obducet? Itèm, Versorium Acûs Nauticæ se ad polos mundi applicat. Num etiam eâdem viâ et consecutione quâ cœlestia? Videlicèt, ut si quis acum in contrario situ (hoc est, in puncto Australi)

Digitized by Google

ponat, et paullispèr teneat, ac deindè vim omittat; num fortè acus ad Septentriones se conferet, eligendo potiùs rotare per Occidentem in situm desideratum quàm per Orientem? Itèm, Aurum argentum vivum, juxtà positum, imbibit. Num verò aurum recipit illud argentum vivum intra se sine extensione molis suæ, ut fiat massa quædam ipso auro ponderosior? Itèm, Homines memoriæ serviunt collocando imagines personarum in locis. Num etiam idem assequentur, missis locis, et affingendo actiones aut habitus personis? Atque de Productione Experimenti hactenùs.

Translatio Experimenti triplex; aut a Naturâ vel Casu in Artem, aut ab Arte vel Practicâ aliâ in aliam, aut a Parte alicujus Artis in Partem diversam ejusdem. Translationis a Naturâ aut Casu in Artem innumera sunt exempla: adeò ut omnes ferè artes mechanicæ a tenuibus initiis, Naturâ aut Casu præbitis, ortum habuerint. Adagio receptum erat, 'Botrum contra botrum citiûs maturescere:' id quod de mutuis amicitiæ operis et officiis increbuit. At nostri Cydræ (vini scilicèt ex pomis) confectores hoc optimè imitantur. Cavent enim ne poma tundantur, aut exprimantur, antequàm nonnullo tempore in acervos conjecta mutuo contactu maturuerint, undè nimia potûs aciditas emendetur. Itèm, Iridum Artificiosarum imitatio ex aspersione spissâ guttularum ab Iridibus Naturalibus ex nube roscidâ facili ductu translata est. Itèm modus Destillandi vel ex alto peti, ex imbribus scilicèt aut rore, vel ex humili illo expemento guttarum, in patinis ollis aquæ bullientis superimpositis adhærentium, desumi potuit. Tonitrua

Digitized by Google

autem et Fulgura imitari veritus quis esset, nisi operculum monachi illius chemici, magno impetu et fragore subitò in sublime jactum, submonuisset. Verùm quò hæc res magìs exemplis abundet, eò pauciora adducere opus fuerit. Debuerant autem homines, si illis utilia inquirere vacaret, naturalia opificia et operationes singulas attentè et minutìm et ex composito intueri; et secum perpetuò et acritèr cogitare, quænam ex ipsis ad Artes transferri possint. Speculum enim artis natura. Nec pauciora sunt Experimenta, quæ ab Arte in Artem, seu a Practicâ in Practicam transferri possunt; licèt hoc rarius in usu sit. Natura enim ubìque omnibus occurrit; at Artes singulæ artificibus tantùm propriis cognitæ sunt. Specilla Ocularia ad visum debilem juvandum inventa sunt. Num et comminisci quis queat aliquod instrumentum, quod auribus appensum surdastris ad audiendum juvet? Itèm, Imbalsamationes et Mel cadavera conservant. Annon possit aliquid ex his in medicinam transferri, quod etiam vivis corporibus prosit? Itèm, Sigillorum Practica in cerâ, cæmentis, et plumbo antiqua fuit. At hæc etiam impressioni in chartis, sive arti typographicæ, viam monstravit. Itèm, Sal in coquinariâ carnes condit, idque meliùs hyeme quàm æstate. Annon hoc ad balnea utilitèr transferri possit, eorumque temperamentum quandò [illegible] fuerit vel imprimendum vel extrahendum? Itèm [illegible], in nupero experimento de conglaciationibus artificialibus, magnas vires ad condensandum obtinere reperitur. Annon possit hoc transferri ad condensationes metallorum; cùm jampridèm notum sit

Digitized by Google

Aquas Fortes, ex nonnullis salibus compositas, dejicere et præcipitare arenulas auri ex metallis aliquibus auro ipso minùs densis? Itèm, Pictoria imagine memoriam rei renovat. Annon hoc traductum est in Artem eam, quam vocant, Memoriæ? De his in genere monitum sit: quòd nihil ad imbrem quendam inventorum utilium, eorundemque novorum, veluti cœlitùs deducendum tantum valere possit; quantum si experimenta complurium artium mechanicarum uni homini, aut paucis qui se invicèm colloquiis acuere possint, in notitiam venerint: ut per hanc, quam dicimus, Experimentorum Translationem, artes se mutuò fovere et veluti commixtione radiorum accendere possint. Quamvìs enim Via Rationalis per Organum longè majora spondeat, attamen hæc sagacitas per Experientiam Litteratam plurima interìm ex iis, quæ in proximo sunt, in genus humanum (tanquam missilia apud antiquos donativa) projiciet et sparget.

Superest illa Translatio de Parte Artis in Partem diversam, quæ parùm differt a Translatione de Arte in Artem. Verùm quia Artes nonnullæ spatia magna occupant, ut etiam Translationem Experimentorum ferre intra seipsas possint, hanc etiam speciem Translationis subjungere visum est. Præcipuè, quia magni prorsùs est in nonnullâ arte momenti. Plurimum enim ad artem Medicinæ amplificandam profuerit, si experimenta partis illius medicinæ de Curationibus Morborum ad partes illas de Tuendâ Sanitate et Prolongatione Vitæ transferantur. Si enim opiatum aliquod insigne ad spirituum in morbo

Digitized by Google

pestilenti furibundam incensionem reprimendam suffecerit, non dubitet quispiam, quin simile aliquod debitâ dosi familiare redditum etiam incensionem eam gliscentem et obrepentem quæ per ætatem fit aliquâ ex parte frænare et retardare possit. Atque de Translatione Experimenti hactenùs.

Inversio Experimenti fit, cùm contrarium ejus quod Experimento constat probatur. Exempli gratiâ; Calidum per Specula intenditur. Num etiam Frigidum? Itèm, Calidum se diffundendo fertur tamen potiùs in Sursum. Num etiam Frigidum se diffundendo fertur magìs in Deorsum? Exempli gratiâ; accipias bacillum ferreum, illudque in uno fine calefacias; et deindè erigas ferrum, parte calefactâ subtùs locatâ, in superiore parte manu appositâ, actutùm manum aduret; parte autem calefactâ suprà locatâ, et manu subtùs, multò tardiùs aduret. Num etiam, si totum bacillum calefiat, et finis alter nive vel spongiâ in aquâ frigidâ tinctâ madefiat; si nix aut spongia superiùs locetur, num (inquam) frigus deorsùm mittet citiùs, quàm inferiùs locata sursùm? Itèm, Radii Solis supra Album dissiliunt, supra Nigrum congregantur. Num etiam umbræ super Nigrum disperduntur, super Album congregantur? Id quod in loco tenebroso, luce per foramen exiguum tantùm immissâ, fieri videmus; ubì imagines rerum, quæ foràs sunt, super papyrum quæ Alba est excipiuntur, super Nigram minimè. Itèm, Vena Frontis ad dolorem hemicranicum inciditur. Num etiam hemicranium scarificatur ad Sodam? Atque de Inversione Experimenti hactenùs.

Digitized by Google

Compulsio Experimenti fit, ubì urgetur et producitur Experimentum ad Annihilationem vel Privationem Virtutis. In reliquis enim venationibus fera capitur tantùm, at in istâ occiditur. Exemplum Compulsionis tale est. Magnes ferrum trahit: urge ergo ferrum, aut urge magnetem, ut ampliùs non fiat attractio: veluti, num fortè si magnes ustus fuerit, aut in aquis fortibus maceratus, virtutem suam deponet aut saltèm remittet? Contrà, si chalybs aut ferrum in Crocum Martis redigatur, vel in chalybem quem vocant præparatum, vel etiam in Aquâ Forti solvatur, num adhuc ea alliciat magnes? Rursùs: magnes ferrum trahit per universa quæ novimus media; nempè si interponatur aurum, argentum, vitrum. Urge igitur aliquod medium, si fieri possit, quod virtutem intercipiat; probetur argentum vivum, probentur oleum, gummi, carbo ignitus, et alia quæ adhuc probata non sunt. Itèm; introducta sunt nuper Perspicilla, quæ visibilia minuta miris modis multiplicent. Urge usum eorum, vel ad species tam pusillas ut ampliùs non valeant, vel ita grandiusculas ut confundantur. Scilicèt, num poterint illa in urinâ clarè detegere ea, quæ aliàs non perspicerentur? Num poterint in gemmis, ex omni parte puris et nitidis, grana aut nubeculas conspicienda dare? Num et pulviscula in sole, quæ Democrito pro atomis suis et principiis rerum falsissimè objiciebantur, tanquam corpora grandiuscula monstrare? Num pulverem crassiusculum ex Cinnabari et Cerussâ ita ostendere distributum, ut appareant hìc granula rubra, illìc alba? Num rursùs

Digitized by Google

imagines majores (puta faciem, oculum, &c.) in tantum multiplicatas ostendere, in quantum pulicem aut vermiculum? Num byssum, aut hujusmodi textile linteum delicatius et paullò apertius, ita foraminatum ostendere, ac si esset rete? Verùm in Compulsionibus Experimentorum minùs moramur, quia ferè extra limites Experientiæ Litteratæ cadunt, et ad caussas et axiomata et Novum Organum potiùs spectant. Ubicùnque enim fit negativa, aut privativa, aut exclusiva, cœpit jam præberi lux nonnulla ad Inventionem Formarum. Atque de Compulsione Experimenti hactenùs.

Applicatio Experimenti nihil aliud est, quàm ingeniosa traductio ejus ad experimentum aliud aliquod utile. Exemplum tale sit. Corpora quæque suas habent dimensiones, sua pondera: aurum plus ponderis, minus dimensionis, quàm argentum; aqua, quàm vinum. Ab hoc traducitur experimentum utile: ut ex mensurâ impletâ, et pondere excepto, possis dignoscere quantum argenti fuerit admixtum auro, vel aquæ vino; quod fuit ἕυρηκα illud Archimedis. Itèm, Carnes in nonnullis cellis citiùs putrefiunt quàm in aliis. Utile fuerit experimentum hoc traducere ad dignoscendos aëres magìs, aut minùs, salubres ad habitationem; ubì scilicèt carnes diutiùs vindicentur a putredine, possit idem applicari ad revelandas salubriores aut pestilentiores tempestates anni. Verùm innumera sunt ejusmodi. Evigilent modò homines, et oculos perpetuò aliàs ad naturam rerum, aliàs ad usus humanos, vertant. Atque de Applicatione Experimenti hactenùs.

Digitized by Google

Copulatio Experimenti est applicationum nexus et catena; cùm quæ singula profutura non fuissent ad usum aliquem, connexa valeant. Exempli gratiâ; Rosas aut fructus serotinos habere cupis. Hoc fiet, si gemmas præcociores avellas. Idem fiet, si radices usque ad ver adultum denudes, et aëri exponas; at multò magìs, si copuletur utrumque. Itèm, ad refrigerandum maximè faciunt glacies et nitrum; utrumque commixtum multò magìs. Verùm et hæc res per se perspicua est. Attamen fallacia ei sæpè subesse possit, ut et omnibus ubì desunt axiomata, si copula fiat ex rebus quæ diversis et quasi pugnantibus modis operantur. Atque de Copulatione Experimenti hactenùs.

Restant Sortes Experimenti. Hic verò experimentandi modus planè irrationalis est, et quasi furiosus; cùm aliquid experiri velle animum subeat, non quia aut ratio aut aliquod aliud experimentum te ad illud deducat, sed prorsùs quia similes res adhuc nunquam tentata fuit. Haud tamen scio, an in hâc ipsâ re (de quâ nunc agimus) non aliquid magni lateat; si, inquam, omnem lapidem in naturâ moveas. Magnalia enim naturæ ferè extra vias tritas et orbitas notas jacent, ut etiam absurditas rei aliquandò juvet. At si ratio simul comitetur, id est, ut et manifestum sit simile experimentum nunquam tentatum fuisse, et tamen caussa subsit magna cur tentetur; tum verò hæc res ex optimis est, et planè sinus naturæ excutit. Exempli gratiâ; in Operatione Ignis super aliquod corpus naturale alterum

Digitized by Google

horum hactenùs semper evenit, ut aut aliquid evolet, veluti flamma et fumus in combustione vulgari, aut saltèm fiat separatio partium localis et ad nonnullam distantiam; ut in destillatione, ubì fæces subsident, vapores in receptacula postquam luserint congregantur. At Destillationem Clausam (ita enim eam vocare possumus) nemo mortalium adhuc tentavit. Verisimile autem videtur vim caloris, si intra claustra corporis sua in alterando edat facinora, cùm nec jactura fiat corporis nec etiam liberatio, tum demùm hunc materiæ Proteum veluti manicis detentum ad complures transformationes adacturam; si modò calor ita temperetur et alternetur, ut non fiat vasorum confractio. Est enim hæc res matrici similis naturali, ubì calor operatur, nihil corporis aut emittitur aut separatur; nisi quòd in matrice conjungatur alimentatio: verùm, quatenùs ad versionem, eadem res videtur. Tales igitur sunt Sortes Experimenti.

Illud interìm, circa hujusmodi Experimenta, monemus; ut nemo animo concidat, aut quasi confundatur, si experimenta quibus incumbit exspectationi suæ non respondeant. Etenim quod succedit magìs complacet, at quod non succedit sæpenumerò non minùs informat. Atque illud semper in animo tenendum, quod perpetuò inculcamus, Experimenta lucifera etiam adhuc magìs quàm fructifera ambienda esse. Atque de Litteratâ Experientiâ hæc dicta sint, quæ (ut jam antè diximus) sagacitas potiùs est et odoratio quædam venatica, quàm scientia. De Novo

Digitized by Google

Organo autem silemus, neque de eo quidquam prælibamus; quoniam de eo (cùm sit res omnium maxima) opus integrum, annuente favore divino, conficere nobis in animo est.

CAPUT III.

Partitio Inventivæ Argumentorum in Promptuariam, et Topicam. Partitio Topicæ in Generalem, et Particularem. Exemplum Topicæ Particularis, in Inquisitione De Gravi et Levi.

Inventio Argumentorum inventio propriè non est. Invenire enim est ignota detegere, non antè cognita recipere aut revocare. Hujusce autem Inventionis usus atque officium non aliud videtur quàm ex massâ scientiæ, quæ in animo congesta et recondita est, ea quæ ad rem aut quæstionem institutam faciunt dexterè depromere. Nam cui parùm aut nihil de subjecto quod proponitur innotuit, ei loci Inventionis non prosunt. Contrà, cui domi paratum est quod ad rem adduci possit, is etiam absque arte et locis Inventionis, argumenta tandem (licèt non ita expeditè et commodè) reperiet et producet. Adeò ut hoc genus Inventionis, sicut diximus, inventio propriè non sit; sed reductio tantùm in memoriam sive suggestio cum applicatione. Attamen, quoniam vocabulum invaluit et receptum est, vocetur sanè Inventio; siquidem etiam feræ alicujus venatio et inventio, non minùs cùm illa intra vivariorum septa indagetur, quàm cùm in saltibus apertis, dici possit. Missis verò verborum scrupulis, illud constet;

Digitized by Google

scopum et finem hujusce rei esse promptitudinem quandam, et expeditum usum cognitionis nostræ, potiùs quàm ejusdem amplificationem aut incrementum.

Atque ut parata sit ad disserendum copia, duplex ratio iniri potest: aut ut designetur, et quasi indice monstretur, ad quas partes rem indagare oporteat; atque hæc est ea, quam vocamus Topicam: aut ut jam anteà composita sint, et in usum reposità argumenta circa eas res, quæ frequentiùs incidunt et in disceptationem veniunt; atque hanc Promptuariam nominabimus. Hæc autem posterior tanquam scientiæ pars vix dici meretur; cùm in diligentiâ potiùs consistat, quàm in eruditione aliquâ artificiosâ. Veruntamen hâc in parte Aristoteles ingeniosè quidem, sed tamen damnosè, sophistas sui temporis deridet, inquiens; "Perindè illos facere ac si quis calcearium professus rationem calcei conficiendi non doceret, sed exhiberet tantùm calceos complurimos diversæ tam formæ quàm magnitudinis." Attamen hìc regerere liceat; calcearium, si in officinâ nil calceorum haberet neque eos consueret nisi rogatus, egenum prorsùs mansurum et perpaucos inventurum emptores. Sed longè alitèr Salvator noster, de Divinâ Scientiâ verba faciens, inquit; "Omnis scriba doctus in regno cœlorum similis est homini patrifamiliâs, qui profert de thesauro suo nova et vetera." Videmus etiam priscos rhetores oratoribus præcepisse, ut præstò haberent Locos Communes varios jampridem adornatos, et in utramque partem tractatos et illustratos. Exempli gratiâ: Pro sententiâ Legis

Digitized by Google

adversus verba Legis, et e contrà: Pro fide Argumentorum adversus Testimonia, et e contrà. Cicero autem ipse, longâ doctus experientiâ, planè asserit posse oratorem diligentem et sedulum jam præmeditata et elaborata habere quæcunque in disceptationem venient; adeò ut in caussæ ipsius actione nihil novum aut subitum inseri necesse fuerit, præter nomina nova et circumstantias aliquas speciales. At Demosthenis diligentia et solicitudo eò usque processit, ut quoniam primus ad caussam aditus et ingressus ad animos auditorum præparandos plurimum virium haberet, operæ pretium putaret complura concionum et orationum exordia componere, et in promptu habere. Atque hæc exempla et auctoritates meritò Aristotelis opinioni præponderare possint, qui nobis auctor foret ut vestiarium cum forfice commutaremus. Itaque non fuit omittenda hæc pars doctrinæ circa Promptuariam, de quâ hoc loco satìs. Cùm enim sit utrique, tam Logicæ quàm Rhetoricæ, communis; visum est eam hìc inter Logica cursìm tantùm perstringere, pleniorem ejus tractationem ad Rhetoricam rejicientes.

Partem alteram Inventivæ, nimirùm Topicam, partiemur in Generalem et Particularem. Generalis illa est, quæ in Dialecticâ diligentèr et abundè tractata est; ut in ejus explicatione morari non sit opus. Illud tamen obitèr monendum videtur, Topicam istam non tantùm in argumentationibus ubì cum aliis manum conserimus, verum et in meditationibus cùm quid nobiscum ipsi commentamur aut revolvimus, valere: immò, neque solummodò in hoc sitam

Digitized by Google

esse, ut indè fiat suggestio aut admonitio quid affirmare aut asserere; verum etiam quid inquirere, aut interrogare, debeamus. At prudens Interrogatio quasi dimidium scientiæ. Rectè siquidem Plato; "Qui aliquid quærit, id ipsum quod quærit generali quâdam notione comprehendit; alitèr quî fieri potest, ut illud cùm fuerit inventum agnoscat?" Idcircò, quo amplior et certior fuerit anticipatio nostra, eo magìs directa et compendiosa erit investigatio. Iidem igitur illi Loci, qui ad intellectûs nostri sinus intra nos excutiendos et congestam illìc scientiam depromendam conducent, etiam ad scientiam extrinsecùs hauriendam juvabunt: ita ut si præstò fuerit quis rei gnarus et peritus, commodè et prudentèr de eâ interrogari a nobis possit; et similitèr auctores, et libri, et partes librorum, qui nos de iis quæ quærimus edoceant et informent, utilitèr deligi et evolvi.

At Topica Particularis ad ea quæ dicimus longè confert magìs, et pro re fructuosissimâ habenda est. Illius certè mentio levis a nonnullis scriptoribus facta est; sed integrè, et pro rei dignitate, minimè tractata. Verùm missum facientes vitium illud et fastum, quæ nimiùm diù regnârunt in scholis (videlicèt, ut quæ præstò sint infinitâ subtilitate persequantur, quæ paullò remotiora ne attingant quidem), nos sanè Topicam Particularem tanquam rem apprimè utilem amplectimur; hoc est, Locos Inquisitionis et Inventionis, particularibus subjectis et scientiis appropriatos. Illi autem mixturæ quædam sunt, ex Logicâ et materiâ ipsâ propriâ singularum Scientiarum. Futilem enim esse constat et angusti cujusdam

Digitized by Google

animi, qui existimet artem de Scientiis inveniendis perfectam jam a principio excogitari et proponi posse; eandemque posteà in opere poni et exerceri debere. At certò sciant homines, Artes inveniendi solidas et veras adolescere, et incrementa sumere, cum ipsis inventis: adeò ut cùm quis primùm ad perscrutationem scientiæ alicujus accesserit, possit habere præcepta Inventivæ nonnulla utilia; postquàm autem ampliores in ipsâ scientiâ progressus fecerit, possit etiam et debeat nova Inventionis præcepta excogitare, quæ ad ulteriora eum feliciùs deducant. Similis est sanè hæc res viæ initæ in planitie: postquàm enim viæ partem aliquam fuerimus emensi, non tantùm hoc lucrati sumus ut ad exitum itineris propiùs accesserimus, verùm etiàm ut quod restat viæ clariùs prospiciamus. Eodem modo, in Scientiis, gradus itineris quisque, ea quæ a tergo reliquit prætervectus, etiam illa quæ supersunt propiùs dat in conspectum. Hujus autem Topicæ Exemplum, quoniam eam inter Desiderata reponimus, subjungere visum est.

Topica Particularis, sive Articuli Inquisitionis de Gravi et Levi.

1. Inquiratur, qualia sint corpora, quæ motûs Gravitatis sunt susceptibilia; qualia, quæ Levitatis; et si quæ sint mediæ, sive Adiaphoræ Naturæ?

2. Post Inquisitionem de Gravitate et Levitate Simplicem, procedatur ad Inquisitionem Comparatam; quæ nimirùm ex Gravibus plûs, quæ minùs

Digitized by Google

ponderent, in eodem dimenso? Etiam, quæ ex Levibus celeriùs ferantur in altum, quæ tardiùs?

3. Inquiratur de eo, quod possit et operetur Quantum corporis ad motum Gravitatis. Atqui videatur hoc primo aspectu quasi supervacuum; quia rationes Motûs debeant sequi rationes Quanti: sed res alitèr se habet. Nam licèt in lancibus Quantitas Gravitatem corporis ipsius compenset (viribus corporis undiquè coëuntibus per repercussionem, sive resistentiam lancium vel trabis), tamen ubì parva datur resistentia, veluti in decasu corporum per aërem, Quantum corporis parùm valet ad incitationem descensûs; cùm viginti pondo plumbi, et libra una, eodem ferè spatio cadant.

4. Inquiratur, utrùm Quantum corporis ita augeri possit, ut motus Gravitatis prorsùs deponatur; ut fit in globo terræ, qui pensilis est, non cadit? Utrùm igitur possint esse aliæ massæ tam grandes, ut se ipsæ sustentent? Nam latio ad centrum terræ res ficțitia est; atque omnis massa grandis motum lationis quemcunque exhorret, nisi ab alio appetitu fortiori vincatur.

5. Inquiratur de eo, quod possit et operetur Resistentia Corporis Medii, vel occurrentis, ad regimen motûs Gravitatis. Corpus verò descendens aut penetrat et secat corpus occurrens, aut ab eo sistitur. Si penetret, fit penetratio aut cum levi resistentiâ, ut in aëre; aut cum fortiori, ut in aquâ: si sistatur, sistitur aut resistentiâ dispari, ubì fit Prægravatio; ut si lignum superponatur ceræ: aut æquâ, veluti si aqua superponatur aquæ, aut

Digitized by Google

lignum ejusdem generis ligno; id quod appellat schola (apprehensione quâdam inani) 'Non ponderare corpus nisi extra locum suum.' Atque hæc omnia motum Gravitatis variant. Alitèr enim moventur Gravia in lancibus, alitèr in decasu; etiam alitèr (quod mirum videri possit) in lancibus pendentibus in aëre, alitèr in lancibus immersis in aquâ; alitèr in decasu per aquam, alitèr in natantibus sive vectis super aquam.

6. Inquiratur de eo, quod possit et operetur Figura corporis descendentis ad regendum motum Gravitatis; veluti Figura lata cum tenuitate, cubica, oblonga, rotunda, pyramidalis; et quandò se vertant corpora, quandò eâdem quâ dimittuntur positurâ permaneant.

7. Inquiratur de eo, quod possit et operetur Continuatio et Progressio ipsius casûs sive descensûs ad hoc, ut majori incitatione et impetu feratur; et quâ proportione, et quò usque invalescat illa incitatio? Siquidem veteres levi contemplatione opinati sunt, cùm motus naturalis sit iste, eum perpetuò augeri et intendi.

8. Inquiratur de eo, quod possit et operetur Distantia aut proximitas corporis descendentis a terrâ ad hoc, ut celeriùs cadat aut tardiùs aut etiam non omnimò, si modò fuerit extra orbem activitatis globi terræ, quæ Gilberti opinio fuit: ãtque simul de eo quod operetur Immersio corporis descendentis magis in profundo terræ, aut Collocatio ejusdem propiùs ad superficiem terræ: etenim

Digitized by Google

hæc res etiam motum variat, ut operantibus in mineris perspectum est.

9. Inquiratur de eo, quod possit et operetur Differentia corporum, per quæ motus Gravitatis diffunditur et communicatur: atque utrùm æquè communicetur per corpora mollia et porosa, ac per dura et solida: veluti si trabs lancis sit ex alterâ parte lingulæ lignea, ex alterâ argentea (licèt fuerint reductæ ad idem pondus), utrùm non progignat variationem in lancibus? Similitèr, utrùm Metallum, lanæ aut vesicæ inflatæ superimpositum, idem ponderet quod in fundo lancis?

10. Inquiratur de eo, quod possit et operetur in communicatione motûs Gravitatis Distantia corporis a libramine; hoc est, cita et sera perceptio incubitûs, sive depressionis: veluti in lancibus, ubì altera pars trabis est longior (licèt reducta ad idem pondus), an inclinet hoc ipsum lancem; aut in tubis arcuatis, ubì longior pars certè trahet aquam, licèt brevior pars (facta scilicèt capacior) majus contineat pondus aquæ.

11. Inquiratur de eo, quod possit Intermixtio sive Copulatio Corporis Levis cum Corpore Gravi ad elevandam corporis Gravitatem; ut in pondere animalium vivorum, et mortuorum?

12. Inquiratur de secretis Ascensibus et Descensibus Partium Leviorum et Graviorum in uno corpore integro, undè fiant sæpè accuratæ separationes; ut in separatione vini et aquæ, in ascensione floris lactis, et similibus?

Digitized by Google

13. Inquiratur, quæ sit Linea et Directio motûs Gravitatis, et quatenùs sequatur vel centrum terræ, id est massam terræ, vel centrum corporis ipsius, id est, nixum partium ejus. Centra enim illa ad demonstrationes apta sunt, in naturâ nihil valent.

14. Inquiratur, de Comparatione motûs Gravitatis cum motibus aliis; quos scilicèt vincat, quibus cedat? Veluti in motu (quem appellant) violento motus Gravitatis compescitur ad tempus; etiam cùm pondus longè majus ferri ab exiguo magnete attollitur, cedit motus Gravitatis motui Sympathiæ.

15. Inquiratur de Motu Aëris; utrùm feratur sursùm, an sit tanquam Adiaphorus? Quod difficile est inventu, nisi per experimenta aliqua exquisita. Nam emicatio aëris in fundo aquæ fit potiùs per plagam aquæ, quàm per motum aëris; cùm idem etiam fiat in ligno. Aër autem aëri commixtus nihil prodit, cùm non minùs levitatem exhibeat aër in aëre quàm gravitatem aqua in aquâ: in bulla autem, exili obductâ pellicula, ad tempus stat.

16. Inquiratur, quis sit Terminus Levitatis? Neque enim quemadmodum centrum terræ posuerunt centrum gravitatis, volunt credo ut ultima convexitas cœli sit Terminus Levitatis: an potiùs, veluti gravia videntur eò usque ferri ut decumbant, et tanquam ad immobile, ita levia eò usque ferantur ut rotari incipiant, et tanquam ad Motum sine Termino?

17. Inquiratur, quid in caussâ sit cur Vapores et Halitus eò usque in altum, ac sita est regio qu[illegible] vocant media aëris, ferantur; cùm et cr[illegible]

Digitized by Google

sint materiæ, et radii solis per vices (noctu scilicèt) cessent ?

18. Inquiratur de regimine Motûs Flammæ in sursum ; quod eo abstrusius est, quia singulis momentis flamma perit, nisi fortè in medio flammarum majorum : etenim flammæ, abruptæ a continuitate suâ, parùm durant.

19. Inquiratur de Motu in sursum ipsius Activitatis Calidi ; veluti cùm calor in ferro candente citiùs gliscit in sursum, quàm in deorsum ?

Exemplum igitur Topicæ Particularis tale sit. Illud interìm, quod monere occepimus, iterùm monemus ; nempè ut homines debeant Topicas Particulares suas alternare, ita ut post majores progressus aliquos in inquisitione factos aliam et subindè aliam instituant Topicam, si modò Scientiarum fastigia conscendere cupiant. Nos autem Topicis Particularibus tantùm tribuimus, ut proprium opus de ipsis, in subjectis naturalibus dignioribus et obscurioribus, conficere in animo habeamus. Domini enim quæstionum sumus, rerum non itèm. Atque de Inventivâ hactenùs.

Digitized by Google

CAPUT IV.

Partitio Artis Judicandi in Judicium per Inductionem, et per Syllogismum; quorum prius aggregatur Organo Novo. Partitio prima Judicii per Syllogismum in Reductionem Rectam, et Inversam. Partitio secunda ejus in Analyticam, et Doctrinam de Elenchis. Partitio Doctrinæ de Elenchis, in Elenchos Sophismatum, Elenchos Hermeniæ, et Elenchos Imaginum sive Idolorum. Partitio Idolorum in Idola Tribûs, Idola Specûs, et Idola Fori. Appendix Artis Judicandi, videlicèt de Analogiâ Demonstrationum pro Naturâ Subjecti.

Transeamus nunc ad Judicium, sive Artem Judicandi, in quâ agitur de Naturâ Probationum sive Demonstrationum. In Arte autem istâ Judicandi (ut etiam vulgò receptum est) aut per Inductionem, aut per Syllogismum concluditur. Nam Enthymemata et Exempla illorum duorum compendia tantùm sunt. At quatenùs ad Judicium, quod fit per Inductionem, nihil est quod nos detinere debeat: uno siquidem eodemque mentis opere illud, quod quæritur, et invenitur et judicatur. Neque enim per medium aliquod res transigitur, sed immediatè, eodem ferè modo quo fit in sensu. Quippè sensus in objectis suis primariis simul et objecti speciem arripit, et ejus veritati consentit. Alitèr autem fit in Syllogismo; cujus probatio immediata non est, sed per medium perficitur. Itaque alia res est

Digitized by Google

Inventio Medii, alia Judicium de Consequentiâ Argumenti. Nam primò discurrit mens, posteà acquiescit. At Inductionis formam vitiosam prorsùs valere jubemus; legitimam ad Novum Organum remittimus. Itaque de Judicio per Inductionem hoc loco satìs.

De illo altero per Syllogismum quid attinet dicere; cùm subtilissimis ingeniorum limis hæc res ferè attrita sit, et in multas minutias redacta? Nec mirum, cùm sit res quæ cum intellectu humano magnam habeat sympathiam. Nam animus humanus miris modis ad hoc contendit et anhelat, ut non pensilis sit, sed nanciscatur aliquid fixum et immobile cui tanquam firmamento in trancursibus et disquisitionibus suis innitatur. Sanè, quemadmodum Aristoteles probare conatur inveniri in omni motu corporum aliquid quod quiescit; et fabulam antiquam de Atlante, qui ipse erectus cœlum humeris sustinuit, perelegantèr ad polos mundi traducit, circa quos conversiones expediuntur: similitèr magno studio appetunt homines aliquem habere intra se cogitationum Atlantem, aut polos qui intellectûs fluctuationes et vertigines aliquatenùs regant; timentes scilicèt, ne cœlum ipsorum ruat. Itaque ad principia Scientiarum constituenda præproperè festinârunt, circa quæ omnis disputationum varietas verteretur sine periculo ruinæ et casûs: nescientes profectò eum, qui certa nimìs properè captaverit, in dubiis finiturum; qui autem Judicium tempestivè cohibuerit, ad certa perventurum.

Manifestum est igitur, Artem hanc Judicandi per

Digitized by Google

Syllogismum nihil aliud esse quàm reductionem propositionum ad principia, per Medios Terminos. Principia autem consensu recepta intelliguntur, atque a quæstione eximuntur. At Terminorum Mediorum inventio libero ingeniorum acumini et investigationi permittitur. Est autem reductio illa duplex, Directa scilicèt et Inversa. Directa est, cùm ipsa propositio ad ipsum principium reducitur: id quod Probatio Ostensiva vocatur. Inversa est, cùm contradictoria propositionis reducitur ad contradictorium principii; quod vocant Probationem per Incommodum. Numerus verò Terminorum Mediorum sive scala eorum minuitur, aut augetur, pro remotione propositionis a principio.

His positis partiemur Artem Judicii (sicut vulgò ferè solet) in Analyticam, et Doctrinam de Elenchis. Altera indicat, altera cavet; Analytica enim veras formas instituit de consequentiis argumentorum, a quibus si varietur sive deflectatur, vitiosa deprehenditur esse conclusio; atque hoc ipsum in se elenchum quendam, sive redargutionem, continet. "Rectum enim (ut dicitur) et sui index est, et obliqui." Tutissimum nihilominùs est Elenchos veluti monitores adhibere, quo faciliùs detegantur fallaciæ, judicium alioquìn illaqueaturæ. In Analyticâ verò nihil desiderari reperimus; quin potiùs oneratur superfluis, quàm indiget accessionibus.

Doctrinam de Elenchis in tres partes dividere placet: Elenchos Sophismatum, Elenchos Hermeniæ, et Elenchos Imaginum sive Idolorum. Doctrina de Elenchis Sophismatum apprimè utilis est. Quamvìs

Digitized by Google

enim pinguius fallaciarum genus a Senecâ non inscitè comparetur cum præstigiatorum technis, in quibus quo pacto res geratur nescimus, alitèr autem se habere rem quàm videtur satìs novimus; subtiliora tamen Sophismata non solùm id præstant ut non habeat quis quod respondeat, sed et judicium ipsum seriò confundunt.

Hæc pars de Elenchis Sophismatum præclarè tractata est ab Aristotele, quoad præcepta; etiam a Platone adhuc meliùs, quoad exempla: neque illud tantùm in personâ sophistarum antiquorum (Gorgiæ, Hippiæ, Protagoræ, Euthydemi, et reliquorum), verùm etiam in personâ ipsius Socratis, qui cùm illud semper agat ut nihil affirmet, sed a ceteris in medium adducta infirmet, ingeniosissimè objectionum, fallaciarum, et redargutionum modos expressit. Itaque in hâc parte nihil habemus, quod desideremus. Illud interìm notandum; quamvìs usum hujus doctrinæ probum et præcipuum in hoc posuerimus, ut redarguantur sophismata, liquidò nihilominùs patere usum ejus degenerem et corruptum ad captiones et contradictiones per illa ipsa sophismata struendas et concinnandas spectare. Quod genus facultatis etiam pro eximio habetur, et haud parvas affert utilitates: licèt elegantèr introducta sit a quopiam illa differentia inter oratorem et sophistam, quòd alter tanquam leporarius cursu præstet, alter tanquam lepus ipse flexu.

Sequuntur Elenchi Hermeniæ; ita enim, vocabulum potiùs quàm sensum ab Aristotele mutuantes, eos appellabimus. Redigamus igitur hominibus in

Digitized by Google

memoriam ea quæ a nobis de Transcendentibus, et de Adventitiis Entium Conditionibus sive Adjunctis (cùm de Philosophiâ Primâ ageremus), superiùs dicta sunt. Ea sunt Majus, Minus; Multum, Paucum; Prius, Posterius; Idem, Diversum; Potentia, Actus; Habitus, Privatio; Totum, Partes; Agens, Patiens; Motus, Quies; Ens, Non Ens; et similia. In primis autem meminerint et notent differentes eas, quas diximus, harum rerum contemplationes; videlicèt quòd possint inquiri vel Physicè, vel Logicè. Physicam autem circa eas tractationem Philosophiæ Primæ assignavimus: superest Logica; ea verò ipsa est res, quam in præsenti Doctrinam de Elenchis Hermeniæ nominamus. Portio certè est hæc doctrinæ sana et bona. Hoc enim habent notiones illæ generales et communes, ut in omnibus disputationibus ubìque intercurrant; adeò ut nisi accuratè et anxio cum judicio benè jam ab initio distinguantur, universo disputationum lumini caliginem miris modis offusuræ sint, et eò rem ferè deducturæ ut desinant disputationes in pugnas verborum. Etenim æquivocationes et malæ acceptiones verborum, præsertìm hujus generis, sunt Sophismata Sophismatum. Quare etiam melius visum est istarum tractationem seorsùm constituere, quàm eam vel in Philosophiam Primam sive Metaphysicam recipere, vel ex parte Analyticæ subjicere, ut Aristoteles satìs confusè fecit. Dedimus autem ei nomen ex usu, quia verus ejus usus est planè redargutio et cautio circa usum verborum. Quinimmò partem illam de Prædicamentis, si rectè instituatur circa cautiones de non confundendis aut

Digitized by Google

transponendis definitionum et divisionum terminis, præcipuum usum sortiri existimamus, et hùc etiam referri malumus. Atque de Elenchis Hermeniæ hactenùs.

Ad Elenchos verò Imaginum, sive Idolorum, quod attinet; sunt quidem Idola profundissimæ mentis humanæ fallaciæ. Neque enim fallunt in particularibus, ut ceteræ, judicio caliginem offundendo et tendiculas struendo; sed planè ex prædispositione mentis pravâ et perperàm constitutâ, quæ tanquam omnes intellectûs anticipationes detorquet et inficit. Nam mens humana (corpore obducta et obfuscata) tantum abest ut speculo plano, æquali, et claro similis sit, quod rerum radios sincerè excipiat et reflectat, ut potiùs sit instar speculi alicujus incantati pleni superstitionibus et spectris. Imponuntur autem intellectui Idola aut per Naturam ipsam generis humani Generalem, aut per Naturam cujusque Individualem, aut per verba sive Naturam Communicativam. Primum genus Idola Tribûs, secundum Idola Specûs, tertium Idola Fori vocare consuevimus. Est et quartum genus, quod Idola Theatri appellamus, atque super-inductum est a pravis theoriis sive philosophiis et perversis legibus demonstrationum. Verùm hoc genus abnegari potest, et deponi: itaque illud in præsentiâ omittemus. At reliqua planè obsident mentem, neque prorsùs evelli possunt. Igitur non est, quòd quis in istis Analyticam aliquam exspectet; sed Doctrina de Elenchis est circa ipsa Idola doctrina primaria. Neque, si verùm omninò dicendum sit, Doctrina de Idolis in

Digitized by Google

artem redigi possit; sed tantùm adhibenda est, ad ea cavenda, prudentia quædam contemplativa. Horum autem tractationem plenam et subtilem ad Novum Organum amandamus, pauca generalitèr tantùm de iis hoc loco dicturi.

Idolorum Tribûs exemplum tale sit: natura intellectûs humani magìs afficitur Affirmativis et Activis quàm Negativis et Privativis, cùm ritè et ordinè æquum se utrique præbere debeat. At ille, si res quæpiam aliquandò exsistat et teneat, fortiorem recipit de eâ impressionem quàm si eadem longè pluriès fallat aut in contrarium eveniat. Id quod omnis superstitionis, et vanæ credulitatis, quasi radix est. Itaque rectè respondit ille qui, cùm suspensa tabula in templo monstraretur eorum qui vota solverant quòd naufragii periculum effugissent, atque interrogando premeretur, annon tum demùm Neptuni numen agnosceret, quæsivit vicissìm, "At ubì sunt illi depicti, qui post vota nuncupata periêrunt?" Atque eadem est ratio superstitionum similium, sicut in astrologicis, insomniis, ominibus, et reliquis. Alterum exemplum est hujusmodi: animus humanus (cùm sit ipse substantiâ æqualis et uniformis) majorem præsupponit et affingit in naturâ rerum æqualitatem et uniformitatem, quàm reverà est. Hìnc commentum mathematicorum; in cœlestibus omnia moveri per circulos perfectos, rejiciendo lineas spirales. Hìnc etiam fit, quòd, cùm multa sint in naturâ monodica et plena imparitatis, affingat tamen semper cogitatio humana Relativa, Parallela, et Conjugata. Ab hoc enim fonte elementum

Digitized by Google

ignis cum orbe suo introductum est, ad constituendam quaternionem cum reliquis tribus, terrâ, aquâ, aëre. Chemici autem fanaticam instruxerunt rerum universarum phalangem, inanissimo commento inveniri fingentes in quatuor illis suis elementis (cœlo, aëre, aquâ, et terrâ), species singulas parallelas invicèm et conformes. Tertium exemplum est superiori finitimum; quòd homo fiat quasi Norma et Speculum Naturæ. Neque enim credibile est (si singula percurrantur, et notentur) quantum agmen Idolorum philosophiæ immiserit naturalium operationum ad similitudinem actionum humanarum reductio: hoc ipsum, inquam, quod putetur talia Naturam facere qualia homo facit. Neque multò meliora sunt ista quàm hæresis Anthropomorphitarum, in cellis ac solitudine stupidorum monarchorum orta; aut sententia Epicuri huic ipsi in Paganismo respondens, qui Diis humanam figuram tribuebat. At non opus fuit Velleio Epicureo interrogare, "Cur Deus cœlum stellis et luminibus, tanquam ædilis, ornâsset?" Nam si summus ille opifex ad modum ædilis se gessisset, in pulcrum aliquem et elegantem ordinem stellas digerere debuisset, operosis palatiorum laquearibus consimilem; cùm e contrà ægrè quis ostendat in tam infinito stellarum numero figuram aliquam vel quadratam, vel triangularem, vel rectilinearem. Tanta est harmoniæ discrepantia inter spiritum hominis et spiritum mundi.

Quod ad Idola Specûs attinet, illa ortum habent ex propriâ cujusque naturâ et animi et corporis; atque etiam ex educatione, et consuetudine, et for-

Digitized by Google

tuitis rebus quæ singulis hominibus accidunt. Pulcherrimum enim emblema est illud de Specu Platonis. Siquidem si quis (missâ illâ exquisitâ parabolæ subtilitate) a primâ infantiâ in antro, aut cavernâ obscurâ et subterraneâ, ad maturam usque ætatem degeret, et tunc derepentè in aperta prodiret, et hunc cœli et rerum apparatum contueretur; dubium non est, quin animum ejus subirent et perstringerent quamplurimæ miræ et absurdissimæ phantasiæ. Nos verò scilicèt sub aspectu cœli degimus, interèà tamen animi in cavernis corporum nostrorum conduntur; ut infinitas errorum et falsitatum imagines haurire necesse sit, si e specu suâ rarò tantùm et ad breve aliquod tempus prodeant, et non in contemplatione naturæ perpetuò tanquam sub dio morentur. Emblemati siquidem ille de Specu Platonis optimè convenit parabola illa Heracliti, quòd homines scientias in mundis propriis et non in mundo majore quærant.

At Idola Fori molestissima sunt, quæ ex fœdere tacito inter homines de Verbis et Nominibus impositis se in intellectum insinuârunt. Verba autem plerùmque ex captu vulgi induntur, atque per differentias quarum vulgus capax est res secant; cùm autem intellectus acutior aut observatio diligentior res meliùs distinguere velit, verba obstrepunt. Quod verò hujus remedium est, definitiones scilicèt, in plurimis huic malo mederi nequit; quoniam et ipsæ definitiones ex verbis constent, et verba gignant verba. Etsi autem putemus verbis nostris nos imperare, et illud facilè dictu sit, " Loquendum esse ut vulgus,

Digitized by Google

sentiendum ut sapientes;" quinetiam vocabula artium, quæ apud peritos solùm valent, huic rei satisfacere videri possint; et definitiones, de quibus diximus, artibus præmissæ (secundum prudentiam Mathematicorum) vocabulorum pravas acceptiones corrigere valeant; attamen hæc omnia non sufficiunt, quo minùs verborum præstigiæ et incantationes plurimis modis seducant, et vim quandam intellectui faciant, et impetum suum (more Tartarorum sagittationis) retrò in intellectum, undè profecta sint, retorqueant. Quare altiore et novo quodam remedio ad hoc malum opus est; verum hæc jam cursìm perstringimus, interìm desiderari pronunciantes hanc doctrinam quam Elenchos magnos, sive de Idolis animi humani nativis et adventitiis, appellabimus. Ejus autem tractationem legitimam ad Organum Novum referimus.

Superest Artis Judicandi Appendix quædam insignis, quam etiam desiderari statuimus. Siquidem Aristoteles rem notavit, modum rei nullibì persecutus est. Ea tractat, quales demonstrationes ad quales materias sive subjecta applicari debeant; ut hæc doctrina tanquam Judicationes Judicationum contineat. Optimè enim Aristoteles "neque demonstrationes ab oratoribus, neque suasiones a mathematicis, requiri debere" monet. Ut si in probationis genere aberretur, judicatio ipsa non absolvatur. Quandò verò sint quatuor Demonstrationum genera, vel per Consensum immediatum et Notiones communes, vel per Inductionem, vel per Syllogismum, vel per eam, quam rectè vocat Aristoteles Demonstrationem in Orbem (non a notioribus scilicèt, sed tanquam de

Digitized by Google

plano); habent hæ demonstrationes singulæ certa subjecta et materias Scientiarum in quibus pollent, alia a quibus excluduntur. Etenim rigor et curiositas in poscendo probationes nimiùm severas in aliquibus, multò magìs facilitas et remissio in acquiescendo probationibus levioribus in aliis, inter ea sunt numeranda, quæ detrimenti plurimum et impedimenti Scientiis attulerunt. Atque de Arte Judicandi hæc dicta sint.

CAPUT V.

Partitio Artis Retinendi sive Retentivæ in Doctrinam de Adminiculis Memoriæ, et Doctrinam de Memoriâ ipsâ. Partitio Doctrinæ de Memoriâ ipsâ in Prænotionem, et Emblema.

Artem Retinendi, sive Custodiendi, in duas Doctrinas partiemur; Doctrinam scilicèt de Adminiculis Memoriæ, et Doctrinam de Memoriâ ipsâ. Adminiculum Memoriæ planè scriptio est: atque omninò monendum, quòd Memoria sine hoc adminiculo rebus prolixioribus et accuratioribus impar sit, neque ullo modo nisi de scripto recipi debeat. Quod etiam in Philosophiâ Inductivâ, et interpretatione Naturæ, præcipuè obtinet. Tam enim possit quis calculationes Ephemeridis memoriâ nudâ absque scripto absolvere, quàm interpretationi naturæ per meditationes et vires memoriæ nativas et nudas sufficere,

Digitized by Google

nisi eidem memoriæ per tabulas ordinatas ministretur. Verùm missâ Interpretatione Naturæ, quæ Doctrina nova est, etiam ad veteres et populares Scientias haud quidquam ferè utilius esse possit quàm Memoriæ Adminiculum solidum et bonum; hoc est, digestum probum et eruditum Locorum Communium. Neque tamen me fugit, quòd relatio eorum quæ legimus aut discimus in Locos Communes damno eruditionis ab aliquibus imputetur, ut quæ lectionis cursum remoretur, et memoriam ad feriandum invitet. Attamen quoniam adulterina res est in Scientiis præcocem esse et promptum, nisi etiam solidus sit et multiplicitèr instructus, diligentiam et laborem in Locis Communibus congerendis magni prorsùs rem esse usûs et firmitudinis in studiis judicamus; veluti quæ Inventioni copiam subministret, et aciem judicii in unum contrahat. Verum est tamen inter methodos et syntaxes Locorum Communium, quas nobis adhuc videre contigit, nullam reperiri quæ alicujus sit pretii, quandoquidem in titulis suis faciem prorsùs exhibeant magìs scholæ quàm mundi; vulgares et pædagogicas adhibentes divisiones, non autem eas quæ ad rerum medullas et interiora quovis modo penetrent.

Circa Memoriam autem ipsam, satìs segnitèr et languidè videtur adhuc inquisitum. Exstat certè de eâ ars quæpiam; verùm nobis constat tum meliora præcepta de Memoriâ confirmandâ et ampliandâ haberi posse quàm illa ars complectitur, tum practicam illius ipsius artis meliorem institui

Digitized by Google

posse quàm quæ recepta est. Neque tamen ambigimus, si cui placet hâc arte ad ostentationem abuti, quin possint præstari per eam nonnulla mirabilia et portentosa: sed nihilominùs res quasi sterilis est, eo quo adhibetur modo, ad usus humanos. At illud interim ei non imputamus, quòd naturalem memoriam destruat et super-oneret, ut vulgò objicitur; sed quòd non dextrè instituta sit ad auxilia memoriæ commodanda in negotiis et rebus seriis. Nos verò hoc habemus (fortassè ex genere vitæ nostro politicæ) ut quæ artem jactant, usum non præbent, parvi faciamus. Nam ingentem numerum nominum aut verborum semèl recitatorum eodem ordine statìm repetere, aut versus complures de quovis argumento extemporè conficere, aut quidquid occurrit satiricâ aliquâ similitudine perstringere, aut seria quæque in jocum vertere, aut contradictione et cavillatione quidvis eludere, et similia (quorum in facultatibus animi haud exigua est copia, quæque ingenio et exercitatione ad miraculum usque extolli possunt); hæc certè omnia, et his similia, nos non majoris facimus quàm funambulorum et mimorum agilitates et ludicra. Etenim eadem fermè res sunt; cùm hæc corporis, illa animi viribus abutantur, et admirationis forsitàn aliquid habeant, dignitatis parùm.

Ars autem Memoriæ duplici nititur intentione; Prænotione, et Emblemate. Prænotionem vocamus abscissionem quandam investigationis infinitæ. Cùm enim quis aliquid revocare in memoriam conatur, si nullam Prænotionem habeat aut perceptionem ejus

Digitized by Google

quod quærit, quærit certè et molitur, et hàc illàc discurrit tanquam in infinito. Quòd si certam aliquam Prænotionem habeat, statìm abscinditur infinitum, et fit discursus Memoriæ magìs in vicino, ut venatio damæ intra septa. Itaque et ordo manifestò juvat Memoriam. Subest enim Prænotio, id quod quæritur tale esse debere ut conveniat cum ordine. Similitèr carmina faciliùs discuntur memoritèr quàm prosa. Si enim hæretur in aliquo verbo, subest Prænotio, tale debere esse verbum quod conveniat cum versu. Atque ista Prænotio est Artificialis Memoriæ pars prima. Nam in Artificiali Memoriâ locos habemus jam antè digestos et paratos; imagines extemporè, prout res postulat, conficimus: at subest Prænotio, talem esse debere imaginem, qualis aliquatenùs conveniat cum loco: id quod vellicat Memoriam, et aliquo modo munit ad rem quam quærimus. Emblema verò deducit intellectuale ad sensibile: sensibile autem semper fortiùs percutit Memoriam, atque in eâ faciliùs imprimitur quàm intellectuale; adeò ut etiam brutorum memoria per sensibile excitetur, per intellectuale minimè. Itaque faciliùs retineas imaginem venatoris leporem persequentis, aut pharmacopœi pyxides ordinantis, aut pedantii orationem habentis, aut pueri versus memoritèr recitantis, aut mimi in scenâ agentis, quàm ipsas notiones inventionis, dispositionis, elocutionis, memoriæ, actionis. Sunt et alia, quæ pertinent ad Memoriam juvandam, ut modò diximus; sed Ars, quæ jam habetur, ex

Digitized by Google

his duobus jam præmissis consistit. Particulares autem artium defectus persequi, fuerit ab instituto nostro recedere. Igitur de Arte Retinendi, sive Custodiæ, hæc dicta sint. Jam verò ad quartum membrum Logicæ, quod Traditionem et Elocutionem tractat, ordine pervenimus.

Digitized by Google

Digitized by Google

FRANCISCI BACONI
BARONIS
DE
VERULAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,
DE
DIGNITATE ET AUGMENTIS SCIENTIARUM.

LIBER SEXTUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Traditivæ in Doctrinam de Organo Sermonis, Doctrinam de Methodo Sermonis, et Doctrinam de Illustratione Sermonis. Partitio Doctrinæ de Organo Sermonis in Doctrinam de Notis Rerum, De Locutione, et De Scriptione; quarum duæ posteriores Grammaticam constituunt, ejusque partitiones sunt. Partitio Doctrinæ de Notis Rerum in Hieroglyphica, et Characteres Reales. Partitio Secunda Grammaticæ in Litterariam, et Philosophantem. Aggregatio Poëseos, quoad Metrum, ad Doctrinam de Locutione. Aggregatio Doctrinæ de Ciphris ad Doctrinam de Scriptione.

Conceditur certè cuivis, Rex Optime, seipsum et sua ridere et ludere. Quis igitur novit, num fort[illegible]

Digitized by Google

opus istud nostrum non descriptum fuerit ex libro quodam veteri, reperto inter libros famosissimæ illius Bibliothecæ Sancti Victoris; quorum Catalogum excepit magister Franciscus Rabelesius? Illìc enim invenitur liber, cui titulus est, Formicarium Artium. Nos sanè pusillum acervum pulvisculi congessimus, et sub eo complura Scientiarum et Artium grana condidimus; quò formicæ reptare possint, et paullatìm conquiescere, et subindè ad novos se labores accingere. At Regum Sapientissimus pigros quoscunque remittit ad formicas: nos autem pigros eos homines pronunciamus, quibus acquisitis uti tantùm cordi sit, neque subindè novas scientiarum sementes et messes facere.

Accedamus nunc ad Artem Tradendi, sive Proferendi et Enunciandi ea, quæ inventa, judicata, atque in memoriâ reposita sunt; quam nomine generali Traditivam appellabimus. Ea omnes artes circa Verba et Sermones complectitur. Quamvìs enim Ratio Sermonis veluti Anima sit, tamen in tractando disjungi debent Ratio et Sermo; non minùs quàm anima et corpus. Traditivam in tres partes dividemus; Doctrinam circa Organum Sermonis, Doctrinam circa Methodum Sermonis, et Doctrinam circa Sermonis Illustrationem sive Ornatum.

Doctrina de Organo Sermonis vulgò recepta, quæ et Grammatica dicitur, duplex est: altera de Locutione, altera de Scriptione. Rectè enim Aristoteles; "Cogitationum tesseræ Verba, Verborum litteræ;" utrumque Grammaticæ assignabimus. Verùm ut rem altiùs repetamus antequàm ad Grammaticam et partes ejus jam

Digitized by Google

dictas veniamus, in genere de Organo Traditivæ dicendum est. Videntur enim esse proles quædam Traditivæ aliæ, præter Verba et Litteras. Hoc igitur planè statuendum est; quidquid scindi possit in differentias satìs numerosas ad notionum varietatem explicandam, modò differentiæ illæ sensui perceptibiles sint, fieri posse vehiculum cogitationum de homine in hominem. Nam videmus nationes linguis discrepantes commercia non malè per Gestus exercere. At in practicâ nonnullorum, qui surdi et muti usque a nativitate fuerant, et aliàs erant ingeniosi, miros vidimus haberi inter eos et amicos suos qui eorum Gestus perdidicerant dialogos. Quinetiam notissimum fieri jam cœpit, quòd in Chinâ et provinciis ultimi Orientis in usu hodiè sint Characteres quidam Reales, non Nominales; qui scilicèt nec litteras nec verba, sed res et notiones exprimunt. Adeò ut gentes complures linguis prorsùs discrepantes, sed hujusmodi characteribus (qui apud illos latiùs recepti sunt) consentientes, scriptis communicent: eò usque ut librum aliquem, hujusmodi characteribus conscriptum, quæque gens patriâ linguâ legere et reddere possit.

Notæ igitur Rerum, quæ absque ope aut medio Verborum res significant, duplicis generis sunt; quarum prius genus ex Congruo, alterum ad Placitum significat. Prioris generis sunt Hieroglyphica, et Gestus: posterioris verò ii, quos diximus, Characteres Reales. Hieroglyphicorum usus vetustus admodùm et in veneratione quâdam habitus, præcipuè apud Ægyptios, gentem valdè antiquam:

Digitized by Google

adeò ut videantur Hieroglyphica fuisse scriptio quædam ante-nata, et senior ipsis elementis litterarum, nisi fortè apud Hebræos. Gestus autem tanquam Hieroglyphica transitoria sunt. Quemadmodum enim verba prolata volant, scripta manent; ita et Hieroglyphica Gestibus expressa transeunt, depicta durant. Cùm enim Periander, consultus de conservandâ tyrannide, legatum adstare juberet; atque ipse in horto deambulans summitates florum eminentiorum carperet, ad cædem procerum innuens; non minùs usus est Hieroglyphico, quàm si id in chartâ depinxisset. Illud interim patet, Hieroglyphica et Gestus semper cum re significatâ aliquid similitudinis habere, et emblemata quædam esse, undè eas Notas rerum ex Congruo nominavimus. At Characteres Reales nihil habent ex emblemate, sed planè surdi sunt, non minùs quàm ipsa elementa litterarum; et ad placitum tantùm efficti, consuetudine autem tanquam pacto tacito recepti. Illud interim liquet, vastâ ipsorum multitudine ad scribendum opus esse: tot enim esse debent, quot sunt vocabula radicalia. Hæc igitur portio Doctrinæ de Organo Sermonis, quæ est de Notis Rerum, nobis ponitur pro Desiderato. Etsi autem tenuis possit videri esse ejus usus, cùm verba et scriptio per litteras sint organa Traditivæ longè commodissima; visum est tamen nobis, veluti rei non ignobilis, aliquam hoc loco mentionem ejus facere. Tractamus enim hìc, veluti numismata rerum intellectualium; nec abs re fuerit nôsse, quòd sicut nummi possint confici ex aliâ materiâ præter aurum et argentum,

Digitized by Google

ita et notæ rerum aliæ possint cudi, præter verba et litteras.

Pergamus igitur ad Grammaticam. Ea verò veluti viatoris locum erga ceteras Scientias obtinet, non nobilem illum quidem, sed in primis tamen necessarium; præsertìm cùm Scientiæ, nostris sæculis ex linguis eruditis, non vernaculis, potissimùm hauriantur. Neque tamen dignitas ejus parva censenda est; quandoquidem, antidoti cujusdam vicibus fungatur contra maledictionem illam Confusionis Linguarum. Sanè hoc agit industria humana, ut se restituat et redintegret in benedictionibus illis, quibus culpâ suâ excidit. Atque contra maledictionem primam generalem de 'sterilitate terræ, et comedendo panem suum in sudore vultûs sui,' reliquis Artibus omnibus se munit et instruit. At contra secundam illam, de Confusione Linguarum, advocat in auxilium Grammaticam. Ejus in linguis quibusque vernaculis exiguus certè usus est, in externis perdiscendis latior, amplissimus verò in illis linguis quæ vulgares esse desiêrunt, et in libris tantùm perpetuantur.

Grammaticam etiam bipartitam ponemus; ut alia sit Litteraria, alia Philosophica. Altera adhibetur simplicitèr ad Linguas, nempè ut eas quis aut celeriùs perdiscat, aut emendatiùs et puriùs loquatur: altera verò aliquatenùs Philosophiæ ministrat; quâ in parte occurrit nobis Cæsarem libros De Analogiâ conscripsisse, atque dubitatio subsit utrùm illi hanc, quam dicimus, Grammaticam Philosophicam tractârint? Suspicamur tamen nil admodum in illis

Digitized by Google

fuisse subtilius aut sublimius, sed tantùm præceptiones tradidisse de oratione castâ et integrâ, neque a consuetudine loquendi pravâ neque ab affectatione aliquorum vitiatâ et pollutâ, in quo genere ipse excelluit. Veruntamèn hâc ipsâ re moniti cogitatione complexi sumus Grammaticam quandam quæ non analogiam verborum ad invicem, sed analogiam inter verba et res, sive rationem, sedulò inquirat; citra tamen eam, quæ Logicæ subservit, Hermeniam. Vestigia certè rationis verba sunt: itaque vestigia etiam aliquid de corpore indicant. Hujus igitur rei adumbrationem quandam tenuem dabimus. Primò autem minimè probamus curiosam illam inquisitionem, quam tamen Plato vir eximius non contempsit; nimirùm de Impositione et originali Etymologiâ nominum; supponendo ac si illa jam a principio ad placitum indita minimè fuissent, sed ratione quâdam et significantèr derivata et deducta; materiam certè elegantem et quasi ceream, quæ aptè fingi et flecti possit, quoniam verò antiquitatum penetralia perscrutari videtur, etiam quodammodò venerabilem; sed nihilominùs parcè veram et fructu cassam. Illa demùm, ut arbitramur, foret nobilissima Grammaticæ species, si quis in linguis plurimis tam eruditis quàm vulgaribus eximiè doctus, de variis linguarum proprietatibus tractaret; in quibus quæque excellat, in quibus deficiat, ostendens. Ita enim et linguæ mutuo commercio locupletari possint, et fiet ex iis quæ in singulis linguis pulcra sunt (tanquam Venus Apellis) orationis ipsius quædam formosissima imago, et exemplar quoddam insigne, ad sensus animi ritè

Digitized by Google

exprimendos. Atque unà etiam hoc pacto capientur signa haud levia, sed observatu digna (quod fortassè quispiam non putaret) de ingeniis et moribus populorum et nationum, ex linguis ipsorum. Equidem libentèr audio Ciceronem notantem, quòd apud Græcos desit verbum, quod Latinum illud Ineptum reddat; "Proptereà," inquit, "quòd Græcis hoc vitium tam familiare fuit, ut illud in se ne agnoscerent quidem:" digna certè gravitate Romanâ censura. Quid illud quòd Græci in compositionibus verborum tantâ licentiâ usi sunt, Romani contrà magnam in hâc re severitatem adhibuerunt? Planè colligat quis Græcos fuisse artibus, Romanos rebus gerendis, magìs idoneos. Artium enim distinctiones verborum compositionem ferè exigunt; at res et negotia simpliciora verba postulant. Quin Hebræi tantum compositiones illas refugiunt, ut malint metaphorâ abuti quàm compositionem introducere. Quinetiam verbis tam paucis et minimè commixtis utuntur, ut planè ex linguâ ipsâ quis perspiciat gentem fuisse illam Nazaræam, et a reliquis gentibus separatam. Annon et illud observatione dignum (licèt nobis modernis spiritus nonnihil retundat) antiquas linguas plenas declinationum, casuum, conjugationum, temporum, et similium fuisse; modernas, his ferè destitutas, plurima per præpositiones et verba auxiliaria segnitèr expedire? Sanè facilè quis conjiciat, utcùnque nobis ipsi placemus, ingenia priorum sæculorum nostris fuisse multò acutiora [illegible] subtiliora. Innumera sunt ejusmodi, [illegible] en complere possint. Non abs re i[illegible] mati-

cam Philosophantem a Simplici et Litterariâ distinguere, et Desideratam ponere.

Ad Grammaticam etiam pertinere judicamus omnia illa, quæ verbis quoquo modo accidunt, qualia sunt Sonus, Mensura, Accentus. At prima illa Litterarum Simplicium cunabula (nempe quâ percussione linguæ, quâ aperturâ oris, quâ adductione labiorum, quo nisu gutturis singularum Litterarum sonus generetur) ad Grammaticam non pertinent, sed portio sunt Doctrinæ de Sonis, sub Sensu et Sensibili tractanda. Sonus, de quo loquimur, Grammaticus ad Euphonias tantùm pertinet et Dysphonias. Illarum quædam communes sunt. Nulla enim est lingua, quin vocalium concurrentium hiatus aut consonantium concurrentium asperitates aliquatenùs refugiat. Sunt et aliæ respectivæ, quæ scilicèt diversorum populorum auribus gratæ aut ingratæ accedunt. Græca lingua diphthongis scatet, Latina longè parciùs. Lingua Hispanica litteras tenues odit easque statìm vertit in medias. Linguæ quæ ex Gothis fluxêre aspiratis gaudent. Multa sunt ejusmodi: verùm hæc ipsa fortassè plus satìs.

At Mensura Verborum ingens nobis corpus artis peperit, Poësin scilicèt, non quatenùs ad materiam (de quâ suprà) sed quatenùs ad stilum et figuram verborum; Versus nimirùm, sive Carmina: circa quæ ars habetur quasi pusilla, exempla accedunt grandia et infinita. Neque tamen ars illa (quam Prosodiam Grammatici appellant) ad Carminum genera et mensuras edocendas tantùm restringi debeat. Adjicienda enim sunt præcepta, quod Car-

Digitized by Google

minum genus cuique materiæ sive subjecto optimè conveniat. Antiqui Heroïca carmina historiis et encomiis applicaverunt, Elegos querimoniis, Iambos invectivis, Lyricos odis et hymnis. Neque hæc prudentia recentioribus poëtis in linguis propriis defuit: illud reprehendendum, quòd quidam antiquitatis nimiùm studiosi Linguas modernas ad mensuras antiquas (Heroïcas, Elegiacas, Sapphicas, &c.) traducere conati sunt; quas ipsarum linguarum fabrica respuit, nec minùs aures exhorrent. In hujusmodi rebus sensûs judicium artis præceptis præponendum; ut ait ille,

——— " Cœnæ fercula nostræ
" Mallem convivis quàm placuisse cocis."

Neque verò ars est, sed artis abusus, cùm illa naturam non perficiat sed pervertat. Verùm quod ad Poësin attinet, sive de fabulis sive de metro loquamur, est illa (ut superiùs diximus) tanquam herba luxurians, sine semine nata, ex vigore ipsius terræ germinans. Quare ubìque serpit, et latissimè diffusa est; ut supervacuum foret de defectibus ejus solicitum esse. De illâ igitur cura est abjicienda. Quod verò ad Accentus Verborum, nil opus est de re tam pusillâ dicere: nisi fortè illud quis notatu dignum putet, quòd Accentus Verborum exquisitè, Accentus autem Sententiarum neutiquàm in observationem venit. Attamen illud ferè universo generi humano commune est, ut vocem in fine periodi submittant, in interrogatione elevent, et alia hujusmodi non pauca. Atque de Grammaticæ parte, quæ ad Locutionem spectat hactenùs.

Digitized by Google

Quod ad Scriptionem attinet, ea aut Alphabeto Vulgari perficitur (quod ubìque perficitur), aut Occulto et Privato de quo inter singulos convenit, quod Ciphras vocant. At Orthographia vulgaris etiam controversiam et quæstionem nobis peperit; utrùm scilicèt eodem verba scribere oporteat quo pronunciantur modo, an potiùs ex more consueto? At illa Scriptio quæ reformata videri possit, ut scilicèt Scriptio pronunciationi consona sit, est ex genere inutilium subtilitatum. Nam et ipsa pronunciatio quotidiè gliscit, nec constans est, et derivationes verborum (præsertìm ex linguis extraneis) prorsùs obscurantur: denìque cùm ex more recepto scripta morem pronunciandi nullo modo impediant, sed liberam relinquant, quorsum attinet ista novatio?

Ad Ciphras igitur veniendum. Earum genera haud pauca sunt: Ciphræ simplices, Ciphræ non-significantibus characteribus intermixtæ, Ciphræ duplices litteras uno charactere complexæ, Ciphræ Rotæ, Ciphræ Clavis, Ciphræ Verborum; aliæ. Virtutes autem in Ciphris requirendæ tres sunt: ut sint expeditæ, non nimìs operosæ ad scribendum; ut sint fidæ, et nullo modo pateant ad deciphrandum; addo denìque, ut si fieri possit suspicione vacent. Si enim epistolæ in manus eorum devenient qui in eos qui scribunt, aut ad quos scribuntur, potestatem habeant, tametsi Ciphra ipsa fida sit et deciphratu impossibilis, tamen subjicitur hæc res examini et quæstioni; nisi Ciphra sit ejusmodi, quæ aut suspicione vacet, aut examinationem eludat. Quod verò ad elusionem examinis attinet, suppetit

Digitized by Google

inventum ad hoc novum atque utile, quod cùm in promptu habeamus, quorsùm attinet illud inter Desiderata referre, sed potiùs id ipsum proponere? Hoc hujusmodi est: ut habeat quis duo alphabeta, unum litterarum verarum, alterum non-significantium; et simul duas epistolas involvat, unam quæ secretum deferat, alteram qualem verisimile fuerit scribentem missurum fuisse, absque periculo tamen. Quod si quis de Ciphrâ severè interrogetur, porrigat ille alphabetum non-significantium pro veris litteris, alphabetum autem verarum litterarum pro non-significantibus: hoc modo incidet examinator in epistolam illam exteriorem, quam cùm probabilem inveniet, de interiori epistolâ nihil suspicabitur. Ut verò suspicio omnis absit, aliud inventum subjiciemus, quod certè cùm adolescentuli essemus Parisiis excogitavimus, nec etiam adhuc visa nobis res digna est quæ pereat. Habet enim gradum Ciphræ altissimum, nimirùm ut omnia per omnia significari possint; ita tamen, ut scriptio quæ involvitur quintuplò minor sit, quàm ea cui involvatur: alia nulla omninò requiritur conditio, aut restrictio. Id hoc modo fiet. Primò, universæ litteræ alphabeti in duas tantummodò litteras solvantur per transpositionem earum. Nam transpositio duarum litterarum per locos quinque differentiis triginta duabus, multò magìs viginti quatuor (qui est numerus alphabeti apud nos) sufficiet. Hujus alphabeti exemplum tale est.

Exemplum Alphabeti Bi-litterarii.

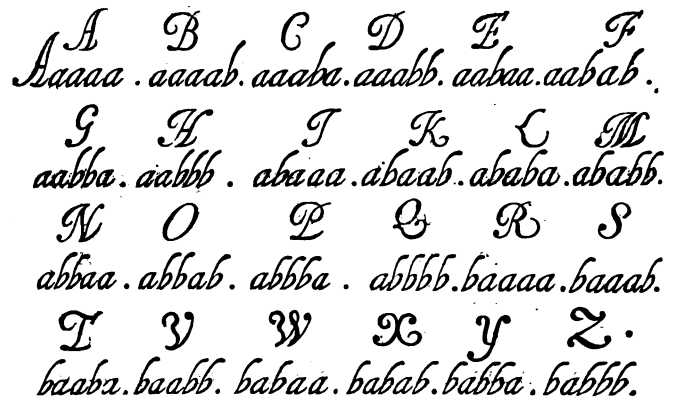

Neque leve quiddam obitèr hoc modo perfectum est. Etenim ex hoc ipso patet modus, quo ad omnem loci distantiam, per objecta quæ vel visui vel auditui subjici possint, sensa animi proferre et significare liceat; si modò objecta illa, duplicis tantum differentiæ capacia sunt; veluti per campanas, per buccinas, per flammeos, per sonitus tormentorum, et alia quæcunque. Verùm ut inceptum persequamur, cùm ad scribendam accingeris, epistolam interiorem in Alphabetum hoc Bi-litterarium solves. Sit epistola interior; Fuge.

Exemplum Solutionis.

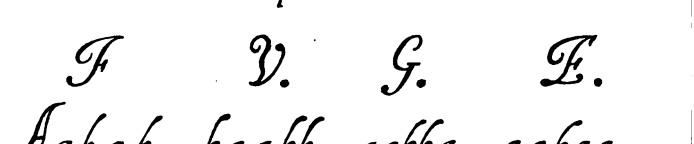

Digitized by Google

Præstò simul sit aliud alphabetum Bi-forme; nimirùm quod singulas Alphabeti Communis litteras, tam capitales quam minores, duplici formâ, prout cuique commodum sit, exhibeat.

Exemplum Alphabeti Bi-formis.

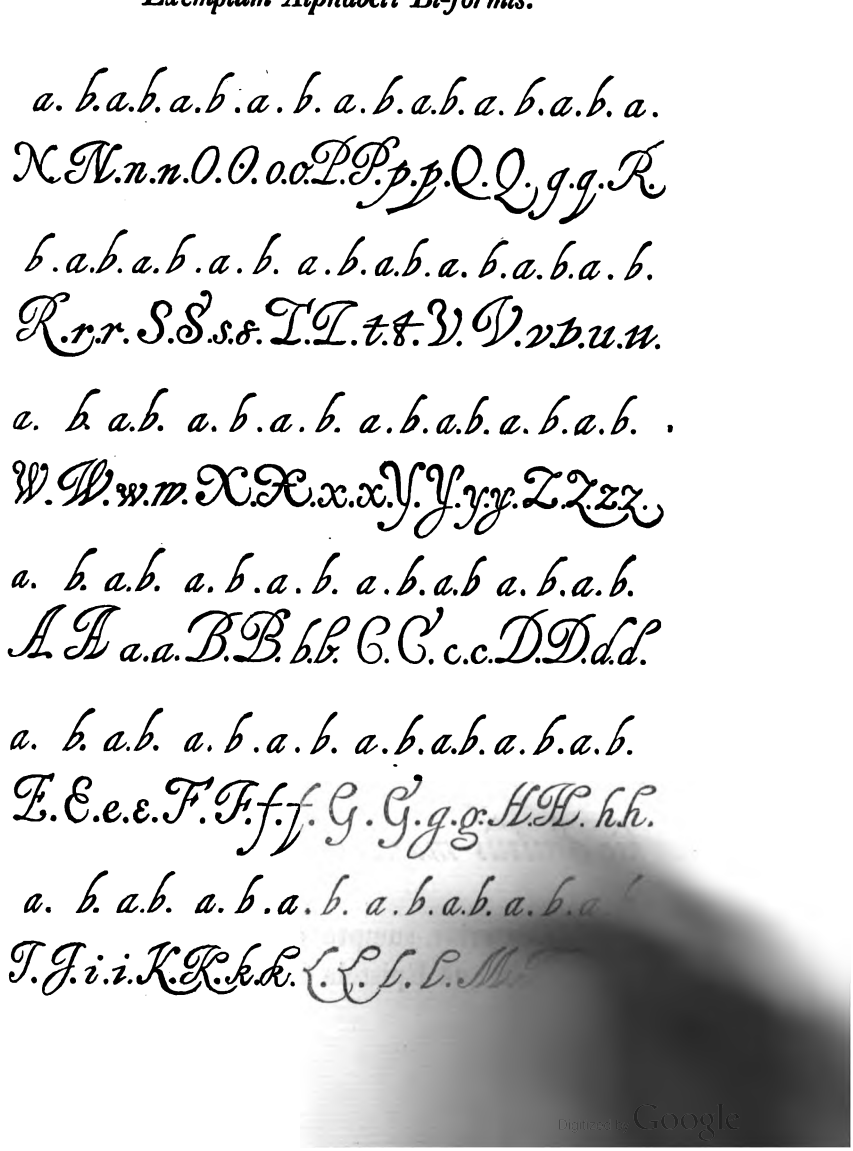

Tum demùm epistolæ interiori, jam factæ Bi-litteratæ, epistolam exteriorem Bi-formem litteratìm accommodabis, et posteâ describes. Sit epistola exterior;

Manere te volo donec venero.

Exemplum Accommodationis.

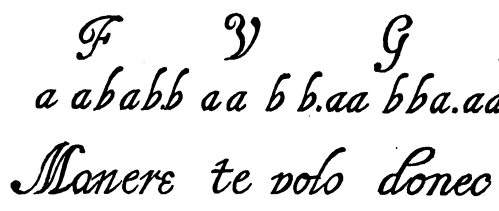

Apposuimus etiam exemplum aliud largius ejusdem Ciphræ, scribendi omnia per omnia.

Epistola interior, ad quam delegimus Epistolam Spartanam, missam olìm in Scytale.

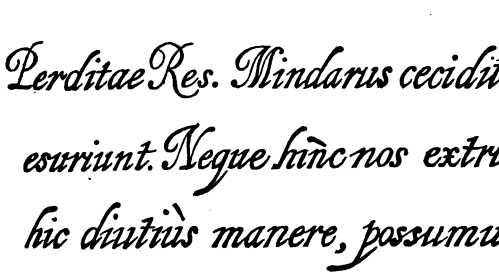

Epistola exterior, sumpta ex Epistolâ Primâ Ciceronis, in quâ Epistola Spartana involvitur.

Digitized by Google

Ego omni officio, ac pietate erga te cæteris satisfacio omnibus: Mihi ipse nunquàm satisfacio. Tanta est enim magnitudo tuorum erga me meritorum, vt quoniam tu, nisi perfectâ re, de me non conquiêsti; ego, quia non idem in tuâ causâ efficio, vitam mihi esse acerbam putem. In causâ hæc sunt: Ammonius Regis Legatus apertè pecuniâ nos oppugnat. Res agitur per eosdem creditores, per quos, cùm tu aderas, agebatur. Regis causâ, si qui sunt, qui velint, qui pauci sunt, omnes ad Pompeium rem deferri volunt. Senatus Religionis calumniam, non religione, sed malevolentiâ, et illius Regiae Largitionis invidiâ comprobat. &c.

Doctrina autem de Ciphris aliam secum traxit doctrinam erga ipsam relativam. Illa est de Deciphratione, sive reseratione Ciphrarum, licèt quis alphabetum Ciphræ, aut pactum de latebrâ penitùs ignoret. Res sanè est illa laboriosa simul, et ingeniosa, et arcanis principum (veluti et illa prior) dicata. Attamen præcautione sollerti fieri possit inutilis; etsi quomodò res nunc se habent, magni prorsùs sit usûs. Etenim si Ciphræ introductæ essent bonæ et fideles, plurimæ fuerint quæ operam deciphratoris prorsùs eluderent et excluderent; quæ tamen sint satìs commodæ et expeditæ ad legendum aut scribendum. Verùm imperitia et inscitia secretariorum et amanuensium, in aulis principum tanta est, ut maxima plerumque negotia Ciphris infirmis et futilibus committantur.

Intereâ fieri potest, ut suspicetur quispiam nos in enumeratione et quasi censu Artium id agere, ut Scientiarum copiæ (quas veluti in aciem adducimus) auctæ et multiplicatæ magìs sint admirationi; cùm tamen numerus earum fortè ostentari, vires tam brevi tractatu vix explicari possint. Verùm nos institutum nostrum fidelitèr urgemus, atque in hoc globo Scientiarum conficiendo etiam insulas minores aut remotiores omitti nolumus. Neque verò (ut arbitramur) perfunctoriè, licèt cursìm eas Artes attingimus, sed potiùs nucleos et medullas ipsarum ex multâ materiæ massâ stilo acuto excerpimus. Cujus rei judicium ipsis illis, qui in hujusmodi Artibus peritissimi sunt, permittimus. Cùm enim plerique, qui multiscii videri volunt, hoc ferè habeant; ut vo-

Digitized by Google

cabula et exteriora Artium passim jactantes illarum ignaris admirationi, magistris ludibrio sint; speramus nostra contrarium prorsùs eventum habitura, ut peritissimi cujusque in Artibus singulis judicium maximè detineant, ceteris minoris sint. Quod verò ad Artes illas, quæ minorum quasi gentium videri possunt, si quis existimet nos nimium quid ipsis tribuere; circumspiciat ille et videbit homines in provinciis suis magnos sanè et celebres, cùm ad metropolim aut sedem imperii fortè migraverint, turbæ ferè immisceri, et inferioris notæ esse: similitèr mirum non est, Artes istas leviores juxta Artes principales et supremas collocatas dignitate minui; cùm tamen iis qui operam illis præcipuè impenderint, res videantur utique magnæ et præclaræ. Atque de Organo Sermonis hæc dicta sint.

CAPUT. II.

Doctrina de Methodo Sermonis constituitur ut pars Traditivæ Substantiva et Principalis: nomen ei inditur Prudentia Traditivæ. Enumerantur Methodi Genera diversa; et subjunguntur eorum Commoda et Incommoda.

Veniamus ad Doctrinam de Methodo Sermonis. Ea ut pars Dialecticæ tractari consuevit. Etiam locum in Rhetoricâ per nomen Dispositionis reperit. Verùm Collocatio ejus in famulitio alienum in caussâ fuit, ut plurima quæ cognitu utilia prætermissa sint.

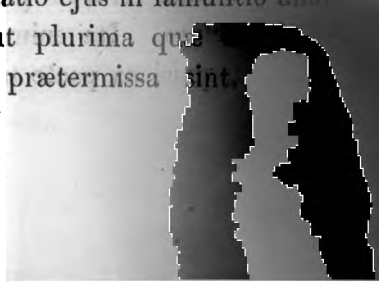

Digitized by Google

Doctrinam Substantivam et Principalem de Methodo constituere, quam nomine generali Prudentiam Traditivæ appellamus. Itaque Methodi Genera, cùm varia sint, enumerabimus potiùs quàm partiemur. Atque de unicâ Methodo, et dichotomiis perpetuis, nil attinet dicere: fuit enim nubecula quædam doctrinæ, quæ citò transit; res certè simul et levis, et Scientiis damnosissima. Etenim hujusmodi homines, cùm Methodi suæ legibus res torqueant, et quæcunque in dichotomias illas non aptè cadunt aut omittant aut præter naturam inflectant, hoc efficiunt ut quasi nuclei et grana Scientiarum exiliant, ipsi aridas tantùm et desertas siliquas stringant. Itaque inania compendia parit hoc genus Methodi, solida Scientiarum destruit.

Constituatur igitur prima differentia Methodi, ut sit aut Magistralis, aut Initiativa. Neque verò verbum Initiativæ ita intelligimus, quasi hæc initia Scientiarum tantùm traderet, illa doctrinam integram; verùm contrà (vocabulum a Sacris mutuantes) eam dicimus Methodum Initiativam, quæ ipsa Scientiarum mysteria recludat et denudet. Magistralis siquidem docet, Initiativa intimat: Magistralis poscit ut fides habeatur iis quæ dicuntur, Initiativa verò potius ut examen subeant: altera Scientias discentium vulgò, altera tanquam filiis Scientiarum tradit: denìque altera pro fine habet Scientiarum quales jam sunt usum, altera earundem continuationem et ulteriorem progressum. Harum posterior via videtur deserta et interclusa. Ita enim adhuc Scientiæ tradi consueverunt, quasi ex pacto tam do-

Digitized by Google

cens quàm discens errores asciscere cupiant. Etenim qui docet eo docet modo, quo maximè dictis suis fides adstruatur, non quo illa commodissimè examini subjiciantur: et qui discit, sibi extemplò satisfieri, non legitimam disquisitionem præstolari expetit; ut magis sit ei cordi non dubitare, quàm non errare. Ita ut et magister amore gloriæ infirmitatem scientiæ suæ prodere caveat, et discipulus laboris odio vires proprias experiri nolit. Scientia verò, quæ aliis tanquam tela pertexenda traditur, eâdem Methodo (si fieri possit) animo alterius est insinuanda, quâ primitùs inventa est. Atque hoc ipsum fieri sanè potest in scientiâ per inductionem acquisitâ; sed in anticipatâ istâ et præmaturâ scientiâ quâ utimur non facilè dicat quis, quo itinere ad eam quam nactus est scientiam pervenerit. Attamen sanè secundum majus et minus possit quis scientiam propriam revisere, et vestigia suæ cognitionis simul et consensûs remetiri; atque hoc pacto scientiam sic transplantare in animum alienum, sicut crevit in suo. Artibus enim idem usu venit, quod plantis. Si plantâ aliquâ uti in animo habeas, de radice quid fiat nil refert; si verò transferre cupias in aliud solum, tutius est radicibus uti quàm surculis. Sic traditio, quæ nunc in usu est, exhibet planè tanquam truncos (pulcros illos quidèm) scientiarum; sed tamen absque radicibus, fabro lignario certè commodos at plantatori inutiles. Quòd si disciplinæ ut crescant tibi cordi sit, de truncis minùs sis solicitus: ad id curam adhibe, ut radices illæsæ etiam cum aliquantulo terræ adhærentis extrahantur.

Digitized by Google

Cujus quidem generis traditionis, Methodus mathematicorum in eo subjecto similitudinem quandam habet; generatìm autem non video quòd aut in usu sit, aut quòd quis inquisitioni ejus dederit operam. Proïndè eam inter Desiderata numerabimus, eamque Traditionem Lampadis sive Methodum ad Filios appellabimus.

Sequitur aliud Methodi discrimen, priori intentione affine, reipsâ ferè contrarium. Hoc enim habet utraque Methodus commune, ut vulgus auditorum a selectis separet; illud oppositum, quòd prior introducat modum tradendi solito apertiorem, altera de quâ jam dicemus occultiorem. Sit igitur discrimen tale, ut altera Methodus sit Exoterica, altera Acroämatica. Etenim quam antiqui adhibuerunt præcipuè in edendis libris differentiam, eam nos transferemus ad ipsum modum tradendi. Quinetiam Acroämatica ipsa apud veteres in usu fuit, atque prudentèr et cum judicio adhibita. At Acroämaticum sive Ænigmaticum istud dicendi genus posterioribus temporibus dehonestatum est a plurimis, qui eo tanquam lumine ambiguo et fallaci abusi sunt ad merces suas adulterinas extrudendas. Intentio autem ejus ea esse videtur, ut Traditionis involucris vulgus (profanum scilicèt) a secretis scientiarum summoveatur; atque illi tantùm admittantur, qui aut per manus magistrorum parabolarum interpretationem nacti sunt, aut proprio ingenii acumine et subtilitate intra velum penetrare possint.

Sequitur aliud Methodi discrimen, magni prorsùs ad scientias momenti; cùm scilicèt scientiæ tradun-

Digitized by Google

tur aut per Aphorismos, aut Methodicè. Notatu enim in primis dignum est, in consuetudinem plerùmque venisse ut homines ex pauculis axiomatibus et observationibus in quovismodo subjecto artem constituant quasi completam et sollennem, eam ingenii quibusdam commentationibus suffarcinando, exemplis illustrando, et Methodo revinciendo. At illa altera Traditio per Aphorismos plurima secum fert commoda, ad quæ Traditio Methodica non attingit. Primùm enim de scriptore specimen dat, utrùm ille levitèr et perfunctoriè scientiam hauserit, an penitùs imbiberit. Aphorismi enim, nisi prorsùs forent ridiculi, necesse est ut ex medullis et interioribus scientiarum conficiantur. Abscinditur enim illustratio et excursio, abscinditur varietas exemplorum, abscinditur deductio et connexio, abscinditur descriptio practicæ; ut ad materiem Aphorismorum nihil relinquatur, præter copiam observationum benè amplam. Igitur ad Aphorismos non sufficiet quispiam, immò de eis nec cogitabit sanè, qui se neutiquam copiosè et solidè instructum ad scribendum perspexerit. At in Methodis

——"Tantum series juncturaque pollet,
Tantum de medio sumptis accedit honoris;"

ut speciem artis nescio cujus præclaræ sæpenumerò reportent ea quæ si solvantur, segregentur, et denudentur, ad nihilum ferè recasura forent. Secundò, Traditio Methodica ad fidem et consensum valet, ad indicationes de praxi minùs innuit; siquidem demonstrationem quandam in orbe præ se fert, par-

Digitized by Google

tibus se invicèm illuminantibus, ideòque intellectui satisfacit magìs; quia verò actiones in vitâ communi sparguntur, non ordine componuntur, ideò magìs iisdem conducunt etiam sparsa documenta. Postremò Aphorismi, cùm scientiarum portiones quasdam et quasi frusta tantùm exhibeant, invitant ut alii etiam aliquid adjiciant et erogent. Traditio verò Methodica, dum scientiam integram ostentat, securos illicò homines reddit, quasi jam summa adeptos.

Sequitur aliud Methodi discrimen, magni et illud quoque momenti; cùm scilicèt scientiæ traduntur aut per Assertiones adjectis probationibus, aut per Quæstiones unà cum determinationibus. Hanc autem posteriorem Methodum si immoderatiùs quis persequatur, scientiarum profectui non minùs illa officit quàm fortunis et progressibus exercitûs cujuspiam impedimento et damno foret, si in minutis quibusque castellis aut oppidis expugnandis subindè hæreat. Etenim si quis in acie sit superior, et summæ belli sedulò incumbat, minora illa loca ultrò se submittent; illud tamen inficias non ïerim, urbem aliquam magnam et munitam a tergo relinquere haudquaquam semper tutum esse: eodem modo confutationibus in scientiarum Traditione temperandum, iisque parcè utendum, et ad hoc tantùm ut majores præoccupationes animorum et præjudicia frangantur, minimè autem ut leviores dubitationes excitentur et provocentur.

Sequitur aliud Methodi discrimen, ut scilicèt Methodus sit subjectæ materiæ quæ tractatur ac-

Digitized by Google

commoda. Alio enim modo traduntur Mathematica, quæ sunt inter scientias maximè abstracta et simplicia; alio Politica, quæ maximè sunt immersa et composita. Neque, ut jam diximus, Methodus uniformis in materiâ multiformi commodè se habere potest. Equidem quemadmodum Topicas particulares ad Inveniendum probavimus, ita et Methodos particulares ad Tradendum similitèr aliquatenùs adhiberi volumus.

Sequitur aliud Methodi discrimen, in tradendis scientiis cum judicio adhibendum. Illud autem regitur per informationes et anticipationes de scientiâ, quæ tradenda est, in animis discentium priùs infusas et impressas. Alitèr enim tradi debet scientia, quæ ad animos hominum nova et peregrina prorsùs accedit, alitèr ea quæ opinionibus jampridèm imbibitis et receptis est affinis et familiaris. Ideòque Aristoteles, Democritum sugillare cupiens, reverà eum laudat; "Si (inquit) seriò disputare velimus, non sectari similitudines," &c.: id vitio vertens Democrito, quod in comparationibus esset nimius. At illi, quorum documenta in opinionibus popularibus jam sedes suas collocârunt, non aliud habent quod agant, nisi ut disputent et probent. Illis contrà, quorum dogmata opiniones populares transcendunt, gemino labore opus est; primò ut intelligantur quæ afferunt, deindè ut probentur: ita ut necessum habeant confugere ad auxilia similitudinum et translationum, quo se captui hominum insinuent. Videmus igitur sub [illegible] doctrinarum sæculis rudioribus, cùm [illegible] quæ jam

Digitized by Google

factæ sunt vulgares et tritæ, novæ fuerant et inauditæ, omnia parabolis et similitudinibus plena fuisse. Aliàs evenisset, ut quæ proponebantur aut absque notâ seu attentione debitâ transmissa, aut pro paradoxis rejecta fuissent. Etenim regula quædam est Traditivæ, " quòd scientia omnis quæ anticipationibus sive præsuppositionibus non est consona, a similitudinibus et comparationibus suppetias petere debeat."

Atque de Methodorum diversis generibus hæc dicta sint, iis videlicèt, quæ antehàc ab aliis notata non fuerunt: nam quantum ad ceteras illas Methodos, Analyticam, Systaticam, Diæreticam, etiam Crypticam, Homericam, et similes, rectè sunt eæ inventæ et distributæ; neque caussa videtur, cur illis immoremur.

At Methodi genera hujusmodi sunt, partes autem duæ; altera de Dispositione totius Operis vel Argumenti libri alicujus, altera de Limitatione Propositionum. Etenim ad Architecturam spectat non solùm fabrica totius ædificii, sed etiam efformatio et figura columnarum, trabium, et similium. Methodus verò veluti scientiarum Architectura est. Atque hâc in parte meliùs meruit Ramus, in optimis illis regulis (Καθ' ὅλου πρωτον, κατα παντος, καθ' ἁυτο, &c.) renovandis, quam in unicâ suâ Methodo et Dichotomiis obtrudendis. Veruntamèn nescio quo fato fit, ut in humanis, sicut sæpiùs fingunt pöetæ, rebus pretiosissimis semper adhibeantur perniciosissimi quique custodes. Certè conatus Rami, circa illam propositionum limam, conjecit eum in epitomas illas et

Digitized by Google

scientiarum vada. Auspicatò enim et felicis cujusdam genii ductu processerit oportet, qui axiomata scientiarum convertibilia facere attentaverit, et non simul ea reddiderit circularia, aut in semet recurrentia. Conatum nihilo seciùs Rami in hâc parte utilem fuisse non inficiamur.

Supersunt duæ adhuc Propositionum Limitationes, præter eam ut fiant Convertibiles; altera de Extensione, altera de Productione ipsarum. Sanè habent scientiæ, si quis rectè advertat, præter profunditatem, alias duas dimensiones; latitudinem scilicèt, ac longitudinem suam. Ac profunditas quidem ad ipsarum veritatem et realitatem refertur: hæ enim sunt, quæ soliditatem conferunt. Quantum ad reliquas duas, latitudo accipi et computari potest de Scientiâ in Scientiam; longitudo verò sumitur a summâ propositione ad imam in eâdem Scientiâ. Altera fines et veros scientiarum terminos complectitur, ut propositiones propriè non promiscuè tractentur, et evitetur repetitio, excursio, denìque confusio omnis; altera normam præscribit, quòusque et ad quem particularitatis gradum propositiones Scientiarum sint deducendæ. Sanè dubium non est, quin aliquid exercitationi et practicæ sit relinquendum; oportet siquidem Antonini Pii vitium evitari, ne simus cumini sectores in scientiâ, neve divisiones ad infima quæque multiplicemus. Itaque qualitèr in hâc parte nobis ipsi temperemus, inquisitione planè dignum est. Videmus enim nimiùm generalia (nisi deducantur) parùm informare, quin potiùs hominum practicorum ludibrio scien-

Digitized by Google

exponere, cùm nihilo magìs ad practicam faciant quàm Chorographia Ortelii Universalis ad viam monstrandam, quæ Londino ducit Eboracum. Certè regulæ optimæ speculis ex metallo non inscitè assimulantur, in quibus cernuntur utìque imagines, sed non antequàm expolita fuerint: sic juvant demùm regulæ et præcepta, postquàm exercitationis limam subiêrint. Quòd si tamen usque a principio regulæ illæ fieri possint nitidæ et quasi crystallinæ, id optimum factu foret, quandoquidem exercitatione assiduâ minùs indigebunt. Atque de Scientiâ Methodi, quam Prudentiam Traditivæ nominavimus, hæc dicta sint.

Neque tamen illud prætermittendum, quòd nonnulli viri magìs tumidi quàm docti insudârunt circa Methodum quandam, legitimæ Methodi nomine haud dignam; cùm potiùs sit Methodus imposturæ, quæ tamen quibusdam ardelionibus acceptissima proculdubiò fuerit. Hæc Methodus ita scientiæ alicujus guttulas adspergit, ut quis sciolus specie nonnullâ eruditionis ad ostentationem possit abuti. Talis fuit Ars Lullii, talis Typocosmia a nonnullis exarata, quæ nihil aliud fuerunt quàm vocabulorum artis cujusque massa et acervus; ad hoc, ut qui voces Artis habeant in promptu, etiam Artes ipsas perdidicisse existimentur. Hujus generis collectanea officinam referunt veteramentariam, ubì præsegmina multa reperiuntur, sed nihil quod alicujus sit pretii.

Digitized by Google

CAPUT III.

De Fundamentis, et Officio Rhetoricæ. Appendices tres Rhetoricæ, quæ ad Promptuariam tantummodò pertinent; Colores Boni et Mali tam Simplicis quàm Comparati, Antitheta Rerum, Formulæ minores Orationis.

VENIMUS jam ad Doctrinam de Illustratione Sermonis. Ea est, quæ Rhetorica dicitur, sive Oratoria: scientia certè et in se egregia, et egregiè a scriptoribus exculta. Eloquentia autem, si quis verè rem æstimet, sapientiâ proculdubiò est inferior. Videmus enim quanto intervallo hæc illam post se relinquat, in verbis quibus allocutus est Mosem Deus, cùm ille munus sibi delatum propter defectum elocutionis recusâsset; "Habes Aaronem, ille erit tibi vice oratoris, tu verò ei vice Dei." At fructu, et populari existimatione, sapientia eloquentiæ cedit. Ita enim Salomon, "Sapiens corde appellabitur prudens, sed dulcis eloquio majora reperiet:" haud obscurè innuens sapientiam famam quandam et admirationem cuipiam conciliare, at in rebus gerendis et vitâ communi eloquentiam præcipuè esse efficacem. Ad artis verò hujus culturam quod attinet; Aristotelis erga rhetores sui temporis æmulatio, atque Ciceronis studium acre et vehemens illi nobilitandæ totis viribus incumbens, cum longo usu conjunctum, in caussâ fuerunt ut in libris suis de hâc arte conscriptis seipsos vicerint. Dein exempla illa luculentissima hujusce artis, quæ in Orationibus Demos-

Digitized by Google

thenis et Ciceronis habentur, præceptorum acumini et diligentiæ addita, profectus ipsius geminârunt. Quare, quæ in hâc arte desiderari invenimus versabuntur potiùs in Collectionibus quibusdam, quæ tanquam pedissequæ huic arti præstò sint, quàm in disciplinâ et usu artis ipsius. Nam etiam tum, cùm Promptuariæ cujusdam inter Logica mentionem faceremus, uberiora ejus rei exempla in Rhetoricis polliciti sumus.

Veruntamen ut, more nostro, circa radices hujus artis glebam paullulùm aperiamus et subigamus; Rhetorica certè Phantasiæ, quemadmodùm Dialectica Intellectui, subservit. Estque, si quis altiùs rem penetret, officium et munus Rhetoricæ non aliud quàm ut " Rationis dictamina Phantasiæ applicet et commendet, ad excitandum appetitum et voluntatem." Regimen enim Rationis impeti et perturbari videmus tribus modis: vel per Illaqueationem Sophismatum, quod ad Dialecticam pertinet; vel per Præstigias Verborum, quod ad Rhetoricam; vel per Affectuum Violentiam, quod ad Ethicam. Quemadmodùm enim in negotiis quæ cum aliis contrahimus vinci quis et perduci solet vel Astu, vel Importunitate,vel Vehementiâ; ita etiam in illâ negotiatione internâ quam nobiscum exercemus aut Argumentorum Fallaciis subruimur, aut Impressionum et Observationum Assiduitate solicitamur et inquietamur, aut Affectuum Impetu concutimur et rapimur. Neque verò tam infelicitèr agitur cum naturâ humanâ, ut illæ artes et facultates ad Rationem deturbandam valeant, neutiquam verò ad eandem roborandam et

Digitized by Google

stabiliendam: verùm ad hanc rem longè magìs. Finis enim Dialecticæ est, docere Formam Argumentorum ad præsidia intellectûs, non ad insidias: finis itidèm Ethicæ affectus ita componere ut Rationi militent, non autem eam invadant: finis denìque Rhetoricæ, Phantasiam implere obversationibus et simulacris, quæ Rationi suppetias ferant, non autem eam opprimant. Abusus enim artis ex obliquo tantùm interveniunt, ad cavendum, non ad utendum.

Quaproptèr in Platone summa fuit iniquitas, licèt ex non immerito erga rhetores sui temporis odio orta, cùm Rhetoricam inter Artes Voluptarias collocavit; eam similem esse dicens Coquinariæ, quæ non minùs cibos salubres corrumperet, quàm insalubres gratiores redderet condimentorum varietate et deliciis abutens. Absit autem, ut oratio non frequentiùs versetur in rebus honestis ornandis, quàm in turpibus oblinendis. Hoc enim ubìque præstò est: siquidem nemo est quin honestiùs loquatur, quàm aut sentiat, aut faciat. Sane a Thucydide optimè notatum est, tale quidpiam solitum fuisse objici Cleoni; quòd cùm semper deteriorem partem tueretur, in hoc multus esset ut eloquentiam et sermonis gratiam carperet: probè quippè cùm sciret, de rebus sordidis et indignis non posse quempiam pulcrè loqui; at de rebus honestis facillimè. Elegantèr enim Plato (licèt jam in trivio decantetur) "Virtus si conspici daretur, ingentes sui amores concitaret:" at Rhetorica virtutem et bonum depingit planè, et reddit quasi conspicuum. Cùm enim in corporeâ effigie illa sensui monstrari ne-

Digitized by Google

thenis et Ciceronis habentur, præceptorum acumini et diligentiæ addita, profectus ipsius geminârunt. Quare, quæ in hâc arte desiderari invenimus versabuntur potiùs in Collectionibus quibusdam, quæ tanquam pedissequæ huic arti præstò sint, quàm in disciplinâ et usu artis ipsius. Nam etiam tum, cùm Promptuariæ cujusdam inter Logica mentionem faceremus, uberiora ejus rei exempla in Rhetoricis polliciti sumus.

Veruntamen ut, more nostro, circa radices hujus artis glebam paullulùm aperiamus et subigamus; Rhetorica certè Phantasiæ, quemadmodùm Dialectica Intellectui, subservit. Estque, si quis altiùs rem penetret, officium et munus Rhetoricæ non aliud quàm ut " Rationis dictamina Phantasiæ applicet et commendet, ad excitandum appetitum et voluntatem." Regimen enim Rationis impeti et perturbari videmus tribus modis: vel per Illaqueationem Sophismatum, quod ad Dialecticam pertinet; vel per Præstigias Verborum, quod ad Rhetoricam; vel per Affectuum Violentiam, quod ad Ethicam. Quemadmodùm enim in negotiis quæ cum aliis contrahimus vinci quis et perduci solet vel Astu, vel Importunitate,vel Vehementiâ; ita etiam in illâ negotiatione internâ quam nobiscum exercemus aut Argumentorum Fallaciis subruimur, aut Impressionum et Observationum Assiduitate solicitamur et inquietamur, aut Affectuum Impetu concutimur et rapimur. Neque verò tam infelicitèr agitur cum naturâ humanâ, ut iæ artes et facultates ad Rationem deturbandam leant, neutiquam verò ad eandem roborandam et

Digitized by Google

stabiliendam: verùm ad hanc rem longè magìs. Finis enim Dialecticæ est, docere Formam Argumentorum ad præsidia intellectûs, non ad insidias: finis itidèm Ethicæ affectus ita componere ut Rationi militent, non autem eam invadant: finis denìque Rhetoricæ, Phantasiam implere obversationibus et simulacris, quæ Rationi suppetias ferant, non autem eam opprimant. Abusus enim artis ex obliquo tantùm interveniunt, ad cavendum, non ad utendum.

Quaproptèr in Platone summa fuit iniquitas, licèt ex non immerito erga rhetores sui temporis odio orta, cùm Rhetoricam inter Artes Voluptarias collocavit; eam similem esse dicens Coquinariæ, quæ non minùs cibos salubres corrumperet, quàm insalubres gratiores redderet condimentorum varietate et deliciis abutens. Absit autem, ut oratio non frequentiùs versetur in rebus honestis ornandis, quàm in turpibus oblinendis. Hoc enim ubìque præstò est: siquidem nemo est quin honestiùs loquatur, quàm aut sentiat, aut faciat. Sane a Thucydide optimè notatum est, tale quidpiam solitum fuisse objici Cleoni; quòd cùm semper deteriorem partem tueretur, in hoc multus esset ut eloquentiam et sermonis gratiam carperet: probè quippè cùm sciret, de rebus sordidis et indignis non posse quempiam pulcrè loqui; at de rebus honestis facillimè. Elegantèr enim Plato (licèt jam in trivio decantetur) "Virtus si conspici daretur, ingentes sui amores concitaret:" at Rhetorica virtutem et bonum depingit planè, et reddit quasi conspicuum. Cùm enim in corporeâ effigie illa sensui monstrari ne-

Digitized by Google

queant, superest ut per ornatum verborum Phantasiæ, repræsentatione quantum fieri potest vivâ, coram sistantur. Siquidem mos Stoïcorum meritò derisus est a Cicerone, qui concisis et argutis sententiis et conclusionibus virtutem animis hominum imponere satagebant, quæ res parvum habet cum Phantasiâ et voluntate consensum.

Porrò si affectus ipsi in ordinem compulsi et Rationi prorsùs morigeri essent, verum est nullum magnoperè futurum persuasionum et insinuationum, quæ aditum ad mentem præbere possint, usum; sed satis fore si res ipsæ nudè et simplicitèr proponantur et probentur. Verùm affectus contrà tantas secessiones faciunt, quinetiam tantas turbas et seditiones movent (secundum illud,

——" Video meliora, proboque,
Deteriora sequor)"

ut Ratio prorsùs in servitutem et captivitatem abrepta foret, nisi eloquentiæ suada efficeret quo minùs Phantasia a partibus affectuum staret, sed potiùs operâ ejus fœdus ineatur inter Rationem et Phantasiam contra affectus. Notandum est enim, affectus ipsos ad bonum apparens semper ferri, atque hâc ex parte aliquid habere cum Ratione commune: verùm illud interest, quòd " Affectus intuentur præcipuè bonum in præsentiâ, Ratio prospiciens in longum etiam futurum et in summâ." Ideòque cùm quæ in præsentiâ obversentur impleant Phantasiam fortiùs, succumbit plerùmque Ratio et subjugatur. Sed postquàm eloquentiâ et suasionum vi effectum sit, ut futura et remota constituantur et conspiciantur tanquam præsentia, tum demùm

Digitized by Google

abeunte in partes Rationis Phantasiâ, Ratio fit superior.

Concludamus igitur non deberi magìs vitio verti Rhetoricæ, quòd deteriorem partem cohonestare sciat, quàm Dialecticæ, quòd Sophismata concinnare doceat. Quis enim nescit, contrariorum eandem rationem esse, licèt usu opponantur? Porrò non eò tantùm differt Dialectica a Rhetoricâ, quòd ut vulgò dicitur altera instar pugni, altera instar palmæ sit (altera scilicèt pressè, altera fusè tractet); verùm multò magis, quod Dialectica rationem in suis naturalibus, Rhetorica qualis in opinionibus vulgi sita est consideret. Prudentèr igitur Aristoteles Rhetoricam inter Dialecticam et Ethicam cum Politicâ collocat, cùm ex utrisque participet. Siquidem probationes et demonstrationes Dialecticæ universis hominibus sunt communes, at probationes et suasiones Rhetoricæ pro ratione auditorum variari debent; ut quis tanquam musicus auribus diversis se accommodans, sit demùm

" Orpheus in silvis, inter delphinas Arion."

Quæ quidem applicatio et variatio orationis (si quis ejus perfectionem et culmen desideret) eò usque extendi debet, ut si eadem ipsa apud diversos homines sint dicenda, apud singulos tamen aliis atque aliis verbis sit utendum. Quanquam hâc parte Eloquentiæ (politicâ scilicèt et negotiosâ, in privatis sermonibus) maximos oratores plerùmque destitui certum sit; dum ornatum et formulas elegantes orationis captantes volubili illâ applicatione et characteribus sermonum, quibus versus singulos uti

Digitized by Google

consultius foret, excidunt. Certè non abs re fuerit circa hoc ipsum, de quo nunc dicimus, novam instituere inquisitionem, eamque nomine Prudentiæ Sermonis Privati indigitare, atque inter Desiderata reponere : rem certè, quam quò attentiùs quis recogitet, eò pluris faciet. Utrùm verò hæc inter Rhetorica an Politica collocetur, haud magni refert.

Descendamus modò ad Desiderata in hâc arte, quæ (ut antè diximus) ejus sunt generis, ut pro Appendicibus potiùs censeri debeant quàm pro portionibus artis ipsius ; et pertinent omnia ad promptuariam. Primò igitur non invenimus, qui prudentiam illam simul et diligentiam Aristotelis benè persecutus sit, aut suppleverit. Hic nimirùm cœpit colligere, Signa Popularia sive Colores Boni ac Mali Apparentis, tam simplicis quàm comparati, qui sunt verè Sophismata Rhetorica. Sunt autem eximii usûs, præsertim ad negotia et Prudentiam Sermonis Privati. Labores verò Aristotelis circa colores istos in tribus claudicant : primò, quod cùm multi sint, paucos admodùm recenseat ; secundò, quod elenchos suos non habent adjunctos ; tertiò, quod videtur ille usum eorum ex parte ignorâsse. Usus enim eorum non magìs ad Probandum, quàm ad Afficiendum et Commovendum, subservit. Complures siquidem loquendi formulæ, quæ idem significant, variè tamen afficiunt. Nam longè fortiùs penetrat quod acuminatum est, quàm quod obtusum ; licèt in ipsâ percussione vires æqualitèr intendantur. Nemo est certè, qui non magìs afficiatur, audiens 'inimici tui de hoc miros triumphos agent ;'

Digitized by Google

" Hoc Ithacus velit, et magno mercentur Atridæ ;"

quàm si simplicitèr dicatur, ' Hoc rebus tuis incommodabit.' Itaque mucrones isti et aculei sermonum minimè sunt negligendi. Cùm verò hanc rem ut Desideratam proponamus, ex consuetudine nostrâ illam exemplis fulciemus ; præcepta enim minùs rem illustraverint.

Exempla Colorum Boni et Mali, tam Simplicis quàm Comparati.

SOPHISMA.

1. *Quod laudant homines et celebrant, Bonum ; quod vituperant et reprehendunt, Malum.*

ELENCHUS.

Fallit Sophisma quatuor modis ; scilicèt aut propter Ignorantiam, aut propter Malam Fidem, aut propter Studia et Factiones, aut propter Ingenia Laudatorum et Vituperatorum. Propter Ignorantiam ; quid vulgi judicium ad examen Boni et Mali ? Meliùs Phocion, qui cùm populus ei præter solitum applauderet, quæsivit ; ' Num fortè deliquisset ?' Propter Malam Fidem ; laudantes enim et vituperantes suam rem sæpiùs agunt, neque loquuntur ut sentiunt :

" Laudat venales qui vult extrudere merces."

Itèm, " Malum est, malum est (inquit emptor) sed cùm recesserit, tum gloriabitur." Propter Factiones ; cuivis enim patet, consuescere homines, eos qui suarum partium sunt immodicis efferre laudi[illegible] qui autem contrariarum sunt, infra meritum [illegible] mere. Propter Ingenia ; alii enim naturâ fac[illegible] et compositi ad adulationem servilem[illegible]

Digitized by Google

Momi et tetrici; ut laudando et vituperando suis ingeniis tantùm obsecundent, parùm de veritate soliciti.

SOPHISMA.

2. *Quod etiam ab inimicis laudatur, Magnum Bonum; quod verò etiam ab amicis reprehenditur, Magnum Malum.*

Sophisma fundamento hoc niti videtur; quòd quæ ingratiis et contra animi nostri affectum et propensionem loquimur, ea ipsa vim veritatis a nobis extorquere facilè creditur.

ELENCHUS.

Fallit Sophisma propter astutiam, tam Inimicorum, quàm Amicorum. Inimici enim laudes quandòque tribuunt, non invitè, nec a vi veritatis coacti; sed eas tamen deligentes, quæ inimicis suis invidiam et pericula conflare possint. Itaque apud Græcos superstitio quædem invaluit, ut crederent, si quis ab altero laudaretur animo malevolo, et proposito nocendi, naribus ejus pustulam annasci solere. Fallit iterùm, quia laudes interdum impertiunt inimici, tanquam præfatiunculas quasdam, ut posteà liberiùs et maliciosiùs calumnientur. Ex alterâ parte, fallit etiam hoc Sophisma propter astutiam Amicorum. Solent enim et illi vitia amicorum interdum agnoscere et prædicare, non quòd aliqua vis veritatis eos cogat, sed ea eligentes, quæ minimùm amicos suos lædere possint, ac si cetera quidem viri optimi essent. Fallit iterùm quia amici quoque reprehensionibus suis (sicut de inimici laudibus diximus) tanquam præfatiunculis quibusdam utuntur quo paullò post in laudes effusiùs excurrant.

Digitized by Google

SOPHISMA.

3. *Cujus privatio Bona, id ipsum Malum; cujus privatio Mala, id ipsum Bonum.*

ELENCHUS.

Fallit Sophisma duobus modis; aut propter Comparationem Boni et Mali, aut propter Successionem Boni ad Bonum aut Mali ad Malum. Propter Comparationem; si bonum fuerit generi humano privari esu glandium, non sequitur quòd malus ille erat; sed Dodona bona, Ceres melior. Neque, si malum fuit populo Syracusano Dionysio seniore privari, sequitur quòd Dionysius ille bonus fuerit, sed minùs malus quam junior. Per Successionem; etenim privatio Boni alicujus non semper dat locum Malo, sed quandòque majori Bono; ut cùm flos decidit, fructus succedit: nec privatio alicujus Mali dat semper locum Bono, sed interdùm majori Malo. Nam, sublato inimico Clodio, Milo simul et segetem gloriæ perdidit.

SOPHISMA.

4. *Quod Bono aut Malo vicinum est, id ipsum itidèm Bonum aut Malum: quod verò remotum est a Bono, Malum; quod a Malo, Bonum.*

Habet hoc ferè rerum natura, ut quæ naturâ suâ conveniant, etiam locis conveniant, quæ verò contrariæ naturæ sunt etiam intervallis distent: cùm singula amica sibi associare, inimica summovere gaudeant.

ELENCHUS.

Sed fallit Sophisma tribus modis; primò propter Destitutionem, secundò propter Obscurationem,

Digitized by Google

tertiò propter Protectionem. Propter Destitutionem fit, ut quæ in suo genere amplissima sunt, et maximè excellunt, omnia quantum fieri potest ad se trahant, et in vicino quæque posita destituant ac quasi inediâ conficiant. Itaque in propinquo arborum grandium virgulta nunquam læta reperies. Rectè etiam ille, "Divitis servi maximè servi." Nec malè cavillatus, qui inferius famulitium in aulis principum festorum vigiliis comparavit; quæ festa sua in proximo attingunt, ipsæ autem jejuniis addicuntur. Propter Obscurationem; etenim et hoc habent quæque in suo genere præstantissima, ut licèt proxima non extenuent aut destituant, tamen obscurent et obumbrent: quod etiam de sole notant astronomi; quòd sit scilicèt aspectu bonus, conjunctione et approximatu malus. Propter Protectionem; nam non solùm res coëunt et congregantur propter consortium et naturæ similitudinem, sed etiam Malum (præsertìm in civilibus) confugit ad Bonum, ut lateat et protegatur. Itaque scelerati homines petunt asyla Divorum, et vitium ipsum se in virtutis umbram recipit;

"Sæpè latet vitium proximitate boni."

Contrà, et Bonum se aggregat ad Malum, non propter consortium, sed ut illud convertat et reformet in Bonum. Itaque et medici magìs accedunt ad ægrotos quàm ad sanos, et Servatori nostro objectum est, quòd conversaretur cum publicanis et peccatoribus.

SOPHISMA.

5. *Cui ceteræ partes vel sectæ secundas unanimitèr deferunt, cùm singulæ principatum sibi vindicent, melior*

Digitized by Google

reliquis videtur: nam primas quæque ex zelo videtur sumere, secundas autem ex vero et merito tribuere.

Ita Cicero argumentatur sectam Academicorum, quæ acatalepsiam tenuit, Philosophiarum fuisse præstantissimam. "Interroga enim (inquit) Stoïcum, quæ secta sit potior; ille suam ceteris anteponet: deindè quæ secundas teneat, Academicam fatebitur. Age similitèr cum Epicureo, qui Stoïci vix aspectum toleravit; postquàm suam sectam collocârit in summo, collocabit Academicam in proximo." Similitèr, vacante dignitate aliquâ, princeps si competitores singulos interrogaret quem post se potissimùm commendare vellent; verisimile est, secunda illorum vota in eum qui præcipuè dignus et optimè meritus fuerit concursura.

ELENCHUS.

Fallit Sophisma propter Invidiam. Solent enim homines, proximè post se et factionem suam, in eos inclinare et propendere qui reliquorum maximè sint enerves et imbelles, quique eis minimum molestiæ exhibuerint; in odium illorum, qui illis plurimùm insultârunt, aut incommodârunt.

SOPHISMA.

6. *Cujus Excellentia vel Exsuperantia melior, id toto genere melius.*

Hùc pertinent Formulæ illæ usitatæ: "Ne pervagemur in generalibus. Conferamus particularem aliquem cum particulari," &c.

ELENCHUS.

Videtur hoc Sophisma satìs nervosum, et magis Dialecticum quiddam quàm Rhetoricum. Attam[illegible]

Digitized by Google

interdùm fallit. Primò, quia sunt res haud paucæ periculo plurimùm obnoxiæ, quæ tamen si evadant, ceteris antecellant: ita ut genere sint deteriores, quia sæpiùs periclitantur et excidunt, individuo autem nobiliores. In hoc numero est gemma Martia, de quâ Gallicum adagium; "Filius Parisiorum et Gemma mensis Martii, si ex illis evadat unus, erit instar decem aliorum." Adeò ut in genere gemma Maii gemmæ Martii præstet, sed tamen in individuo optima gemma Martii optimæ gemmæ Maii præferatur. Fallit secundò, propter naturam rerum in aliquibus generibus aut speciebus magìs æqualem, in aliquibus magìs inæqualem: quemadmodum in observationem venit climata calidiora generalitèr ingenia producere acutiora, at in frigidioribus ingenia illa quæ eminent etiam acutissimis calidarum regionum præstare. Similitèr, in exercitibus compluribus, si res duello inter singulos transigeretur, fortassè ad unam partem accederet victoria; si copiis universis, in alteram. Etenim Excellentiæ et Exsuperantiæ casum recipiunt; at genera naturâ aut disciplinâ reguntur. Quinetiam, in genere, metallum lapide pretiosius; attamen adamas præcellit auro.

SOPHISMA.

7. *Quod rem integram servat, Bonum; quod sine receptu est, Malum. Nam se recipere non posse, impotentiæ genus est; potentia autem Bonum.*

Hìnc confinxit Æsopus fabulam de duabus ranis, quæ in magnâ siccitate, cùm aquæ ubìque deficerent, deliberârunt quid sibi demùm agendum esset. Prior autem; "Descendamus (inquit) in puteum profun-

Digitized by Google

dum, neque enim verisimile est ibì aquam defuturam." Cui altera ita regerit; "Quin si fortè ibì quòque aqua deficiet, quomodò exindè rursùs ascendere poterimus?" Firmamentum autem hujus Sophismatis est; quòd actiones humanæ adeò sint incertæ et periculis expositæ, ut illud optimum videatur quod plurima habeat effugia. Hùc spectant formulæ illæ, quæ in usu sunt; "Obligatum planè et obstrictum te reddes. Non tantum quantum voles sumes ex Fortunâ," &c.

ELENCHUS.

Fallit Sophisma primò, quia in actionibus humanis Fortuna urget, ut aliquid demùm decernatur. Etenim, ut elegantèr a quopiam dictum est; "Etiam non statuere est aliquid statuere:" adeò ut sæpenumerò consilii suspensio pluribus nos implicet necessitatibus quàm si aliquid statuissemus. Videtur autem iste morbus quidam animi similis ei qui reperitur in avaris, sed translatus a cupiditate retinendi opes ad cupiditatem retinendi arbitrium et potestatem. Siquidem avarus frui non vult, ne quid detrahat de summâ; ita et hujusmodi scepticus nil exsequi vult, ut omnia ei sint integra. Fallit secundò, quia necessitas, et illud (quod aiunt) "Jacta est alea," stimulos addit animis; sicut inquit ille, "Ceteris pares, necessitate certè superiores estis."

SOPHISMA.

8. *Quod quis culpâ suâ contraxit, majus Malum; quod ab externis imponitur, minus Malum.*

Hujus rei caussa est, quòd morsus conscientiæ adversa conduplicet; contrà, conscium sibi esse quòd

Digitized by Google

culpâ quis vacet, magnum præbet in calamitate solatium. Itaque poëtæ ea pathemata maximè exaggerant, tanquam desperationi propiora, ubì quis seipsum accuset et discruciet;

" Seque unum clamat caussamque caputque malorum."

Contrà, calamitates vírorum insignium elevat et diluit innocentiæ et meriti conscientia. Porrò cùm malum ab aliis intentetur, habet quivis quod liberè conqueri possit, undè dolores sui exhalent neque cor suffocent. Etenim iis, quæ ab injuriâ hominum profecta sunt, indignari solemus, aut ultionem meditari, aut denìque Nemesin divinam vel implorare vel exspectare: quinetiam, si a Fortunâ ipsâ inflictum quid sit, tamen datur quædam cum Fatis ipsis expostulatio;

" Atque Deos atque astra vocat crudelia mater."

Contrà, ubì quis malum aliquod suâ culpâ contraxerit, stimuli doloris intrò vertuntur, animumque magìs vulnerant et confodiunt.

ELENCHUS.

Fallit istud Sophisma, primò propter Spem, quæ malorum magnum est antidotum. Etenim culpæ emendatio sæpè in nostrâ potestate sita est, Fortunæ verò minimè. Itaque Demosthenes non semèl cives suos hujusmodi verbis affatus est; " Quod ad præterita pessimum, id ad futura optimum est. Quid hoc tandem sit? Hoc ipsum scilicèt, quòd vestrâ incuriâ et culpâ res vestræ malè se habeant. Nam si vos officio vestro per omnia perfuncti essetis, et nihilominùs status vester ut nunc laborâsset, ne spes quidem reliqua esset eum futurum aliquando meliorem. Cùm verò errores vestri in caussâ potis-

Digitized by Google

simùm fuerint, confidendum planè vos illis emendatis pristinum statum vestrum recuperaturos." Similitèr Epictetus, de gradibus tranquillitatis animi verba faciens, infimum locum illis attribuit qui alios accusant, superiorem iis qui seipsos, supremum verò illis qui nec alios nec seipsos. Fallit secundò, propter insitam animis humanis Superbiam, quâ ægrè adducuntur homines ut errores proprios agnoscant. Hoc verò ut evitent, patientiam adhibent longè majorem in iis malis, quæ culpâ suâ contraxerunt. Etenim, quemadmodum fieri videmus, ut cùm culpa admissa sit neque de auctore constiterit, supra modum excandescunt homines et tumultuantur; quod si posteà in notitiam pervenerit culpam illam ad filium, aut uxorem, aut gratiosum aliquem pertinere, statìm sedantur turbæ et consilescunt: eodem modo fit, cùm res aliqua accidit, propter quam necessitas incumbit culpam in nos ipsos recipiendi. Id quod in mulieribus sæpissimè conspicitur, quæ si quid infelicitèr egerunt contra consensum parentum aut amicorum, qualecunque ìnfortunium sequatur, illud sedulò dissimulabunt.

SOPHISMA.

9. *Gradus Privationis major videtur, quàm gradus Diminutionis; et rursùs, gradus Inceptionis major videtur quàm gradus Incrementi.*

Canon est in Mathematicis, 'Nullas esse rationes nihili ad aliquid.' Itaque gradus Nullitatis et Quidditatis majores videntur gradibus Incrementi et Decrementi; sicut monoculo durius est unum perdere oculum, quàm utrumque oculum habenti. S

Digitized by Google

litèr, complures liberos habenti gravius est ultimum, qui superstes fuerit, filium amittere quàm reliquos priores. Itaque et Sibylla cùm duos priores libros combussisset, pretium tertii duplicavit: siquidem illius amissio gradus fuisset Privationis, non Diminutionis.

ELENCHUS.

Fallit Sophisma primò, propter eas res, quarum usus in Sufficientiâ quâdam sive Competentiâ (hoc est, Quantitate Determinatâ) consistit. Si quis enim obligetur pœnalitèr ad solutionem certæ pecuniæ summæ ad diem certum, gravius ei fuerit nummo unico aureo carere quàm si, posito quòd ille unicus parari non potuerit, deessent etiam decem alii. Similitèr in decoctionibus fortunarum damnosior videtur gradus obærationis, qui primus sortem minuit, quàm extremus qui ad egestatem redigit. Hùc spectant formulæ illæ usitatæ; "Sera in fundo parsimonia. Parùm interest utrùm nihil habeas, an quod nihil juvet." &c. Fallit secundò, propter illud principium in naturâ, quod 'Corruptio unius sit generatio alterius.' Adeò ut gradus ipse Privationis ultimæ minùs interdum incommodet, quoniam ansam et stimulum præbet novæ alicui rationi ineundæ. Undè etiam Demosthenes sæpiùs conqueritur apud cives suos; "Conditiones minùs utiles et honorificas, quas a Philippo impositas subibant, nihil aliud esse quàm alimenta quædam ipsorum ignaviæ et socordiæ; ut multò iis fuisset satius illis omninò carere, propterea quòd hoc pacto industria illorum meliùs acui possit ad alia paranda remedia." Novimus certè medicum quendam qui mulieribus delicatis

Digitized by Google

querentibus se malè habere sed tamen a medicamentis omnibus abhorrere, solebat dicere (non minùs facetè, quàm morosè) "Vobis omninô opus est ut deteriùs valeatis, quo medicamenta etiam quælibet libentèr toleretis." Quinetiam ipse gradus Privationis sive indigentiæ ultimæ salutaris esse possit, non tantùm ad excitandam industriam, verùm etiam ad imperandam patientiam.

Quod ad secundum membrum hujus Sophismatis, illud eodem quo prius fundamento (de gradibus Quidditatis et Nullitatis) nititur. Hìnc tanta usurpantur de initiis negotiorum præconia;

"Dimidium facti, qui benè cœpit, habet," &c.

Hìnc Astrologorum superstitio, qui judicium faciunt de dispositione aut fortunâ hominis ex momento sive articulo nativitatis aut conceptûs.

ELENCHUS.

Fallit Sophisma primò, quoniam in nonnullis primæ rerum inceptiones nihil aliud sunt quàm quæ Epicurus in Philosophiâ suâ appellat Tentamenta, i. e. rudimenta quædam; quæ nihili sunt, nisi iterentur aut provehantur. Itaque in hoc casu gradus secundus dignior videtur et potentior, quâm primus. Quemadmodum in plaustris equus, qui penultimus est, plus confert ad motum plaustri quàm primus. Etiam non ineptè dici solet; "Convitium regestum illud esse quod pugnæ sit reum." Prius enim fortassè prætervolaturum fuisset. Itaque prius malo principium dedit, sed posterius modum abstulit. Fallit Sophisma secundò, propter dignitatem perse-

Digitized by Google

verentiæ ; quæ in progressu, non in aggressu sita est. Etenim casus, aut natura, primum impetum progignere possunt ; at affectus tantummodò maturus, et judicium constantiam. Fallit tertiò in iis rebus, quarum natura et cursus ordinarius in contrarium rei inceptæ fertur : ita ut prima inceptio perpetuò evacuetur, nisi vires continuentur. Quemadmodum in formulis illis usitatis dicitur ; " Non progredi, est regredi :" et,"Qui non proficit, deficit :" ut in cursu in adversum montis, remigatione in adversum gurgitis. At contrà, si in declivi montis motus incipiat, aut secundo flumine remigatio fiat, tum gradus inceptûs longè potiores partes tenet. Porrò iste color non tantùm extenditur ad gradum inceptionis, qui sit a potentiâ ad actum, comparatum cum gradu qui sit ab actu ad incrementum ; verùm etiam ad gradum, qui sit ab impotentiâ ad potentiam, comparatum cum gradu qui sit a potentiâ ad actum. Etenim gradus ab impotentiâ ad potentiam major videtur, quàm a potentiâ ad actum.

SOPHISMA.

10. *Quod ad Veritatem refertur majus est, quàm quod ad Opinionem. Modus autem et probatio ejus, quod ad Opinionem pertinet, hæc est ; quòd quis, si clàm putaret fore, facturus non esset.*

Ita pronunciant Epicurei de felicitate Stoïcorum in virtute collocatâ, quòd similis sit felicitati histrionis in scenâ ; qui si a spectatoribus et plausu eorum destitueretur, animis statìm concideret. Itaque virtutem, per ignominiam, Bonum Theatrale vocant. Alitèr fit in divitiis, de quibus ille,

Digitized by Google

" —— Populus me sibilat; at mihi plaudo."

Itidèm in voluptate,

" ——— Grata sub imo
Gaudia corde premens, vultu simulante pudorem."

ELENCHUS.

Fallacia hujus Sophismatis subtilior paullò est, licèt responsio ad exemplum quod adducitur facilis: neque enim virtus eligitur propter auram popularem; cùm etiam illud præceptum sit, 'Ut quis maximè omnium seipsum revereatur.' Ita ut vir bonus idem fuerit in solitudine, idem in theatro. Licèt fortè intendatur virtus nonnihil per laudes, quemadmodum calor augetur per reflexionem. Sed hoc suppositionem negat, non fallaciam redarguit. Elenchus verò talis est. Dato, quod Virtus (præsertìm ea, quæ labores et conflictus subit) non eligeretur, nisi quòd laudes et fama eam comitari soleant; haud indè sequitur, quòd appetitus et motus ad Virtutem non sit præcipuè propter se. Siquidem fama possit esse caussa tantùm impulsiva aut Sine quâ non, neutiquam efficiens aut constituens. Exempli gratiâ; si duo fuerint equi, quorum unus calcaribus non admotis quævis haud segnitèr præstaret, at alter calcaribus admotis priorem longè superaret: posterior iste (arbitror) palmam referet, et pro equo meliore judicabitur. Neque quenquam judicii sani commoverit formula illa; " Apage istum equum, cujus spiritus siti sunt in calcaribus." Quandoquidem enim instrumentum ordinarium equitanti sit calcar, neque ullo modo oneri aut impedimento ei sit, non minoris propterea æstimandus est equus qui calcare incitatur: neque

Digitized by Google

[illegible] sque calcaribus mira praestat, [illegible] o melior [illegible] delicatior tantum habendus est. [illegible] et honor Virtuti pro stimulis et calcaribus subserviunt: ac licet Virtus sine illis paullò [illegible] languidior, tamen cum semper illa [illegible] non invitata, sibi sufficit nihilominus [illegible] expetatur. Itaque rectè [illegible] eius rei, quod propter [illegible] propter Veritatem eligitur, [illegible] fore, dicturus non [illegible]

[illegible]

[illegible] *majus* [illegible] *indulgentiâ* [illegible] *iam.*

[illegible] primo, propter Spem [illegible] aut fortunae [illegible] certitudinis; [illegible] semper boni ad- [illegible] hoc modo [illegible] instrumenta in [illegible] successu [illegible] bene- [illegible] ceditores sumus. [illegible] mihi oneris [illegible] Divina in [illegible] erga Dei [illegible] impro- [illegible] usu [illegible] suis, [illegible] a vir-

tute nostrâ minimê profecta sunt, nulla sequitur laus et existimatio. Quæ enim felicitatis sunt admirationem quandam pariunt, laudem minimè. Sicut ait Cicero ad Cæsarem; " Quæ miremur habemus, quæ laudemus exspectamus." Quartò, quia quæ industriâ propriâ acquiruntur, cum laboribus et contentione ferè conjuncta sunt, quod nonnullam habet in se suavitatem; uti Salomon, " Suavis cibus a venatu."

ELENCHUS.

At quatuor inveniuntur colores oppositi, qui rem in contrariam partem inclinant, possintque esse prioribus instar Elenchorum. Primò, quia felicitas videtur esse signum quoddam et character Favoris Divini; et propterea tum in nobismetipsis confidentiam et alacritatem generat, tum apud alios auctoritatem et reverentiam. Felicitas autem ista etiam fortuita complectitur, ad quæ virtus ægrè aspirat; veluti cùm Cæsar ad navis gubernatorem animos addendo dixit, " Cæsarem portas et fortunam ejus." Quòd si dixisset, " Cæsarem portas et virtutem ejus," frigidum prorsùs fuisset solatium periclitanti in procellâ. Secundò, quia ea quæ a virtute aut industriâ procedunt sunt imitabilia, et aliis patent; cùm felicitas sit res inimitabilis, et prærogativa quædam hominis individui. Itaque in genere videmus res naturales artificialibus præponi, quia imitationem non recipiunt. Quod enim imitabile est potentiâ vulgatum est. Tertiò, quæ ex felicitate proveniunt bona videntur gratuita, nec laboribus empta; at quæ virtute propriâ, pretio veluti acquisita. Itaque elegantèr Plutarchus de rebus Timoleontis, hominis longè fortuna-

Digitized by Google

tissimi, cum rebus Agesilai et Epaminondæ qui uno ævo vixerunt comparatis, dixit: " Illas Homeri carminibus fuisse similes, quæ cùm alias excellant sponte etiam fluere videantur, et quasi genium sapere." Quartò, quia quod præter spem aut præter exspectatum contingit, gratius et majore cum voluptate in hominum animos influit. Illud verò neutiquam competit iis, quæ propriâ curâ et ambitu comparantur.

SOPHISMA.

12. *Quod ex pluribus constat et divisibilibus, est majus quàm quod ex paucioribus et magis unum; nam omnia per partes considerata majora videntur. Quare et pluralitas partium magnitudinem præ se fert: fortiùs autem operatur pluralitas partium, si ordo absit; nam inducit similitudinem infiniti, et impedit comprehensionem.*

Sophisma istud videtur etiam primo intuitu fallax, et quasi palpabile: siquidem non pluralitas partium tantùm, sed majoritas earundem, poterit constituere totum auctius. Attamen abripit hoc ipsum Sophisma sæpiùs phantasiam; quinetiam insidiatur sensui. Etenim aspectui ipsi brevior videtur via in planitie, ubi nihil intercurrat quod visum frangat, quàm in tali tractu terræ ubi simul conspiciuntur arbores, aut ædificia, aut aliud aliquod signum quod spatium metiri et dividere possit. Sic homini benè nummato, postquàm arcas suas et marsupia diviserit et digesserit, major etiam quàm anteà subit divitiarum phantasia. Habet etiam vim in amplificationibus, si res in plures portiones dividatur, atque singulæ seorsùm tractentur. Hoc verò adhuc magis phantasiam

Digitized by Google

implet, si fiat promiscuè et sine ordine. Confusio enim multitudinis opinionem generat : siquidem quæ ordine ostenduntur, aut proponuntur, tum ipsa magis finita apparent, tum certum præbent argumentum nihil esse prætermissum. At contrà, quæ confusè repræsentantur non solùm in se numerosa putantur, sed et suspicioni locum relinquunt restare adhuc plura quæ omittuntur.

ELENCHUS.

Fallit Sophisma primò, ubì quis ampliorem præceperit de re aliquâ opinionem quàm pro verâ rei ipsius magnitudine. Etenim cùm hoc fit, distributio falsam illam opinionem destruet, et rem in veritate suâ, non autem cum amplificatione, monstrabit. Itaque si quis morbo aut dolore corripiatur, horæ longiores ei videbuntur absque horologio aut clepsydrâ, quàm si iisdem mensurentur. Nam si tædium et vexatio morbi tempus videri longius faciunt quàm reverà est, at computatio temporis errorem illum corrigit, et brevius facit quàm opinio illa falsa conceperat. Etiam in planitie, contrà quàm superiùs dictum est, aliquandò evenit. Licèt enim visus in principio viam ostentet breviorem sensui, quia indivisa est ; tamen si ex eo obrepat opinio de longè minori intervallo quàm reperitur, opinionis ejus vanæ frustratio efficiet ut videatur demùm etiam quàm reverà est productior. Itaque si quis opinioni alicujus falsæ de magnitudine rei cujuspiam velificari cupiat, caveat a distributionibus, sed rem integram utìque extollat. Fallit Sophisma secundò, si distributio ea distrahatur, non autem simul obversetur,

Digitized by Google

aut uno aspectu visum feriat. Itaque si flores in horto aliquo in plures torulos distinguantur, majoris quantitatis speciem præbebunt quàm si omnes in uno toro simul crescerent, modò toruli illi oculis simul subjiciantur; alitèr enim unio distributioni distractæ prævalebit. Sic reditus eorum majores videntur, quibus prædia et latifundia sua vicina aut conjuncta sunt. Nam, si sparsìm sita sint, non veniunt tam facilè sub aspectum. Fallit Sophisma tertiò, propter dignitatem unitatis supra multitudinem. Omnis enim compositio indigentiæ in singulis signum est certissimum; ubì illud usu venit,

"Et quæ non prosunt singula, multa juvant."

Itaque Mariæ partes potiores; "Martha, Martha, attendis ad plurima, unum sufficit." Hìnc illa fabula Æsopi de Vulpe et Fele. Jactabat enim Vulpes quantas artes haberet et effugia, quibus se a canibus eriperet: Felis autem se unico tantùm confidere auxilio dixit, utpotè quæ tenuem scandendi facultatem haberet; quod tamen reliquis illis vulpinis longè præstantius præsidium fuit: undè adagium; "Multa novit Vulpes, sed Felis unum magnum." Quinetiam in hujus fabulæ significatione morali idem cernitur. Nam potenti et fido amico niti plus præsidii habet, quàm artes et astutiæ complurimæ.

Atque hæc exempli loco sufficient. Superest autem nobis ejusdem Colorum numerus etiam magnus, quos olìm adolecentes congessimus: attamen sine illustrationibus suis atque elenchis, quos hoc tempore concinnare non vacat; ideòque Colores

Digitized by Google

illos nudos, absque illustrationibus suis (cùm superiores isti vestiti prodeant) proponere minimè nobis consentaneum videtur. Illud interìm monemus; rem istam, qualiscunque ea videri possit, haud parvi judicio nostro esse pretii: utpotè quæ ex Philosophiâ Primâ et ex Politicâ, et ex Rhetoricâ participet. Atque de Signis Popularibus sive Coloribus Boni ac Mali apparentis, tam Simplicis quàm Comparati, hactenùs.

Secunda Collectio, quæ pertinet ad Promptuariam, et desideratur, ea est quam Cicero (ut superiùs in Logicâ diximus) innuit; cùm præcipit, ut in promptu habeantur Loci Communes in utramque partem disputati et tractati. Quales sunt, Pro verbis Legis, et Pro sententiâ Legis, &c. Nos verò hoc præceptum etiam ad alia extendimus; ut non solum ad genus Judiciale, sed etiam ad Deliberativùm et Demonstrativum adhibeatur. Omninò hoc volumus, Locos omnes quorum frequens est usus (sive ad probationes et refutationes, sive ad suasiones et dissuasiones, sive ad laudes et vituperia spectent) meditatos jam haberi; eosque ultimis ingenii viribus, et tanquam improbè et prorsùs præter veritatem, attolli et deprimi. Modum autem hujus Collectionis tam ad usum quàm ad brevitatem optimum fore censemus, si hujusmodi Loci contrahantur in sententias quasdam acutas et concisas; tanquam glomos quosdam, quorum fila in fusiorem discursum, cùm res postulat, explicari possint. Atque similem quandam diligentiam in Senecâ reperimus, sed in hypothesibus sive casibus. Ejus generis, cùm plurima parata habea-

Digitized by Google

mus, aliqua ad exemplum proponere visum est. Ea autem Antitheta Rerum nominamus.

EXEMPLA ANTITHETORUM.

I. NOBILITAS.

PRO.	CONTRA.
Quibus virtus à Genere penitùs insita est, ii jam non mali esse nolunt, sed nequeunt.	Rarò ex Virtute Nobilitas; rariùs ex Nobilitate Virtus.
Nobilitas laurea, quâ Tempus homines coronat.	Nobiles Majorum deprecatione ad veniam sæpiùs utuntur, quàm suffragatione ad honores.
Antiquitatem etiam in monumentis mortuis veneramur; quanto magìs in vivis?	Tanta solet esse industria hominum novorum, ut Nobiles præ illis tanquam statuæ videantur.
Si Nobilitatem familiarum contemnas, quæ tandem erit differentia inter sobolem hominum et brutorum?	Nobiles in stadio respectant nimìs sæpè; quod mali cursoris est.
Nobilitas virtutem invidiæ subducit, gratiæ tradit.	

II. FORMA.

PRO.	CON.
Deformes Naturam ulcisci solent.	Virtus, ut gemma nobilis, meliùs inseritur sine
Et Virtus nil aliud,	multo auro et ornatu.

Digitized by Google

quàm Interna Forma; et Forma nil aliud, quàm Externa Virtus.

Deformes se a contemptu per malitiam utique suam vindicare cupiunt.

Forma Virtutes splendere facit, Vitia rubere.

Quod vestis lauta deformi, hoc Forma improbo.

Similitèr plerùmque leves sunt quos Forma ornat, et quos movet.

III. JUVENTUS.

PRO.

Primæ cogitationes et juvenum consilia plus habent e Numine.

Senes sibi sapiunt magìs, aliis et reipublicæ minùs.

Si conspici daretur, magìs deformat animos quàm corpora Senectus.

Senes omnia metuunt, præter Deos.

CON.

Juventus pœnitentiæ campus.

Ingenitus est Juvenibus senilis auctoritatis contemptus, ut quisque suo periculo sapiat.

Tempus, ad quæ consilia non advocatur, nec rata habet.

Senibus Veneres mutantur in Gratias.

IIII. VALETUDO.

PRO.

Cura Valetudinis animum humilem facit et corpori supplicem.

Corpus sanum hospes animæ est; ægrum, ergastularius.

CON.

Sæpè Convalescere est sæpè juvenescere.

Excusatio Valetudinis polychresta; ad quam etiam sani confugimus.

Nimìs arcto fœdere cor-

Digitized by Google

Nil tam summas actionum promovet, quàm Prospera Valetudo; at contrà Infirma feriatur nimìs.

pus animæ jungit Sanitas.

Et lectus magna imperia administravit, et lectica magnos exercitus.

V. UXOR ET LIBERI.

PRO.

Caritas reipublicæ incipit a Familiâ.

Uxor et Liberi disciplina quædam humanitatis; at Cœlibes tetrici et severi.

Cœlibatus et Orbitas ad nil aliud conferunt, quàm ad fugam.

Morti sacrificat, qui Liberos non procreat.

Cetera felices, in Liberis ferè infortunati sunt: ne Divinæ sorti nimiùm appropinquent homines.

CON.

Qui Uxorem duxit, et Liberos suscepit, obsides Fortunæ dedit.

Generare, et Liberi, humana sunt; Creare, et Opera, divina.

Brutorum æternitas soboles; Virorum fama, merita et instituta.

Œconomicæ rationes publicas plerùmque evertunt.

Aliquibus fortuna Priami placuit, qui suis omnibus superstes fuit.

VI. DIVITIÆ.

PRO.

Divitias contemnunt, qui desperant.

Invidia Divitiarum Virtutem effecit Deam.

Dum philosophi dubitant, utrùm ad virtutem

CON.

Divitiarum magnarum vel custodia est, vel dispensatio quædam, vel fama; at nullus usus.

Annon vides lapillis et id genus deliciis fingi pre-

Digitized by Google

an voluptatem omnia sint referenda, collige instrumenta utriusque.

Virtus per Divitias vertitur in communè bonum.

Cetera bona provincialem habent administrationem, Divitiæ solæ generalem.

tia, ut possit esse aliquis magnarum Divitiarum usus?

Multi dum Divitiis suis omnia vænalia fore crediderunt, ipsi in primis vænerunt.

Non aliud Divitias dixerim, quàm impedimenta virtutis: nam virtuti et necessariæ sunt, et graves.

Divitiæ bona ancilla, pessima domina.

VII. HONORES.

PRO.

Honores non tyrannorum (ut loquuntur), sed Providentiæ Divinæ calculi sunt.

Honores faciunt et virtutes et vitia conspicua: itaque illas provocant, hæc refrænant.

Non novit quispiam, quantum in virtutis cursu profecerit; nisi Honores ei campum præbeant apertum.

Virtutis, ut rerum aliarum, rapidus motus est

CON.

Dum Honores appetimus libertatem exuimus.

Honores dant fere potestatem earum rerum, quas optima conditio est nolle, proxima non posse.

Honorum ascensus arduus, statio lubrica, regressus præceps.

Qui in Honore sunt, vulgi opinionem mutuentur oportet, ut seipsos beatos putent.

Digitized by Google

ad locum, placidus in loco: est autem virtutis locus Honos.

VIII. IMPERIA.

PRO.

Felicitate frui, magnum bonum est; sed eam et aliis impertiri posse, adhuc majus.

Reges non hominum instar, sed astrorum, sunt: nam et in singulos, et in tempora ipsa, magnum habent influxum.

Qui Dei vices gerunt, iis resistere non tantùm læsæ majestatis crimen est, sed theomachia quædam.

CON.

Quàm miserum habere nil ferè quod appetas, infinita quæ metuas!

Qui in Imperiis sunt, similes sunt corporibus cœlestibus, quæ magnam venerationem habent, requiem nullam.

Nemo humanæ sortis ad Deorum convivia admittitur, nisi ad ludibrium.

X. LAUS, EXISTIMATIO.

PRO.

Virtutis radii reflexi Laudes.

Laus honor is est, ad quem liberis suffragiis pervenitur.

Honores a diversis politiis conferuntur; sed Laudes ubìque sunt libertatis.

CON.

Fama deterior judex quàm nuncia.

Quid viro bono cum salivâ vulgi?

Fama veluti fluvius levia attollit, solida mergit.

Infimarum virtutum apud vulgus laus est, me-

Digitized by Google

Vox populi habet aliquid divinum : nam quomodô alitèr tot capita in unum conspirare possint ?

Ne mireris, si vulgus veriùs loquatur quàm honoratiores ; quia etiam tutiùs loquitur.

diarum admiratio ; supremarum sensus nullus.

Laus magìs ex ostentatione quàm ex merito, et ventosis magìs accedit quàm realibus.

X. NATURA.

PRO.

Consuetudinis progressus est arithmeticus, Naturæ geometricus.

Ut in rebuspublicis se habent leges communes erga consuetudines, eodem modo in singulis se habet Natura ad consuetudinem.

Consuetudo contra Naturam quasi tyrannis quædam est ; et citò ac levi occasione corruit.

CON.

Cogitamus secundum Naturam ; loquimur secundum præcepta ; sed agimus secundum consuetudinem.

Natura pedantius quidam est ; Consuetudo magistratus.

XI. FORTUNA.

PRO.

Virtutes apertæ laudes pariunt, occultæ Fortunas.

Virtutes officiorum laudes pariunt, facultatum Fortunas.

Fortuna veluti Ga-

CON.

Stultitia unius Fortuna alterius.

In Fortunâ illud præcipuè laudaverim, quòd cùm non eligat, non tueatur.

Digitized by Google

laxia, hoc est, nodus quarundam obscurarum virtutum, sine nomine.

Fortuna saltem ob filias suas honoranda est; Confidentiam scilicèt, et Auctoritatem.

Viri magni, dum invidiam virtutum suarum declinârunt, inter Fortunæ cultores reperti sunt.

XII. VITA.

PRO.

Absurdum est accidentia Vitæ magìs amare, quam Vitam ipsam.

Præstat ad omnia, etiam ad virtutem, curriculum longum quàm breve.

Absque spatiis Vitæ majoribus nec perficere datur, nec perdiscere, nec pœnitère.

CON.

Philosophi, dum tantum apparatum adversus mortem colligunt, ipsam magìs timendam effecerunt.

Mortem homines timent, quia nesciunt, ut pueri tenebras.

Non invenias inter humanos affectum tam pusillum, qui si intendatur paullò vehementiùs, non mortis metum superet.

Mori velle non tantùm fortis, aut miser, aut prudens, sed etiam fastidiosus potest.

XIII. SUPERSTITIO.

PRO.

Qui zelo peccant non

CON.

Ut simiæ similitudo

Digitized by Google

probandi sed tamen amandi sunt.

Mediocritates moralibus debentur, extremitates divinis.

Superstitiosus religiosus designatus.

Fabulosissima quæque portenta cujusvis religionis citiùs crediderim, quàm hæc omnia sine numine fieri.

eum homine deformitatem addit, ita Superstitioni similitudo cum religione.

Quale odium est affectationis in civilibus, tale Superstitionis in divinis.

Præstat nullam habere de Diis opinionem, quàm contumeliosam.

Non Epicuri schola, sed Stoa, veteres respublicas perturbavit.

Non cadit in mentem humanam, ut sit merus atheista dogmate; sed magni hypocritæ sunt veri atheistæ, qui sacra perpetuò contrectant, sed nunquam verentur.

XIIII. SUPERBIA.

PRO.

Superbia etiam vitiis insociabilis; atque ut venenum veneno, ita haud pauca vitia Superbiâ expelluntur.

Facilis etiam alienis vitiis obnoxius est; Superbus tantùm suis.

CON.

Hedera virtutum ac bonorum omnium Superbia.

Cetera vitia virtutibus tantùm contraria, Superbia sola contagiosa.

Superbia optimâ vitiorum conditione caret, i. e latebris.

Digitized by Google

Superbia, si ab aliorum contemptu ad sui contemptum ascendet, fiet demùm philosophia.

Superbus, cûm cetèros contemnit, se interìm negligit.

XV. INGRATITUDO.

PRO.

Crimen Ingrati Animi nil aliud est, quàm perspicacia quædam in caussam beneficii collati.

Dum Grati erga quosdam esse volumus, nec ceteris justitiam præstamus, nec nobis ipsis libertatem.

Beneficii Gratia eo minùs reddenda est, quòd de pretio non constat.

CON.

Crimen Ingrati Animi non suppliciis coërcetur, sed Furiis permittitur.

Arctiora sunt vincula beneficiorum quàm officiorum: quare, qui ingratus, injustus et omnia.

Ea est conditio humana: nemo tam publicâ fortunâ natus est, quin privatæ et gratiæ et vindictæ se omninò debeat.

XVI. INVIDIA.

PRO.

Naturale est exprobrationem fortunæ suæ odisse.

Invidia in rebuspublicis tanquam salubris ostracismus.

CON.

Invidia festos dies non agit.

Nemo virtuti Invidiam reconciliaverit præter mortem.

Invidia virtutes laboribus exercet, ut Juno Herculem.

Digitized by Google

XVII. IMPUDICITIA.

PRO.

Zelotypiæ debetur, quod Castitas sit facta virtus.

Multâ tristitiâ opus est, ut quis Venerem rem seriam putet.

Quid vel diætæ partem, vel munditiæ speciem, vel superbiæ filiam, inter virtutes collocas ?

Amorum, ut avium silvestrium, nulla proprietas est, sed jus possessione transfertur.

CON.

Pessima Circes transformatio Impudicitia.

Impudicus prorsùs reverentiam sui perdidit; quod frænum est omnium vitiorum.

Omnes ut Paris, qui formæ optionem faciunt, prudentiæ et potentiæ jacturam faciunt.

In veritatem non vulgarem incidit Alexander, cùm Somnum et Venerem mortis arrhabones esse dixit.

XVIII. CRUDELITAS.

PRO.

Nulla virtutum tam sæpè rea est, quàm Clementia.

Crudelitas, si a vindictâ est, justitia est; si a periculo, prudentia.

Qui misericordiam inimico impertit, sibi denegat.

Non sæpiùs phlebotomiæ necessariæ sunt in curationibus, quàm cædes in civilibus.

CON.

Cædibus grassari, aut feræ, aut Furiæ est.

Crudelitas viro bono semper fabulosa esse videtur, et fictio tragica.

Digitized by Google

XIX. GLORIA VANA.

PRO.

Qui suas laudes appetit, aliorum simul appetit utilitates.

Qui tam sobrius est, ut nihil alienum curet, vereor ne et publica aliena putet.

Ingenia, in quibus aliquid inane est, faciliùs curam reipublicæ recipiunt.

CON.

Gloriosi semper factiosi, mendaces, mobiles, nimii.

Thrasò Gnathonis præda.

Turpe est proco solicitare ancillam: est autem virtutis ancilla laus.

XX. JUSTITIA.

PRO.

Imperia et politiæ Justitiæ tantùm additamenta sunt: si enim Justitia alitèr possit exerceri, illis minimè fuerit opus.

Justitiæ debetur, quòd homo homini sit Deus, non lupus.

Justitia etsi vitia tollere non possit, tamen hoc efficit ut non lædant.

CON.

Si hoc est Justum esse, quæ tibi fieri nolis, ea alteri non facere, clementia demùm Justitia est.

Si suum cuique tribuendum est, certè et venia humanitati.

Quid mihi æquitatem narras, cùm sapienti omnia inæqualia sint?

Considera qualis reorum conditio fuerit apud Romanos, et pronuncia Justitiam e republicâ non esse.

Vulgaris ista Justitia politiarum, philosophus

Digitized by Google

in aulâ: hoc est, facit tantùm ad reverentiam imperantium.

XXI. FORTITUDO.

PRO.	CON.
Nil terribile nisi ipse timor.	Præclara virtus, velle perire ut perdas!
Nil aut in voluptate solidum, aut in virtute munitum, ubi timor infestat.	Præclara virtus, quam etiam ebrietas inducit!
Qui pericula apertis oculis intuetur ut excipiat, advertit et ut evitet.	Vitæ suæ prodigus, alienæ periculosus.
Ceteræ virtutes nos a dominatu liberant vitiorum; Fortitudo sola a dominatu Fortunæ.	Virtus ferreæ ætatis Fortitudo.

XXII. TEMPERANTIA.

PRO.	CON.
Eadem ferè vis abstinendi et sustinendi.	Negativæ istæ virtutes non placent: nam innocentiam præstant, non merita.
Uniformitates, concordiæ, et mensuræ motuum cœlestia sunt, et characteres æternitatis.	Languet mens, quæ excessibus caret.
Temperantia, velut frigora salubria, animi vires colligit et firmat.	Amò virtutes, quæ excellentiam actionis inducunt, non hebetudinem passionis.
Exquisiti et vagi sen-	

Digitized by Google

sus narcoticis indigent; similitèr et affectus.

Cûm consónantes animi motus ponis, paucos ponis : nam pauperis est, numerare pecus.

Ista " Non uti ut non appetas ; Non appetere ut non timeas" pusillanimi sunt et diffidentis.

XXIII. CONSTANTIA.

PRO.

Basis virtutum Constantia.

Miser est, qui qualis ipse futurus sit non novit.

Imbecillitas humani judicii rebus ipsis constare non potest ; quare saltèm sibi constet.

Etiam vitiis decus aspirat Constantia.

Si ad Fortunæ Inconstantiam accedat etiam Inconstantia mentis, in quantis tenebris vivitur !

Fortuna tanquam Proteus, si perseveres, ad formam redit.

CON.

Constantia, ut janitrix morosa, multa utilia judicia abigit.

Æquum est, ut Constantia res adversas benè toleret, nam ferè inducit.

Stultitia brevissima optima.

XXIIII. MAGNANIMITAS.

PRO.

Si animus semèl generosos fines optaverit, sta-

CON.

Magnanimitas est virtus poëtica.

Digitized by Google

tim non modò virtutes circumstant, sed et numina.

Virtutes ex habitu, aut præceptis, gregales sunt; ex fine heroïcæ.

XXV. SCIENTIA, CONTEMPLATIO.

PRO.

Ea demùm voluptas est secundum naturam, cujus non est satietas.

Dulcissimus prospectus in errores aliorum subjacentes.

Quàm bonum est orbes mentis habere concentricos universo!

Omnes affectus pravi falsæ æstimationes sunt; atque eadem sunt bonitas et veritas.

CON.

Contemplatio speciosa inertia.

Benè cogitare non multo melius est, quàm benè somniare.

Orbem Numen curat, tu patriam.

Vir politicus etiam Contemplationes serit.

XXVI. LITERÆ.

PRO.

Si de rebus minutis Libri scripti forent, vix ullus esset experientiæ usus.

Lectio est conversatio cum prudentibus; actio ferè cum stultis.

CON.

In Academiis discunt credere.

Quæ unquam Ars docuit tempestivum Artis usum?

Sapere ex regulâ et ex experïentiâ, planè con-

Digitized by Google

Non inutiles Scientiæ existimandæ sunt, quarum in se nullus est usus, si ingenia acuant et ordinent.

trariæ rationes sunt; ut qui alteri assuefactus sit, ad alterum sit ineptus.

Artis sæpissimè ineptus usus est, ne sit nullus.

Hoc ferè omnes Academici habent, ut ex quâlibet re soleant agnoscere quod sciant, et non addiscere quod nesciant.

XXVII. PROMPTITUDO.

PRO.

Opportuna prudentia non est, quæ celeris non est.

Qui citò errat, citò errorem emendat.

Qui ex composito et non obitèr prudens est, nil magni facit.

CON.

Prudentia non altè petitur, quæ præstò est.

Prudentia, ut vestis, levis quæ expedita.

Cujus consilia non maturat deliberatio, nec prudentiam ætas.

Quæ ad breve tempus excogitantur, ad breve tempus placent.

XXVIII. TACITURNITAS IN SECRETIS.

PRO.

Taciturno nil reticetur; quia omnia tutò communicantur.

Qui facilè loquitur quæ scit, loquitur et quæ nescit.

CON.

Varietas morum optimè animum collocat in secreto.

Taciturnitas confessoris virtus.

Digitized by Google

Secretis etiam mysteria debentur.

Taciturno omnia reticentur; quia silentium rependitur.

Tectus ignoto proximus.

XXIX. FACILITAS.

PRO.

Amo virum alieno affectui obnoxium, sed tamen judicium ab obsequio revocantem.

Flexibilem esse, ad naturam auri proximè accedit.

CON.

Facilitas judicii quædam inepta privatio.

Facilium beneficia debita videntur; negationes, injuriæ.

Sibi gratiam habet, qui a Facili aliquid impetrat.

Facilem omnes difficultates premunt, nam omnibus se implicat.

Facilis ferè se recipit cum pudore.

XXX. POPULARITAS.

PRO.

Prudentibus eadem ferè placent; at stultorum varietati occurrere, prudentiæ est.

Colere Populum, est coli.

Qui ipsi magni viri sunt, neminem unum ferè habent quem vereantur, sed Populum.

CON.

Qui valdè cum stultis congruit, ipse suspectus esse potest.

Qui turbæ placet, ferè et turbas miscet.

Nil moderatum vulgo gratum est.

Infima assentatio est, assentatio vulgi.

Digitized by Google

XXXI. LOQUACITAS.

PRO.

Qui silet aut alios habet pro suspectis, aut suspectus est ipse sibi.

Custodiæ omnes infelices, miserrima silentii.

Silentium stultorum virtus. Itaque rectè ille silenti: "Si prudens es, stultus es; si stultus, prudens."

Silentium, veluti nox, insidiis opportunum.

Cogitationes in profluente sanissimæ.

Silentium solitudinis genus.

Opinioni se venditat, qui silet.

Silentium nec pravas cogitationes egerit, nec bonas distribuit.

CON.

Silentium verbis et gratiam addit et auctoritatem.

Silentium, veluti somnus quidam, alit prudentiam.

Silentium fermentatio cogitationum.

Stilus prudentiæ Silentium.

Silentium ambit veritatem.

XXXII. DISSIMULATIO.

PRO.

Dissimulatio compendiaria sapientia.

Non idem dicere, sed idem spectare, debemus.

Etiam in animo deformis nuditas.

CON.

Cùm cogitare secundum rerum veritatem non possimus, at loquamur secundum cogitationem.

Quibus Artes Civiles supra captum ingenii sunt,

Digitized by Google

Dissimulatio et decori est, et præsidio.

Sepes consiliorum dissimulatio.

Aliqui bono suo falluntur.

Qui indissimulantèr omnia agit, æquè decipit: nam plurimi aut non capiunt, aut non credunt.

Indissimulatio nihil aliud, quàm animi impotentia.

iis Dissimulatio pro prudentiâ erit.

Qui dissimulat, præcipuo ad agendum instrumento se privat, i. e. Fide.

Dissimulatio Dissimulationem invitat.

Qui dissimulat, liber non est.

XXXIII. AUDACIA.

PRO.

Docet improbare qui verecundatur.

Quod actio oratori, id Audacia viro civili; primum, secundum, tertium.

Confitentem verecundiam amo, accusantem odi.

Confidentia morum animos promptiùs sociat.

Placet obscurus vultus, et perspicua oratio.

CON.

Audacia stultitiæ viator.

Inverecundia inutilis nisi ad imposturam.

Confidentia stultorum imperatrix, prudentium scurra.

Audacia est stupor quidam sensûs, cum malitiâ voluntatis.

XXXIIII. CŒRIMONIÆ, PUNTOS, AFFECTATIO.

PRO.

Vultûs et gestûs decora moderatio, verum condimentum virtutis.

CON.

Quid deformius, scenam in vitam ferre?

Digitized by Google

Si et in verbis vulgo paremus, quid ni in habitu et gestu ?

Qui in levibus et quotidianâ consuetudine decus non retinet, sit licet vir magnus, nôris tamen hunc tantùm certis horis sapere.

Virtus et prudentia, sine punctis, velut peregrinæ linguæ sunt ; nam vulgò non intelliguntur.

Qui vulgi sensum per congruitatem non novit, is si nec per observationem noverit, omnium stultissimus est.

Puncti, translatio sunt virtutis in linguam vernaculam.

Ex ingenuitate decorum, ex arte odium.

Magìs placent cerussatæ buccæ et calamistrata coma, quàm cerussati et calamistrati mores.

Qui animum ad tam exiles observationes applicat, magnæ cogitationis capax non est.

Affectatio ingenuitatis pùtredo lucens.

XXXV. JOCI.

PRO.

Oratorum ara Jocus.

Qui in omnibus modestum leporem miscet, libertatem animi retinet.

Res est supra opinionem politica, facilè transire a Joca ad serium, a serio ad Jocum.

CON.

Jocos deformitatum ac concinnitatum aucupes quis non contemnat ?

Rerum magnitudinem eluere Joco, improbum artificium est.

Jocos tum considera, cum risu destituti sunt.

Digitized by Google

Veritatis aliàs non perventuræ sæpè vehiculum Jocus.

Faceti isti ferè non penetrant ultra superficiem rerum, ubì Joci sedes est.

Ubì Jocus ad seria momenti aliquid habet, ibì levitas puerilis est.

XXXVI. AMOR.

PRO.

Annon vides omnes se quærere ? At Amans solus se invenit.

Non est melior ordinatio animi, quàm ex imperio affectûs alicujus insignis.

Qui sapit, desiderium quærat : nam qui non aliquid insignitèr appetit, ei omnia ingrata sunt et tædio plena.

Quidni in unitate acquiescat unus ?

CON.

Amori multum debet scena, nihil vita.

Nil tam varii nominis est quàm Amor : nam res aut tam stulta est ut se nesciat, aut tam turpis ut se fuco condat.

Odi istos Mono-Phrontistas.

Angusta admodùm contemplatio Amor.

XXXVII. AMICITIA.

PRO.

Eadem facit Amicitia quæ fortitudo, sed suaviùs.

Suave condimentum omnium bonorum Amicitia.

CON.

Qui Amicitias arctas copulat, novas necessitates sibi imponit.

Animi imbecilli est, partiri fortunam.

Digitized by Google

Pessima solitudo, non veras habere Amicitias.

Digna malæ fidei ultio, Amicitiis privari.

XXXVIII. ADULATIO.

PRO.

Adulatio magìs ex more, quàm ex malitiâ.

Laudando instituere, semper Formula fuit debita potentioribus.

CON.

Adulatio stilus servorum.

Adulatio calx vitiorum.

Adulatio aucupii illud genus, quod similitudine vocis aves fallit.

Adulationis deformitas comica, nocumentum tragicum.

Auribus mederi difficillimum.

XXXIX. VINDICTA.

PRO.

Vindicta privata justitia agrestis.

Qui vim rependit legem tantùm violat, non hominem.

Utilis metus ultionis privatæ; nam leges nimiùm sæpè dormiunt.

CON.

Qui injuriam fecit, principium malo dedit; qui reddidit, modum abstulit.

Vindicta, quo magìs naturalis eo magìs cöercenda.

Qui facilè injuriam reddit, is fortassè tempore, non voluntate posterior erat.

Digitized by Google

XL. INNOVATIO.

PRO.

Omnis medicina Innovatio.

Qui nova remedia fugit, nova mala opperitur.

Novator maximus Tempus: quidni igitur Tempus imitemur?

Exempla remota inepta sunt, recentia corrupta et ambitiosa.

Imperitis et contentiosis permitte, ut ad exempla res agant.

Sicut qui nobilitatem in familiam introducunt, digniores ferè sunt posteris; ita Novationes rerum plerumque præstant iis, quæ ad exempla fiunt.

Morosa morum retentio res turbulenta est, æque ac Novitas.

Cùm per se res mutentur in deterius, si consilio in melius non mutentur, quis finis erit mali?

Moris servi Temporis ludibria.

CON.

Novi partus deformes sunt.

Nullus auctor placet, præter Tempus.

Nulla Novitas absque injuriâ; nam præsentia convellit.

Quæ usu obtinuêre, si non bona, at saltèm apta inter se sunt.

Quis Novator Tempus imitatur; quod Novationes ita insinuat, ut sensus fallant?

Quod præter spem evenit, cui prodest minùs acceptum, cui obest, magìs molestum.

Digitized by Google

XLI. MORA.

PRO.	CON.
Fortuna multa festinanti vendit, quibus Morantem donat.	Occasio primùm ansam vasis porrigit, deindè ventrem.
Dum initia rerum amplecti properamus, umbras prensamus.	Occasio instar Sibyllæ minuit oblatum, pretium auget.
Fluctuantibus rebus advertendum, inclinantibus agendum.	Celeritas Orci galea.
Prima actionum Argo committenda sunt, extrema Briareo.	Quæ maturè fiunt, judicio fiunt; quæ serò, per ambitum.

XLII. PRÆPARATIO.

PRO.	CON.
Qui parvis copiis rem magnam aggreditur, fingit opportunitatem ut speret.	Optimus terminus parandi, prima occasio agendi.
Parvis apparatibus non Fortuna, sed Prudentia emitur.	Nemo speret se Fortunam apparatu ligare posse.
	Alteratio apparatûs et actionis, politica sunt; distinctio, tumida et infelix.
	Magnus apparatus prodigus et temporis, et rerum.

XLIII. PRINCIPIIS OBSTARE.

PRO.	CON.
Plura pericula fallunt,	Docet periculum pro-

Digitized by Google

quàm vincunt.

Minùs operis est periculo remedium adhibere, quàm progressum ejus observare et custodire.

Non jam leve est periculum, si leve videatur.

gredi, qui accingitur, et periculum figit remedio.

Etiam in remediis periculorum levia pericula subsistunt.

Præstat cum paucis remediis, quæ invaluerunt, rem habere, quàm cum minis singulorum.

XLIV. CONSILIA VIOLENTA.

PRO.

Qui lenem istam prudentiam amplectuntur, iis augmenta mali salubria sunt.

Necessitas, quæ Violenta consulit, eadem exsequitur.

CON.

Omne remedium Violentum prægnans novi mali.

Violenta consilia nemo dat, præter Iram et Metum.

XLV. SUSPICIO.

PRO.

Diffidentia nervi prudentiæ; at Suspicio medicamentum arthriticum.

Meritò ejus fides suspecta est, quam Suspicio labefacit.

Suspicio fragilem fidem solvit, fortem intendit.

CON.

Suspicio fidem absolvit.

Suspicionum intemperies est mania quædam civilis.

XLVI. VERBA LEGIS.

PRO.

Non est interpretatio,

CON.

Ex omnibus verbis eli-

Digitized by Google

sed divinatio, quæ recedit a litterâ.

Cùm receditur a litterâ, index transit in legislatorem.

ciendus est sensus, qui interpretur singula.

Pessima tyrannis lex in equuleo.

XLVII. PRO TESTIBUS CONTRA ARGUMENTA.

PRO.

Secundum oratorem, non secundum caussam pronunciat, qui Argumentis nititur.

Qui Argumentis potiùs credit quàm Testibus, etiam ingenio magìs debet fidere quam sensui.

Tutum foret Argumentis credere, si homines nihil absurdi facerent.

Argumenta, cùm sint contra Testimonia, hoc præstant; ut res mira videatur, non autem ut vera.

CON.

Si Testibus credendum sit contra Argumenta, sufficit tantùm judicem esse non surdum.

Argumenta antidotum contra venena Testimoniorum.

Iis probationibus tutissimò creditur, quæ rarissimè mentiuntur.

Atque hæc Antitheta, quæ nunc proposuimus, fortassè tanti non fuerint; sed cùm jam olìm parata et collecta a nobis essent, noluimus diligentiæ nostræ juvenilis fructum perire: præsertìm cùm, si quis acutiùs introspiciat, semina sint, non flores. In illo autem adolescentiam planè spirant, quòd sint in

Digitized by Google

Morali sive Demonstrativo genere uberiora, in Deliberativo et Judiciali perpauca.

Tertia Collectio, quæ pertinet ad Promptuariam, atque etiam desideratur, est ea quam vocare placet Formularum Minorum. Illæ autem sunt veluti vestibula, posticæ, ante-cameræ, re-cameræ, transitus, &c. orationis, quæ indiscriminatìm omnibus subjectis competere possint. Quales sunt Præfationes, Conclusiones, Digressiones, Transitiones, Promissiones, Declinationes, et plurima ejusmodi. Quemadmodùm enim in ædificiis plurimùm facit et ad voluptatem et ad usum, ut frontispicia, gradus, ostia, fenestræ, aditus, transitus, et hujusmodi commodè distribuantur; eodem modo etiam in oratione fit, ut additamenta et interpositiones istæ (si decorè et peritè formentur et collocentur) plurimum tum gratiæ, tum commoditatis, universæ orationis structuræ adjiciant. Harum Formularum exemplum unum aut alterum proponemus, neque diutiùs iisdem immorabimur. Etsi enim sint res haud exigui usûs, tamen cùm nihil in his addamus de nostro, sed tantùm Formulas nudas ex Demosthene aut Cicerone aut alio quopiam selecto Auctore describamus, inferius quiddam videntur quàm ut in eo tempus teramus.

EXEMPLA FORMULARUM MINORUM.

CONCLUSIO DELIBERATIVÆ.

Sic et culpam præteritam fas erit redimere, et futuris incommodis eâdem operâ prospicere.

Digitized by Google

PARTITIONIS ACCURATÆ COROLLARIUM.

Ut omnes intelligant nihil me et subterfugere voluisse reticendo, aut obscurare dicendo.

TRANSITIO CUM MONITO.

Verùm hæc ita prætereamus, ut tamen intuentes et respectantes relinquamus.

PRÆ-OCCUPATIO CONTRA OPINIONEM INVETERATEM.

Faciam ut intelligatis in totâ caussâ quid res ipsa tulerit, quid error affinxerit, quid invidia conflaverit.

Hæc pauca enumerâsse, ad exempla satìs fuerit; cum quibus appendices Rhetoricæ, quæ ad Promptuariam spectant, cencludimus.

CAPUT. IV.

Appendices generales duæ Traditivæ; Critica, et Pædagogica.

Supersunt duæ Appendices Traditivæ in genere; altera Critica, altera Pædagogica. Sicut enim pars Traditivæ præcipua in Scriptione Librorum consistit, ita pars ejus relativa in Librorum versatur Lectione. Lectio autem vel magistrorum ope regitur, vel industriâ cujusque propriâ perficitur; atque huic rei inserviunt Doctrinæ illæ, quas diximus, duæ.

Ad Criticam spectant primò Auctorum probatorum limata Correctio et emendata Editio; quibus et ipsorum auctorum honor vindicatur, et studiosis lumen præfertur. Quâ tamen in re studiis haud parum detrimenti intulit quorundam hominum dili-

Digitized by Google

gentia temeraria. Criticis enim haud paucis mos est, ubì incidunt in quidpiam quod non intelligunt, vitium statìm in exemplari supponere; veluti in illo loco Taciti: cùm quædam Colonia jus asyli apud senatum assereret, narrat Tacitus non æquis admodùm auribus quæ ab iis proferebantur fuisse ab imperatore et senatu audita: itaque legati caussâ diffisi bonam pecuniæ summam Tito Vinio dederunt, ut eis patrocinaretur; hoc itaque pacto res obtinuit. "Tum (inquit Tacitus) dignitas et antiquitas Coloniæ valuit:" quasi argumenta, quæ anteà levia videbantur accedente pretio novum tum pondus accepissent. At Criticus quidam, non ex infimis, verbum Tum expunxit, et Tantùm reposuit. Atque hâc prava Criticorum consuetudine factum est, ut (quod nonnemo prudentèr notavit) exemplaria maximè castigata sint sæpenumero minimè omnium casta. Quinimmò, ut verum dicamus, nisi Critici fuerint eruditi in Scientiis illis, de quibus Libri ab ipsis editi tractant, periculo diligentia eorum non vacat.

Secundò ad Criticam spectant Authorum Interpretatio et Explicatio, Commentarii, Scholia, Notæ, Spicilegia, et similia. In istiusmodi autem laboribus pessimus ille Criticorum nonnullos quasi morbus invasit, ut multa ex obscurioribus transiliant, in satìs verò perspicuis ad fastidium usque immorentur et exspatientur. Scilicèt non tam illud agitur, ut auctor ipse illustretur, quàm ut Criticus ille multiplicem suam eruditionem et variam lectionem ubìque reptâ occasione ostentet. Optandum in primis (licèt hæc res ad Traditivam principale

Digitized by Google

Appendices pertineat) ut qui argumenta obscuriora et nobiliora pertractet scriptor, suas ipse explicationes subjungat; ut et textus ipse digressionibus aut explicationibus non abrumpatur, et notæ a scriptoris mente non recedant. Cujusmodi quidpiam suspicamur de Theone Euclidis.

Tertiò ad Criticam spectat (quod etiam nomen eidem indidit) de Auctoribus quos edunt breve aliquod judicium interponere, et illos cum ceteris scriptoribus qui eadem tractant comparare; ut per hujusmodi censuram studiosi et de librorum delectu moneantur, et ad ipsam lectionem eorum instructiores accedant. Atque hoc ultimum est Criticorum tanquam cathedra, quam certè nostrâ ætate nobilitârunt viri nonnulli magni, majores certè nostro judicio quàm pro modulo Criticorum.

Ad Pædagogicam quod attinet, brevissimum foret dictu, Consule scholas Jesuitarum: nihil enim, quod in usum venit, his melius. Nos tamen pauca more nostro monebimus, tanquam spicas legentes. Omninò " Institutionem Pueritiæ et Juventutis Collegiatam probamus; non in ædibus privatis, non sub ludi-magistris tantum. Adest adolescentulis in Collegiis æmulatio major erga æquales; adest quoque ipse vultus et aspectus virorum gravium, quod facit ad verecundiam, et teneros animos etiam a principio conformat ad exemplar: denìque sunt quidem plurima Educationis Collegiatæ commoda. In Ordine autem et Modo disciplinæ, illud in primis consulueris; ut caveatur a compendiis, et a præcocitate quâdam doctrinæ, quæ ingenia reddat audacula, et

Digitized by Google

magnos profectus potiùs ostentet quàm faciat. Quin et favendum nonnihil ingeniorum libertati, ut si quis quæ ex more disciplinæ sunt faciat, et simul tempus ad alia in quæ propensus est suffuretur, ne utìque cohibeatur. Porrò operæ pretium fuerit diligentèr animadvertere (quod fortassè adhuc non fuerit notatum) esse duos assuefaciendi et exercendi et præparandi ingenia modos, eosque tanquam antistrophos. Alter incipit a facilioribus, et ad magis ardua paullatìm deducit; alter ab initio duriora imperat et urget, ut iis obtentis, facilioribus quis etiam suavitèr perfungi possit. Alia enim est methodus, incipere natare cum utribus qui sublevent, alia incipere saltare cum calceis ponderosis qui aggravent. Neque facile est dictu, quantum harum methodorum prudens intermixtio conferat ad promovendas tam animi quàm corporis facultates. Itèm applicatio et delectus studiorum, pro naturâ ingeniorum quæ erudiuntur, res est singularis et usûs et judicii; quam etiam benè et verè notatam et perspectam magistri parentibus adolescentium debent, ut de genere vitæ, cui filios suos destinent, consulere possent. Verùm et illud attentiùs paullò observandum non tantùm in iis, ad quæ naturâ quisque suâ fertur, longè maximos fieri profectus; sed etiam ad ea, ad quæ vitio naturæ quis maximè fuerit inhabilis, reperiri in studiis ad hoc propriè delectis remedia et curationes. Exempli gratiâ; si cuipiam ingenium tale sit quale est avium, ut facilè abripiatur, nec per moram (qualem oportet) intentum esse sustineat; remediùm huic rei præbe-

Digitized by Google

bunt Mathematica, in quibus si evagetur paullò mens, de integro renovanda est demonstratio. Etiam exercitiorum, in erudiendo, partes liquet esse vel maximas. At illud a paucis notatum est, quòd exercitiornm debeat esse non solùm prudens institutio, sed etiam prudens intermissio. Optimè siquidem Cicero notavit, " quòd in exercitiis, plerùmque exerceri contingat non minùs vitia quàm facultates," adeò ut malus habitus quandòque simul acquiratur et se insinuet cum bono. Itaque tutius est intermittere exercitia, et subindè repetere, quàm assiduè continuare et urgere. Verùm de his satìs. Sunt certè hæ res primo aspectu minùs grandes et solennes, sed fructuosæ tamen et efficaces. Quemadmodùm enim in plantis ad felicitatem vel infelicitatem ipsarum plurimum faciunt injuriæ aut auxilia, quæ iisdem cùm teneræ fuissent intervenerint; quemadmodùm etiam incrementa illa immensa Imperii Romani meritò a quibusdam attribuuntur, virtuti et prudentiæ sex illorum Regum, qui eidem in pueritiâ suâ veluti tutores fuerunt aut nutritii: sic certè cultura et institutio annorum puerilium aut teneriorum eas habet vires, licèt latentes et minimè in cujusvis observationem incurrentes, quas neque temporis diuturnitas neque laborum assiduitas et contentio posteà ætate maturiore possint ullo modo æquiparare. Non abs re fuerit etiam notare facultates vel mediocres, si in magnos viros aut res magnas inciderint, graves et insignes interdùm producere effectus. Ejus rei ponemus exemplum me-

Digitized by Google

morabile; quod eò magis adducimus, quia Jesuitæ eandem diciplinam non videntur aspernari, sano (ut nobis videtur) judicio. Atque est res, quæ si sit professoria, infamis est: verùm disciplinaria facta, ex optimis est. Intelligimus autem Actionem Theatralem: quippè quæ memoriam roborat, vocis et pronunciationis tonum atque efficaciam temperat, vultum et gestum ad decorum componit, fiduciam non parvam conciliat, denique oculis hominum juvenes assuefacit. Erit autem exemplum e Tacito desumptum Vibuleni cujusdam, olim histrionis, tunc temporis autem militantis in legionibus Pannonicis. Ille sub excessu Augusti seditionem moverat, ita ut Blæsus præfectus aliquos ex seditiosis in carcerem conjiceret. Milites verò, impressione factà, illos effractis carceribus liberàrunt. At Vibulenus, apud milites concionabundus, sic orsus est; "Vos (inquit) his innocentibus et miserrimis lucem et spiritum reddidistis; sed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem missum ad vos a Germanico exercitu de communibus commodis nocte proximà jugulavit per gladiatores suos, quos in exitium militum habet atque armat. Responde, Blæse, ubi cadaver abjeceris. Ne hostes quidem sepulturam invident. Cùm oculis, cùm lacrymis dolorem meum implevero, me quoque trucidari jube; dum interfectos nullum ob scelus, sed quia utilitati legionum consulebamus, hi sepeliant." Quibus verbis invidiæ ac consternationis nimium quantum concivit; adeò nisi brevi posteà innotuisset nihil horum fuisse, qu etiam fratrem eum unquam habuisse, pr

Digitized by Google

fecto milites manus abstinuissent: ille verò rem totam, tanquàm fabulam, in scenâ peregit.

Nunc verò ad colophonem pervenimus tractatûs nostrí de Doctrínis Rationalibus. In quibus, licèt a Partitionibus receptis interdum recesserimus, nemo tamen existimet nos illas omnes improbare Partitiones quibus usi non sumus. Duplex enim nobis imponitur necessitas partitiones mutandi. Una, quia hæc duo, nimirùm res naturâ proximas in unam classem redigere, et res ad usum promendas conjicere in unum cumulum, fine ipso et intentione sunt omninò diversa. Exempli gratiâ; secretarius aliquis regis aut reipublicæ in musæo chartas suas ita proculdubiò distribuit, ut quæ similis sint naturæ simul componat; veluti fœdera seorsùm, mandata, litteras ab exteris, litteras domesticas, et similia, seorsùm omnia: contrà, in scrinio aliquo particulari illas simul componit, quas, licèt diversi generis sunt, simul tamen usui fore existimet. Sic nimirùm, in hoc universali Scientiæ repositorio, nobis pro naturâ rerum ipsarum Partitiones erant instituendæ; cùm tamen, si particularis aliqua Scientia fuisset pertractanda, Partitiones fuissemus secuti usui et praxi potiùs accommodatas. Altera necessitas Partitiones mutandi est, quia Desideratorum ad Scientias adjectio, et eorum cum reliquis in integrum corpus redactio, etiam per consequentiam Scientiarum ipsarum Partitiones transtulit. Nam, demonstrationis gratiâ, esto quod Artes quæ habentur rationem habeant numeri 15, a[illegible]tis autem Desideratis numeri 20. Dico

Digitized by Google

partes numeri 15, non sunt eædem partes quæ numeri 20. Nam partes numeri 15, sunt 3 et 5; partes verò numeri 20 sunt 2, 4, 5, et 10. Itaque patet, quòd hæc alitèr fieri non potuerint. Atque de Scientiis Logicis hæc dicta sint.

Digitized by Google

Digitized by Google

FRANCISCI BACONI

BARONIS

DE

VERULAMIO,

VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE

DIGNITATE ET AUGMENTIS SCIENTIARUM.

LIBER SEPTIMUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Ethicæ in Doctrinam de Exemplari, et Georgica Animi. Partitio Exemplaris (scilicèt Boni) in Bonum Simplex, et Bonum Comparatum. Partitio Boni Simplicis in Bonum Individuale, et Bonum Communionis.

PERVENTUM est, Rex optime, ad Ethicam, quæ Voluntatem Humanam intuetur et tractat. Voluntatem gubernat recta ratio, seducit bonum apparens; Voluntatis stimuli affectus, ministri organa et motus voluntarii. De hâc Salomon, " Ante omnia (inquit) custodi, Filî, cor tuum ; nam indè procedunt actiones vitæ." In hujus Scientiæ pertractatione, qui de eâ scripserunt perindè mihi fecisse videntur, ac si quis

Digitized by Google

Digitized by Google

FRANCISCI BACONI
BARONIS
DE
VERULAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,
DE
DIGNITATE ET AUGMENTIS SCIENTIARUM.

LIBER SEPTIMUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Ethicæ in Doctrinam de Exemplari, et Georgica Animi. Partitio Exemplaris (scilicèt Boni) in Bonum Simplex, et Bonum Comparatum. Partitio Boni Simplicis in Bonum Individuale, et Bonum Communionis.

PERVENTUM est, Rex optime, ad Ethicam, quæ Voluntatem Humanam intuetur et tractat. Voluntatem gubernat recta ratio, seducit bonum apparens; Voluntatis stimuli affectus, ministri organa et motus voluntarii. De hâc Salomon, " Ante omnia (inquit) custodi, Filî, cor tuum ; nam indè procedunt actiones vitæ." In hujus Scientiæ pertractatione, qui de eâ scripserunt perindè mihi fecisse videntur, ac si quis

Digitized by Google

scribendi artem tradere pollicitus pulcra tantùm exhibeat exemplaria litterarum tam simplicium quàm copulatarum; de calamo verò ducendo, aut modis characteres efformandi, nihil præcipiat. Ita et isti proposuerunt nobis exemplaria bella et luculenta, atque descriptiones sive imagines accuratas Boni, Virtutis, Officiorum, Felicitatis tanquam vera objecta et scopos voluntatis et appetitûs humani: verùm quomodò quis possit optimè ad hos scopos (excellentes sanè, et benè ab illis positos) collimare, hoc est, quibus rationibus et institutis animus ad illa assequenda subigi et componi possit, aut nihil præcipiunt, aut perfunctoriè et minùs utilitèr. Disseramus quantùm libuerit virtutes morales in animo humano esse habitualitèr, non naturalitèr: distinguamus sollenniter inter spiritus generosos et vulgus ignobile; quòd illi rationum momentis, hi præmio aut pœnâ, ducantur: præcipiamus ingeniosè animum humanum, ut rectificetur, instar bacilli in contrariam partem inclinationis suæ flecti oportere; aliaque insuper hujusmodi hìnc indè spargamus: longè tamen abest, ut hæc et alia id genus absentiam rei excusent, quam modò requirimus.

Hujusce neglectûs caussam haud aliam esse reor quàm latentem illum scopulum, ad quem tot Scientiæ naviculæ impingentes naufragia passæ sunt: nimirùm, quòd fastidiant scriptores versari in rebus vulgatis et plebeiis, quæ nec satìs subtiles sint ad disputandum, nec satìs illustres ad ornandum. Sanè haud facilè quis verbis assequatur, quantam calamitatem attulerit hoc ipsum quod dicimus; quòd homi-

Digitized by Google

nes ingenitâ superbiâ et gloriâ vanâ eas materias tractationum eosque modos tractandi sibi delegerint, quæ ingenia ipsorum potiùs commendent quàm lectorum utilitatibus inserviant. Optimè Seneca, "Nocet illis eloquentia, quibus non rerum facit cupiditatem, sed sui:" siquidem scripta talia esse debent, ut amores documentorum ipsorum, non doctorum excitent. Ii igitur rectâ incedunt viâ, qui de consiliis suis id prædicare possint quod fecit Demosthenes, atque hâc clausulâ ea concludere; "Quæ si feceritis, non oratorem duntaxàt in præsentiâ laudabitis, sed vosmetipsos etiam non ita multo post statu rerum vestrarum meliore." Ego certè, Rex optime, ut de meipso quod res est loquar; et in iis quæ nunc edo, et in iis quæ in posterum meditor, dignitatem ingenii et nominis mei (si qua sit) sæpiùs sciens et volens projicio, dum commodis humanis inserviam: quique architectus fortassè in Philosophiâ et Scientiis esse debeam, etiam operarius et bajulus et quidvis demùm fio; cùm haud pauca, quæ omnino fieri necesse sit, alii autem ob innatam superbiam subterfugiant, ipse sustineam et exsequar. Verùm (ut ad rem redeamus) quod cœpimus dicere, delegerunt sibi Philosophi in Ethicâ, massam quandam materiæ splendidam et nitentem, in quâ potissimùm vel ingenii acumen vel eloquenttiæ vigorem venditare possint. Quæ verò practicam maximè instruunt, quandoquidèm tam bellè ornari non possint, maximâ ex parte omiserunt.

Neque tamen debuerant viri tam eximii desperâsse de fortuna similî ei, quam poëta Virgilius

Digitized by Google

et sibi spondere ausus, et reverà consecutus est; qui non minorem eloquentiæ, ingenii, et eruditionis gloriam adeptus est in explicando observationes agriculturæ, quàm Æneæ res gestas heroicas enarrando:

> " Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum
> Quàm sit, et angustis his addere rebus honorem."[z]

Certè, si seriò hominibus cordi sit non in otio scribere quæ per otium legantur, sed reverà vitam activam instruere et subornare, Georgica ista animi humani non minore in pretio apud homines haberi debeant, quàm heroïcæ illæ effigies Virtutis, Boni, et Felicitatis, in quibus tam operosè est insudatum.

Partiemur igitur Ethicam in doctrinas principales duas; alteram de Exemplari sive Imagine Boni, alteram de Regimine et Culturâ Animi, quam etiam partem Georgica Animi appellare consuevimus. Illa Naturam Boni describit, hæc Regulas de animo ad illam conformando præscribit.

Doctrina de Exemplari (quæ Boni Naturam intuetur et describit) Bonum considerat aut Simplex, aut Comparatum, aut Genera, inquam, Boni, aut Gradus. In posteriore horum disputationes illas infinitas et speculationes circa Boni supremum gradum, quem Felicitatem, Beatitudinem, Summum Bonum vocitârunt (quæ ethnicis instar theologiæ erant) Christiana tandem fides sustulit, et missas fecit. Quemadmodum enim Aristoteles ait, " Adolescentes posse etiam beatos esse, sed non alitèr quàm spe;" eodem modo, a Christianâ fide edocti, debemus nos omnes minorum et adolescentum loco statuere, ut

Digitized by Google

non aliam felicitatem cogitemus quàm quæ in spe sita est.

Liberati igitur bonis avibus ab hâc Doctrinâ, tanquam de cœlo ethnicorum (quâ in parte proculdubiò elevationem naturæ humanæ attribuerunt majorem, quàm cujus illa esset capax; videmus enim quali cothurno Seneca; " Verè magnum habere fragilitatem hominis, securitatem Dei"), reliqua certè ab illis circa Doctrinam Exemplaris tradita, minore aut veritatis aut sobrietatis jacturâ, magnâ ex parte recipere possumus. Etenim, quod ad Naturam Boni Positivi et Simplicis spectat, illam certè pulcherrimè et ad vivum veluti in tabulis eximiis depinxerunt, Virtutum et Officiorum figuras, posituras, genera, affinitates, partes, subjecta, provincias, actiones, dispensationes, diligentissimè sub oculos repræsentantes. Neque hic finis: nam hæc omnia animo humano, magno quoque argumentorum acumine et vivacitate et suasionum dulcedine, commendârunt atque insinuârunt. Quinetiam, quantum verbis præstari possit, eadem contra pravos et populares errores et insultus fidelissimè muniverunt. Quatenùs verò ad Naturam Boni Comparati, huic rei etiam nullo modo defuerunt; in constituendis trinis illis Ordinibus Bonorum, in collatione Vitæ Contemplativæ cum Activâ, in discriminatione Virtutis cum Reluctatione et Virtutis jam Securitatem nactæ et confirmatæ, in conflictu et pugnâ Honesti et Utilis, in Virtutum inter se libramine, nimirùm cui quæque præponderet, et similibus. Adeò ut hanc partem de Exemplari insignitèr excultam jam esse, et antiquos

Digitized by Google

in eâ re mirabiles se viros præstitisse, reperiam: ita tamen, ut philosophos longo post se intervallo reliquerit pia et strenua theologorum diligentia, in Officiis, et Virtutibus Moralibus, et Casibus Conscientiæ, et Peccati Circumscriptionibus pensitandis et determinandis exercitata.

Nihilo seciùs, ut ad Philosophos redeamus, si illi (antequàm ad populares et receptas notiones Virtutis, Vitii, Doloris, Voluptatis, et ceterorum se applicâssent) supersedissent paullispèr, et radices ipsas Boni et Mali et radicum illarum fibras indagâssent; ingentem meo judicio lucem illis omnibus, quæ posteà in inquisitionem ventura fuissent, affudissent: ante omnia, si Naturam Rerum non minùs qùam Axiomata Moralia consuluissent, doctrinas suas minùs prolixas, magìs autem profundas reddidissent. Quod cùm ab illis aut omninò omissum aut confusè admodùm tractatum fuerit, nos brevitèr retractabimus, et fontes ipsos rerum moralium aperire et purgare conabimur; antequàm ad Doctrinam de Culturâ Animi, quam ponimus ut Desideratam, perveniamus. Hoc enim, ut arbitramur, Doctrinam de Exemplari novis quodammodò viribus donabit.

Inditus est atque impressus unicuique rei appetitus ad duplicem Naturam Boni: alteram, qua res Totum quiddam est in seipsâ; alteram, quâ est Pars Totius alicujus majoris. Atque posterior hæc illâ alterâ dignior est et potentior, cùm tendat ad conservationem Formæ Amplioris. Nominetur prima Bonum Individuale, sive Suitatis; posterior Bonum Communionis. Ferrum sympathiâ particulari fertur

Digitized by Google

ad magnetem: at si paullò ponderosius fuerit, amores illos deserit, et tanquam bonus civis et amator patriæ terram petit, regionem scilicèt connaturalium suorum. Ulteriùs paullò pergamus: corpora densa et gravia terram petunt, congregationem magnam corporum densorum; attamen, potiùs quàm natura rerum divulsionem patiatur, et detur (ut loquuntur) vacuum, corpora hujusmodi in sursùm ferentur, et cessabunt ab officio suo erga terram, ut præstent officium suum mundo ipsi debitum: ita quasi perpetuò obtinet, ut conservatio Formæ magis Communis minores appetitus in ordinem redigat. At prærogativa ista Boni Communionis signatur præcipuè in homine, si non degeneraverit, juxta memorabile illud Pompeii Magni dictum; qui, quo tempore Romam fames premeret, annonæ importandæ præpositus vehementissimè autem ab amicis interpellatus, ne mari atroce tempestate ingruente se committeret, illud tantùm respondit; "Necesse est ut eam, non ut vivam:" adeò ut vitæ desiderium, quod in individuo maximum est, amore et fide in rempublicam apud eum non præponderaret. Sed quid moramur? Nulla omnibus sæculis reperta est vel philosophia, vel secta, vel religio, vel lex aut disciplina, quæ in tantum Communionis Bonum exaltavit, Bonum verò Individuale depressit, quantum sancta fides Christiana: undè liquidò pateat unum eundemque Deum fuisse, qui crea[illegible]leges illas Naturæ, hominibus verò legem Chris[illegible] disset. Proptereà legimus no[illegible] sanctis viris optâsse se potiùs era[illegible]

Digitized by Google

quàm ut salus ad fratres suos non perveniret; ecstasi quâdam caritatis, et impotenti desiderio Boni Communionis, incitati.

Hoc positum, ita ut immotum maneat et inconcussum, nonnullis ex gravissimis in Morali Philosophiâ controversiis finem imponit. Primò enim quæstionem illam determinat, de Vitâ Contemplativâ Activæ præferendâ; idque contra sententiam Aristotelis. Omnes siquidem rationes, quæ ab illo pro Contemplativâ afferuntur, Bonum privatum respiciunt, atque individui tantùm ipsius voluptatem aut dignitatem; quibus in rebus Contemplativa palmam haud dubiè reportat. Etenim Contemplativa non absimilis est comparationi, quâ usus est Pythagoras, ut philosophiæ et contemplationi honorem ac decus assereret. Qui ab Hierone, quisnam esset, interrogatus respondit; "Hieronem non latere, si fortè unquam Olympicis certaminibus interfuisse, id ibi loci contingere, ut veniant eò alii fortunæ suæ in agonibus periculum facturi; alii verò ut mercatores, ad merces distrahendas; alii ut amicos undìque confluentes convenirent, et epulis ac hilaritati indulgerent; alii denìque ut ceterorum essent spectatores: se autem unum esse ex illis, qui spectandi gratiâ venerit." Verùm homines nôsse debent, in hoc humanæ vitæ theatro, Deo et Angelis solùm convenire ut spectatores sint. Neque sanè fieri potuit, ut hâc de re dubitatio in ecclesiâ unquam suscitaretur (utcùnque plurimis in ore fuerit dictum illud, 'pretiosa in oculis Domini mors sanctorum ejus,' ex quo loco mortem illam civilem, et instituta vitæ monasticæ et regularis attollere so-

Digitized by Google

eant), nisi illud etiam unà subesset, quòd vita illa monastica merè Contemplativa non sit, verùm planè in Officiis Ecclesiasticis versetur; qualia sunt jugis oratio, et votorum sacrificia Deo oblata, librorum itèm theologicorum multo in otio conscriptio ad legis divinæ doctrinam propagandam; quemadmodum et Moses fecit, cùm per tot dies in montis secessu moratus esset. Quin etiam Henoch ab Adamo septimus, qui videtur fuisse princeps Vitæ Contemplativæ (etenim cum Deo ambulâsse perhibetur) nihilominùs Ecclesiam prophetiæ libro, qui etiam a Sancto Judâ citatur, dotavit. Contemplativam verò quòd attinet meram, et in seipsâ terminatam, quæque radios nullos sive caloris sive luminis in societatem humanam diffundat, nescit eam certè Theologia.

Determinat etiam quæstionem, tantâ contentione agitatam, inter scholas Zenonis et Socratis ex unâ parte, qui felicitatem in virtute aut solâ aut adornatâ (cujus semper in officiis vitæ partes potissimæ) collocârunt, et reliquas complures sectas et scholas ex alterâ parte; veluti scholas Cyrenaïcorum et Epicureorum, qui eam in voluptate constituerunt, virtutem autem (sicut fit in comœdiis aliquibus, ubì hera cum famulâ vestem mutet) planè ancillam statuerunt, utpotè sine quâ voluptati commodè ministrari non posset: nec minùs illam alteram Epicuri scholam quasi reformatam, quæ felicitatem nihil aliud esse prædicabat quàm animi tranquillitatem et serenitatem, a perturbationibus liberi et vacui; ac si Jovem de solio deturbare vellent et Satur[illegible] cum aureo sæculo reducere, quandò [illegible] bruma

Digitized by Google

fuissent; non ver, nec autumnus; sed una et æquabilis aëris temperies: denìque et illam explosam Pyrrhonis et Herilli scholam, qui sitam autumaverunt felicitatem in scrupulis quibusque animi prorsùs eliminandis; nullam statuentes fixam et constantem boni aut mali naturam, sed actiones pro bonis aut malis habentes, prout ex animo motu puro et irrefracto, aut contra cum aversatione et reluctatione, prodirent; quæ tamen opinio in hæresi Anabaptistarum revixit, qui cuncta metiebantur juxta motus et instinctus spiritûs, et constantiam vel vacillationem fidei. Liquet autem ista, quæ recensuimus, omnia ad privatam animorum tranquillitatem et complacentiam, nullo modo autem ad Bonum Communionis, spectare.

Porrò redarguit etiam Philosophiam Epicteti, qui hoc utitur præsupposito; felicitatem in iis poni debere quæ in potestate nostrâ sunt, ne scilicèt fortunæ et casibus simus obnoxii; quasi verò non multo fuerit felicius in rectis et generosis intentionibus et finibus, qui publicum bonum amplectantur, successu destitui et frustrari, quàm in omnibus quæ ad privatam tantùm fortunam nostram referuntur voti perpetuò compotes fieri. Sicut Consalvus, Neapolim digito militibus indicans, generosâ voce testatus est; "Multo sibi optatiùs fore, unum pedem promovendo, ad interitum certum ruere; quàm unius pedis recessu, vitam in multos annos producere." Cui etiam concinit Cœlestis Dux et Imperator, qui pronunciavit 'Conscientiam bonam juge esse convivium;' quibus verbis apertè significat mentem bonarum intentionum

Digitized by Google

sibi consciam, utcunque successu careat, verius et purius et naturæ magis consentaneum præbere gaudium, quàm universum illum apparatum, quo instrui possit homo, vel ut desideriis suis fruatur, vel ut animo conquiescat.

Redarguit itidèm Philosophiæ abusum illum, circa Epicteti tempora grassari cœptum: nempè quòd Philosophia versa fuerit in genus quoddam vitæ professorium, et tanquam in artem: quasi scilicèt institutum Philosophiæ esset, non ut perturbationes compescerentur et exstinguerentur, sed ut causæ et occasiones ipsarum evitarentur et summoverentur; ideòque particularis quædam vitæ ratio ad hoc obtinendum ineunda esset: introducendo sanè tale genus sanitatis in animum, quale fuit Herodici in corpore, cujus meminit Aristoteles; illum scilicèt nihil aliud per totam vitam egisse quàm ut valetudinem curaret, et proindè ab infinitis rebus abstineret corporis interìm usu quasi multatus: ubì si hominibus officia societatis consectari cordi sit, illa demùm valetudo maximè est expetenda quæ quaslibet mutationes et impetus quoscunque ferre et vincere queat. Eodem modo et animus ille demùm verè et propriè sanus et validus censendus est, qui per plurimas et maximas tentationes et perturbationes perrumpere potest. Ita ut optimè Diogenes dixisse visus sit, qui eas vires animi laudârit quæ non ad cautè abstinendum sed ad fortitèr sustinendum valerent; quæque animi impetum etiam in maximis [illegible]cipitiis cohibere possint, quæque (id [illegible] è subactis laudatur)

præstent, ut brevissimo spatio et sistere se et vertere possint.

Postremò, redarguit idem teneritudinem quandam et ineptitudinem ad morigerandum, in nonnullis ex antiquissimis philosophis et maximè in veneratione habitis notatam; qui nimis facilè se a rebus civilibus subduxerint, ut indignitatibus et perturbationibus se exuerent, atque magìs suâ opinione illibati et tanquam sacrosancti viverent: ubì consentaneum esset, constantiam hominis verè moralis talem fore, qualem idem Consalvus in homine militari requirebat; nimirùm ut honor ejus contexeretur tanquam e telâ crassiore, minimèque tam tenui ut quidvis illud vellicare et lacerare possit.

CAPUT II.

Partitio Boni Individualis, vel Suitatis, in Bonum Activum, et Bonum Passivum. Partitio Boni Passivi in Bonum Conservativum, et Bonum Perfectivum. Partitio Boni Communionis in Officia Generalia, et Respectiva.

Repetamus igitur jam et persequamur primùm Bonum Individuale, et Suitatis. Illud partiemur in Bonum Activum, et Bonum Passivum. Etenim hæc quoque differentia Boni (non absimilis certè illis appellationibus, quæ Romanis in Œconomicis erant familiares, Promi scilicèt et Condi) in universâ rerum naturâ impressa reperitur: præcipuè autem se prodit in duplici rerum creatarum appetitu; altero se

Digitized by Google

Conservandi et Muniendi, altero se Multiplicandi et Propagandi. Atque hic posterior, qui Activus est et veluti Promus, potentior videtur et dignior; ille autem prior, qui Passivus est, et veluti Condus, inferior censeri potest. Etenim in universitate rerum Natura cœlestis præcipuè Agens est, at Natura terrestris Patiens. Etiam in delectationibus animantium major voluptas est generandi, quàm pascendi. In Oraculis quoque Divinis pronunciatur "Beatius esse dare, quàm accipere." Quin et in vitâ communi nemo invenitur ingenio tam molli et effeminato, quin pluris faciat aliquid quod ei in votis erat perficere et ad exitum perducere, quàm sensualitatem aliquam aut delectamentum. Atque ista quidem Boni Activi præ-eminentia in immensum exaltatur ex intuitu conditionis humanæ, quòd sit et mortalis et Fortunæ ictibus exposita. Nam si in voluptatibus hominum posset obtineri perpetuitas atque certitudo, magnum pretium eis accederet propter securitatem et moram. Quandoquidèm autem videmus hùc rem recidere, 'Magni æstimamus mori tardiùs; et Ne glorieris de crastino, nescis partum diei;' mirum minimè est, si omni contentione feramur ad ea quæ temporis injurias non reformident. Ea verò nulla esse possunt, præter opera nostra; sicut dicitur, "Opera eorum sequuntur eos." Est et altera præeminentia Boni Activi haud exigua, et innata et sustentata ex eo affectu qui humanæ naturæ, ut comes individuus, lateri adhæret; amor scilicet novitatis, aut varietatis. Ille verò in sensuum voluptatibus (quæ Boni Passivi pars sunt vel maxima, augustus

Digitized by Google

admodùm est, nec latitudinem habet aliquam insignem: "Cogita quamdiù eadem feceris; cibus, omnus, ludus, per hunc circulum curritur; mori velle non tantùm fortis, aut miser, aut prudens, sed etiam fastidiosus potest." At in actis vitæ nostræ, et institutis, et ambitionibus, insignis est varietas; eaque multâ cum voluptate percipitur, dum inchoamus, progredimur, interquiescimus, regredimur ut vires augeamus, appropinquamus, denìque obtinemus, et hujusmodi; ut verè admodùm dictum sit, "Vita sine proposito languida et vaga est." Quod simul et prudentibus et stultissimis competit, ut ait Salomon; "Pro desiderio quærit cerebrosus, omnibus immiscet se." Quinetiam videmus reges potentissimos, ad quorum nutum quæcunque sensibus grata sunt parari possent, nihilominùs procurâsse sibi interdùm desideria humilia et inania (quemadmodum cithara fuit Neroni, gladiatoria Commodo, Antonino aurigatio, et alia aliis); quæ tamen ipsis fuerint omni affluentiâ voluptatum sensualium potiora. Tanto voluptatem majorem affert ut aliquid agamus, quàm ut fruamur.

Illud interìm paullò attentiùs notandum est, Bonum Activum Individuale a Bono Communionis prorsùs differre, quanquam nonnunquam ambo coincidant. Quamvìs enim Bonum istud Individuale Activum sæpè opera beneficentiæ, quæ ex Virtutibus Communionis est, pariat et producat; illud tamen interest, quòd illa opera ab hominibus plurimis fiant non animo alios juvandi aut beandi, sed planè propter atque potentiam et amplitudinem propriam. Id, se

Digitized by Google

quod optimè cernitur, quandò Bonum Activum in aliquid impingit, quod sit Bono Communionis contrarium. Siquidem gigantea illa animi conditio, quâ abripiuntur magni isti orbis terrarum perturbatores qualis fuit L. Sylla, et plurimi alii (licèt in modulo longè minore) qui videntur ad hoc anhelare, ut omnes felices et ærumnosi sint prout sibi fuerint amici vel inimici, atque ut mundus tanquam ipsorum præferat imaginem (quæ vera est Theomachia); hæc inquam ipsa aspirat ad Bonum Activum Individuale, saltèm apparens, etsi a Bono Communionis omnium maximè recedat.

At Bonum Passivum partiemur in Bonum Conservativum, et Bonum Perfectivum. Etenìm inditus est unicuique rei triplex appetitus, quatenùs ad Bonum Suitatis, sive Individui: primus, ut se conservet; secundus, ut se perficiat; tertius, ut se multiplicet sive diffundat. Atque hic postremus appetitus ad Bonum Activum refertur, de quo jam modò diximus. Supersunt igitur reliqua tantùm duo, quæ diximus, Bona; ex quibus præcellit Perfectivum. Minus enim quiddam est, conservare rem in suo statu; majus verò, eandem ad naturam sublimiorem evehere. Reperiuntur siquidem per res universas naturæ aliquæ nobiliores, ad quarum dignitatem et excellentiam naturæ inferiores aspirant, veluti ad origines et fontes suos. Sic de hominibus, non malè cecinit ille;

" Igneus est ollis vigor, et cœlestis origo."

Homini enim assumptio, aut approximatio ad divinam

Digitized by Google

aut angelicam naturam, est formæ suæ perfectio. Cujus quidem Boni Perfectivi prava et præpostera imitatio pestis est ipsa vitæ humanæ, et turbo quidam rapidus qui omnia abripit et subvertit : nimirùm, dum homines, exaltationis vice formalis atque essentialis, cœcâ ambitione advolent ad exaltationem tantummodò localem. Quemadmodum enim ægri, remedium mali sui non invenientes, de loco in locum corpus agitant et volvunt, quasi ex mutatione loci a seipsis abscedere, et internum malum effugere possint; eodem modo evenit in ambitione ut homines, simulacro quodam falso naturæ suæ exaltandæ abrepti, nihil aliud adipiscantur quàm loci quandam celsitudinem et fastigium.

Bonum verò Conservativum nihil aliud est, quàm Receptio et Fruitio rerum naturæ nostræ congruentium. Hoc verò Bonum, licèt maximè sit simplex et nativum, tamen ex Bonis videtur mollissimum atque infimum. Quin et hoc ipsum Bonum recipit differentiam nonnullam; circa quam partìm vacillavit judicium hominum, partìm omissa est inquisitio Boni; siquidem Fruitionis, sive (quod vulgò dicitur) Jucundi, dignitas et commendatio aut in sinceritate Fruitionis sita est, aut in ejusdem vigore; quorum alterum inducit et præstat æqualitas, alterum autem varietas et vicissitudo : alterum minorem habet mixturam mali, alterum impressionem magìs fortem et vividam Boni. Ceterum horum utrum melius, ambigitur; deìn, num natura humana utrumque simul apud se retinere possit, non inquiritur.

Atque quantum ad id de quo ambigitur, ventilari

Digitized by Google

cœpit illa controversia inter Socratem et sophistam quendam. Ac Socrates quidem asserebat, Felicitatem sitam esse in animi pace constante et tranquillitate; sophista verò in hoc, ut quis multum appetat, et multum fruatur. Quin et ab argumentis delapsi sunt ad convitia; dicente sophistâ Felicitatem Socratis stipitis vel lapidis esse felicitatem; e contrà Socrate, sophistæ Felicitatem, felicitatem esse scabiosi, qui perpetuò pruriret et scalperet. Neque tamen desunt utrique sententiæ sua firmamenta. Nam Socrati assentitur vel Epicuri schola ipsa, quæ virtutis ad Felicitatem partes esse maximas non diffiteatur. Quod si ita sit, certo certius est virtutis majorem esse usum in perturbationibus sedandis, quàm in rebus cupitis adipiscendis. Sophistæ autem nonnihil suffragari videtur assertio illa, cujus a nobis mentio modò facta est, quòd videlicèt Bonum Perfectivum Boni Conservativo sit superius; quippe quia cupitarum rerum adeptiones naturam videantur sensim perficere: quod licet vere non faciant, tamen et motus ipse in circulo speciem nonnullam præ se fert Motûs Progressivi.

At secunda questio (num scilicèt natura humana non possit et animi tranquillitatem, et fruendi vigorem, simul retinere) ritè definita priorem illam reddit otiosam et supervacaneam. Annon enim videmus haud rarò animos nonnullorum ita factos et compositos, ut voluptatibus afficiantur vel maximè cùm adsint, et tamen earum jacturam non gravatè ferant? Ita ut series illa philosophica[illegible] uti, ut non appetas; non appeter[illegible] videatur esse

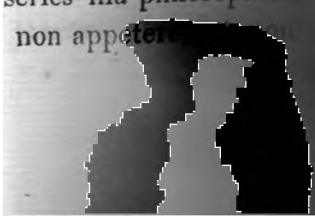

Digitized by Google

pusilli cujusdam animi et diffidentis. Sanè doctrinæ pleræque philosophorum videntur esse paullò timidiores, et cavere hominibus plusquàm natura rerum postulat; veluti cùm mortis formidinem medendo augent. Etenim, cùm nihil aliud ferè vitam humanam faciant quàm mortis quandam præparationem et disciplinam, quomodò fieri possit, ut ille hostis mirum in modum non videatur terribilis, contra quem muniendi nullus sit finis? Meliùs poëta (ut inter ethnicos);

> "Qui finem vitæ extremum inter munera ponat Naturæ."———

Similitèr et in omnibus annisi sunt Philosophi animum humanum reddere nimìs uniformem et harmonicum, eum motibus contrariis et extremis minimè assuefaciendo. Cujus caussam arbitror fuisse, quòd ipsi vitæ se privatæ dedicârunt, a negotiis et aliorum obsequiis immuni et liberæ. Quin potiùs imitentur homines prudentiam gemmariorum; qui, si fortè in gemmâ inveniatur nubecula aliqua aut glaciecula, quæ ita posset eximi ut magnitudini lapidis non nimium detrahatur, eam tollunt, alitèr verò intactam eam relinquunt. Pari ratione, serenitati animorum ita consulendum est, ut non destruatur magnanimitas. Atque de Bono Individuali, hactenùs.

Postquàm igitur de Bono Suitatis (quod etiàm Particulare, Privatum, Individuale, appellare solemus) jam dixerimus, repetamus Bonum Communionis, quod Societatem intuetur. Istud nomine Officii

Digitized by Google

vocari consuevit. Siquidem vocabulum Officii magìs propriè attribuitur animo benè disposito erga alios ; vocabulum Virtutis animo intra se rectè formato et composito. Verùm ista pars, primo intuitu, Scientiæ Civili deberi videtur. Attamen, si diligentiùs attendas, non ita : siquidem tractat regimen et imperium uniuscujusque in seipsum, neutiquam verò in alios. Atque sicut in Architecturâ alia res est postes, trabes, et ceteras ædificii partes efformare, et ad ædificandi usum præparare ; alia autem easdem ad invicem aptare et compaginare : sicut etiam in Mechanicis, instrumentum aut machinam fabricare et conficere, non idem est quod fabricatum erigere, movere, et in opere ponere : sic doctrina de conjugatione ipsâ Hominum in Civitate, sive Societate, differt ab eâ quæ eos reddit ad hujusmodi Societatis commoda conformes et benè affectos.

Ista pars de Officiis etiam in duas portiones tribuitur ; quarum altera tractat de Officio Hominis in Communi, altera de Officiis Specialibus et Respectivis pro singulorum professione, vocatione, statu, personâ, et gradu. Harum primam satìs excultam, diligentèrque a veteribus et aliis explicatam, jam anteà retulimus : alteram quoque, sparsìm quidem tractatam, licèt non in corpus aliquod integrum Scientiæ digestam reperimus. Neque tamen hoc ipsum, quod sparsìm tractetur, reprehendimus ; quinimmò de hoc argumento per partes scribi longè consultius existimamus. Quis enim tantâ fuerit vel perspicaciâ vel confidentiâ, ut de Officiis Peculiaribus et Relativis singulorum ordinum et conditionum peritè et

Digitized by Google

vivum disceptare et definire possit, aut sustineat? Tractatus autem, qui experientiam non sapiunt, sed ex notitiâ rerum generali et scholasticâ tantummodò deprompti sunt de rebus hujusmodi, inanes plerùmque evadunt et inutiles. Quamvìs enim aliquandò contingat spectatorem ea animadvertere quæ lusorem fugiant, atque jactetur proverbium quoddam magìs audaculum quàm sanum, de censurâ vulgi circa actiones principum, "Stantem in valle optimè perlustrare montem;" optandum tamen in primis esset, ut non nisi expertissimus et versatissimus quisque se hujusmodi argumentis immisceret. Hominum enim speculativorum in materiis activis lucubrationes iis, qui in agendo fuerint exercitati, nihilo meliores videntur quàm dissertationes Phormionis de bellis æstimatæ sunt ab Hannibale, qui eas habuit pro somniis et deliriis. Unum duntaxàt vitium illos occupat, qui de rebus ad suum munus aut artem pertinentibus libros conscribunt; quòd scilicèt in illis ipsis Spartis suis ornandis, atque attollendis, modum tenere nesciant.

In hoc genere librorum piaculum foret non meminisse (honoris caussâ) excellentissimi illius operis, a Majestate tuâ elucubrati, De Officio Regis. Scriptum enim hoc plurimos intra se cumulavit ac recondidit thesauros, tam conspicuos quàm occultos, Theologiæ, Ethicæ, et Politicæ; insigni cum aspersione aliarum artium: estque meo judicio inter scripta, quæ mihi perlegere contigerit, præcipuè sanum et solidum. Non illud ullo loco aut inventionis fervore æstuat, aut indiligentiæ frigore torpet

Digitized by Google

aut dormitat: non vertigine aliquandò corripitur, unde in ordine suo servando confundatur aut excidat: non digressionibus distrahitur ut illa, quæ nihil ad rhombum sunt, exspatiatione aliquâ flexuosâ complectatur: non odoramentorum aut pigmentorum fucis adulteratur, qualibus illi utuntur qui lectorum potiùs delectationi quàm argumenti naturæ inserviunt: ante omnia verò, spiritu valet istud opus non minùs quàm corpore; utpotè, quod et cum veritate optimè consentiat, et ad usum sit accommodatissimum. Quinetiam vitio illo, de quo paullo antè diximus (quod si in alio quopiam, in rege certè et scripto de Majestate regiâ tolerandum fuerit) omnino caret; nempè, quòd culmen et fastigium regium non immodicè aut invidiosè extollat. Siquidem Majestas tua regem non depinxit aliquem Assyriæ aut Persiæ gloriâ et externo fastu nitentem et coruscantem; sed verè Mosem, aut Davidem, pastores scilicèt populi sui. Neque verò mihi unquam memoriâ excidet dictum quoddam verè regium, quod in lite gravissimâ terminandâ Majestas tua, pro sacro illo quo præditus es spiritu, ad populos regendos pronunciavit; nimirùm, "Reges juxta leges regnorum suorum gubernacula tractare, quemadmodum et Deus juxta leges naturæ: et æquè rarô prærogativam illam suam, quæ leges transcendit, ab illis usurpandam, ac a Deo videmus usurpari potestatem miracula patrandi." Nihilò tamen seciùs ex libro illo altero a Majestate tuâ conscripto, De Liberâ Monarchiâ, satìs omnibus innotescit non minùs Majestati tuæ cognitam esse et perspectam plenitu-

Digitized by Google

dinem potestatis regiæ, atque ultimitates (ut scholastici loquuntur) jurium regalium, quàm officii et muneris regii limites et cancellos. Non dubitavi igitur in medium adducere librum illum, a Majestatis tuæ calamo exaratum, tanquam exemplum primarium et maximè illustre tractatuum de peculiaribus et respectivis officiis. Quo de libro, quæ a me jam dicta sunt, dixissem profectò, si ante annos mille a rege quopiam conscriptus fuisset. Neque verò me movet decorum illud, quod vulgò præscribitur, ne quis coràm laudetur ; modo laudes illæ nec modum excedant, nec intempestivè aut nullâ datâ occasione tribuantur. Cicero certè, in luculentissimâ illâ oratione suâ pro M. Marcello, nihil aliud agit quàm ut exhibeat tabulam quandam singulari artificio depictam de laudibus Cæsaris, licèt coram ipso oratio illa haberetur. Quod et Plinius Secundus fecit erga Trajanum. Itaque jam ad propositum revertamur.

Pertinet porrò ad hanc partem de Officiis Respectivis Vocationum et Professionum singularum doctrina alia, tanquam priori relativa sive opposita ; nimirùm de Fraudibus, Cautelis, Imposturis, et Vitiis ipsarum : siquidem depravationes et vitia officiis et virtutibus opponuntur. Neque omninò de his, in plurimis scriptis et tractatibus, siletur ; sed sæpè ad illa notanda, saltèm obitèr, excurritur. At quo tandem modo ? Per satiram scilicèt, et Cynicè (more Luciani) potiùs quàm seriò et gravitèr. Etenim plus operæ impenditur, ut pleraque in artibus etiam utilia et sana maligno dente vellicentur, et ad ludi-

Digitized by Google

brium hominibus exponantur, quàm ut quæ in iisdem corrupta sunt et vitiosa secernantur a salubribus et incorruptis. At optimè Salomon; "Quærenti derisori Scientiam ipsa se abscondit, sed studioso fit obviàm." Quicunque enim ad Scientiam accedat, animo irridendi et aspernandi, inveniet proculdubiò quæ cavilletur plurima, ex quibus verò doctior fiat perpauca. Verùm tractatio hujus, de quo loquimur, argumenti gravis et prudens, atque cum integritate quâdam et sinceritate conjuncta, inter munitissima virtutis ac probitatis propugnacula videtur numeranda. Nam sicut fabulosè perhibetur de basilisco, si primus quempiam conspexerit, illicò hominem perimit, si quis illum prior, basiliscus perit; pari ratione fraudes, imposturæ, et malæ artes, si quis eas prior detexerit, nocendi facultate privantur, quòd si illæ prævenerint, tum verò non aliàs periculum creant. Est itaque quod gratias agamus Machiavello et hujusmodi scriptoribus, qui apertè et indissimulantèr proferunt quid homines facere soleant, non quid debeant. Fieri enim nullo modo potest, ut conjungatur serpentina illa prudentia cum innocentiâ columbinâ, nisi quis mali ipsius naturam penitùs pernoscat. Absque hoc enim deerunt virtuti sua præsidia et munimenta. Immò, neque ullo modo possit vir bonus et probus malos et improbos corrigere et emendare, nisi ipse priùs omnia malitiæ latibula et profunda exploraverit. Etenim qui judicio planè corrupto sunt et depravato, hoc habent, ut præsupponant honestatem in hominibus ab inscitiâ et simplicitate

Digitized by Google

quâdam morum oriri, atque ab eo tantùm, quòd fides habeatur concionatoribus et pædagogis; itèm libris præceptis moralibus, et iis qui vulgò prædicantur et decantantur sermonibus. Adeò ut nisi planè perspiciant opiniones suas pravas, ac corrupta et detorta principia, non minùs illis, qui hortantur et admonent, quàm sibi ipsis esse explorata et cognita, probitatem omnem morum et consiliorum aspernentur: juxta oraculum illud Salomonis mirabile; "Non recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris quæ versantur in corde ejus." Hanc autem partem de Cautelis et Vitiis Respectivis inter Desiderata numeramus, eamque nomine Satiræ Seriæ, sive Tractatûs de Interioribus Rerum, appellabimus.

Etiam ad doctrinam de Officiis Respectivis pertinent Officia Mutua inter Maritum et Uxorem, Parentes et Liberos, Dominum et Servum; similitèr leges Amicitiæ, et Gratitudinis; necnon civiles obligationes Fraternitatum, Collegiorum; etiam vicinitatis ac similium; verum intelligatur hoc semper illa istìc tractari, non quatenùs sunt partes Societatis Civilis (id enim ad Politicam refertur), sed quatenùs animi singulorum ad illa Societatis Vincula tuenda instrui et prædisponi debeant.

At doctrina de Bono Communionis (quemadmodum et illa de Individuali) Bonum tractat non tantum simplicitèr, sed et comparatè; quò spectat Officia perpendere inter hominem et hominem, inter casum et casum, inter privata et publica, inter tempus præsens et futurum. Sicut videre est in animad-

Digitized by Google

versione illâ severâ et atroci L. Bruti contra filios suos, illam a plerisque in cœlum laudibus efferri; at alius quispiam dixit,

"Infelix, utcunque ferent ea fata minores."

Id ipsum licet intueri in cœnâ illâ, ad quam invitati sunt M. Brutus, C. Cassius, et alii. Illìc enim cùm ad animos explorandos, circa conspirationem in caput Cæsaris intentam, quæstio astutè mota esset 'Num licitum foret tyrannum occidere?' ibant convivæ in opiniones diversas; dum alii dicerent, planè licere, quòd servitus ultimum esset malorum: alii minimè, quòd tyrannus minùs exitialis esset quàm bellum civile: tertium autem genus, veluti ex scholâ Epicuri asserebat, indignum esse prudentes periclitari pro stultis. Verùm plurimi sunt casus de Officiis Comparatis, inter quos frequentèr ille intervenit; "utrùm a justitiâ deflectendum sit propter salutem patriæ, aut hujusmodi aliquod insigne bonum in futuro?" Circa quem Jason Thessalus dicere solebat; "Aliqua sunt injustè facienda, ut multa justè fieri possint:" verùm replicatio in promptu est; "Auctorem præsentis Justitiæ habes; sponsorem futuræ non habes." Sequantur homines, quæ in præsentiâ bona et justa sunt, futura Divinæ Providentiæ remittentes. Atque circa doctrinam de Exemplari, sive de Bono, hæc dicta sint.

Digitized by Google

CAPUT III.

Partitio Doctrinæ de Culturâ Animi, in Doctrinam de Characteribus Animorum, de Affectibus et de Remediis sive Curationibus. Appendix Doctrinæ ejusdem, de Congruitate inter Bonum Animi et Bonum Corporis.

Nunc igitur, postquàm de Fructu Vitæ (sensu intelligimus philosophico) verba fecerimus; superest ut de Culturâ Animi quæ ei debetur dicamus; sine quâ pars prior, nihil aliud videtur quàm imago quædam aut statua, pulcra quidem aspectu, sed motu et vitâ destituta. Cui sententiæ Aristoteles ipse disertis verbis suffragatur; "Necesse est igitur de virtute dicere, et quid sit, et ex quibus gignatur. Inutile enim ferè fuerit, virtutem quidem nôsse, acquirendæ autem ejus modos et vias ignorare. Non enim de virtute tantùm, quâ specie sit, quærendum est; sed et quomodò sui copiam faciat; utrumque enim volumus, et rem ipsam nôsse, et ejus compotes fieri: hoc autem ex voto non succedet, nisi sciamus et ex quibus, et quo modo." Verbis adeò expressis, atque etiam iteratò, hanc partem inculcat, quam tamen ipse non persequitur. Hoc similitèr illud est, quod Cicero Catoni Juniori veluti laudem non vulgarem attribuit; quòd scilicèt Philosophiam amplexus esset, "Non disputandi caussâ, ut magna pars, sed ita vivendi." Quamvìs autem, pro temporum in quibus vivimus socordiâ paucis curæ sit, ut animum sedulò colant et componant, et vitæ rationem ad normam aliquam instituant (secundum illud Senecæ, "de

Digitized by Google

partibus vitæ quisque deliberat, de summâ nemo;" adeò ut hæc pars censeri possit supervacua); illud tamen minimè nos movet ut eam intactam relinquamus, quin potiùs cum illo Hippocratis aphorismo concludimus; "Qui gravi morbo correpti dolores non sentiunt, iis mens ægrotat." Medicinâ illis hominibus opus est, non solùm ad curandum morbum, sed ad sensum expergefaciendum. Quod si quis objiciat animorum curationem Theologiæ sacræ munus esse, verissimum est quod asserit; attamen Philosophiam Moralem in famulitium Theologiæ recipi instar ancillæ prudentis et pedissequæ fidelis, quæ ad omnes ejus nutus præstò sit et ministret, quid prohibeat? Etenim quemadmodùm in Psalmo habetur, "quod oculi ancillæ perpetuò ad manus dominæ respiciunt," cùm tamen minimè dubium sit, quin haud pauca ancillæ judicio et curæ relinquantur; eodem modo et Ethica obsequium Theologiæ omninò præstare debet, ejusque præceptis morigera esse; ita tamen ut et ipsa, intra suos limites, haud pauca sana et utilia documenta continere possit.

Hanc igitur partem (quandò præstantiam ejus in animo recolo) in Corpus Doctrinæ nondùm redactam non possum non vehementer mirari. Eam igitur, ex more nostro, cùm inter Desiderata collocemus, aliquâ ex parte adumbrabimus.

Ante omnia igitur in hâc re (sicut et in universis, quæ spectant ad practicam) ratio nobis est subducenda, quid in nostrâ sit potestate, quid non. In altero enim datur alteratio, in altero verò applicatio tantùm. Agricolæ nullum est imperium aut

Digitized by Google

naturam soli, aut in aëris temperies; itidèm nec medico aut in crasin et constitutionem naturalem ægri, aut in accidentium varietatem. At in Culturâ Animi, et morbis ejus persanandis, tria in considerationem veniunt; Characteres diversi Dispositionum, Affectus, et Remedia; quemadmodum et in corporibus medicandis proponuntur illa tria, Complexio sive Constitutio ægri, Morbus, et Curatio. Ex illis autem tribus, postremum tantùm in nostrâ potestate situm est, priora duo non itèm. Verùm et in illis ipsis, quæ in potestate nostrâ non sunt, non minùs diligens facienda est inquisitio quàm in illis quæ potestati nostræ subjiciuntur. Etenim illorum perspicax et accurata cognitio substernenda est doctrinæ de Remediis, ut eadem commodiùs et felicius applicentur. Neque enim vestis corpori aptari possit, nisi mensura corporis ante excipiatur.

Primus igitur articulus doctrinæ de Culturâ Animi versabitur circa diversos Characteres Ingeniorum, sive Dispositionum. Neque tamen loquimur de vulgatis illis propensionibus in virtutes et vitia, aut etiam in perturbationes et affectus, sed de magìs intrinsecis et radicalibus. Sanè subit animum etiam in hâc parte nonnunquam admiratio, quod a scriptoribus, tam Ethicis quàm Politicis, ut plurimùm neglecta aut prætermissa sit, cùm utrique scientiæ clarissimum luminis jubar affundere possit. In Traditionibus Astrologiæ non inscitè omninò distincta sunt ingenia et dispositiones hominum, ex prædominantiis planetarum; quòd alii a naturâ facti sint ad Contemplationes, alii ad Res Civiles, alii ad Militiam,

Digitized by Google

alii ad Ambitum, alii ad Amores, alii ad Artes, alii ad genus vitæ varium. Itèm apud poëtas (heroïcos, satiricos, tragicos, comicos) sparguntur ubìque simulacra ingeniorum, licèt ferè cum excessu et præter modum veritatis. Quin et hoc ipsum argumentum, de Diversis Characteribus Ingeniorum, est ex iis rebus in quibus sermones hominum communes (quod valdè rarò, interdùm tamen contingit) libris ipsis sunt prudentiores. At longè optima hujus tractatûs suppellex et silva peti debet ab Historicis prudentioribus: neque tamen ab elogiis tantùm, quæ sub obitum personæ alicujus illustris subnectere solent; sed multò magìs ex corpore integro Historiæ, quotiès hujusmodi persona veluti scenam conscendat. Illa enim intertexta imago potior videtur descriptio, quàm elogii censura: qualis habetur apud T. Livium, Africani et Catonis Majoris; apud Tacitum, Tiberii, Claudii, et Neronis; apud Herodianum, Septimii Severi; apud Philippum Comineum, Lodovici undecimi Gallorum Regis; apud Franciscum Guicciardinum, Ferdinandi Hispani, Maximiliani Cæsaris, et Leonis et Clementis Pontificum. Isti enim scriptores harum personarum, quas sibi depingendas deligerunt, effigies quasi perpetuò intuentes, nunquam ferè rerum gestarum ab ipsis mentionem faciunt, quin et aliquid insuper de naturâ ipsorum inspergant. Etiam nonnullæ, in quas incidimus, Relationes de Conclavibus Pontificum Characteres de moribus Cardinalium bonos exhibuerunt; sicut et Litteræ legatorum, de consiliariis principum. [illegible]taque ex eâ, quam diximus, materiâ, quæ [illegible]est et

copiosa, tractatus diligens et plenus. Neque verò volumus, ut characteres isti in Ethicis (ut fit apud Historicos, et Pöetas, et in sermonibus communibus) excipiantur, tanquam imagines civiles integræ, sed potiùs ut imaginum ipsarum lineæ et ductus magis simplices, quæ inter se compositæ et commixtæ quascunque effigies constituunt; quot et quales eæ sint et quomodò inter se connexæ et subordinatæ; ut fiat tanquam artificiosa et accurata ingeniorum et animorum dissectio, atque ut dispositionum in hominibus individuis secreta prodantur, atque ex eorum notitiâ curationum animi præcepta rectiùs instituantur.

Neque verò Characteres Ingeniorum ex naturâ impressi recipi tantùm in hunc tractatum debent, sed et illi qui aliàs animo imponuntur ex Sexu, Ætate, Patriâ, Valetudine, Formâ, et similibus: atque insupèr illi, qui ex Fortunâ; veluti Principum, Nobilium, Ignobilium, Divitum, Pauperum, Magistratuum, Idiotarum, Felicium, Ærumnosorum, et hujusmodi. Videmus enim Plautum miraculi loco habere, quòd senex quis sit beneficus; "Benignitas, hujus, ut adolescentuli est." D. autem Paulus, severitatem disciplinæ erga Cretenses præcipiens ('Increpa eos durè') ingenium gentis ex Pöetâ accusat, "Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri." Sallustius id in regum ingeniis notat, quòd apud eos frequens sit contradictoria appetere; "...erùmque regiæ voluntates, ut vehementes sunt, ... mobiles sæpèque ipsæ sibi adversæ." Tacitus obse... honores et dignitates ingenia hom...um ... flectere, quàm in melius; "...

Digitized by Google

est in melius." Pindarus illud animadvertit, Fortunam subitam et indulgentem animos plerùmque enervare et solvere; "Sunt, qui magnam felicitatem concoquere non possunt." Psalmus innuit, facilius esse modum adhibere et temperamentum in fortunæ statu, quàm in incremento; "Divitiæ si affluant, nolite cor apponere." De similibus quibusdam observationibus ab Aristotele in Rhetoricis mentionem obitèr factam non inficior, necnon in aliorum scriptis nonnullis sparsìm; verùm nunquàm adhuc incorporatæ fuerunt in Moralem Philosophiam, ad quam principalitèr pertinent, non minùs certè quàm ad agriculturam tractatus de diversitate soli et glebæ, aut ad medicinam, tractatus de complexionibus aut habitibus corporum diversis. Id autem nunc tandem fieri oportet, nisi fortè imitari velimus temeritatem empiricorum, qui iisdem utuntur medicamentis ad ægrotos omnes, cujuscunque sint constitutionis.

Sequitur doctrinam de Characteribus, doctrina de Affectibus et Perturbationibus, qui loco morborum animi sunt, ut jam dictum est. Quemadmodum enim politici prisci de democratiis dicere solebant, quòd populus esset mari ipsi similis, oratores autem ventis; quia sicut mare per se placidum foret et tranquillum, nisi a ventis agitaretur et turbaretur, sic et populus esset naturâ suâ pacatus et tractabilis, nisi a seditiosis oratoribus impelleretur et incitaretur: similitèr verè affirmare possit naturam Mentis Humanæ sedatam fore et constantem, si Affectus tanquam venti [illegible] ur ac omnia miscerent. Et hìc [illegible] dmiratio [illegible] stotelem, qui tot

Digitized by Google

libros de Ethicis conscripsit, Affectus ut membrum Ethicæ principale in illis non tractâsse; in Rhetoricis autem ubi tractandi interveniunt secundariò (quatenùs scilicèt oratione cieri aut commoveri possint) locum illis reperîsse; in quo tamen loco, de iis, quantum tam paucis fieri potuit, acutè et benè disseruit. Nam disceptationes ejus, de Voluptate et Dolore, huic tractatui nullo modo satisfaciunt; non magìs, quàm qui de luce et lumine tantùm scriberet, de particularium colorum naturâ scripsisse diceretur: siquidem Voluptas et Dolor erga Affectus particulares ita se habent, ut lux erga colores. Meliorem certè in hoc argumento (quatenùs ex his quæ nunc exstant conjicere liceat) diligentiam adhibuerunt Stoici: attamen talem, quæ potiùs in definitionum subtilitate, quàm in tractatu aliquo pleno et fuso consisteret. Equidem reperio etiam libellos quosdam elegantes de nonnullis ex Affectibus; veluti de Irâ, de inutili Verecundiâ, et aliis perpaucis. Sed si verum omninò dicendum sit, doctores hujus Scientiæ præcipui sunt Poëtæ et Historici; in quibus depingi et dissecari solet, quomodò Affectus excitandi ad vivum sunt et accendendi? Quomodò leniendi et sopiendi? Quomodò rursùs continendi ac refrænandi, ne in actus erumpant? Quomodò itidèm se, licèt compressi et occultati, prodant? Quas operationes edant? Quas vices subeant? Qualitèr sibi mutuò implicentur? Qualitèr inter se digladientur et opponantur? et innumera hujus generis. Inter quæ hoc ultimum plurimi est usûs, in Moralibus et Civilibus Qualitèr (inquam) Affectus Affectum in

Digitized by Google

ordinem cogat, et alterius auxilio ad alterum subjugandum uti liceat? Venatorum et aucupum more qui bestiæ operâ ad bestias, volucris alicujus ad volucres capiendas, utuntur: quod fortassè alitèr ex sese, absque brutorum auxilio, homo tam facilè præstare non possit. Quin et hoc fundamento nititur excellens ille, et per omnia patens, usus in civilibus Præmii et Pœnæ, quæ rerumpublicarum columen sunt, cùm Affectus illi prædominantes, Formidinis et Spei, alios omnes Affectus noxios cöerceant et supprimant. Etiam sicut in regimine statûs non rarò fit, ut factio factione in officio contineatur, similitèr fit et in regimine mentis interno.

Pervenimus nunc ad illa, quæ in nostrâ sunt potestate; quæque operantur in animum, voluntatemque et appetitum afficiunt et circumagunt, ideòque ad immutandos mores plurimùm valent. Quâ in parte debuerant Philosophi strenuè et gnavitèr inquirere, de Viribus et Energiâ Consuetudinis, Exercitationis, Habitûs, Educationis, Imitationis, Æmulationis, Convictûs, Amicitiæ, Laudis, Reprehensionis, Exhortationis, Famæ, Legum, Librorum, Studiorum, et si quæ sunt alia. Hæc enim sunt illa, quæ regnant in Moralibus; ab istis agentibus animus patitur et disponitur; ab istis, veluti ingredientibus, conficiuntur pharmaca, quæ ad conservandam et recuperandam animi sanitatem conducant, quatenùs remediis humanis id [illegible]stari possit. Ex quorum numero unum aut alte[illegible]gemus, in quibus paullulùm im[illegible]is sint exemplo.

Digitized by Google

De Consuetudine igitur et Habitu, pauca delibabimus.

Opinio illa Aristotelis, planè mihi videtur angustias quasdam contemplationis et negligentiam sapere, cùm asserit, in illas actiones, quæ naturales sunt, consuetudinem nihil posse; exemplo usus, quòd si lapis millies projiciatur in altum, ne inclinationem quidem sponte ascendendi acquirit: quinetiàm, quod sæpiùs videndo aut audiendo, nihilo meliùs aut videmus aut audimus. Quamvìs enim hoc teneat in aliquibus, ubi natura est peremptoria (cujus rei caussas reddere in præsentiâ non vacat) alitèr tamen in illis fit, in quibus natura secundum latitudinem quandam patitur intentionem et remissionem, Sanè videre potuit chirothecam paullo arctiorem, manui sæpiùs inducendo, laxiorem reddi; baculum usu et morâ in contrarium flexûs sui naturalis incurvari, et in eodem statu paullò post durare; vocem exercitando magìs fieri robustam et sonoram; frigora æstumque consuetudine tolerari, et ejusdem generis complura. Quæ quidem posteriora duo exempla propiùs accedunt ad rem, quàm quæ ab ipso adducta sunt. Attamen, utcunque hoc se habeat, quò magis verum fuerit tam virtutes, quam vitia in habitu consistere; eò magis ei contendendum fuerat ut normas præscriberet, quomodò hujusmodi habitus fuerint acquirendi aut amovendi. Plurima siquidem confici possint præcepta de prudenti institutione exercitationum animi, non minùs qùam corporis. Illorum paucula recensebimus.

Primum erit, ut jam a principio caveamus a

Digitized by Google

pensis vel magìs ardûis, vel magìs pusillis quàm res postulat. Nam si oneris nimium imponatur apud ingenium mediocre, benè sperandi alacritatem obtundes; apud ingenium fiduciæ plenum, opinionem concitabis quâ plus sibi polliceatur quàm præstare possit, quod secum trahit socordiam. In utroque autem ingenii temperamento fiet, ut experimentum exspectationi non satisficiat; id quod animum semper dejicit et confundit. Quod si pensa leviora fuerint, magna inducitur in progressionis summâ jactura.

Secundum erit, ut ad exercendam facultatem aliquam, quo habitus comparetur, duo imprimis tempora observentur: alterum, quandò animus optimè fuerit ad rem dispositus; alterum, quandò pessimè. Ut ex priore plurimùm in viâ promoveamus, ex posteriore nodos obicesque animi contentione strenuâ deteramus; unde tempora media facilè et placidè labentur.

Tertium erit illud præceptum, cujus Aristoteles obitèr meminit; ut totis viribus (citrà tamen vitium) nitamur in contrarium illius, ad quod naturâ maximè impellimur; sicut cùm in adversum gurgitis remigamus, aut baculum incurvum, ut rectum fiat, in contrarium flectimus.

Quartum præceptum ex illo axiomate pendet, quod verissimum est; animum ad quæcunque feliciùs trahi et suaviùs, si illud quò tendimus in intentione operantis non sit principale, sed tanquàm aliud agendo superetur, quoniam ita fert Natura, ut necessitatem et imperium durum fermè oderit. Sunt et alia multa, quæ utiliter præcipi possint, de regimine

Digitized by Google

Consuetudinis. Consuetudo enim, si prudentèr et peritè inducatur, fit reverà (ut vulgò dicitur) altera natura: quod si imperitè et fortuitò administretur, erit tantùm simia naturæ; quæ nihil ad vivum imitetur, sed inscite tantùm et deformitèr.

Similitèr, si de Libris et Studiis, eorumque ad Mores virtute et influentiâ, verba facere vellemus; numnam desunt plurima præcepta et consilia fructuosa eò spectantia? Annon unus ex Patribus, magnâ cum indignatione, Poësin appellavit 'vinum dæmonum;' cum reverà progignat plurimas tentationes, cupiditates, et opiniones vanas? Annon prudens admodùm, et digna quæ benè perpendatur, est sententia Aristotelis; "Juvenes non esse idoneos Moralis Philosophiæ auditores:" quia in illis perturbationum æstuatio nondùm sedata est, nec tempore et rerum experientiâ consopita? Atque ut verum dicamus, annon ideò fit, ut scriptorum priscorum præstantissimi libri et sermones (quibus ad virtutem homines efficacissimè invitati sunt; tam augustam ejus majestatem omnium oculis repræsentando, quam opiniones populares in virtutis ignominiam, tanquam habitu parisitorum indutas, derisui propinando) tam parum prosint ad vitæ honestatem et mores pravos corrigendos, quia perlegi et revolvi non consueverunt a viris ætate et judicio maturis, sed pueris tantùm et tironibus relinquuntur? Annon et hoc verum est, juvenes multò minùs Politicæ quàm Ethicæ auditores idoneos esse, antequàm Religione et Doctrinâ de Moribus et Officiis planè imbuantur; ne fortè judicio depravati et corrupti in eam opinionem veniant,

Digitized by Google

non esse rerum differentias morales veras et solidas, sed omnia ex utilitate aut successu metienda? Sicut poëta canit;

"Prosperum et felix scelus virtus vocatur:"

et rursùs,

"Ille crucem pretium sceleris tulit, hic diadema."

Ac poëtæ quidem hæc satiricè, et per indignationem, loqui videntur: at libri nonnulli politici idem seriò et positivè supponunt. Sic enim Machiavello dicere placet, "Quòd si contigisset Cæsarem bello superatum fuisse, Catilinâ ipso fuisset odiosior." Quasi verò nihil interfuisset, præter fortunam solam, inter furiam quandam ex libidine et sanguine conflatam, atque animum excelsum et inter homines naturales maximè omnium (si ambitio abfuisset) suspiciendum. Videmus etiam, ex hoc ipso, quàm necessarium sit homines doctrinas pias et Ethicas, antequàm Politicam degustent, plenis faucibus haurire: nimirùm, quod qui in aulis principum et negotiis civilibus a teneris (ut aiunt) unguiculis innutriti sunt, nunquam ferè sinceram et internam morum probitatem assequantur; quantò minùs, si accesserit etiam librorum disciplina? Porrò et in documentis ipsis moralibus, vel saltèm aliquibus eorum, annon cautio paritèr est adhibenda, ne indè fiant homines pertinaces, arrogantes, et insociabiles, juxta illud Ciceronis de M. Catone; "Hæc bona, quæ videmus, divina et egregia, ipsius scitote esse propria; quæ nonnunquam requirimus, ea sunt omnia non a Naturâ, sed a magistris?" Sunt et axiomata alia complura de iis, quæ a Studiis et Libris hominum animis ingenerantur.

Digitized by Google

Verum est enim quod dicit ille, " Abeunt studia in mores:" quod paritèr affirmandum de ceteris illis rebus, Convictu, Famâ, Legibus patriis, et reliquis, quas paullo antè recensuimus.

Ceterùm Animi quædam est Cultura, quæ adhuc magìs accurata et elaborata videtur, quàm reliquæ. Nititur autem hoc fundamento; quòd omnium mortalium animi certis temporibus reperiantur in statu perfectiore, aliis in statu magìs depravato. Hujus igitur Culturæ intentio fuerit et institutum, ut bona illa tempora foveantur, prava verò tanquam ex Kalendario deleantur et expungantur. Ac bonorum quidem temporum fixatio duobus modis pròcuratur; Votis, aut saltèm constantissimis Animi Decretis, et Observantiis atque Exercitationibus, quæ non tantum in se valent, quantum in hoc, quòd animum in officio et obedientiâ jugitèr contineant. Malorum temporum obliteratio duplici itidèm ratione perfici potest; Redemptione aliquâ vel Expiatione præteritorum, et Novo Vitæ Instituto, veluti de Integro. Verùm hæc pars ad Religionem planè spectare videtur; nec mirum, cùm Moralis Philosophia vera et genuina (sicut antè dictum est) ancillæ tantùm vices erga Theologiam suppleat.

Quamobrèm concludemus hanc partem de Culturâ Animi cum eo Remedio, quod omnium est maximè compendiosum et summarium, et rursùs maximè nobile et efficax, quo animus ad virtutem efformetur, et in statu collocetur perfectioni proximo. Hoc autem est, ut fines vitæ actionumque deligamus et nobis ipsis proponamus rectos et virtuti con-

Digitized by Google

gruos, qui tamen tales sint ut eos assequendi nobis aliquatenùs suppetat facultas. Si enim hæc duo supponantur; ut et fines actionum sint honesti et boni, et Decretum Animi de iis assequendis et obtinendis fixum sit et constans, sequetur ut continuò vertat et efformet se animus unâ operâ in virtutes omnes. Atque hæc certè illa est operatio, quæ Naturæ ipsius opus referat; cùm reliquæ, quæ diximus, videantur esse solummodò sicut opera manûs. Quemadmodum enim statuarius, quandò simulacrum aliquod sculpit aut incidit, illius solummodò partis figuram effingit, circa quam manus occupata est, non autem ceterarum (veluti si faciem efformet, corpus reliquum rude permanet et informe saxum, donec ad illud quoque pervenerit); e contrà verò Natura, quandò florem molitur aut animal, rudimenta partium omnium simul parit et producit: eodem modo, quandò virtutes habitu acquiruntur, dum Temperantiæ incumbimus, ad Fortitudinem aut reliquas parùm proficimus; quandò autem rectis et honestis finibus nos dedicaverimus penitùs et devoverimus, quæcunque fuerit virtus quam animo nostro commendaverint et imperaverint fines illi, reperiemus nos jamdudùm imbutos et prædispositos habilitate et propensione nonnullâ ad eam assequendam et exprimendam. Atque hic possit esse status ille animi, qui egregie ab Aristotele describitur, et ab eo non virtutis sed divinitatis cujusdam charactere insignitur. Ipsa ejus verba hæc sunt; "Immanitati autem consentaneum est opponere eam, quæ supra humanitatem est, Heroïcam sive Divinam virtutem." Et paullò post; "Nam ut feræ neq

Digitized by Google

vitium neque virtus est sic neque Dei. Sed hic quidem status altius quiddam virtute est, ille aliud quiddam a vitio." Plinius certè Secundus, ex licentiâ magniloquentiæ ethnicæ Trajani virtutem Divinæ non tanquam imitamentum, sed tanquam exemplar, proponit, cùm ait; " Opus non esse hominibus alias ad Deos preces fundere, quàm ut benignos æque et propitios se dominos mortalibus præstarent, ac Trajanus præstitisset." Verùm hæc profanam ethnicorum jactantiam sapiunt, qui umbras quasdam corpore majores prensabant. At Religio vera et sancta fides Christiana rem ipsam petit; imprimendo animis hominum caritatem, quæ appositissimè vinculum perfectionis appellatur, quia virtutes omnes simul colligat et revincit. Sanè elegantissimè dictum est a Menandro de Amore Sensuali, qui Divinum illum perperàm imitatur; " Amor melior Sophistâ lævo ad humanam vitam." Quibus innuit, morum decus meliùs ab amore efformari quàm a sophistâ et præceptore inepto, quem lævum appellat. Siquidem universis suis operosis regulis et præceptionibus hominem tam dextrè et expeditè effingere nequeat, ut seipsum et in pretio habeat, et se bellè in omnibus componat, quàm Amor facit. Sic proculdubiò, si animus cujuspiam fervore caritatis veræ incendatur, ad majorem perfectionem evehetur quàm per universam Ethicam doctrinam; quæ Sophistæ profectò habet rationem, si cum alterâ illâ conferatur. Quinetiam, sicut Xenophon rectè observavit; " Ceteros Affectus, licèt animum attollant, eum tamen distorquere et discomponere per ecstases et excessus suos, amorem verò

Digitized by Google

solum eum simul et dilatare et componere:" sic omnes aliæ humanæ quas admiramur dotes, dum Naturam in majus exaltant, excessui interìm sunt obnoxiæ; sola autem caritas non admittit excessum. Angeli, dum ad potentiam Divinæ parem aspirarent, prævaricati sunt et ceciderunt; "Ascendam, et ero similis Altissimo." Homo dum ad scientiam Divinæ parem aspiraret, prevaricatus est et lapsus: "Eritis sicut Dii, scientes bonum et malum." Verùm ad similitudinem Divinæ Bonitatis aut Caritatis aspirando nec angelus, nec homo, unquam in periculum venit aut veniet. Immò ad hanc ipsam imitationem etiam invitamur; "Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos." Quin et in ipso archetypo Naturæ Divinæ verba sic collocat religio ethnica, Optimus Maximus; Scriptura autem Sacra pronunciat, "Misericordia ejus super omnia opera ejus."

Hanc itaque Moralis Doctrinæ partem, de Georgicis Animi, jam absolvimus. In quâ, si ex intuitu portionum ejus, quas perstrinximus, quis existimet operam nostram in hoc tantummodò etiam esse, ut ea in Artem seu Doctrinam redigeremus, quæ ab aliis scriptoribus prætermissa sint tanquam vulgata et obvia et per se satìs clara et perspicua, suo judicio liberè utatur. Interìm illud meminerit, quod ab initio monuimus, propositum a nobis esse non rerum pulcritudinem sed usum et veritatem sectari.

Digitized by Google

cordetur etiam paullispèr commentum illud parabolæ antiquæ, de Geminis Somni Portis.

" Sunt geminæ Somni portæ, quarum altera fertur
Cornea, quâ veris facilis datur exitus umbris;
Altera candenti perfectâ nitens elephanto,
Sed falsa ad cœlum mittunt insomnia Manes."

Insignis sanè magnificentia portæ eburneæ; tamen Somnia vera per corneam commeant.

Additamenti vice poni possit circa doctrinam Ethicam observatio illa, inveniri nimirùm relationem et congruitatem quandam inter Bonum Animi et Bonum Corporis. Nam sicut Bonum Corporis constare diximus ex Sanitate, Pulcritudine, Robore, ac Voluptate; sic Animi Bonum, si juxta Moralis Doctrinæ scita illud contemplemur, hùc tendere perspiciemus, ut animum reddat sanum et a perturbationibus immunem, pulcrum, verique decoris ornamentis excultum, fortem atque agilem ad omnia vitæ munia obeunda, denìque non stupidum sed voluptatis, et solatii honesti sensum vividè retinentem. Hæc autem, sicut in Corpore, ita et in Animo, rarò simul omnia conjunguntur. Facile enim videre est multos ingenii viribus et fortitudine animi pollentes, quos infestant tamen perturbationes, quorumque etiam moribus vix aliquid elegantiæ aut vetustatis aspergitur; alios quibus abundè est in moribus elegantiæ et venustatis, illis tamen non suppetit aut probitas animi ut velint, aut vires ut possint rectè agere; alios, animo præditos honesto atque a vitiorum labe repurgato, qui tamen nec sibi ipsis ornamento sunt, nec reipublicæ utiles; alios

Digitized by Google

qui istorum fortassè trium compotes sunt, sed tamen Stoïcâ quâdam tristitiâ et stupiditate præditi, virtutis quidem actiones exercent, gaudiis non perfruuntur. Quòd si contingat, ex quatuor istis duo tria aliquandò concurrere, rarissimè tamen fit, quemadmodum diximus, ut omnia. Jam verò principale istud membrum Philosophiæ Humanæ, quæ Hominem contemplatur quatenùs ex Corpore consistit atque Animâ, sed tamen segregatum et citrà societatem, a nobis pertractatum est.

END OF THE EIGHTH VOLUME.

Digitized by Google

Thomas White, Printer,
Crane Court.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

OCT 3 - 1927

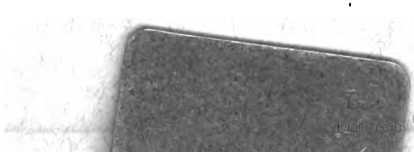

Digitized by Google